

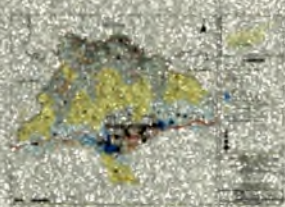

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ανασύνθεση του υπαίθρου χώρου και
η συγκρότηση χωρο-εδαφικών ενοτήτων.

“Η περίπτωση της Επαρχίας Λεμεσού”

Φοιτητής :

Μιχάλης Μιχαήλ

Επιβλέπων Καθηγητής :

Δημήτριος Γούσιος

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 4807/1
Ημερ. Εισ.: 27-08-2007
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΜΧΠΠΑ
2006
ΜΙΧ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα εργασία έγινε στα πλαίσια της Ατομικής Διπλωματικής Εργασίας που καλούμαι σαν φοιτητής του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης να ολοκληρώσω και να παρουσιάσω. Η εργασία αυτή ήταν αποτέλεσμα της συνεργασίας και του συντονισμού που υπήρχε από μέρους του επιβλέποντος καθηγητή Δημήτρη Γούσιος Αναπληρωτή καθηγητή του τμήματος. Η συνεργασία που είχαμε, με την προσφορά γνώσης και εμπειρίας, όσο και η αυστηρή και επίμονη επίβλεψη την οποία επέδειξε, οδήγησε στην επιτυχή ολοκλήρωση της εργασίας αυτής. Χωρίς την δική του βοήθεια και στήριξη το αποτέλεσμα της παρούσας εργασίας δεν θα είχε επιτευχθεί. Θερμές ευχαριστίες.

Επίσης σημαντική και καθοριστική ήταν και η συνεισφορά της κ. Ντυκέν Μάρι-Νοελ (Επικουρο στο Τ.Μ.Χ.Π.Π.Α. του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας) η οποία με βοήθησε σημαντικά στην επεξεργασία των αριθμητικών δεδομένων, την σύνταξη-διαμόρφωση του ερωτηματολογίου αλλά και στην τυπολογία των κοινοτήτων με την χρήση του προγράμματος SPSS. Θερμές ευχαριστίες στην κυρία Ντυκέν Μάρι-Νόελ.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συνεργάτες του εργαστηρίου Αγροτικού Χώρου του Τ.Μ.Χ.Π.Π.Α. για την πολύτιμη βοήθεια που μου προσέφεραν για την υλοποίησης της εργασίας.

Τέλος εκφράζω τις βαθιές μου ευχαριστίες στους συμφοιτητές και τους γονείς μου για την ψυχολογική και υλική υποστήριξη που μου προσέφεραν, όχι μόνο κατά της εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας, αλλά σε ολόκληρη την διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	i
ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ – ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	x
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	8
ΜΕΡΟΣ Α΄	12
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	13
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ	13
1.1. Έννοια της υπαίθρου και παράγοντες που συμβάλουν στην ανάπτυξη της	13
1.2. Θεωρητικές προσεγγίσεις που διατυπώθηκαν κατά περιόδους	15
1.2.1. Περίοδος μέχρι το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	16
1.2.2. Μεταπολεμική περίοδος μέχρι τέλη της δεκαετίας του '70	16
1.2.3. Από μέσα της δεκαετίας 80 μέχρι σήμερα.....	19
1.3. Εμπειρικοί ορισμοί υπαίθρου χώρου	21
1.4. Χωρικές επιπτώσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στον υπαίθρο χώρο	24
1.5. Ανάπτυξη και διαχείριση υπαίθρου χώρου.....	27
1.6. Μετάβαση Κύπρου από αγροτική κοινωνία στην οικονομία υπηρεσιών.....	29
1.6.1. Εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας και αίτια της επιταχυνόμενη συρρίκνωσης γεωργικού τομέα.....	32
ΜΕΡΟΣ Β΄	36
ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΛΕΜΕΣΟΥ	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	37
ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΛΕΜΕΣΟΥ	37
2.1. Γεωγραφικά χαρακτηριστικά.....	37
2.2. Το αστικό συγκρότημα Λεμεσού.....	38
2.3. Γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά	38
2.4. Δημογραφική Φυσιογνωμία.....	40
2.5. Μορφωτικό επίπεδο	44
2.6. Οικονομικές επιδόσεις	45
2.6.1. Οικονομικά ενεργός πληθυσμός	45

2.6.2. Απασχόληση	45
2.7. Οικονομική δραστηριότητα	47
2.7.1. Πρωτογενής τομέας	47
2.7.2. Δευτερογενής τομέας.....	48
2.7.3. Τριτογενής τομέας	49
ΜΕΡΟΣ Γ΄	52
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ.....	52
Εισαγωγικά	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	54
ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΛΕΜΕΣΟΥ ΜΕ ΒΑΣΗ ΧΩΡΟΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥΣ ΔΕΙΚΤΕΣ.....	54
3.1. Εισαγωγικά	54
3.2. Η διαδικασία της Cluster Analysis	55
3.3. Μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στην τυπολογία	56
3.4. Στατιστική ερμηνεία των αποτελεσμάτων.....	62
3.5. Ερμηνεία των ομάδων.....	64
3.6. Γενικά συμπεράσματα	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	74
ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΟ-ΕΔΑΦΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ	74
4.1. Εισαγωγή	74
4.1.1. Σκοπός και κριτήρια συγκρότησης χωρο-εδαφικών ενότητων.....	75
4.2. Χώρο- εδαφική ενότητα : Περιοχή Αυδήμου	80
4.2.1. Φυσική οριοθέτηση- Μορφολογία.....	80
4.2.2. Δημογραφική φυσιογνωμία	80
4.2.3. Δομή της τοπικής οικονομίας	84
4.2.4. Υποδομές	89
4.2.5. Αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης	92
4.2.6. Αξιολόγηση της λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας Αυδήμου.....	94
4.3. Χώρο-εδαφική ενότητα 2 : Περιοχή Πάχνας.....	96
4.3.1. Φυσική οριοθέτηση- Μορφολογία.....	96
4.3.2. Δημογραφική φυσιογνωμία	96
4.3.3. Δομή της τοπικής οικονομίας	99
4.3.4. Τεχνικές υποδομές	104
4.3.5. Αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης	107
4.3.6. Αξιολόγηση της λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας Πάχνας	108
4.4. Χώρο-εδαφική ενότητα 3 : Περιοχή Πλατρών	110
4.4.1. Φυσική οριοθέτηση- Μορφολογία.....	110
4.4.2. Δημογραφική φυσιογνωμία	110
4.4.3. Δομή της τοπικής οικονομίας	114
4.4.4. Υποδομές	118
4.4.5. Αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης	121

4.4.6. Αξιολόγηση της λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας Πλατρών.....	122
4.5. Χωρο-εδαφική ενότητα 4 : Περιοχή Πιτσιλιάς	124
4.5.1. Φυσική οριοθέτηση- Μορφολογία.....	124
4.5.2. Δημογραφική φυσιognωμία	124
4.5.3. Δομή της τοπικής οικονομίας	128
4.5.4. Υποδομές	133
4.5.5. Αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης	135
4.5.6. Αξιολόγηση της λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας Πιτσιλιάς	137
4.6. Χώρο-εδαφική ενότητα 5 : Περιοχή Κελλακίου	138
4.6.1. Φυσική οριοθέτηση- Μορφολογία.....	138
4.6.2. Δημογραφική φυσιognωμία	138
4.6.3. Δομή της τοπικής οικονομίας	142
4.6.4. Υποδομές	145
4.6.5. Αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης	147
4.6.6. Αξιολόγηση της λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας Κελλακίου	149
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	151
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΧΩΡΟ-ΕΔΑΦΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΛΑΤΡΩΝ.....	151
5.1. Αναπτυξιακοί στόχοι	151
5.2. Προτεινόμενες αναπτυξιακές προτάσεις.....	152
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	158
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	161
Ελληνική βιβλιογραφία.....	161
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία	164
Διευθύνσεις στο διαδίκτυο.....	165
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	166
ΠΙΝΑΚΕΣ.....	167
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	174
ΧΑΡΤΕΣ	179

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

1. Πίνακας 1.3.: Κριτήρια για τον ορισμό τύπων αγροτικών περιοχών, κατά τον Ο.Ο.Σ.Α.....	23
2. Πίνακας 1.3.2.: Κατανομή του πληθυσμού της Ε.Ε. μεταξύ αστικών, ενδιάμεσων και αγροτικών περιοχών.....	24
3. Πίνακας 2.3.1: Κατανομή δήμων & κοινοτήτων με βάση τον χαρακτηρισμό πεδινό, ημι-ορεινό, ορεινό.....	40
4. Πίνακας 2.3.2.: Κατανομή δήμων & κοινοτήτων ανάλογα με την έκτασή τους (τετρ.χλμ.).....	40
5. Πίνακα 2.4.1.: Εξέλιξη του πληθυσμού της επαρχίας Λεμεσού (1960-01).....	41
6. Πίνακας 2.4.2.: Δείκτες ηλικιακής διάρθρωσης πληθυσμού (2001).....	42
7. Πίνακας 2.4.3.: Κατανομή Δήμων & Κοινοτήτων ανάλογα με το πληθυσμιακό τους μέγεθος (2001).....	44
8. Πίνακας 2.5.: Μορφωτικό επίπεδο στις περιοχές της υπαίθρου της Επαρχίας Λεμεσού (2001).....	44
9. Πίνακας 2.6.1.: Οικονομικός ενεργός και άνεργος πληθυσμός για το σύνολο της Επαρχίας Λεμεσού και της περιοχής της υπαίθρου(2001).....	45
10. Πίνακας 2.6.2.: Ποσοστό απασχολούμενων ανά τομέα της οικονομίας (2001).....	46
11. Πίνακας 2.7.3.: Αριθμός ξενοδοχείων και ξενώνων σε κοινότητες της επαρχίας Λεμεσού (2005).....	51
12. Πίνακας 3.4.: Τελικά κέντρα-βάρους των 6 ομάδων.....	63
13. Πίνακας 3.5.1.: Κοινότητες που ανήκουν στην Ομάδα 1.....	65
14. Πίνακας 3.5.2.: Κοινότητες που ανήκουν στην Ομάδα 2.....	66
15. Πίνακας 3.5.3.: Κοινότητες που ανήκουν στην Ομάδα 3.....	67
16. Πίνακας 3.5.4.: Κοινότητες που ανήκουν στην Ομάδα 4.....	68
17. Πίνακας 3.5.5.: Κοινότητες που ανήκουν στην Ομάδα 5.....	70
18. Πίνακας 3.5.6.: Κοινότητες που ανήκουν στην Ομάδα 6.....	71
19. Πίνακας 4.1.: Κοινότητες που συγκροτούν την κάθε χωρο-εδαφική ενότητα.....	78

Χωρο-εδαφική ενότητα Αυδήμου

21. Πίνακας 4.2.1.: Κοινότητες που συγκροτούν την χωρο-εδαφική ενότητα Αυδήμου.....	80
22. Πίνακας 4.2.2.1.: Πληθυσμός κοινοτήτων κατά τα έτη 1960-2005.....	82
23. Πίνακας 4.2.2.2.: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού 1960-2005 ανά κοινότητα.....	82
24. Πίνακας 4.2.2.3.: Δείκτες ηλικιακής διάρθρωσης πληθυσμού (2001).....	83
25. Πίνακας 4.2.2.4.: Ταξινόμηση του μεγέθους των νοικοκυριών ανά κοινότητα (2001).....	84
26. Πίνακας 4.2.3.1.: Ποσοστό απασχολούμενων ανά τομέα της οικονομίας (2001).....	85
27. Πίνακας 4.2.3.2.: Αριθμός νοικοκυριών που το κύριο εισόδημα τους εξασφαλίζεται από κλάδο του πρωτογενή τομέα (2005).....	85
28. Πίνακας 4.2.3.3.: Αριθμός μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005).....	87

29. Πίνακας 4.2.3.4.: Ποσοστό εργαζομένων που απασχολούνται στην κοινότητα που διαμένουν (2001).....	88
30. Πίνακας 4.2.3.5. : Συνολικός αριθμός επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005).....	169
31. Πίνακας 4.2.4.: Βασικά χαρακτηριστικά σχολικών υποδομών (2005).....	91

Χωρο-εδαφική ενότητα Πάγκας

32. Πίνακας 4.3.1.: Κοινότητες που συγκροτούν την χωρο-εδαφική ενότητα Πάγκας.....	96
33. Πίνακας 4.3.2.1.: Πληθυσμός κοινοτήτων κατά τα έτη 1960-2005.....	97
34. Πίνακας 4.3.2.2.: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού 1960-2005 ανά κοινότητα	98
35. Πίνακας 4.3.2.3.: Δείκτες ηλικιακής διάρθρωσης πληθυσμού (2001).....	98
36. Πίνακας 4.3.2.4.: Ταξινόμηση του μεγέθους των νοικοκυριών ανά κοινότητα (2001).....	99
37. Πίνακας 4.3.3.1.: Ποσοστό απασχολούμενων ανά τομέα οικονομίας (2001).....	100
38. Πίνακας 4.3.3.2.: Αριθμός νοικοκυριών που το κύριο εισόδημα τους εξασφαλίζεται από κλάδο του πρωτογενή τομέα (2005).....	101
39. Πίνακας 4.3.3.3.: Αριθμός μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005).....	102
40. Πίνακας 4.3.3.4.: Αριθμός ξενοδοχειακών μονάδων (2005).....	103
41. Πίνακας 4.3.3.5.: Ποσοστό εργαζομένων που απασχολούνται στην κοινότητα που διαμένουν, (2001).....	103
42. Πίνακας 4.3.3.6.: Συνολικός αριθμός επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005).....	170
43. Πίνακας 4.3.4.: Βασικά χαρακτηριστικά σχολικών υποδομών (2005).....	105

Χωρο-εδαφική ενότητα Πλατρών

44. Πίνακας 4.4.1.: Κοινότητες που συγκροτούν την χωρο-εδαφική ενότητα Πλατρών.....	110
45. Πίνακας 4.4.2.1.: Πληθυσμιακή ταξινόμηση κοινοτήτων (2001).....	111
46. Πίνακας 4.4.2.2.: Πληθυσμός κοινοτήτων κατά τα έτη 1960-2005.....	112
47. Πίνακας 4.4.2.3.: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού 1960-2005 ανά κοινότητα	112
48. Πίνακας 4.4.2.4.: Δείκτες ηλικιακής διάρθρωσης πληθυσμού (2001).....	113
49. Πίνακας 4.4.2.5.: Ταξινόμηση του μεγέθους των νοικοκυριών ανά κοινότητα (2001).....	114
50. Πίνακας 4.4.3.1.: Ποσοστό απασχολούμενων ανά τομέα της οικονομίας (2001).....	115
51. Πίνακας 4.4.3.2.: Αριθμός νοικοκυριών που το κύριο εισόδημα τους εξασφαλίζεται από κλάδου του πρωτογενή τομέα (2005).....	115
52. Πίνακας 4.4.3.3.: Αριθμός μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005).....	116
53. Πίνακας 4.4.3.4.: Αριθμός ξενοδοχειακών μονάδων (2005).....	117
54. Πίνακας 4.4.3.5.: Συνολικός αριθμός επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005)	171
55. Πίνακας 4.4.3.6.: Ποσοστό εργαζομένων που απασχολούνται στην κοινότητα που διαμένουν, (2001).....	118
56. Πίνακας 4.4.4.: Βασικά χαρακτηριστικά σχολικών υποδομών (2005).....	119

Χωρο-εδαφική ενότητα Πιτσιλιάς

57. Πίνακας 4.5.1.: Κοινότητες που συγκροτούν την χωρο-εδαφική ενότητα Πιτσιλιάς.....	124
58. Πίνακας 4.5.2.1.: Πληθυσμιακή ταξινόμηση των κοινοτήτων (2001).....	125
59. Πίνακας 4.5.2.2.: Πληθυσμός κοινοτήτων κατά τα έτη 1960-2005.....	126
60. Πίνακας 4.5.2.3.: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού 1960-2005 ανά κοινότητα	126
61. Πίνακας 4.5.2.4.: Δείκτες ηλικιακής διάρθρωσης πληθυσμού (2001).....	127
62. Πίνακας 4.5.2.5.: Ταξινόμηση του μεγέθους των νοικοκυριών ανά κοινότητα (2001).....	128
63. Πίνακας 4.5.3.1.: Ποσοστό απασχολουμένων ανά τομέα της οικονομίας (2001).....	129
64. Πίνακας 4.5.3.2.: Αριθμός νοικοκυριών που το κύριο εισόδημα τους εξασφαλίζεται από κλάδο του πρωτογενή τομέα (2005).....	130
65. Πίνακας 4.5.3.3.: Αριθμός μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005).....	131
66. Πίνακας 4.4.3.4.: Συνολικός αριθμός επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005).....	171
67. Πίνακας 4.5.3.5.: Ποσοστό εργαζομένων που απασχολούνται στην κοινότητα που διαμένουν, (2001).....	133
68. Πίνακας 4.5.4.: Βασικά χαρακτηριστικά σχολικών υποδομών (2005).....	134

Χωρο-εδαφική ενότητα Κελλακίου

69. Πίνακας 4.6.1.: Κοινότητες που συγκροτούν την χωρο-εδαφική ενότητα Κελλακίου.....	138
70. Πίνακας 4.6.2.1.: Πληθυσμιακή ταξινόμηση κοινοτήτων (2001).....	139
71. Πίνακας 4.6.2.2.: Πληθυσμός κοινοτήτων κατά τα έτη 1960-2005.....	139
72. Πίνακας 4.6.2.3.: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού 1960-2005 ανά κοινότητα	140
73. Πίνακας 4.6.2.4.: Δείκτες ηλικιακής διάρθρωσης πληθυσμού (2001).....	141
74. Πίνακας 4.6.2.5.: Ταξινόμηση του μεγέθους των νοικοκυριών ανά κοινότητα (2001).....	141
75. Πίνακας 4.6.3.1.: Ποσοστό απασχολουμένων ανά τομέα της οικονομίας (2001).....	142
76. Πίνακας 4.6.3.2.: Αριθμός νοικοκυριών που το κύριο εισόδημα τους εξασφαλίζεται από κλάδο του πρωτογενή τομέα (2005).....	143
77. Πίνακας 4.6.3.3.: Αριθμός μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005).....	144
78. Πίνακας 4.4.3.4.: Συνολικός αριθμός επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005).....	172
79. Πίνακας 4.6.3.5.: Ποσοστό εργαζομένων που απασχολούνται στην κοινότητα που διαμένουν, (2001).....	145
80. Πίνακας 4.6.4.: Βασικά χαρακτηριστικά σχολικών υποδομών (2005).....	146

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

1. Σχήμα 1.6.1.: Διαχρονική εξέλιξη του αγροτικού και αστικού πληθυσμού της Κύπρου (1960-01).....	30
2. Σχήμα 1.6.2.: Ποσοστιαία σύνθεση του ΑΕΠ, 1960-2002.....	31
3. Σχήμα 1.6.3.: Διαχρονική εξέλιξη της συνεισφοράς του γεωργικού τομέα στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν και στην απασχόληση, 1960-2002.....	32
4. Σχήμα 1.6.4.: Εξαγωγές κύριων γεωργικών προϊόντων.....	33
5. Σχήμα 1.6.5.: Εξέλιξη της ακαθάριστης και προστιθέμενης αξίας της φυτικής και ζωικής παραγωγής 1990-01.....	34
6. Σχήμα 2.1.: Χωροταξική αποτύπωση της Επαρχίας Λεμεσού.....	37
7. Σχήμα 2.3.: Μορφολογικές περιφέρειες επαρχίας Λεμεσού.....	39
8. Σχήμα 2.4.1.: Διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού της υπαίθρου και του συνόλου της επαρχίας Λεμεσού.....	41
9. Σχήμα 2.4.2.: Πληθυσμιακή πυραμίδα Επαρχίας Λεμεσού (2001).....	42
10. Σχήμα 2.4.3.: Πληθυσμιακή πυραμίδα της περιοχής της υπαίθρου της Επαρχίας Λεμεσού (2001).....	43
11. Σχήμα 2.6.2.: Σύγκριση των ποσοστιαίων κατανομών (%) της απασχόλησης ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας της περιοχής της υπαίθρου και του συνόλου της επαρχίας Λεμεσού (2001).....	46
12. Σχήμα 2.7 : Χρήσεις γης Επαρχία Λεμεσού.....	48

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

- Χάρτης 1 : Θέση της περιοχής μελέτης στον Κυπριακό χώρο
- Χάρτης 2 : Χωροταξική αποτύπωση της Επαρχίας Λεμεσού
- Χάρτης 3 : Τυπολογία κοινοτήτων με βάση χωροαναπτυξιακά χαρακτηριστικά
- Χάρτης 4 : Προτεινόμενες χωρο-εδαφικές ενότητες
- Χάρτης 5 : Προτεινόμενες χωρο-εδαφικές ενότητες και γεωμορφολογική κατάσταση
- Χάρτης 6 : Συσχέτισης τυπολογίας των κοινοτήτων με τις προτεινόμενες χωρο-εδαφικές ενότητες
- Χάρτης 7 : Προτεινόμενη ιεράρχηση οικιστικού δικτύου στην περιοχή παρέμβασης
- Χάρτης 8 : Υπάρχουσες δημόσιες υπηρεσίες στην χωρο-εδαφική ενότητα Πλατρών
- Χάρτης 9 : Ποσοστό απασχόλησης ανά τομέα της οικονομίας (2001)
- Χάρτης 10 : Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού 1960-82
- Χάρτης 11 : Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού 1982-01
- Χάρτης 12 : Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού 1992-01
- Χάρτης 13 : Ποσοστιαία κατανομή εργαζομένων στις υφιστάμενες μεταποιητικές και ξενοδοχειακές μονάδες

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ – ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Ε.Π.	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Α.Η.Κ.	Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου
Α.ΤΗ.Κ.	Αρχή Τηλεπικοινωνιών Κύπρου
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
τετρ. χλμ.	τετραγωνικό χιλιόμετρο
Κ.Α.Π.	Κοινή Αγροτική Πολιτική
Κ.Ο.Τ.	Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού
Ο.Ο.Σ.Α.	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
S.W.O.T.	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats
Σ.Υ.Κ.	Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου
Χλμ	Χιλιόμετρα
Χ.Υ.Τ.Α	Χώρος Υγειονομικής Ταφής

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά την ανασύνθεση του υπαίθρου χώρου, όπως αυτή διαμορφώνεται από την επιρροή του αστικού κέντρου, την ανάπτυξη της τεχνολογίας και από τις έγγειες κοινωνικό-οικονομικές διαρθρώσεις και σχέσεις που χαρακτηρίζουν τον χώρο. Κύριος στόχος, είναι η συγκρότηση των κατάλληλων χωρο-εδαφικών ενοτήτων στο εσωτερικό της ενδοχώρας ώστε να διαμορφωθεί ένα νέο χωρικό επίπεδο σχεδιασμού και προγραμματισμού αναπτυξιακών πρωτοβουλιών που θα συμβάλλει σημαντικά στην αειφορική ανάπτυξη του χώρου.

Συγκεκριμένα στο πλαίσιο της εργασίας αυτής διερευνώνται οι νέες δυναμικές που δημιουργούνται στις περιοχές της υπαίθρου που έχουν σαν αποτέλεσμα την ανασύνθεση¹ της (κοινωνική, οικονομική, δημογραφική και πολιτισμική) αλλά συνάμα και τον εντοπισμό των σχέσεων και αλληλεξαρτήσεων μεταξύ των κοινοτήτων με στόχο την συγκρότηση χωρο-εδαφικών ενοτήτων. Η έρευνα πεδίου εστιάζεται στην επαρχία Λεμεσού και αφορά κυρίως τη ζώνη της υπαίθρου που έχει την λιγότερη εξάρτηση από το αστικό κέντρο².

Η παρούσα εργασία έχει τίτλο «Η ανασύνθεση του υπαίθρου χώρου και η συγκρότηση χωρο-εδαφικών ενοτήτων. Η περίπτωση της επαρχίας Λεμεσού» εκπονήθηκε από τον φοιτητή Μιχάλη Μιχαήλ στα πλαίσια της Διπλωματικής εργασίας του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξία Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης κατά την περίοδο 2005-2006. Επιβλέπων της εργασίας είναι ο Αναπληρωτής Καθηγητής Δημήτρης Γούσιος.

---

¹ Εκφράζει την δυναμική προσαρμογής και κινητικότητας των υφιστάμενων αγροτικών κοινωνιών στο εσωτερικό της υπαίθρου.

² Η μελέτη δεν ασχολείται με το περιαστικό χώρο του αστικού συγκροτήματος της Λεμεσού, αναφέρεται κυρίως στην ενδιάμεση και ορεινή ζώνη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι κυβερνήσεις των κρατών είναι η ανάπτυξη του υπαιθρου χώρου. Ο υπαιθρος χώρος στην προσπάθεια ενσωμάτωσης του, οικονομικής-κοινωνικής στον υπόλοιπο εθνικό χώρο, παρουσιάζει από την δεκαετία του 60' μια σειρά από σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα τα οποία καλούνται να αντιμετωπίσουν οι εκάστοτε πολιτικές των κρατών. Τα κυριότερα από αυτά είναι α) η πληθυσμιακή αποψίλωση (φυγή των νέων), β) η μείωση των οικονομικών δραστηριοτήτων και ειδικά των αγροτικών (γεωργίας, κτηνοτροφίας, αλιείας), γ) η έλλειψη υπηρεσιών και υποδομών (ιατρικής περίθαλψης, αναψυχής, εκπαίδευσης) και αρκετά άλλα για τα οποία θα γίνει λόγος στη συνέχεια.

Τα παραπάνω προβλήματα αποτελούν απόρροια τόσο των εθνικών όσο και των ευρωπαϊκών πολιτικών που εφαρμόστηκαν με την πάροδο του χρόνου, επιπλέον οι πολιτικές αυτές (ειδικές και γενικότερες) κατέληξαν στη διαφοροποίηση του υπαιθρου χώρου σε πεδινό ανεπτυγμένο και ορεινό μειονεκτικό, περιθωριοποιημένο. Η άνιση ανάπτυξη η οποία παρατηρείται ανάμεσα σε μικρό-περιοχές και κυρίως αστικού και υπαιθρου χώρου είναι εντυπωσιακή ώστε αποτέλεσε και αποτελεί ακόμα σημαντικό ερευνητικό πεδίο για αρκετούς επιστημονικούς κλάδους, αφού δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη ειδική φόρμουλα η οποία θα μπορούσε να εφαρμοστεί για την αντιμετώπιση των κυριότερων προβλημάτων.

Με τις διεθνείς εξελίξεις που διαδραματίστηκαν μέχρι την δεκαετία του 70', το φιλελεύθερο μοντέλο της "από τα επάνω ανάπτυξης" (up-down development) που αποτελεί το κυρίαρχο θεωρητικό υπόβαθρο για την ανάλυση της διαδικασίας και των συνθηκών ανάπτυξης μια περιοχής, με την εμφάνιση της μεγάλης κρίσης του 1974-75 άρχισε να εμφανίζει τα πρώτα σημάδια εξάντλησης. Η προσπάθεια ενθάρρυνσης της στήριξης κάποιων πόλων ανάπτυξης με την ελπίδα διάχυσης της στην υπόλοιπη οικονομία φαίνεται ότι δεν είναι πλέον ικανή να αναζωογονήσει το σύστημα συνολικά και δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Αντίθετα παρατηρούμε στην ίδια περίοδο, ότι ορισμένες τοπικές πρωτοβουλίες που ξεκίνησαν από την βάση, αποτελούν επιτυχημένα εγχειρήματα. (Γούσιος Δ., Ντυκέν Μ., 2004)

Σήμερα το ζήτημα που τίθεται για την προσέγγιση και την ανάλυση τέτοιων περιοχών εστιάζεται σε δυο μεθοδολογικές δυσκολίες: (Βαίτσης Αχ., 2001)

- Οι μετασχηματισμοί και οι εξελίξεις στις περιοχές αυτές δεν μπορούν να προσεγγιστούν με τις κλασικές έννοιες και όρους που περιορίζονται σε έναν αγροτικό πληθυσμό, σε μια αγροτική οικονομία και σε ένα κλειστό απομονωμένο χώρο, κλαδικά ενσωματωμένο.
- Οι πολιτικές για τους αντίστοιχους χώρους χαρακτηρίζονται από ριζική αλλαγή των στόχων τους.

Οι αρχικές πολιτικές για την ανάπτυξη της υπαίθρου είχαν σκοπό την αύξηση της γεωργικής παραγωγής για την κάλυψη των τροφικών αναγκών των κρατών. Σήμερα οι στόχοι δεν είναι πλέον ποσοτικοί αλλά ποιοτικοί και μπορούμε να τους κατατάξουμε ως εξής :

- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενούς τομέα και των αγροτικών προϊόντων.
- Ανασυγκρότηση του κοινωνικού και οικονομικού ιστού των περιοχών της υπαίθρου.
- Προστασία του περιβάλλοντος και αειφορική διαχείριση των φυσικών πόρων
- Τέλος, την προσαρμογή του θεσμικού πλαισίου και των μηχανισμών άσκησης αγροτικής πολιτικής του Ευρωπαϊκού κεκτημένου.

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας που είχε σαν αποτέλεσμα την βελτίωση των μέσων μεταφοράς και επικοινωνίας θεωρείται ο σημαντικότερος παράγοντας που συνέβαλε στην ανασύνθεση των κοινωνικών-οικονομικών εξελίξεων στο εσωτερικού του υπαίθρου χώρου. Τα βασικά χαρακτηριστικά του χώρου με βάση τις νέες οικονομικό-κοινωνικές εξελίξεις είναι τα εξής: (Γούσιος Δ.,1999)

- Διαφοροποίηση οικονομικών δραστηριοτήτων, με την ανακατανομή της εργατικής δύναμης μεταξύ των τομέων της οικονομίας (αύξηση τριτογενή και μείωση του ρόλου του πρωτογενή τομέα).
- Αύξηση της κινητικότητας και την αλλαγή της συμπεριφοράς ως προς την παραδοσιακή ταύτιση του τόπου κατοικίας και του τόπου απασχόλησης.

- Ενίσχυση των μεγάλων και μεσαίων αγροτικών κέντρων, ως τόπος συγκέντρωσης του αγροτικού πληθυσμού, δημόσιων υπηρεσιών και ως πεδίο επένδυσης σε νέες δραστηριότητες.
- Διαμόρφωση νέων δυνατοτήτων για οικονομική αξιοποίηση του χώρου.(αγροτουρισμό, ποιοτικό περιβάλλον κατοίκησης)

Σ' αυτό το γενικότερο πλαίσιο μετασχηματισμών και αλλαγών, η υπαίθρος περισσότερο ανοιχτή και ευαίσθητη σήμερα στις κοινωνικές αλλαγές, ωθείται και παροτρύνεται μέσω προγραμμάτων και συνεχώς εξατομικευμένων στενών χωρικών σχέσεων προς την ανακάλυψη "νέων χώρων" στο εσωτερικό της. Η κίνηση αυτή είναι ενδεικτική του εκσυγχρονισμού που υιοθετείται, με τρόπο ωστόσο επιλεκτικό ως προς τις οικονομικές δραστηριότητες και το χώρο. Η ίδια αυτή κίνηση προϋποθέτει επομένως τον μετασχηματισμό, την εξασθένιση ή και αποδιοργάνωση των συστημάτων παραγωγής και διαχείρισης, τις αλλαγές στη δομή των οικιστικών δικτύων αλλά και των χρήσεων γης στο εσωτερικό του υπαίθρου χώρου. Αυτές οι αλλαγές στις παραδοσιακές δραστηριότητες, στην απασχόληση, στην οργάνωση της κατοίκησης, και τέλος, στη διαχείριση του ίδιου του χώρου, δημιουργούν ένα ενδιαφέρον πεδίο για τη διερεύνηση της εξέλιξης των δομών και τη χωρική συνοχή της υπαίθρου (Γούσιος Δ., 1999).

Με βάση τις νέες εξελίξεις που διαμορφώνονται στο χώρο τίθεται το ζήτημα σχεδιασμού νέων αναπτυξιακών δράσεων σε τοπικό επίπεδο, εξασφαλίζοντας την συμμετοχή «εκ των κάτω» ή «εκ των έσω» καθώς και την ανάδειξη των συμμετοχικών διαδικασιών σε όλα τα επίπεδα σχεδιασμού.

Η επίτευξη των νέων στόχων προϋποθέτει ταυτόχρονα τον προσδιορισμό χωρικών ενότητων τέτοιας διάστασης και έκτασης αλλά και σχέσεων (οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές) ώστε να είναι εφικτή ή εκ των κάτω ανάπτυξη. Επομένως εμφανίζεται η αναγκαιότητα της συγκρότησης και οριοθέτησης, στα εσωτερικά του κατακερματισμένου αντικειμενικά και μεθοδολογικά υπαίθρου χώρου χωρο-εδαφικών ενότητων που χαρακτηρίζονται από συνοχή σε επίπεδο κοινωνικό, πολιτιστικό και οικονομικό. Οι χωρο-εδαφικές ενότητες οφείλουν να ενισχύσουν την

χωρική συνοχή, πέρα από τις διοικητικές διαιρέσεις, μέσω δράσεων συνεργασίας με στόχο την αειφόρο ανάπτυξής τους.

Σε αυτή την περίπτωση αυτό που είναι πολύ ενδιαφέρον είναι η διερεύνηση των συνθηκών, των στοιχείων και των παραμέτρων που προσδιορίζουν τη χωρική συνοχή των συγκεκριμένων χώρο-εδαφικών ενότητων, στόχος που ξεπερνά το ιστορικό εμπόδιο της διοικητικής διαίρεσης.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται άξιο σχολιασμού η αναφορά στον όρο χώρο-εδαφική ενότητα, γιατί θα το συναντάμε συχνά στην πορεία υλοποίησης της διπλωματικής. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι ως χώρο-εδαφική ενότητα ορίζεται μια περιοχή γεωμορφολογικά και ιστορικά προσδιορισμένη, τα όρια της οποίας είναι μια ή περισσότερες γεωγραφικές ενότητες της υπαίθρου. Η περιοχή αυτή δεν ταυτίζεται πάντα με τα όρια μιας διοικητικής ενότητας τα οποία μπορεί να ξεπερνά ή και να τέμνει. Η διευρυμένη αυτή περιοχή διαθέτει συνοχή στο βαθμό που παρουσιάζει ή τέμνει να αποκτήσει μια εσωτερική διάρθρωση με επίκεντρο ένα μικρό ή μεσαίο αγροτικό κέντρο. Η συνοχή της προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την παρουσία μια κοινότητας πληθυσμού, η οποία μπορεί να χρησιμοποιήσει και να αξιοποιήσει για την προώθηση των συμφερόντων της ένα ενσωματωμένο ομοιογενές σύστημα αξιών, το οποίο εκφράζεται με όρους εκσυγχρονισμού και προόδου. Στο εσωτερικό της εντοπίζονται ένας σημαντικός αριθμός θεσμικών φορέων, μικρών επιχειρήσεων αλλά και αναπτυξιακών πρωτοβουλιών. Στη περίπτωση αυτή, ο όρος «εδαφικό» αναφέρεται στην έκταση μιας αντίστοιχης ενότητας της οποίας τα σύνορα εμφανίζονται σαφώς καθορισμένα. Ο όρος «χώρος» αναφέρεται στην ύπαρξη δομών, εξοπλισμών, πόρων, δραστηριοτήτων, ροών και σχέσεων που επιτρέπουν τη γέννηση ενδογενών αναπτυξιακών διαδικασιών και πρωτοβουλιών καθώς και τη σύνδεση με το εξωγενές (Γούσιος Δ.,1999).

Με τη συγκρότηση χωρο-εδαφικών ενότητων θα επιτευχθεί η μείωση των πολλαπλών περιορισμών (εδαφικών, γραφειοκρατικών, δημόσιων υπηρεσιών) που θέτει το υφιστάμενο διοικητικό σύστημα (Pouille και Gorgeu 1997) αλλά και η αναχωροθέτηση εκείνων των λειτουργιών και των υπηρεσιών που θα μπορούσαν να συγκροτήσουν αστικότητες της υπαίθρου. Η υλοποίηση των πιο πάνω θα μπορέσει να συμβάλει στη συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού, αλλά και στην ενίσχυση της

συνεργασίας με περιφερειακούς μηχανισμούς και συνεπώς την στήριξη μιας κίνησης διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας.

Κεντρική υπόθεση εργασίας είναι η συγκρότηση των κατάλληλων χωρο-εδαφικών ενότητων στο εσωτερικό της υπαίθρου της επαρχίας Λεμεσού, που θα ανταποκριθούν στις προκλήσεις των εξελίξεων των τελευταίων χρόνων έτσι ώστε πέρα από τις στενές και μονόδρομες σχέσεις με την πόλη, θα καταφέρουν να διαχειριστούν, να αναδείξουν και να σχεδιάσουν αποτελεσματικές πολιτικές για το μέλλον τους, τόσο σε συνεργασία με τα αστικά συγκροτήματα αλλά και με την αγροτική ορεινή ενδοχώρα, πάντα με γνώμονα την αειφόρο ανάπτυξη.

Έχουμε επιλέξει το συγκεκριμένο θέμα γιατί πιστεύουμε ότι ο ύπαιθρος χώρος χρήζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και οι μέχρι στιγμής ερευνητικές μελέτες που έχουν γίνει στην Κύπρο για αυτό το τομέα είναι πολύ περιορισμένες. Με βάση τις νέες εξελίξεις που διαδραματίζονται στο χώρο αυτό, είναι αναγκαίο να γίνονται τέτοιου τύπου μελέτες. Τέλος στόχος μας, η διπλωματική αυτή να συμβάλλει στη μελέτη τέτοιων περιοχών, ιδιαίτερα δε, στην ενίσχυση της γνώσης για την οικονομική, κοινωνική και οικιστική εξέλιξη της υπαίθρου, γνώσεις απαραίτητες για τις αναπτυξιακές πρωτοβουλίες στην περιοχή.

Δομή της μελέτης

Η παρούσα διπλωματική εργασία απαρτίζεται από τρία μέρη, στα οποία αναλύονται σε αδρές γραμμές τα εξής θέματα :

Μέρος Α

Το πρώτο μέρος αναφέρεται στο θεωρητικό πλαίσιο, το οποίο παρουσιάζει τους παράγοντες εκείνους που αφορούν την εξέλιξη του ύπαιθρου-αγροτικού χώρου. Συγκεκριμένα γίνεται μια εκτενής αναφορά στην έννοια του ύπαιθρου χώρου και στους παράγοντες εκείνους που συνέβαλαν στην ανασύνθεση και ανάπτυξη του. Ακολουθεί μια αναφορά στις θεωρητικές προσεγγίσεις που διατυπώθηκαν κατά περιόδους και σε κάποιους εμπειρικούς ορισμούς που χρησιμοποιούν οι διεθνείς οργανισμοί. Τέλος αναφερόμαστε στην μετάβαση της Κύπρου από την αγροτική κοινωνία στην οικονομία των υπηρεσιών.

Μέρος Β

Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει μια γενική ανάλυση του συνόλου της επαρχίας Λεμεσού και γίνεται μια σύγκριση αγροτικής και αστικής περιοχής.

Μέρος Γ

Στο τρίτο μέρος της διπλωματικής, περιλαμβάνεται η μελέτη περίπτωσης η οποία χωρίζεται σε τρία μέρη α) τυπολογία των κοινοτήτων της Επαρχίας Λεμεσού β) ανάλυση μιας υπο-περιοχής της επαρχίας και συγκρότηση χωρο-εδαφικών ενότητων και γ) προτάσεις για την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξης της χωρο-εδαφικής ενότητας Πλατρών μιας από τις πέντε χωρο-εδαφικές ενότητες που συγκροτήθηκαν.

Το πρώτο κεφάλαιο της έρευνας πεδίου αναφέρεται στην τυπολογία των κοινοτήτων που έγινε έπειτα από δημιουργία 13 χωροαναπτυξιακών δεικτών (οικονομικούς, κοινωνικούς, δημογραφικούς) με επεξεργασία στο SPSS με την μέθοδο ταξινόμησης την “Cluster Analysis” (K-means). Στην συνέχεια αναλύεται μια υπο-περιοχή της υπαίθρου (56 κοινότητες) που επιλέχτηκε έπειτα από κάποια κριτήρια και τέλος συγκροτούνται πέντε χωρο-εδαφικές ενότητες. Συγκεκριμένα αναλύονται, τα φυσικό-γεωγραφικά στοιχεία, δημογραφικά χαρακτηριστικά, το κοινωνικό-οικονομικό προφίλ, η οικονομική δραστηριότητα και οι υποδομές για την κάθε μια χωρο-εδαφική ενότητα. Στο τέλος κάθε υπό-ενότητας γίνεται αξιολόγηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων και της λειτουργικότητας για την κάθε μια από αυτές.

Στο τελευταίο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας αναφέρονται προτάσεις που θα βοηθήσουν στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξης της χωρο-εδαφικής ενότητας Πλατρών και θα συμβάλουν σημαντικά στην βελτίωση της λειτουργικότητάς της.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την υλοποίηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας και ειδικότερα για το Μέρος Β΄ και Γ΄ που αφορούν την έρευνα πεδίου είναι βασίστηκε στα εξής βήματα :

- Το πρώτο βήμα ήταν η γνωριμία με την περιοχή μελέτης (Επαρχία Λεμεσού) για να έχουμε μια σφαιρική αντίληψη. Η γνωριμία αυτή επιτεύχθηκε με επισκέψεις σε μεγάλο αριθμό κοινοτήτων αλλά και μέσα από συγγράμματα που είχαμε διαβάσει και αφορούσαν την περιοχή.
- Το δεύτερο βήμα αφορούσε τη συλλογή στοιχείων για τη δημιουργία βάσης δεδομένων (EXCEL, SPSS). Τα στοιχεία αυτά συλλέχτηκαν σε επίπεδο κοινότητας και αφορούσαν τις εξής κατηγορίες : δημογραφικά, οικονομικά, κοινωνικά.
- Ακολούθως προχωρήσαμε στην επεξεργασία των αριθμητικών δεδομένων για τη δημιουργία δεικτών τους οποίους χρησιμοποιήσαμε για την τυπολογία των κοινοτήτων και την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης. Η τυπολογία των κοινοτήτων έγινε έπειτα από επεξεργασία των στοιχείων στο SPSS με μέθοδο ταξινόμησης την “Cluster Analysis” (K-means) η οποία αποτελεί μια διαδικασία ομαδοποίησης των ατόμων ενός συγκεκριμένου πληθυσμού με βάση προεπιλεγμένες μεταβλητές
- Το τελευταίο βήμα ήταν η δημιουργία των θεματικών χαρτών με βάση τα ψηφιακά υπόβαθρα που έχουν δημιουργηθεί έπειτα από ψηφιοποίηση χαρτών (πρωτογενών) που προμηθευτήκαμε από το Κτηματολόγιο Κύπρου με την χρήση του προγράμματος ArcGis 9. Οι χάρτες μας βοήθησαν στην καλύτερη χωρική αντίληψη των πραγμάτων και στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων.

Πηγές

Ίσως η μεγαλύτερη δυσκολία για την υλοποίηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας ήταν η ανεύρεση των απαραίτητων στοιχείων, αφού αποτέλεσε μια πολύ δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία. Αρκετά από τα στοιχεία που παρατίθενται στην παρούσα μελέτη παρουσιάζονται για πρώτη φορά, αφού στο παρελθόν δεν έχει εκπονηθεί κάποια μελέτη με παρόμοιο χαρακτήρα. Ακόμη, πολλές δημόσιες

υπηρεσίες και οργανισμοί δεν είχαν τη δυνατότητα να μας παρέχουν αρκετά στοιχεία που θα μας βοηθούσαν στην ολοκλήρωση της εργασίας, έτσι αναγκαστήκαμε να καταφύγουμε στη μέθοδο της επιτόπιας έρευνας.

Οι πηγές που απευθυνθήκαμε για την εύρεση στοιχείων ώστε να γίνει μια πλήρης ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης ήταν:

- Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου
- Αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο
- Έρευνα πεδίου

Στην συνέχεια θα ακολουθήσει, αναλυτική αναφορά σε κάθε μια από τις προαναφερθείσες πηγές στοιχείων στις οποίες ανατρέξαμε.

Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου (Σ.Υ.Κ.)

Από την Σ.Υ.Κ., μέσω των απογραφικών τόμων που γίνονται ανά δεκαετία συλλέξαμε όλα εκείνα τα στοιχεία που ήταν απαραίτητα για την ανάλυση των δημογραφικών εξελίξεων, των οικονομικών επιδόσεων και της απασχόλησης των κοινοτήτων της Επαρχίας Λεμεσού. Τα δεδομένα³ αφορούν : την εξέλιξη του πληθυσμού (1960-2001), την ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού (2001), τον αριθμό των μελών των νοικοκυριών (2001), το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού, τον αριθμό του οικονομικού ενεργού και μη ενεργού πληθυσμού. Ακόμη, έπειτα από επεξεργασία των πιο πάνω στοιχείων υπολογίσαμε, τις πληθυσμιακές πυκνότητες (άτομα/ τετρ. χλμ, 2001), την ποσοστιαία κατανομή(%) της απασχόλησης ανά τομέα της οικονομίας (πρωτογενή, δευτερογενή, τριτογενή, το 2001), τη σχέση εργασίας και κατοικίας των απασχολούμενων των κοινοτήτων και τέλος τον αριθμό κατοικιών και το έτος που έχουν κτιστεί.

Αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο

Πολλοί κρατικοί και ημι-κρατικοί οργανισμοί (Υπουργείο Εσωτερικών, Υπουργείο Γεωργίας και Φυσικών πόρων κ.α.) έχουν δημιουργήσει πολύ καλές και οργανωμένες ιστοσελίδες στο διαδίκτυο όπου σε αυτές βρήκαμε αρκετά στοιχεία. Στην περίπτωση

---

³Η συλλογή στοιχείων έγινε σε επίπεδο κοινότητας που αποτελεί το πιο χαμηλό επίπεδο απογραφής και στην περίπτωσης μας είναι και το πιο χρήσιμο.

μας, μια καλή πηγή πληροφοριών αποτέλεσε το Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης. Ακόμη, σχεδόν όλες οι κοινότητες μέσω της Ένωση Κοινοτήτων Κύπρου έχουν δημιουργήσει ιστοσελίδες που παρουσιάζουν κάποια γενικά χαρακτηριστικά και φωτογραφικό υλικό, ενώ σε μερικές υπάρχουν οργανωμένες βάσεις δεδομένων με καταχωρημένες τις επιχειρήσεις που εδρεύουν σε αυτές. Τέλος, κατά καιρούς δημοσιεύονται διάφορα άρθρα που αναφέρονται στον υπαιθρο χώρο της Κύπρου και αποτέλεσαν πολύ χρήσιμο υλικό.

Έρευνα πεδίου

Σκοπός της έρευνας πεδίου ήταν να συλλέξουμε πληροφορίες που δεν ήταν διαθέσιμες σε κάποια επίσημη πηγή. Ακόμη, η επαφή μας με τους κατοίκους μας βοήθησε να ενημερωθούμε για τις δικές τους απόψεις και προβληματισμούς για το μέλλον των κοινοτήτων όπου διαμένουν. Αφού είχαμε καταγράψει τα στοιχεία που χρειαζόμασταν για την υλοποίηση της μελέτης ετοιμάσαμε τα ερωτηματολόγια (βλέπε παράρτημα) και απευθυνθήκαμε στους κοινοτάρχες.⁴

Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων υλοποιήθηκε με δυο τρόπους α) προσωπική επίσκεψη στην κοινότητα και β) τηλεφωνική επικοινωνία. Με τον τρόπο αυτό, καταφέραμε να συλλέξουμε πληροφορίες για 65 κοινότητες (ποσοστό 60%) ενώ σε μερικές περιπτώσεις με τηλεφωνική επικοινωνία συλλέξαμε πληροφορίες που αφορούσαν τις αλληλοεξαρτήσεις μεταξύ των κοινοτήτων (εργασίας, εκπαίδευσης, υγείας, ψυχαγωγίας).

Οι πληροφορίες που συλλέξαμε αφορούσαν τις εξής ενότητες :

1. δημογραφικά χαρακτηριστικά (πληθυσμός του 2005)
2. αναφορά στην τοπική οικονομία (αριθμός επιχειρήσεων, αριθμός νοικοκυριών που εξασφαλίζουν το εισόδημά τους από τον πρωτογενή τομέα)
3. αριθμός δημοσίων και κοινοτικών υπηρεσιών (σχολεία, ιατρεία, αστυνομικούς σταθμούς κτλ)

---

⁴ Σε πολλές περιπτώσεις, λόγω δυσκολίας επικοινωνίας μαζί τους, απευθυνόμαστε σε άτομα που είχαν σχέση με τα διοικητικά ώστε να έχουν καλύτερη γνώση των προβλημάτων και δυνατοτήτων της κοινότητας.

4. εξαρτήσεις και εξυπηρετήσεις κοινοτήτων (εργασία, υγεία, εκπαίδευση, ψυχαγωγία)
5. διακοινοτικές συνεργασίες
6. προβλήματα και προοπτικές

Η ανασύνθεση του υπαιθρου χώρου και η συγκρότηση
χωρο-εδαφικών ενότητων. Η περίπτωση της επαρχίας Λεμεσού

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ

1.1. Έννοια της υπαίθρου και παράγοντες που συμβάλουν στην ανάπτυξή της

Μέχρι πρότινος η υπαίθρος οριζόταν ως το υπόλοιπο που περισσεύει όταν αφαιρέσουμε τις αστικές περιοχές, ή σε αντιδιαστολή με τον αστικό χώρο ως οι περιοχές που δεν ήταν αστικές, και ως ο χώρος όπου έμεναν αυτοί που ασχολούνταν με τη γεωργία.

Σήμερα τα δεδομένα έχουν αλλάξει δραστικά, η έννοια της «υπαίθρου» που χαρακτηριζόταν από μονοδραστηριότητα στη γεωργία, και δευτερευόντως στην κτηνοτροφία και την αλιεία, σε πολλές χώρες αποτελεί παρελθόν. Σε πολλές χώρες η υπαίθρος αποτελεί πλέον έναν πολύμορφο και πολυλειτουργικό χώρο. Οι περιοχές της υπαίθρου στην Ευρώπη, χαρακτηρίζονται από ανομοιογένεια και πολυπλοκότητα, δηλαδή διαφέρουν σημαντικά ως προς την οικονομική διάρθρωσή τους, τους φυσικούς και ανθρώπινους πόρους, τη γεωγραφική τους θέση και τις κοινωνικές συνθήκες (Ευαστρατόγλου, 1998, Marsden, 2000). Η υπαίθρος θεωρείται χώρος άσκησης πολλαπλών παραγωγικών δραστηριοτήτων, άλλοτε συμπληρωματικών και άλλοτε ανταγωνιστικών μεταξύ τους (τουρισμός, βιοτεχνία, βιομηχανία). Επίσης, η υπαίθρος αναγνωρίζεται και ως χώρος άσκησης ουσιαστικών περιβαλλοντικών και κοινωνικών λειτουργιών, ζωτικών για το κοινωνικό σύνολο (παραθεριστική κατοικία, αναψυχή, ανάδειξη πολιτισμικής κληρονομιάς, προστασία περιβάλλοντος, κλπ).

Ο καταμερισμός της εργασίας ανάμεσα στην πόλη και την υπαίθρο, προϊόν της διαδικασίας εκβιομηχάνισης, ήταν αδιαμφισβήτητος. Βέβαια, η αντίθεση αυτή ήταν περισσότερο ξεκάθαρη στις χώρες του Ευρωπαϊκού χώρου, ανάμεσα στην πρώτη γενιά των εκβιομηχανισμένων ευρωπαϊκών χωρών και σε αυτές που ακολούθησαν με σημαντική χρονική καθυστέρηση το δικό τους δρόμο προς την εκβιομηχάνιση. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των περιοχών της υπαίθρου είναι οι διαφορετικές δραστηριότητες και αναπτυξιακές προοπτικές.

Αποτέλεσμα της ανάπτυξης της τεχνολογίας (βελτίωση των παραγωγικών μέσων), ήταν η συνεχής έξοδος των αγροτικών οικογενειών από τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της υπαίθρου και η κοινωνική απερίημωση τους, διαβρώνοντας την κοινωνική διάρθρωσή τους και αφετέρου, οδηγούν σε αρνητικές συνέπειες τις αστικές περιοχές όπου αυτές μεταναστεύσουν. Είναι φανερό ότι, η συμβατική γεωργική δραστηριότητα από μόνη της εξασφαλίζει ανεκτές συνθήκες διαβίωσης σε ολόένα και μικρότερο μερίδιο κατοίκων αυτών των περιοχών με βάση τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται στο διεθνή χώρο. Αρκετοί μελετητές υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη της υπαίθρου θα πρέπει να στραφεί προς την κατεύθυνση της δημιουργίας νέων μορφών παραγωγής, όπως είναι τα παραδοσιακά προϊόντα κάθε περιοχής(γεωργικά και κτηνοτροφικά κτλ.) που στις μέρες μας έχουν και περισσότερη ζήτηση (Δαμιανός Δ. κ.α., 1994).

Επιπλέον, τα εντεινόμενα κοινωνικά προβλήματα και η υποβάθμιση της ποιότητας ζωής στις πόλεις, οδηγούν σε μια αναθεώρηση της ταυτότητας και των αξιών της υπαίθρου, με αποτέλεσμα να εμφανίζεται το φαινόμενο της κατοίκησης στον περιαστικό χώρο αλλά και παραθεριστικές κατοικίες σε πιο απομακρυσμένες περιοχές της υπαίθρου, κυρίως από τις υψηλές εισοδηματικές τάξεις. Η ανακάλυψη της φύσης, της αγροτικότητας και του τοπικού ως στοιχείων αυθεντικότητας ή ποιότητας ζωής σηματοδοτούν νέες συμβιωτικές και αλληλοτροφοδοτούμενες σχέσεις πόλεις υπαίθρου. Εξάλλου, η παραδοσιακή διχοτομική σχέση της πόλης με τον αγροτικό χώρο έχει ήδη αρχίσει να εξασθενεί από τη στιγμή που παρατηρείται αύξηση της γεωγραφικής κινητικότητας του πληθυσμού (αγροτικού και αστικού), που οφείλεται στην συνεχή βελτίωση των μέσων μεταφοράς και επικοινωνίας. Αυτό οδηγεί σε μια συνεχή χωρική και κοινωνική αφομοίωση του αγροτικού χώρου από τον αστικό μέσω της διάχυσης των προϊόντων, του πολιτισμού και των πρακτικών του αστικού περιβάλλοντος. Μέσα από την ώσμωση του αστικού χώρου και της υπαίθρου, ο αστισμός ως τρόπος ζωής δεν αποτελεί πλέον αποκλειστικό γνώρισμα της πόλης αλλά ούτε και η υπαίθρος αντικατοπτρίζει πλέον το παραδοσιακό, και ενίοτε οπισθοδρομικό, πρότυπο κοινωνικών αξιών (Ανθοπούλου, 2001).

Η αντίστροφη κίνηση από την πόλη προς την υπαίθρο, με την έξοδο ενός μεγάλου ποσοστού αστικού πληθυσμού (Counterurbanisation, rurbanisation) έχει διαμορφώσει νέες συνθήκες στο χώρο αυτό, όπως είναι :

- Η εγκατάσταση πρώτης κατοικίας σε περιιαστικές αγροτικές ζώνες ή αγροτικές κωμοπόλεις έχει διευρύνει την ακτίνα της καθημερινής παλίνδρομης μετακίνησης.
- Διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας και της σύνθεσης των επαγγελμάτων και κατ' επέκταση αλλαγή της κοινωνικής δομής.

Όσον αφορά το επίπεδο ανάπτυξης (συνθήκες διαβίωσης) στο εσωτερικό της υπαιθρου, οι διαφορές είναι εμφανείς και ειδικότερα ανάμεσα σε μικρο-περιοχές, αφού οι περιοχές που καταρχήν ωφελούνται και δείχνουν σημάδια αγροτικής αναγέννησης είναι οι περιιαστικές, οι παραθαλάσσιες τουριστικές, οι πεδινές περιοχές που βρίσκονται κοντά σε πόλεις ή εξυπηρετούνται ικανοποιητικά από τα δίκτυα μεταφοράς καθώς και κάποια ορεινά τουριστικά θέρετρα τα οποία προσελκύουν μεγάλο αριθμό τουριστών. Αποτέλεσμα, οι περιοχές αυτές να χαρακτηρίζονται από τη σχετική αύξηση του πληθυσμού τους, την επέκταση της οικιστικής ζώνης, την εγκατάσταση τουριστικών και εμπορικών ή μεταποιητικών επιχειρήσεων. Η κοινωνική ανασύνθεση, έτσι όπως εμφανίζεται στη σύγκριση των κοινωνικό-επαγγελματικών δομών, συνιστά μια βασική δομική αλλαγή του αγροτικού κόσμου (Ανθοπούλου Θ, 2001). Από την άλλη πλευρά το φαινόμενο της εγκατάλειψης και του μεγάλου ποσοστού γερασμένου πληθυσμού σε αρκετές ορεινές και απομονωμένες κοινότητες δεν τείνει να εκλείψει, αφού οι πολιτικές των κρατών για τις περιοχές αυτές δεν έχουν επιφέρει και τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

1.2. Θεωρητικές προσεγγίσεις που διατυπώθηκαν κατά περιόδους⁵

Σε μια προσπάθεια να συνοψίσει κανείς τις απόψεις για την υπαιθρο που πάντοτε χαρακτηρίζεται από την αντίθεση της στον αστικό χώρο στηριζόμενη στη διεθνή βιβλιογραφία είναι δυνατόν να τις ομαδοποιήσει με βάση τρεις διαφορετικές οπτικές :

1. Την οικονομική λειτουργία.
2. Τα πρότυπα της οικιστικής διάρθρωσης και των χρήσεων γης
3. Τον τρόπο ζωής και την πολιτισμική ταυτότητα των κοινωνιών

⁵ Η ενότητα αυτή στηρίζεται κυρίως στο Ferrao et al (2000) που βρίσκεται στο βιβλίο “Οικονομική γεωγραφία” του Λόη Λαμπριανίδη, 2002

Οι επιστημονικές προσεγγίσεις για τον υπαιθρο χώρο καθορίζονταν με βάσεις τις εξελίξεις που επιδρούσαν στις αλλαγές του συγκεκριμένου χώρου (οικονομικές, κοινωνικές). Έτσι μπορούμε να διακρίνουμε τρεις βασικές χρονικές περιόδους :

1. Την περίοδο μέχρι το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο
2. Μεταπολεμική περίοδος μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 70΄
3. Από τα μέσα της δεκαετίας 80 μέχρι σήμερα.

Στην συνέχεια ακολουθεί ανάλυση των τριών αυτών χρονικών περιόδων.

1.2.1. Περίοδος μέχρι το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Μέχρι το Β' Παγκόσμιο πόλεμο, υπαιθρος θεωρούνταν οι περιοχές που δεν ήταν αστικό περιβάλλον και η κύρια οικονομική δραστηριότητα ήταν η γεωργία με σκοπό την παραγωγή τροφίμων. Οι κάτοικοι είχαν χαμηλό επίπεδο διαβίωσης και πάνω από όλα το πλαίσιο αξιών και συμπεριφορών των κατοίκων της δεν ήταν σύμφυτο με των κατοίκων των πόλεων (Λαμπριανίδης Λ., 2002). Με βάση το Williams (1973) η αντίληψη που είχαν για τους αγρότες είναι ότι ήταν κατώτεροι πολίτες.

Όσον αφορά την ανάπτυξη της υπαιθρου οι πολιτικές των χωρών ήταν μηδαμινές ενώ ελάχιστη ερευνητές ασχολούνταν με το χώρο. Η κατάσταση άλλαξε μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, όταν διαπιστώθηκε ότι η υπαιθρος εκτός από την συμβολή της στο εμπορικό ισοζύγιο πρόσφερε και αυτάρκεια σε τρόφιμα, γεγονός εξαιρετικής στρατηγικής σημασίας για την συγκεκριμένη εποχή.

1.2.2. Μεταπολεμική περίοδος μέχρι τέλη της δεκαετίας του 70

Η συνειδητοποίηση της αξίας της υπαιθρου άλλαξε τις προτεραιότητες των κυβερνήσεων και των ακαδημαϊκών και έτσι την περίοδο αυτήν διατυπώθηκαν τέσσερις βασικές προσεγγίσεις (Ferrao et al. , 2000).

A) Νεοκλασική προσέγγιση : Οι αγροτικές περιοχές λειτουργούν ως χώροι γεωργικής παραγωγής

Οι μελέτες αυτές ασχολήθηκαν κυρίως με τον εκσυγχρονισμό της αγροτικής παραγωγής. Βασικό δεδομένο των ερευνητών της συγκεκριμένης προσέγγισης είναι ότι θεωρούσαν την υπαίθρο ως χώρο παραγωγής γεωργικών προϊόντων και έτσι μετά τον σταδιακό εκσυγχρονισμό του γεωργικού τομέα, ο αστικός πληθυσμός θα τρεφόταν με χαμηλό κόστος, ώστε να μην υπάρχει πίεση αύξηση των μισθών του βιομηχανικού εργάτη, και συνάμα η εξασφάλιση μιας σταθερής ροής εργατικού δυναμικού για την αναπτυσσόμενη βιομηχανία.

Οι οικονομολόγοι ανέλυσαν τους παράγοντες εκείνους που θα έκανα την αγροτική επιχείρηση βιώσιμη οικονομικά, με κύριο στόχο να βρουν τις κατάλληλες συνθήκες για την βελτιστοποίηση της αγροτικής παραγωγής μέσω του άριστου συνδυασμού των συντελεστών της παραγωγής (γη, εργασία και κεφάλαιο). Αποτελούσε μια μικρό-οικονομική ανάλυση που αφορούσε την αποδοτικότητα της γεωργίας ως μια οικονομική δραστηριότητα, υποβάθμιζε το κοινωνικό και χωρικό πλαίσιο της γεωργίας και με αυτή τη έννοια της υπαίθρου. Ερευνητές που ασχολήθηκαν με την προσέγγιση αυτήν είναι οι Harvey (1952) και Lauwe & Chompart(1963).

B) Μαρξιστική προσέγγιση : Οι αγροτικές περιοχές ως μεταβαλλόμενες πραγματικότητες που επηρεάζονται από τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής

Ο Μαρξ θεωρούσε την αντίθεση πόλης υπαίθρου ως μια σταθερά στην ιστορία του πολιτισμού, ως κάτι που εμφανίστηκε με τη διαίρεση εργασίας. Οι προσεγγίσεις που στηρίζονταν στην διχοτομία αστικού-αγροτικού χώρου, κυρίως μαρξιστικές θεωρίες, συνέχισαν να είναι κυρίαρχες στην ανάλυση του αγροτικού χώρου στην Ευρώπη στις δεκαετίες του '60 και '70.

Στόχος τους ήταν να παρέχουν μια ερμηνεία των οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών που συνέβαιναν στην υπαίθρο, εστιάζοντας περισσότερο στην οικονομική και κοινωνική δομή των αγροτικών περιοχών. Περιλάμβαναν την ανάλυση ζητημάτων όπως : αγροτικός πολιτισμός (rural civilization) και την

ταυτότητα του αγρότη (peasant identity) σε αντίθεση με τον αστικό πολιτισμό (urban civilization) και την αστική ταυτότητα (urban Identity), τις αλλαγές που συνέβαιναν στο τρόπο ζωής λόγω της καπιταλιστικής συσσώρευσης και την συσχέτιση μεταξύ καπιταλιστικών και προκαπιταλιστικών μορφών παραγωγής. Οι κυριότεροι ερευνητές που ασχολήθηκαν με την προσέγγιση είναι οι Giner de San Julian (1977).

Γ) Λαϊκιστική προσέγγιση

Με αυτή την προσέγγιση επιχειρείται μια βιώσιμη εναλλακτική πρόταση στον καπιταλισμό, οι παραδοσιακοί μη καπιταλιστικοί θεσμοί όπως η οικογένεια και η κοινότητα είναι καθοριστικοί στη διαδικασία της ανάπτυξης. Ο λαϊκισμός μπορεί να ερμηνευτεί ως μια διαμαρτυρία ενάντια στον καπιταλισμό από την πλευρά του γεωργού. Σημαντικές απαιτήσεις της ήταν η κατάργηση των φεουδαρχικών μορφών παραγωγής όπως επίσης και των καπιταλιστικών και σοσιαλιστικών μορφών κολεκτιβοποίησης. Δηλαδή ο λαϊκισμός χαρακτηρίζεται από την επαναφορά ή την υιοθέτηση πιο απλών και παραδοσιακών μορφών και αξιών, που πηγάζουν από ανθρώπους της υπαίθρου.

Κύριος εκφραστής της προσέγγισης αυτής είναι ο Alexander Chayanov⁶ (1925) που ανάλυσε την κατάσταση στην Ρωσία αμφισβήτησε τον οικονομικό ορθολογισμό της εκβιομηχάνισης που στηρίζεται στις μεγάλες επιχειρήσεις, υποστηρίζοντας ότι η αγροτική οικογένεια αποτελεί τη βασική μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης. Υποστήριξε ότι δε χρειάζεται η αποταμίευση, οι επενδύσεις και κατά συνέπεια συσσώρευση από τις μεμονωμένες οικογένειες των αγροτών. Στο σύνολο της αγροτικής οικονομίας, η έλλειψη τάσης για συσσώρευση οδηγεί στο να μην έχουμε ταξικές διαφοροποιήσεις.

⁶ Τα τελευταία χρόνια υπήρξε μια στροφή στο έργο του Chayanov από αρκετούς ερευνητές, που υποστηρίζουν ότι η γεωργική οικογένεια μπορεί να είναι ανταγωνιστική στην καπιταλιστική είτε λόγω της ευελιξίας της (Friedman 1978 και 80) είτε λόγω του ότι οι καπιταλιστές δεν θεωρούν ότι αξίζει η επένδυση στην γεωργία (Mann & Dickinson, 1978) είτε λόγω της μονοπώλησης της γεωργικής γης και του νόμου της φθίνουσας απόδοσης (law of diminishing returns) (Βεργόπουλος & Amin, 1975 και Vergopoulos, 1978).

Δ) Οικονομικοκοινωνική προσέγγιση εμπνευσμένη από το καθολικισμό

Οι μελετητές που υποστηρίζουν αυτή την προσέγγιση προσπάθησαν να ερμηνεύσουν την υπαίθρο με βάση τις συνθήκες παραγωγής στην γεωργία αλλά και του ευρύτερου κοινωνικού πλαισίου. Υποστηρίζουν ότι οι αποφάσεις των γεωργών δεν βασίζονται μόνο σε οικονομικά κριτήρια αλλά και στοιχεία ορθολογισμού που πηγάζουν από το κοινωνικό πλαίσιο, όπως η δομή της ιδιοκτησίας, η ισορροπία ανάμεσα στην οικονομική λογική, στην χρησιμοποίηση των συντελεστών παραγωγής και στη λογική της οικογενειακής αναπαραγωγής.

Η συγκεκριμένη προσέγγιση πρόσκειται στο καθολικισμό και τονίζει τους κανόνες ηθικής, έχοντας υπόψη ότι ο αγρότης δεν είναι απλά να παράγει τρόφιμα για τον κόσμο αλλά και να διατηρεί την ισορροπία και την βιοποικιλότητα του περιβάλλοντος, όπως επίσης και να παράγει προϊόντα ποιότητας. Με αυτόν τον τρόπο ξεπέρασα την λογική μεγιστοποίησης του οικονομικού κέρδους με μια διαφορετική λογική που στηρίζεται στην αλληλεγγύη και δίνει μεγάλη έμφαση στις κοινωνικές πλευρές της γεωργικής δραστηριότητας (Colson, 1980).

1.2.3. Από μέσα της δεκαετίας 80 μέχρι σήμερα

Το αποτέλεσμα των προσπαθειών εκσυγχρονισμού της γεωργίας των προηγούμενων δεκαετιών, επέφερε αρκετές αλλαγές στο κόσμο της υπαίθρου οι οποίες συντέλεσαν στη μείωση της οικονομικής και κοινωνικής σημασίας της γεωργίας, στη συγκράτηση της εξόδου του πληθυσμού της υπαίθρου, την βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης, και την αύξηση της κοινωνικής συνειδητοποίηση για τις περιβαλλοντικές συνέπειες από τις μεθόδους της εντατικής γεωργίας. Επίσης με βάση τις απογραφές του πληθυσμού της δεκαετίας του '90 έδειξαν τάσεις επανάκτησης των αγροτικών περιοχών. (Λ. Λαμπριανίδης, 2002). Ακόμη εμφανίζεται ένα ρεύμα μετανάστευση προς την υπαίθρο ή αλλιώς αναγέννησης της υπαίθρου (rural renaissance) κυρίως σε κάποιες βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης (Kayser, 1990).

Η οικονομική ανάπτυξη μαζί με την αύξηση της κινητικότητα οδήγησαν σε αύξηση των διασυνδέσεων μεταξύ αστικών περιοχών και περιοχών της υπαίθρου και η εγρήγορση των οικολογικών κινημάτων έβαλε σε κεντρικό σημείο τα περιβαλλοντικά

ζητήματα.

Με βάση τις νέες αλλαγές που διαμορφώθηκαν στον υπαίθρο χώρο, με την μείωση της οικονομικής και κοινωνικής σημασίας της γεωργίας, ο παραδοσιακός ρόλος της υπαίθρου τέθηκε υπό αμφισβήτηση. Έτσι υπάρχουν περιοχές της υπαίθρου που γειτνιάζουν με τα αστικά κέντρα να γίνονται αναπόσπαστο τμήμα της αστικής ανάπτυξης (οικονομικά και κοινωνικά). Ακόμη ο Kayser θεωρεί τον πληθυσμό της υπαίθρου αστικό πληθυσμό, που ζει στην υπαίθρο και αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στη μεγάλη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας, την έντονη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης και ανέσεων, και την τεράστια αύξηση των πληροφοριών (Kayser, 2000).

Οι ερευνητές αμφισβητούν την παραδοσιακή διχοτομία αστικού χώρου και υπαίθρου και προτείνουν μια οπτική του αστικού χώρου και της υπαίθρου, συμπληρωματικών και αλληλεξαρτώμενων (Kayser, 1990, και Mathieu, 1985, και Pahl,1966). Η προσέγγιση αστικοποίηση της υπαίθρου (urbanization of the countryside) οδηγεί σε μια διαφοροποίηση των περιοχών της υπαίθρου σύμφωνα με την εγγύτητα με τα αστικά κέντρα και τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής τους δομή. Έτσι η υπαίθρος χωρίζεται σε :α) κεντρικές οικονομικά ενταγμένες περιοχές β) απομακρυσμένες περιθωριακές χαμηλής πυκνότητας περιοχές και γ) ενδιάμεσες περιφερειακές περιοχές της υπαίθρου (OECD, 1993).

Τέλος για πολλά χρόνια η γεωργία έδινε στον κόσμο της υπαίθρου την αύρα του περιβαλλοντικού παράδεισου, αλλά την δεκαετία του '80 άρχισαν να εμφανίζονται οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εντατικής γεωργίας. Έτσι αναπτύχθηκε μια σύγκρουση μεταξύ αυτών που υποστηρίζουν την εντατική γεωργία στο όνομα της ανταγωνιστικότητας και αυτών που υποστηρίζουν, μια περιβαλλοντική φιλική γεωργία στηριζόμενη στη βιοποικιλότητα και στην βιώσιμη ανάπτυξη.

Η έννοια των θέλγητρων της υπαίθρου, που γίνονται αντιληπτά ως πολύτιμα χαρακτηριστικά της περιοχής, όπως είναι ο πολιτισμός, το φυσικό τοπίο, η γη, η αρχιτεκτονική κληρονομιά (OECD, 1994), που καταναλώνονται επί τόπου, μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω της αύξησης της τουριστικής ζήτησης.

1.3. Εμπειρικοί ορισμοί ύπαιθρου χώρου

Ο Ο.Ο.Σ.Α. διακρίνει τις αγροτικές περιοχές από τις αστικές σε δυο επίπεδα :

1. Σε τοπικό επίπεδο (Nuts V) με βάση την πληθυσμιακή πυκνότητα : οι αγροτικές περιοχές έχουν πυκνότητα μικρότερη από 150 κατοίκους /τετρ.χλμ. ενώ οι αστικές μεγαλύτερη.
2. Στο περιφερειακό επίπεδο (κυρίως Nuts III – νομοί), όπου διακρίνει μεγαλύτερες λειτουργικές και διοικητικές μονάδες με βάση το πόσο αγροτικές είναι (degree of rurality), που εξαρτάται από το ποσοστό του πληθυσμού που ζει σε αγροτικές κοινότητες⁷.

Οι περιοχές, επομένως μπορεί να είναι :

- “Κυρίως Αγροτικές περιοχές” (predominately rural regions) : όταν πάνω από το 50% του πληθυσμού τους ζει σε αγροτικές κοινότητες.
- “Σημαντικά αγροτικές περιοχές” (significantly rural regions) : όταν 15-50% του πληθυσμού τους ζει σε αγροτικές κοινότητες.
- “Αστικές περιοχές” (predominately urban regions) : όταν λιγότερο από το 15% του πληθυσμού τους ζει σε αγροτικές κοινότητες.

Ο όρος αγροτικός κατανοείται ως μια εδαφική χωρική έννοια, που δεν περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη χρήση της γης, βαθμό οικονομικής ευρωστίας, ή σε κάποια συγκεκριμένη έννοια οικονομικής ανάπτυξης. Ο Ο.Ο.Σ.Α. διακρίνει τρεις τύπους αγροτικών περιοχών με βάση κυρίως τη γεωγραφική και οικονομική απόσταση τους από τα αστικά κέντρα (βλέπε πίνακα 1.3.1.) :

- “Οικονομικά ενσωματωμένες αγροτικές περιοχές” (Economically integrated rural areas): θεωρούνται οι περιοχές αυτές, που αναπτύσσονται τόσο οικονομικά όσο και πληθυσμιακά, και συχνά βρίσκονται δίπλα σε κάποιο αστικό κέντρο. Συχνά έχουν εισοδήματα πάνω από το μέσο όρο των αγροτικών περιοχών. Παρ’ όλο που οι γεωργοί αποτελούν ένα μικρό μόνο μέρος του εργατικού δυναμικού, τα εισοδήματα από τις αγροτικές εργασίες

⁷ Αγροτικές κοινότητες χαρακτηρίζονται οι κοινότητες με πυκνότητα πληθυσμού κάτω 150 κατοίκων ανά τετρ. χλμ.

είναι γενικά υψηλότερα του μέσου όρου.

- “Ενδιάμεσες αγροτικές περιοχές” (Intermediate rural areas): είναι αυτές που είναι σχετικά απομονωμένες χωρικά, αλλά επειδή υπάρχει καλή υποδομή είναι εφικτή η εύκολη πρόσβαση σε κάποια αστικά κέντρα. Αυτές είναι περιοχές που παραδοσιακά εξαρτώνται από την γεωργία και άλλες συναφείς δραστηριότητες, κυρίως αναφορικά με τον αριθμό των θέσεων απασχόληση, παρ’ όλο που ολοένα και περισσότερο διαφοροποιούνται σε άλλες οικονομικές δραστηριότητες όπως η βιομηχανία και οι υπηρεσίες.
- “Απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές” (remote rural areas): Συνήθως είναι αραιοκατοικημένες και συχνά βρίσκονται σε απομακρυσμένες περιοχές μακριά από τα αστικά κέντρα. Χαρακτηρίζονται από χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα, γηρασμένο πληθυσμό, ύπαρξη περιορισμένων υποδομών και υπηρεσιών, χαμηλές εξειδικεύσεις και εισοδήματα, και χαμηλό ποσοστό ενσωμάτωσης στην υπόλοιπη οικονομία.

Ακόμη η Ευρωπαϊκή Ένωση χρησιμοποιηθεί δυο κατηγοριοποιήσεις :

A) Η τυπολογία των αστικών και αγροτικών περιοχών που προτείνει η Eurostat (1990) είναι η ακόλουθη :

- Αστικές περιοχές : παρακείμενες χωρικές μονάδες με πληθυσμιακή πυκνότητα μεγαλύτερη από 500 κατοίκους/ τετρ. χλμ. και με συνολικό πληθυσμό πάνω από 50.000.
- Ημιαστικές περιοχές : παρακείμενες χωρικές μονάδες, που δεν ανήκουν σε κάποιο αστικό συγκρότημα, με πληθυσμιακή πυκνότητα μεγαλύτερη από 100 κατοίκους / τετρ. χλμ. και με συνολικό πληθυσμό πάνω από 50.000.
- Αγροτικές περιοχές : οι υπόλοιπες χωρικές μονάδες, που δεν ανήκουν στις αστικές ή ημιαστικές περιοχές.

Πίνακας 1.3.1.: Κριτήρια για τον ορισμό τύπων αγροτικών περιοχών, κατά τον Ο.Ο.Σ.Α.

	Οικονομικά ενσωματωμένες αγροτικές περιοχές	Ενδιάμεσες αγροτικές περιοχές	Απομακρυσμένες Αγροτικές περιοχές
Ενσωμάτωση στην εθνική και την παγκόσμια οικονομία	Μεγάλη	Σχετικά καλή	Μικρή (τοπική αγορά)
Χωροθέτηση	Χωροθέτηση κοντά σε κάποιο αστικό κέντρο (οικονομίες κλίμακας και συγκέντρωσης)	Σχετικά μακριά από τα γύρω αστικά κέντρα	Μακριά από τα αστικά κέντρα, γεωγραφική απομόνωση (βουνά, νησιά...)
Δραστηριότητες	Διαφοροποιημένη διάρθρωση της οικονομίας . Εξειδικευμένες θέσεις εργασίας	Ακμάζουσες γεωργικές και συναφείς δραστηριότητες κατά το παρελθόν Αλλαγές στην οικονομική διάρθρωση (διαφοροποίηση)	Παραδοσιακή γεωργία, βιοτεχνία και υπηρεσίες
Δημογραφία	Πληθυσμιακή αύξηση Μέση/ υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα	Πληθυσμιακή στασιμότητα Χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα	Λίγοι νέοι Πολύ χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα
Εισόδημα	Πάνω από το μέσο όρο της υπαίθρου	Κοντά στο μέσο όρο της υπαίθρου	Κάτω από το μέσο όρο της υπαίθρου
Πολιτισμικοί και εκπαιδευτικοί πόροι	Καλή πρόσβαση στο τοπικό ή σε κοντινό αστικό κέντρο	Κοντά στο μέσο όρο της υπαίθρου	Περιορισμένες και χαμηλής ποιότητας υποδομές και υπηρεσίες Υψηλό κόστος κατά κεφαλήν
Υποδομές μεταφορών Και επικοινωνιών	Καλές	Κοντά στο μέσο όρο της υπαίθρου	Σημαντικά προβλήματα

Πηγή : Βασισμένο στο Ο.Ο.Σ.Α.

Β) Η μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commissions, 1999) διακρίνει τρεις περιοχές :

- Αστικές περιοχές : πυκνοκατοικημένες περιοχές με πάνω από 500 κατοίκους/ τετρ. χλμ.
- Ενδιάμεσες περιοχές (intermediate area) : με 100 έως 500 κατοίκους /τετρ. χλμ.
- Αγροτικές περιοχές : αραιοκατοικημένες περιοχές με λιγότερο από 100 κατοίκους / τετρ. χλμ.

Ο πιο κάτω πίνακας παρουσιάζει την κατανομή του πληθυσμού της Ε.Ε. (ποσοστό) με βάση την πιο πάνω κατηγοριοποίηση.

Πίνακας 1.3.2. : Κατανομή του πληθυσμού της Ε.Ε. μεταξύ αστικών,
ενδιάμεσων και αγροτικών περιοχών

Περιοχές	Έκταση (%)	Πληθυσμού (%)
Αστικές	3,5	49
Ενδιάμεσων	16,5	27
Αγροτικές	80	24
Σύνολο	100,0	100,0

Πηγή : Ευστρατόγλου κ.α.(1998)

1.4. Χωρικές επιπτώσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στον υπαίθρο χώρο

Σημαντικό ρόλο στην ανασύνθεση των περιοχών της υπαίθρου επέφερε η Ε.Ε. μέσω της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Η ανάγκη εξασφάλισης της αυτάρκειας στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων στην Ευρώπη, οδήγησε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα στη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς στο γεωργικό τομέα, το 1962. Οι μεγάλες καταστροφές που είχαν προκληθεί στα παραγωγικά μέσα, στο ανθρώπινο δυναμικό και οι βασικές ελλείψεις σε αγαθά εξαιτίας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, υπήρξε έναυσμα για την εντατικοποίηση της παραγωγής στις χώρες της Δ. Ευρώπης (Duchene et al. ,1985).

Επίσης η αγροτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΚΑΠ) καθώς και το περιεχόμενο της, υπαγορεύτηκε από τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στον αγροτικό χώρο, γνωστές και ως αγροτικό πρόβλημα που επικρατούσαν μεταπολεμικά στη Δ. Ευρώπης (Χάρβευ, 1996) και φυσικά η μεγάλη βαρύτητα και σημασία του πρωτογενή τομέα στην ανάπτυξη των περιοχών αυτών, αποτέλεσε ένα ακόμη λόγο για να θεωρηθεί αναγκαία η ύπαρξη ενιαίας αγροτικής πολιτικής για τις χώρες της Ε.Ε.

Οι στόχοι της ΚΑΠ τέθηκαν στη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που υπογράφηκε στη Ρώμη το 1957 και στη διάσκεψη της Streza το 1958. Αυτοί όπως αναφέρονται στο άρθρο 39 της συνθήκης είναι : (ΥΕΕΕΚ, 1987, Χαρβευ,1996, Σαρρής 1993)

1.Η αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας με την προώθηση της τεχνικής προόδου, την εξασφάλιση της ορθολογικής ανάπτυξης της γεωργικής

παραγωγής καθώς και με την άριστη χρησιμοποίηση των συντελεστών παραγωγής και ιδιαίτερα της εργασίας.

2. Η εξασφάλιση ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου στον αγροτικό πληθυσμό με την αύξηση του εισοδήματός τους.

3. Η σταθεροποίηση των αγορών.

4. Η εξασφάλιση του εφοδιασμού του πληθυσμού με γεωργικά προϊόντα.

5. Η εξασφάλιση λογικών τιμών στους καταναλωτές.

Για να επιτευχθούν οι στόχοι του άρθρου 39, το άρθρο 40 της Συνθήκης προβλέπει μια Κοινή Οργάνωση των Αγροτικών Αγορών. Η οργάνωση αυτή λαμβάνει όλα τα μέτρα που απαιτούνται για την επίτευξη των σκοπών του άρθρου 39, όπως, κανονισμούς τιμών, συστήματα αποθήκευσης και χρονικής μετάθεσης της διάθεσης και μηχανισμούς σταθεροποίηση των εισαγωγών και εξαγωγών (Μουσής, 1981).

Οι βασικές αρχές της ΚΑΠ ήταν :

1. Η Ενιαία Αγορά : που σημαίνει την ελεύθερη διακίνηση των αγροτικών προϊόντων χωρίς επιδοτήσεις και δασμούς.

2. Η Κοινή Προτίμηση : δηλαδή προστασία των αγροτικών προϊόντων της Κοινότητας από το διεθνές εμπόριο.

3. Η Χρηματοδοτική Αλληλεγγύη : κάλυψη των δαπανών για την εφαρμογή της ΚΑΠ από πόρους της Κοινότητας και όχι από πόρους της κάθε χώρας μέλους.

Η ΚΑΠ συντέλεσε σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη της ΕΕ και συνάμα συνέβαλε στην αναζωογόνηση του ύπαιθρου χώρου, αφού πρόσφερε οικονομική στήριξη στους αγρότες που την είχαν ανάγκη, για να αναλάβουν επενδυτικές δράσεις και εκσυγχρονιστικές κινήσεις στο γεωργικό τομέα. Παρ' όλα αυτά, η ΚΑΠ δημιούργησε χωρικές και οικονομικές ανισότητες αφού οι πεδινές και ημιορεινές περιοχές μπορούσαν πιο εύκολα να υιοθετήσουν το μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης (εντατική καλλιέργεια, μονοκαλλιέργεια), λόγω κυρίως των ευνοϊκών συνθηκών καλλιέργειας (αρδευτικά έργα, κλίμα, ανάγλυφο του εδάφους) πράγμα που δεν κατάφεραν οι ορεινές περιοχές. Έτσι διαπιστώθηκε ότι η ΚΑΠ οδήγησε σε άνιση κατανομή της κοινοτικής ενίσχυσης δεδομένου ότι, μόνο το 20% των εκμεταλλεύσεων

απορρόφησαν το 80% της κοινοτικής δαπάνης⁸. Η ΚΑΠ κατέληξε να μην προσφέρει πλέον καμιά ουσιαστική υποστήριξη στους ευρωπαϊούς γεωργούς των λιγότερων ευνοημένων περιοχών, όπως είναι οι ορεινές και μειονεκτικές (σύμφωνα με την Οδηγία 75/268), παρά το ειδικό πλαίσιο στήριξης της γεωργίας των ζωνών αυτών στα πλαίσια της διαρθρωτικής πολιτικής.

Η κρίση που παρατηρήθηκε σε επίπεδο γεωργικών αγορών (διαρθρωτικά πλεονάσματα) και περιβαλλοντικών προβλημάτων (από την εντατική εκμετάλλευση ή την εγκατάλειψη των φυσικών πόρων κυρίως των ορεινών περιοχών) και οι συνεχιζόμενες ανισότητες μεταξύ των αγροτικών ζωνών, οδήγησαν την Κοινότητα από τα μέσα της δεκαετίας του '80 σε μια σειρά από μέτρα δημοσιονομικού ελέγχου της παραγωγής, που όμως αποδείχθηκαν ανεπαρκή. Τελικά φτάσαμε στην αναμόρφωση της ΚΑΠ το 1992, που στόχευε τόσο στην εξισορρόπηση των γεωργικών αγορών όσο και την προστασία της γεωργικής γης, του περιβάλλοντος και του αγροτικού τοπίου. Οι αλλαγές αυτές έλαβαν μέρος σε μια περίοδο όπου τα πρώτα σημαντικά συμπτώματα της παγκοσμιοποίησης άρχισαν να εμφανίζονται ενώ με τις διαπραγματεύσεις της GATT (Συμφωνία της Ουρουγουάης, 1994) οι δυνατότητες ενίσχυσης των προϊόντων περιορίζονται δραστικά (Μαραβεγιάς Ν., Μουτσατσος Δ., Ντυκέν Μ.Ν., 1999).

Βασικό στοιχείο της αναμόρφωσης της ΚΑΠ ήταν η αποδυνάμωση του σκέλους της πολιτικής των εγγυήσεων και η ενίσχυση της διαρθρωτικής πολιτικής που αποσκοπούσε στη διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων και στην βελτίωση των υποδομών των αγροτικών περιοχών. Από το 1988 με την μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών ταμείων, η Κοινότητα υιοθετεί τη στρατηγική της αγροτικής ανάπτυξης. Πρόκειται για ένα συνδυασμό ολοκληρωμένων δράσεων στο εσωτερικό μιας γεωγραφικής (χωρικής) ενότητας που λαμβάνει υπόψη τον πολυλειτουργικό χαρακτήρα του αγροτικού χώρου και τα έξω-γεωργικά, που τα τελευταία χρόνια ενσωματώνει όπως είναι : μη γεωργικές οικονομικές δραστηριότητες, καινούργιες τάσεις κατοίκησης και αναψυχής, δράσεις για την προστασία του αγροτικού περιβάλλοντος και πολιτισμού. Η αντίληψη της αγροτικής πολιτικής δεν ταυτίζεται πλέον με την γεωργική ανάπτυξη, αλλά με μια βιώσιμη ανάπτυξη του αγροτικού

⁸ Αυτό ήταν εμφανές σχεδόν σε όλες τις χώρες της ΕΕ

χώρου, οι στόχοι, οι μηχανισμοί και τα μέσα της οποία διαφοροποιούνται κατά περιοχές (δυναμικές και ενσωματωμένες, μειονεκτικές ή φτωχές σε φυσικούς πόρους, ορεινές ή απομονωμένες) (Φάκελος LEADER, 1997).

Οι εξελίξεις αυτές επηρέασαν τις αντιλήψεις περί ανάπτυξης και κατά συνέπεια και την παραδοσιακή θεώρηση για το ρόλο και την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου. Η ανάγκη αντικατάσταση του “αγροτικού χώρου” θα εκφραστεί συνεπώς πολύ πιο καθυστερημένα, στην Ελλάδα, με την υιοθέτηση του όρου “ύπαιθρος” ή και “ύπαιθρος χώρος”. Ο ύπαιθρος χώρος ως έννοια υιοθετείται για να ενσωματώσει και να εκφράσει τις αλλαγές και τους μετασχηματισμούς που εκδηλώνονται στο εσωτερικό της υπαίθρου που ξεπερνούν το γεωργικό φαινόμενο γιατί ακριβώς αφορούν όλο και περισσότερο το σύνολο της κοινωνίας και της λειτουργίας της (περιβάλλον, απασχόληση τεχνολογίες κ.τ.λ.) (Γούσιος Δ. 1997).

1.5. Ανάπτυξη και διαχείριση ύπαιθρου χώρου

Οι αλλαγές στο πλαίσιο λειτουργίας του πρωτογενούς τομέα που κατά κύριο λόγο οφείλονται στην ανάπτυξη της τεχνολογίας, τον εντεινόμενο ανταγωνισμό στις διεθνείς αγορές αγροτικών προϊόντων και τη μείωση του προστατευτισμού, όσο και με τις αλλαγές των καταναλωτικών προτύπων και της αστικής ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες του ύπαιθρου χώρου, οδηγούν σε νέες αντιλήψεις σχετικά με την διαχείριση-ανάπτυξη του. Επομένως επιβάλλεται η ανάγκη επαναπροσδιορισμού των τρόπων και των μέσων αντιμετώπισης ζητημάτων ανάπτυξης όσον αφορά την οικειοποίηση και εκμετάλλευση του ύπαιθρου χώρου από τις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες.

Οι νέες οικονομικές δραστηριότητες, κύριος εξω-γεωργικές, που εμφανίζονται για να απαντήσουν στην αδυναμία της γεωργίας να εξασφαλίσει επαρκή εισοδήματα στο αγροτικό νοικοκυριό καθώς και στην αστική ζήτηση για «επιστροφή στη φύση», όπως αυτές υιοθετούνται από την ευρωπαϊκή πολιτική με την αναθεώρηση της ΚΑΠ, λειτουργούν ως μοχλός ανάπτυξης και αναζωογόνησης της υπαίθρου. Ακόμη η εμφάνιση του τουρισμού ως μια δυναμική δραστηριότητα που συνεχίζει να αναπτύσσεται και να επεκτείνεται χωρικά ενσωματώνοντας νέες περιοχές και κυρίως

ορεινές δημιουργεί σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης. Επίσης η ερήμωση του αγροτικού χώρου από τον πληθυσμό του και τις δραστηριότητες του, αλλά και των επιπτώσεων στο περιβάλλον εξ' αιτίας της εγκατάλειψης και της υπερεκμετάλλευσης είναι ένας σημαντικός παράγοντας που πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπόψη στο αειφορικό σχεδιασμό του ύπαιθρου χώρου (Βαϊτσης Αχ.,2001).

Οι αλλαγές αυτές δεν επιδρούν με τον ίδιο τρόπο και την ίδια ένταση στις επιμέρους ζώνες του ύπαιθρου χώρου. Οι οικονομικά αναπτυγμένες και ενσωματωμένες στο ευρύτερο παραγωγικό και κοινωνικό ιστό περιοχές συγκρατούν ή έλκουν πληθυσμό και δραστηριότητες χάρη α) στις ευνοϊκές φυσικές συνθήκες γεωργικής παραγωγής (εντατική γεωργία), β) τις οικονομίες γειτνίασης με μεγάλα αστικά και τουριστικά κέντρα γ) τους τουριστικούς πόρους ή ακόμα και δ) την ύπαρξη μικρών και μεσαίων πόλεων που εξασφαλίζουν βασικές αστικές λειτουργίες και υποδομές. Οπότε πρόκειται για πεδινές εύφορες για την γεωργική παραγωγή, για περιαστικές ή για τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές που χαρακτηρίζονται από μια πολυτομεακή οικονομική βάση, με σχετικά υψηλό βαθμό απασχόληση του αγροτικού νοικοκυριού εκτός γεωργίας και εντεινόμενο εξαστισμό των τοπικών κοινωνιών. Ακόμα και αν ο γεωργικός τομέας εξακολουθεί να κατέχει σημαντική θέση στην τοπική οικονομία, μέσα από την εντατική και κάθετα ενσωματωμένη στα μεταπαραγωγικά δίκτυα γεωργικής παραγωγής, οι περιοχές αυτές αναδεικνύονται τα τελευταία χρόνια σαν κατεξοχήν πεδίο κοινωνικής και οικονομικής ανασύνθεσης, αν λάβουμε υπόψη ότι οι δείκτες αστικότητας σε όρους ΑΕΠ, απασχόλησης ή επίπεδου ζωής δεν διαφέρουν ριζικά από το μέσο επίπεδο των αστικών περιοχών (Βαϊτσης Αχ.,2001).

Επομένως υπάρχει αναγκαιότητα διαχείρισης των επιπτώσεων της εγκατάλειψης ή και της ανάπτυξης αλλά και της κινητοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού με στόχο :

- την καλύτερη αξιοποίηση των τοπικών πόρων,
- τη διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων και την αύξηση της προστιθέμενης αξίας,
- τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας,
- τα νέα σχέδια που θα πρέπει να επινοήσουν και να υλοποιήσουν περιοχές και τοπικοί φορείς του αγροτικού χώρου,

φέρνει στην επιφάνεια τόσο τις ανεπάρκειες των μηχανισμών και των υπηρεσιών του αγροτικού χώρου όσο και τους στόχους που θα πρέπει να συμπεριλάβει μια χωροταξική και αναπτυξιακή πολιτική για τον ύπαιθρο χώρο (Γούσιος Δ., 2004).

Από τα πιο πάνω το βασικό ερώτημα που τίθεται για τον ευρύτερο ύπαιθρο χώρο είναι το «ποιο είναι το μέλλον αυτού του πληθυσμού και αυτών των οικισμών;» Το ερώτημα αυτό συντίθεται από τα εξής υπό-ερωτήματα: «υπάρχουν κοινότητες οι οποίες είναι δυνατό να αποτελέσουν συνεκτικά στοιχεία αλλά και δομές δράσεις, στις οποίες δύναται να στηριχθούν και να αξιοποιηθούν χωροταξικές και αναπτυξιακές πολιτικές», «ποιος θα είναι ο ρόλος αυτών των οικισμών-κέντρων όσον αφορά τη θέση τους στην ευρύτερη περιοχή(οργανωτικός, συσσώρευση απαραίτητων υπηρεσιών;» (Βαϊτσης Αχ.,2001).

1.6. Μετάβαση Κύπρου από αγροτική κοινωνία στην οικονομία υπηρεσιών⁹

Το 1960 όταν η Κύπρος έγινε ανεξάρτητο κράτος, είχε έντονα αγροτικό χαρακτήρα με το 64% του συνολικού πληθυσμού να έχει τη μόνιμη κατοικία του στις αγροτικές περιοχές και το 40 % του οικονομικά ενεργού πληθυσμού να απασχολείται στη γεωργία.

Στο διάστημα των 40 χρόνων που διέρρευσαν από τότε, η Κύπρος πέρασε από όλα τα γνωστά στάδια που χαρακτηρίζουν τις ραγδαία αναπτυσσόμενες οικονομίες : έντονη και επιταχυνόμενη αστικοποίηση, μείωση της σημασίας του γεωργικού τομέα, ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα της οικονομίας, αρχικά, και του τριτογενούς στη συνέχεια, ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα περιβάλλοντος, αναζήτηση νέων προσεγγίσεων για αειφόρο ανάπτυξη, αναγνώριση του πολυδιάστατου ρόλου της γεωργίας κλπ.

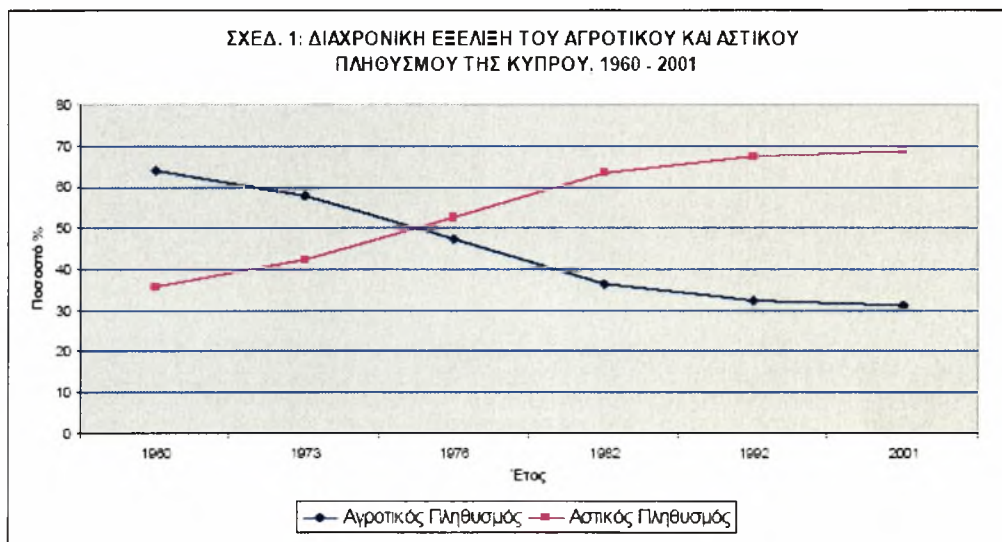
Όπως φαίνεται στο σχήμα 1.6.1., η έξοδος του πληθυσμού από την ύπαιθρο προς τις πόλεις άρχισε από τη δεκαετία του 60, επιταχύνθηκε όμως δραματικά μετά την τουρκική εισβολή του 1974, και από το επίπεδο του 58% που ήταν το 1973, έφθασε

⁹ η ενότητα αυτή είναι βασισμένη στο Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης Κύπρου 2004-06.

το 47% το 1976 και το 32% το 1992. Κατά την περίοδο αυτή, οι περισσότερες κοινότητες της υπαίθρου, ιδιαίτερα στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές, απώλεσαν το 50% και πλέον του πληθυσμού τους, μερικές μάλιστα έχασαν μέχρι και το 80%.

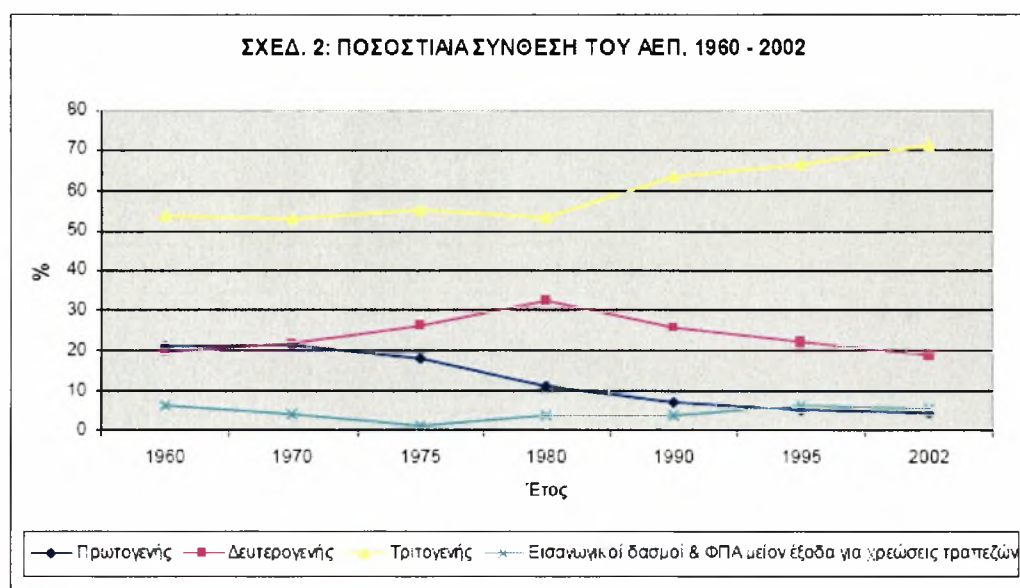
Αντίθετα, ο πληθυσμός των αστικών περιοχών αυξήθηκε από 262.000 το 1976 σε 407.000 το 1992. Στη συνέχεια παρουσιάστηκε μια σχετική σταθεροποίηση του αγροτικού πληθυσμού, τα αίτια της οποίας σχετίζονται με την ανάπτυξη του οδικού δικτύου και την αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών στην ύπαιθρο, σε συνάρτηση με την αύξηση του κόστους και τη μείωση της ποιότητας της ζωής στα μεγάλα αστικά κέντρα και τη μεταστροφή των αντιλήψεων προς μια πιο ανθρωποκεντρική και ποιοτική διάσταση της σύγχρονης ζωής.

Σχήμα 1.6.1. : Διαχρονική εξέλιξη του αγροτικού και αστικού πληθυσμού της Κύπρου(1960-01)

Πηγή: Απογραφές Πληθυσμού, Στατιστική Υπηρεσία, Υπουργείο Οικονομικών

Σχήμα 1.6.2. : Ποσοστιαία σύνθεση του ΑΕΠ, 1960-2002

Πηγή: Historical Data on the Economy of Cyprus, 1960-1991, Department of Statistics and Research, Ministry of Finance

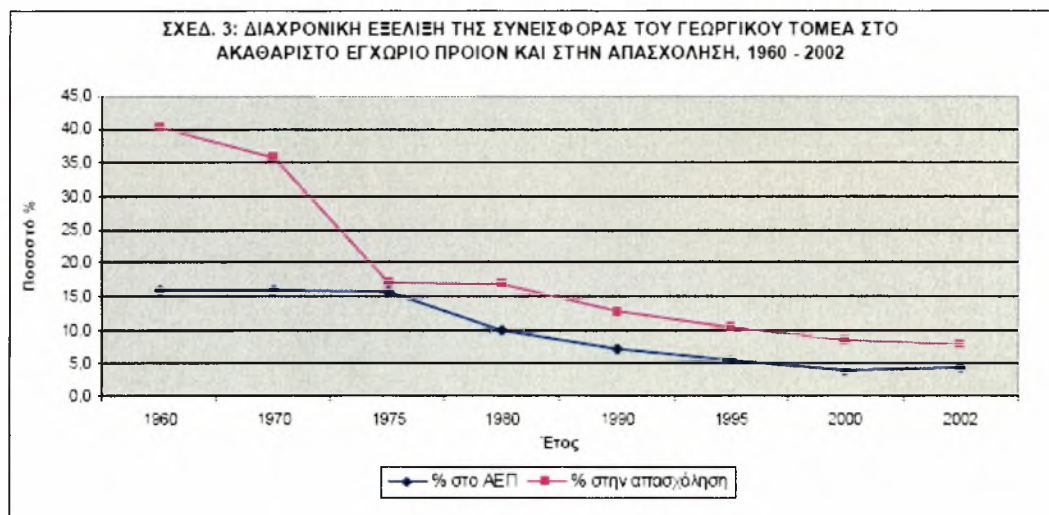
Στο σχήμα 1.6.2., φαίνεται η ποσοστιαία σύνθεση του ΑΕΠ και η διαχρονική εξέλιξη του κατά τα τελευταία 40 χρόνια. Ο πρωτογενής τομέας που βασικά αποτελείται από τη γεωργία, την αλιεία, τα δάση και τον ορυκτό πλούτο, παρέμεινε σταθερός στο επίπεδο του 21% κατά την πρώτη δεκαετία, στη συνέχεια όμως υποχώρησε δραματικά και σήμερα αναλογεί μόλις στο 4,3% του ΑΕΠ.

Οι διαδοχικές κυπριακές κυβερνήσεις κατέβαλαν φιλότιμες προσπάθειες να αναπτύξουν το δευτερογενή τομέα, βασικά πάντοτε μιλάμε κυρίως για ελαφρά μεταποιητική βιομηχανία, και οι προσπάθειες αυτές στέφθηκαν με επιτυχία κατά την περίοδο πριν από το 1980. Η σημασία όμως και αυτού του τομέα μειώθηκε στη συνέχεια από 32% του ΑΕΠ το 1980 σε 18,6% το 2002. Και αυτό έγινε παρά τη δασμολογική και άλλη προστασία και τις γενναιόδωρες επιδοτήσεις που πρόσφερε και συνεχίζει να προσφέρει στη βιομηχανία το κυπριακό κράτος.

Το οικονομικό θαύμα της Κύπρου εμφανίστηκε μετά το 1980 στον τομέα των Υπηρεσιών και του τριτογενούς γενικά τομέα. Η συνεισφορά του τομέα αυτού στο ΑΕΠ αυξήθηκε κατά τα τελευταία 20 χρόνια από 53% σε 71%, χωρίς να υπολογίζονται κατ' αρχήν οι έμμεσες θετικές επιδράσεις στους άλλους δύο τομείς της οικονομίας.

Σήμερα η οικονομία της Κύπρου στηρίζεται κατά κύριο λόγο στον τουρισμό και την επισιτιστική βιομηχανία, το εμπόριο, τις μεταφορές και τις διάφορες υπηρεσίες του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Όπως φαίνεται παραστατικά στο σχήμα 1.6.3., η συνεισφορά του ευρύτερου γεωργικού τομέα στην απασχόληση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, συρρικνώθηκε κατά πολύ και δεν ξεπερνά σήμερα το 8% σε ισοδύναμο πλήρους απασχόλησης. Εκτιμάται ότι το μισό περίπου του ποσοστού αυτού, αφορά άτομα που εξασφαλίζουν το 50% τουλάχιστον του εισοδήματός τους από τη γεωργία. Συνολικά ο ευρύς γεωργικός τομέας προσφέρει σήμερα γύρω στο 4% του ΑΕΠ, με κάποιες διακυμάνσεις που βασικά οφείλονται στο επίπεδο της ετήσιας βροχόπτωσης.

Σχήμα 1.6.3. : Διαχρονική εξέλιξη της συνεισφοράς του γεωργικού τομέα στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν και στην απασχόληση, 1960-2002

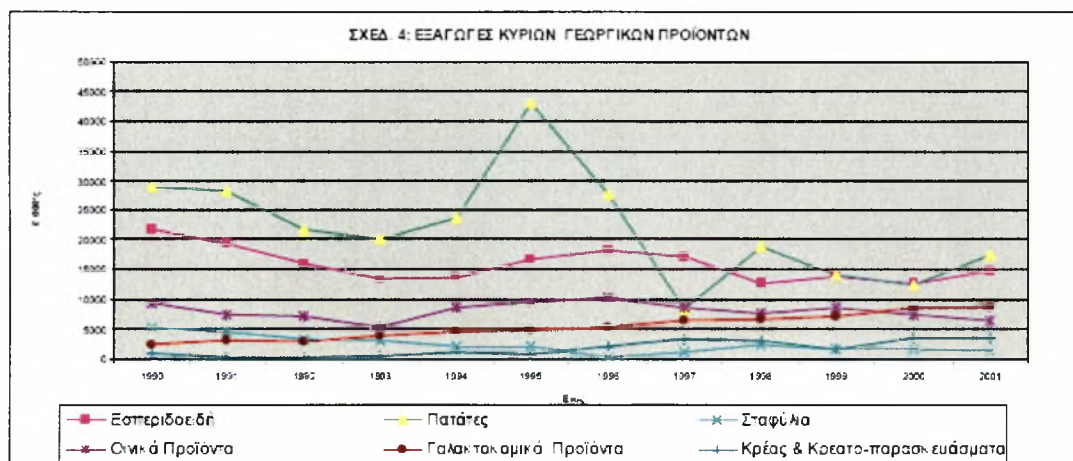
Πηγή: Γεωργικές Στατιστικές, 2000. Στατιστική Υπηρεσία, Υπουργείο Οικονομικών.

1.6.1. Εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας και αίτια της επιταχυνόμενη συρρίκνωσης γεωργικού τομέα

Η ποσοστιαία συνεισφορά του γεωργικού τομέα άρχισε να συρρικνώνεται από πολύ παλιά. Σε απόλυτους όμως αριθμούς η γεωργοκτηνοτροφική παραγωγή παρουσίασε μετά την τουρκική εισβολή ραγδαία ανάπτυξη και καλύπτοντας σε σύντομο χρονικό διάστημα την απώλεια των κατεχόμενων περιοχών.

Την δεκαετία του 1980, ολοκληρώθηκε η εκτέλεση μιας σειράς από μεγάλα υδατικά και άλλα έργα, τα οποία οδήγησαν σε ουσιαστική διεύρυνση του παραγωγικού δυναμικού της κυπριακής γεωργίας και σε πολύ ψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Για την πλειοψηφία των προϊόντων, όχι μόνο καλύφθηκε η εγχώρια ζήτηση, αλλά και πραγματοποιήθηκαν σημαντικές εξαγωγές που απέφεραν στον τόπο πολύτιμο ξένο συνάλλαγμα.

Σχήμα 1.6.4. : Εξαγωγές κύριων γεωργικών προϊόντων

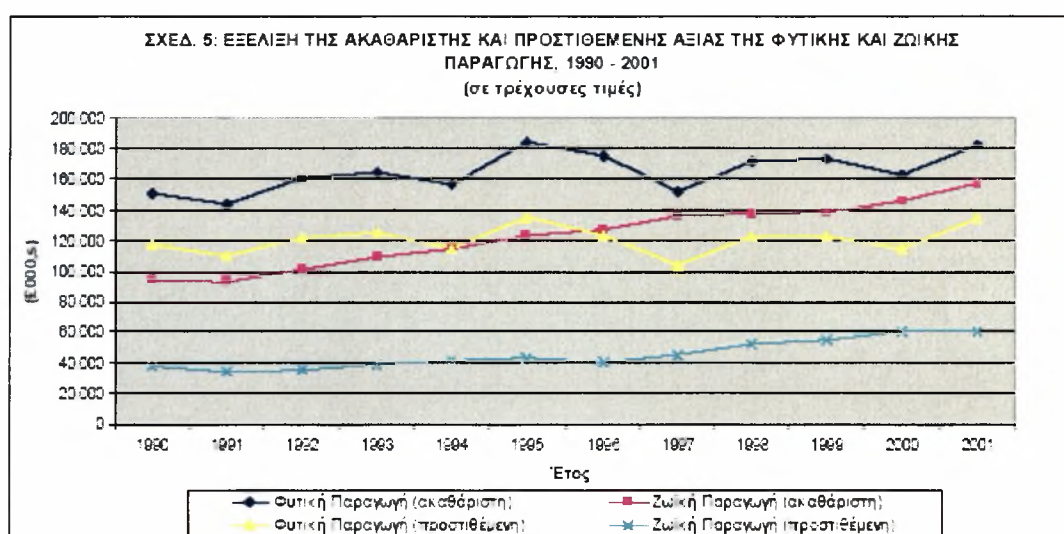
Πηγή: Στατιστική Εισαγωγών- Εξαγωγών 1990 - 2001. Τμήμα Στατιστικής και Ερευνών.

Ο εξαγωγικός όμως προσανατολισμός σημαντικών τομέων της κυπριακής γεωργίας, αποτέλεσε τελικά και την αχίλλειο πτέρνα του. Το σταδιακό άνοιγμα της ευρωπαϊκής αγοράς σε νέους ανταγωνιστές με χαμηλότερα εργατικά, οι επιδοτήσεις προς τους κοινοτικούς παραγωγούς, η αύξηση του κόστους παραγωγής και ο έντονος ανταγωνισμός των άλλων τομέων της οικονομίας στην ίδια την Κύπρο και, τέλος, οι στρεβλώσεις μιας παλαιού τύπου «φιλοαγροτικής» πολιτικής που δεν ευνοούσε την καινοτομία και τη βελτίωση της ποιότητας, οδήγησαν τελικά σε ουσιαστική υπόσκαψη της ανταγωνιστικότητας των κυπριακών γεωργικών προϊόντων και σε ουσιαστική μείωση της αξίας των εξαγωγών.

Όπως φαίνεται στο σχήμα 1.6.4., κατά την περίοδο 1990 έως 2001, η αξία των κυπριακών εξαγωγών μειώθηκε σε τρέχουσες τιμές κατά 32,7% στα εσπεριδοειδή, 39,6% στις πατάτες, 71,5% στα επιτραπέζια σταφύλια και 31,9% στα οινικά προϊόντα. Αντίθετα, στα γαλακτοκομικά προϊόντα παρουσιάστηκε αύξηση κατά 250% και στα κρεοπαρασκευάσματα κατά 290%. Είναι αξιοσημείωτο ότι, κατά την τελευταία

δεκαετία, ο τομέας της ζωικής παραγωγής διευρύνθηκε κατά 67,7% από πλευράς ακαθάριστης αξίας και κατά 59,8% από πλευράς προστιθέμενης αξίας σε αντίθεση με τον τομέα της φυτικής παραγωγής όπου η αύξηση στους δείκτες αυτούς περιορίστηκε σε 20,8% και 14,2% (βλέπε σχήμα 1.6.5.).

Σχήμα 1.6.5. : Εξέλιξη της ακαθάριστης και προστιθέμενης αξίας της φυτικής και ζωικής παραγωγής 1990-01

Πηγή: Γεωργική Στατιστική 2000, Στατιστική Υπηρεσία, Υπουργείο Οικονομικών Γεωργική Στατιστική 2001, (υπό εκτύπωση) Στατιστική Υπηρεσία, Υπουργείο Οικονομικών

Η ταχύτερη ανάπτυξη του ζωικού τομέα οφείλεται στην πολύ πιο ψηλή δασμολογική προστασία και τις ιδιαίτερα γενναιόδωρες επιδοτήσεις που απολάμβανε και συνεχίζει να απολαμβάνει μέχρι σήμερα. Η προστασία αυτή και οι συγκριτικά χαμηλές τιμές που απολάμβαναν οι καταναλωτές, σε συνάρτηση με τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των Κυπρίων και τη συνεχή αύξηση του τουριστικού ρεύματος, διευρύναν ουσιαστικά την εγχώρια ζήτηση και επέτρεψαν τη δημιουργία επιχειρηματικών μονάδων έντασης κεφαλαίου οι οποίες, αν και ρυπογόνες σύμφωνα με τις σύγχρονες περιβαλλοντικές αντιλήψεις, είναι αρκετά εύρωστες και δυνητικά βιώσιμες υπό συνθήκες ένταξης στην Ε.Ε.

Αντίθετα ο φυτικός τομέας, δεν κατόρθωσε να αντιμετωπίσει τις ανταγωνιστικές πιέσεις που υπέστη στο διεθνή χώρο και, μετά τη μερική φιλελευθεροποίηση των εισαγωγών το 1995 ως αποτέλεσμα της συμφωνίας της GATT για τη γεωργία, άρχισε να χάνει έδαφος και στην ντόπια αγορά. Πρόσθετα, οι διάφορες ξηρικές και εκτατικές καλλιέργειες - αμπέλια, σιτηρά, αμυγδαλιές, ελιές χαρουπιές κλπ. - αντιμετώπιζαν

πάντοτε και συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν και σήμερα σοβαρά διαρθρωτικά και άλλα προβλήματα και είναι απόλυτα εξαρτημένες από τις επιδοτήσεις.

Συμπέρασμα

Όλες αυτές οι αλλαγές και οι μετασχηματισμοί της κυπριακής κοινωνίας και οικονομίας έχουν επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό όλες τις επαρχίες της ελεύθερης Κύπρου. Η επαρχία Λεμεσού ως η δεύτερη μεγαλύτερη διοικητική επαρχία τόσο σε έκταση όσο και σε πληθυσμό, καλείται σήμερα να ανταποκριθεί στα νέα δεδομένα που αφορούν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του χώρου.

Η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη του αστικού συγκροτήματος της επαρχίας μετά την τουρκική εισβολή είχε ως αποτέλεσμα την ανάδειξη του ως το μεγαλύτερο εμπορικό και τουριστικό κέντρο της χώρας, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην κοινωνική και οικονομική ανασύνθεση του συνόλου της επαρχίας. Η εντεινόμενη οικονομική ανάπτυξη αύξησε τις χωρικές ανισότητες ανάμεσα στις περιοχές της υπαίθρου και της αστικής περιοχής, όπως επίσης και ανάμεσα σε μικρο-περιοχές της υπαίθρου. Ωστόσο η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και η αναγνώριση της αξίας του υπαίθρου χώρου έχουν δημιουργήσει νέες σχέσεις αλληλεξάρτησης και συνεργασίας ανάμεσα σε αστικές και αγροτικές περιοχές, οι οποίες είναι εμφανές την τελευταία δεκαετία. Εμφανές είναι και τα σημάδια ανασύνθεση του υπαίθρου χώρου που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην συνειδητοποίηση της αξίας του, έχοντας σαν αποτέλεσμα την αύξηση των κρατικών πολιτικών για τον χώρο αυτό.

Το επόμενο μέρος της εργασίας περιλαμβάνει την μελέτη περίπτωσης και αναφέρεται σε μια γενική ανάλυση του συνόλου της επαρχίας Λεμεσού (διοικητική, χωρική, δημογραφική και οικονομική). Στην συνέχεια παρουσιάζεται η τυπολογία των κοινοτήτων με βάση χωροαναπτυξιακούς δείκτες και τέλος την συγκρότηση χωρο-εδαφικών ενοτήτων σε μια υπο-περιοχή της υπαίθρου, που θα βοηθήσει σημαντικά στην αειφόρο ανάπτυξη του χώρου.

Η ανασύνθεση του υπαιθρου χώρου και η συγκρότηση
χωρο-εδαφικών ενότητων. Η περίπτωση της επαρχίας Λεμεσού

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΛΕΜΕΣΟΥ

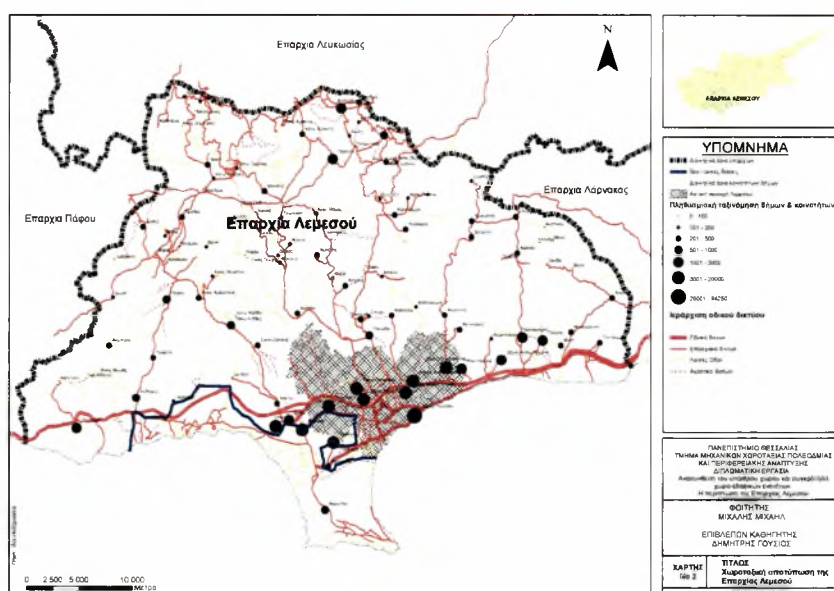
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΛΕΜΕΣΟΥ

2.1. Γεωγραφικά χαρακτηριστικά

Η επαρχία Λεμεσού με έκταση 1.398 τ. χλμ. αποτελεί την τέταρτη μεγαλύτερη σε έκταση διοικητική επαρχία της Κύπρου και αντιπροσωπεύει το 15,1% της συνολικής έκτασης της χώρας¹⁰. Προς τα βόρεια συνορεύει με την επαρχία Λευκωσίας, στα δυτικά με την επαρχία Πάφου και στα ανατολικά με την επαρχία Λάρνακας, ενώ στα νότια βρέχεται από τη θάλασσα. Ολόκληρη η διοικητική έκταση βρίσκεται στο ελεύθερο τμήμα του νησιού. Αποτελείται από 5 δήμους και 107 κοινότητες. Η μεγαλύτερη σε έκταση κοινότητα της επαρχίας είναι το Ακρωτήριο (49,5 τετρ. χλμ.) και η μικρότερη η Κουκά (1,7 τετρ. χλμ.). Η αστική περιοχή της επαρχίας Λεμεσού περιλαμβάνει τους δήμους Λεμεσού, Κάτω Πολεμιδιών, Μέσα Γειτονιάς, Άγιος Αθανάσιος, Γερμασόγειας τις κοινότητες Πάνω Πολεμίδια και Ύψωνα, ενώ οι υπόλοιπες κοινότητες (105) ανήκουν στον υπαιθρο χώρο της επαρχίας.

Σχήμα 2.1.: Χωροταξική αποτύπωση της Επαρχίας Λεμεσού

Πηγή : Ίδια επεξεργασία

¹⁰ Η συνολική έκταση της Κύπρου είναι 9.251 τετρ.χλμ.

Η περιοχή υπαίθρου της επαρχίας Λεμεσού χαρακτηρίζεται από πολύ χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα, ελλείψεις οικονομικής και κοινωνικής υποδομής. Η πρόσβαση στα ορεινά τμήματα, είναι δύσκολη λόγω της γεωμορφολογίας του εδάφους αλλά και του υποβαθμισμένου οδικού δικτύου, περιορίζοντας σε σημαντικό βαθμό την ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων. Ολόκληρη η περιοχή της υπαίθρου εντάσσεται στην κατηγορία του Στόχου 2 της Ε.Ε. ο οποίος περιλαμβάνει περιοχές που επιλέχθηκαν με βάση τα κριτήρια που περιέχονται στο Άρθρο 4 του Κανονισμού της (ΕΚ) 1260/99.

2.2. Το αστικό συγκρότημα Λεμεσού

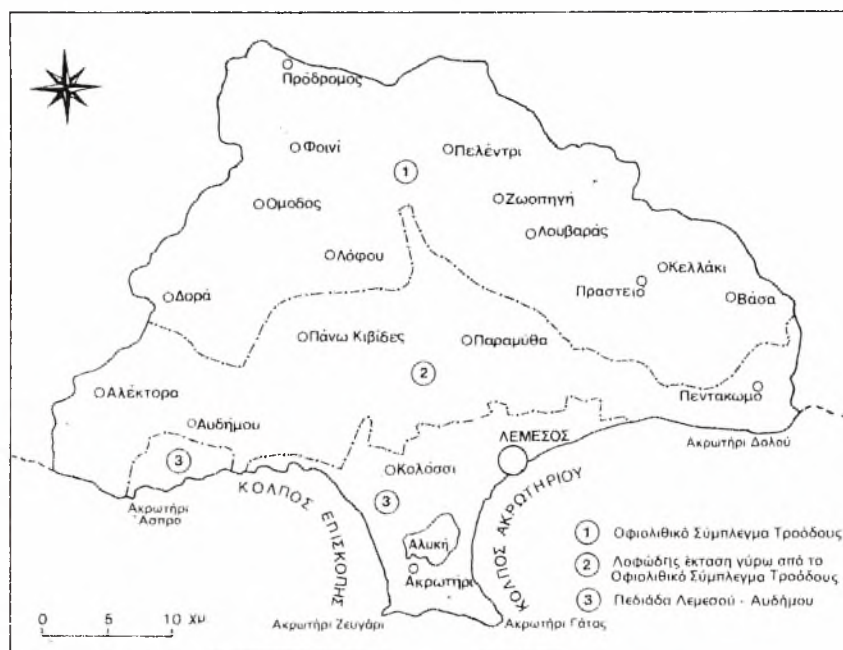
Ο σημαντικότερος πόλος ανάπτυξης της επαρχίας Λεμεσού είναι το αστικό της συγκρότημα. Η Λεμεσός κατατάσσεται ως η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη του νησιού με πληθυσμό 161.200 (στο τέλος του 2001). Θεωρείται το πιο σημαντικό τουριστικό και εμπορικό κέντρο της Κύπρου. Βρίσκεται ανάμεσα σε δυο αρχαίες πόλεις - βασιλεια, την Αμαθούντα στα ανατολικά και το Κούριο στα δυτικά.

Η νεότερη πόλη της Λεμεσού είναι το κέντρο της οινοβιομηχανίας και το κυριότερο λιμάνι της χώρας (εμπορικό και επιβατικό). Φιλοξενεί δυο από τα πιο ζωντανά πολιτιστικά φεστιβάλ της χώρας, το Καρναβάλι και τη Γιορτή του Κρασιού. Σήμερα η Λεμεσός διαθέτει μια πολυάσχολη αγορά με άπειρα εστιατόρια, ταβέρνες και ποικίλη νυχτερινή ζωή.

2.3. Γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά

Από μορφολογικής απόψεως, η επαρχία μπορεί να υποδιαιρεθεί στις ακόλουθες περιφέρειες : α) οφιολιθικό Σύμπλεγμα του Τροόδους, β) λοφώδης έκταση γύρω από το οφιολιθικό σύμπλεγμα του Τροόδους και γ) την παράκτια πεδιάδα Λεμεσού – Αυδήμου.

Σχήμα 2.3.: Μορφολογικές περιφέρειες επαρχίας Λεμεσού

Πηγή : Εγκυκλοπαίδεια 'Φιλόκυρος'

Οι υψηλότερες κορυφές είναι ο Όλυμπος (1.952μ.), που βρίσκεται στα βορειοδυτικά του Τροόδους, η κορφή Ηστ Σιωλτερ (1.739μ.) στα βορειοδυτικά του Τροόδους και στα βορειοανατολικά του Τροόδους η κορφή Γουεστ Σιωλτερ(1710μ.).

Στον πίνακα 2.2.1. γίνεται μια ταξινόμηση των δήμων και κοινοτήτων της επαρχίας με βάση το υψόμετρο τους (πεδινές, ημι-ορεινές και ορεινές) και συνάμα αναγράφεται το ποσοστό του πληθυσμού που διέμενε σε αυτές το 2001. Από τον συγκεκριμένο πίνακα προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα :

- το 40% των δήμων και κοινοτήτων είναι πεδινά και σε αυτούς διαμένουν το 92% του συνολικού πληθυσμού της επαρχίας,
- ακόμη το ποσοστό των ημι-ορεινών κοινοτήτων είναι σχεδόν 40% και σε αυτό διαμένουν μόλις το 5% του πληθυσμού,
- ενώ οι ορεινές κοινότητες αντιπροσωπεύουν το 20% και αποτελούν το 3% του πληθυσμού.

Πίνακας 2.3.1.: Κατανομή δήμων & κοινοτήτων με βάση τον χαρακτηρισμό Πεδινό, Ημι-ορεινό, Ορεινό

A/A	Τάξη μεγέθους(μ.)	Αριθμός Κοινοτήτων & Δήμων	Ποσοστό (%)	Πληθυσμό	Ποσοστό (%)	Περιγραφή
1	μέχρι 400	43	38,4	180727	91,9	Πεδινά
2	400-800	46	41,1	9258	4,7	Ημι-ορεινά
3	800 και άνω	23	20,5	6568	3,3	Ορεινά
ΣΥΝΟΛΟ		112	100	196553	100	

Πηγή : Σ.Υ.Κ, ίδια επεξεργασία

Στην συνέχεια ο πίνακας 2.3.2. αναφέρεται στην ταξινόμηση των δήμων και κοινοτήτων με βάση την έκτασή τους, από τον οποίο προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα :

- Ποσοστό 20% των δήμων και κοινοτήτων έχουν πολύ μικρή έκταση (0-5 τετρ. χλμ.) και σε αυτές κατοικούν το 12,5% του συνολικού πληθυσμού της επαρχίας.
- Οι μεγάλοι σε έκταση δήμοι και κοινότητες αποτελούν το 4% και σε αυτό διαμένουν το 52,4% του συνολικού πληθυσμού (αστικές περιοχές).
- Ποσοστό 25,2% του συνολικού πληθυσμού διαμένει σε δήμους & κοινότητες με έκταση 10-20 τετρ. χλμ. και αποτελούν το 40%.

Πίνακας 2.3.2.: Κατανομή Δήμων & Κοινοτήτων ανάλογα με την έκτασή τους (τετρ. χλμ.)

A/A	Τάξη μεγέθους (τετρ. χλμ.)	Αριθμός Δήμων & Κοινοτήτων	Ποσοστό (%)	Πληθυσμό	Ποσοστό (%)
1	0-5,0	21	18.8	24401	12.4
2	5,1-10	32	28.6	12109	6.2
3	10,1-20	44	39.3	49477	25.2
4	20,1-30	11	9.8	7663	3.9
5	30,1-40	4	3.6	102903	52.4
ΣΥΝΟΛΟ		112	100	196553	100

Πηγή : Σ.Υ.Κ , ίδια επεξεργασία

2.4. Δημογραφική Φυσιογνωμία

Με βάση την απογραφή πληθυσμού του 2001 στην περιοχή της υπαίθρου διαμένει σχεδόν το 20% του συνολικού πληθυσμού της επαρχίας (42.402 άτομα). Η εξέλιξη

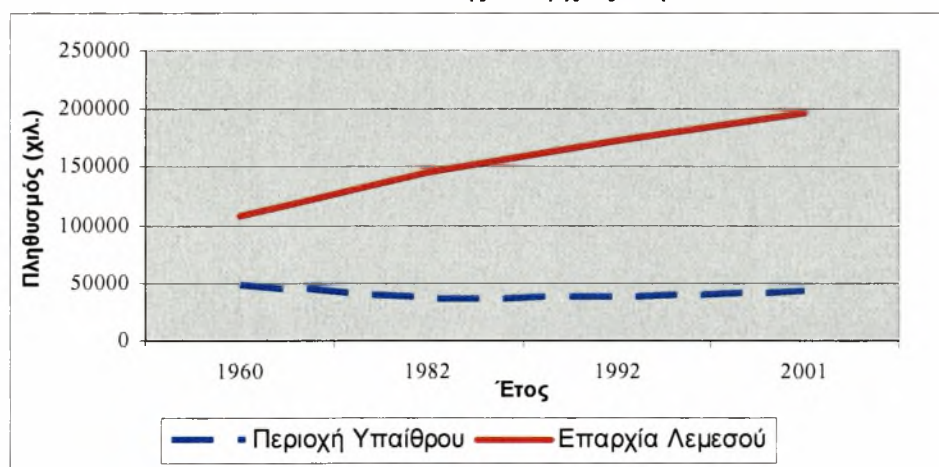
του πληθυσμού της επαρχίας Λεμεσού και της περιοχής της υπαίθρου παρουσιάζεται στο πίνακα 2.4.1. και στο σχήμα 2.41. Από το πίνακα προκύπτει ότι ο συνολικός πληθυσμός της επαρχίας Λεμεσού παρουσίασε μια συνεχής αύξηση μετά το 1960, αντίθετα ο πληθυσμός της υπαίθρου, παρουσίασε μια πτωτική πορεία την περίοδο 1960-82 ενώ στην συνέχεια είχε μια αυξητική πορεία η οποία συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Όσον αφορά το ποσοστό του πληθυσμού που διαμένει στις περιοχές της υπαίθρου ως προς το σύνολο της επαρχίας, παρουσιάζει μια συνεχή πτώση, με εξαίρεση το 2001 που παρατηρείται μια σταθερότητα.

Πίνακα : 2.4.1.: Εξέλιξη του πληθυσμού της Επαρχίας Λεμεσού (1960-01)

Έτος	Σύνολο Επαρχίας	Περιοχή υπαίθρου	Ποσοστό πληθυσμού που διέμενε στην περιοχή της υπαίθρου ¹¹
1960	107306	47844	44,6
1982	145614	35536	24,4
1992	173634	36893	21,2
2001	196553	42402	21,6

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Σχήμα 2.4.1.: Διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού της υπαίθρου και του συνόλου της Επαρχίας Λεμεσού

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Στην συνέχεια γίνεται η ανάλυση της ηλικιακής διάρθρωσης του πληθυσμού για το σύνολο της επαρχίας και για την περιοχή της υπαίθρου για το 2001 (βλέπε πίνακα 2.4.2).

¹¹ ορίζεται ως το ποσοστό του πληθυσμού της περιοχής της υπαίθρου προς το συνολικό πληθυσμό της επαρχίας

Από τον πιο κάτω πίνακα προκύπτουν τα εξής, όσον αφορά κυρίως την περιοχή της υπαίθρου :

- Παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό νεανικού πληθυσμού (21,1%), λίγο πιο κάτω από το μέσο όρο της επαρχίας.
- Το ποσοστό ενεργού πληθυσμού (62,1%) είναι 4% μικρότερο από το μέσο όρο της επαρχίας.
- Σημαντική διαφορά από το σύνολο της επαρχία παρουσιάζει το ποσοστό γερασμένου πληθυσμού(16,8%) αφού είναι 5% υψηλότερο.

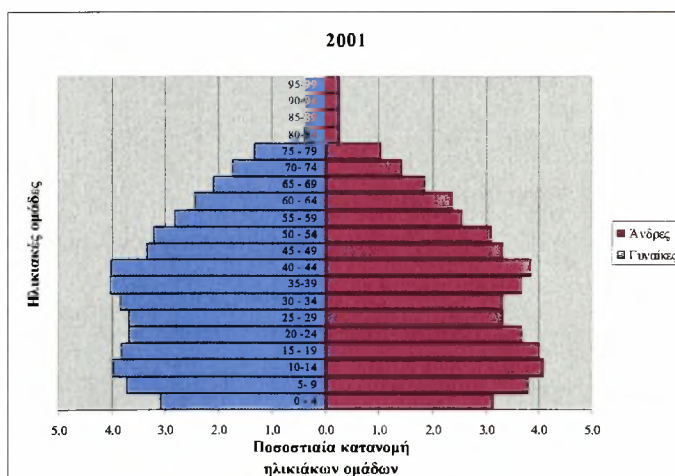
Πίνακας 2.4.2.: Δείκτες ηλικιακής διάρθρωσης πληθυσμού (2001)

	Ποσοστό νεανικού πληθυσμού (0-15)	Ποσοστό δυνητικά ενεργού πληθυσμού (15-65)	Ποσοστό γερασμένου πληθυσμού (65 και άνω)
Σύνολο Επαρχίας Λεμεσού	21,4	66,7	11,9
Περιοχή Υπαίθρου	21,1	62,1	16,8

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

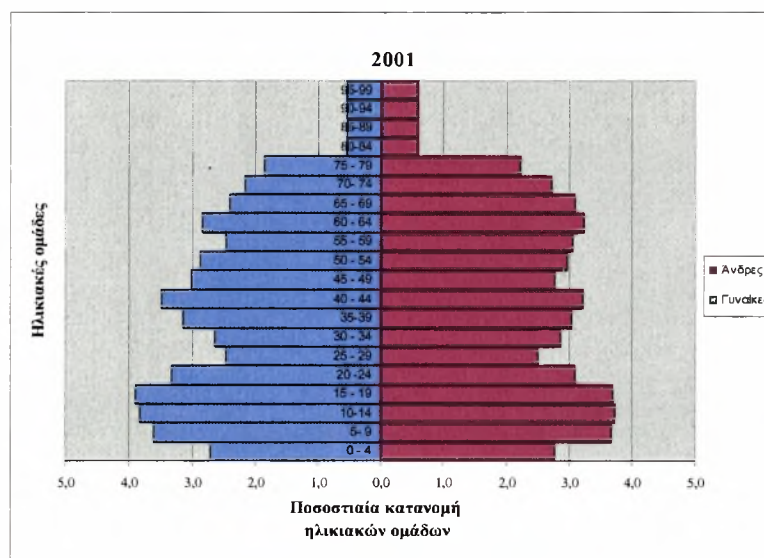
Όσον αφορά την δομή του πληθυσμού, της επαρχίας Λεμεσού και της περιοχής της υπαίθρου χρήσιμα είναι τα συμπεράσματα που εξάγονται από την ανάλυση των πληθυσμιακών πυραμίδων. Συγκεκριμένα η πληθυσμιακή πυραμίδα της Επαρχίας Λεμεσού έχει ωσειδή μορφή που χαρακτηρίζει «ώριμους πληθυσμούς» ενώ ομοειδή μορφή εμφανίζει και η πληθυσμιακή πυραμίδα της περιοχής της υπαίθρου με ελαφριές διαφοροποιήσεις στις μεγάλες ηλικιακές ομάδες.

Σχήμα 2.4.2.: Πληθυσμιακή πυραμίδα Επαρχίας Λεμεσού (2001)

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Σχήμα 2.4.3.: Πληθυσμιακή πυραμίδα της περιοχής της
υπαίθρου της Επαρχίας Λεμεσού (2001)

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Στον πίνακα 2.4.3. γίνεται μια ταξινόμηση του συνόλου των δήμων και κοινοτήτων με βάση το πληθυσμιακό τους μέγεθος. Από την ανάλυση του πίνακα προκύπτουν τα εξής :

- Το 30% των κοινοτήτων έχουν πολύ μικρό μέγεθος και σε αυτό διαμένουν μόνο το 1% του συνολικού πληθυσμού της επαρχίας.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων (85%), διαμένουν στο αστικό συγκρότημα της Λεμεσού που αποτελείται από τους δήμους οι οποίοι έχουν μεγάλο πληθυσμιακό μέγεθος.
- Ποσοστό 7% του συνολικού πληθυσμού διαμένει σε κοινότητες μεγέθους 1000 έως 3000, οι οποίες αποτελούν κυρίως τα δυναμικά αγροτικά κέντρα.

Από την συγκεκριμένη ταξινόμηση, εντοπίζεται μεγάλο ποσοστό (27,7%) μικρών πληθυσμιακά κοινοτήτων (κάτω από 100 άτομα) που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίζει σήμερα η περιοχή της υπαίθρου.

Πίνακας 2.4.3.: Κατανομή Δήμων & Κοινοτήτων ανάλογα με το πληθυσμιακό τους μέγεθος (2001)

	Τάξη μεγέθους	Αριθμός Κοινοτήτων /Δήμων	Ποσοστό (%)	Πληθυσμό	Ποσοστό (%)
1	0 - 100	31	27.7	1422	0.7
2	101-200	26	23.2	3885	1.9
3	201-500	21	18.8	9825	5.0
4	501-1000	16	14.3	4526	2.3
5	1001- 3000	8	7.1	12629	6.4
6	3001- 20000	9	8.0	70016	35.6
7	20001-94250	1	0.9	94250	47.9
ΣΥΝΟΛΟ		112	100	196553	100

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

2.5. Μορφωτικό επίπεδο

Το επίπεδο εκπαίδευσης στις περιοχές της υπαίθρου υστερεί σε σχέση με το μέσο όρο της Επαρχίας Λεμεσού (βλέπε πίνακα 2.5.).

Πίνακας 2.5.: Μορφωτικό επίπεδο της Επαρχίας Λεμεσού (2001)

	Σύνολο Επαρχίας Λεμεσού	Περιοχή της Υπαίθρου
Ποσοστό ατόμων μέχρι γυμνασιακό κύκλο	26,6	46,2
Ποσοστό ατόμων μέχρι λυκειακό κύκλο	40,9	39,8
Ποσοστό ατόμων μέχρι τριτοβάθμια κύκλο	32,2	13,8

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Παρόλο που οι περιοχές της υπαίθρου υστερούν σε σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης της επαρχίας, διαθέτουν σχετικά υψηλό ποσοστό μορφωμένων ατόμων (τριτοβάθμια εκπαίδευση), το οποίο μπορεί να συνεισφέρει σημαντικά στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της υπαίθρου.

Όσον αφορά το επίπεδο των σχολικών υποδομών στις περιοχές της υπαίθρου είναι πολύ χαμηλό. Ο αριθμός των δημόσιων σχολείων που λειτουργούν έχει μειωθεί σημαντικά, λόγω της πληθυσμιακής αποψίλωσης αρκετών κοινοτήτων της επαρχίας με αποτέλεσμα την μείωση και του αριθμού των μαθητών. Έτσι οι λιγοστοί μαθητές της υπαίθρου, αναγκάζονται να διανύουν μεγάλες αποστάσεις για να καλύψουν τις ανάγκες τους. Συνολικά από τις 98 κοινότητες της επαρχίας, δημόσια νηπιαγωγεία λειτουργούν σε 24 κοινότητες, δημοτικά σε 30, ενώ μόνο σε 3 υπάρχει εξατάξιο

γυμνάσιο. Ακόμη στην κοινότητα Πρόδρομου έχει την έδρα του το Δασικό Κολέγιο Κύπρου και αποτελεί το μόνο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα που είναι χωροθετημένο στην περιοχή της υπαίθρου.

2.6. Οικονομικές επιδόσεις

2.6.1. Οικονομικά ενεργός πληθυσμός

Σε κοινότητες της περιοχής της υπαίθρου διαμένει το 18,8% του ενεργού πληθυσμού της επαρχίας Λεμεσού και το 22,4% των ανέργων. Το σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της επαρχίας Λεμεσού και της περιοχής της υπαίθρου παρουσιάζεται στον πίνακα 2.6.1. Το ποσοστό εργαζομένων ως προς το συνολικό πληθυσμό της επαρχίας είναι 40% και στην περιοχή της υπαίθρου 35,3%.

Πίνακας 2.6.: Οικονομικός ενεργός και άνεργος πληθυσμός για το σύνολο της Επαρχίας Λεμεσού και της περιοχής της υπαίθρου

	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός	Άνεργοι	Σύνολο εργαζομένων	Ποσοστό εργαζομένων ως προς το συνολικό πληθυσμό
Επαρχία Λεμεσού	83157	3607	79550	40,5
Περιοχή Υπαίθρου	15622	686	14936	35,3

Πηγή : Σ.Υ.Κ, ίδια επεξεργασία

2.6.2. Απασχόληση

Σε αυτή την ενότητα γίνεται αναφορά σε αδρές γραμμές στους τρεις βασικούς τομείς της οικονομίας σε επίπεδο επαρχίας και της περιοχής της υπαίθρου. Στον πιο κάτω πίνακα παρουσιάζεται ο αριθμός και το ποσοστό των απασχολούμενων ανά τομέα της οικονομίας. Εμφανείς είναι οι διαφοροποιήσεις και στους τρεις τομείς οικονομικής δραστηριότητας ανάμεσα στην περιοχή της υπαίθρου και του συνόλου της επαρχίας. Συγκεκριμένα στο σύνολο της επαρχίας το ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα είναι 2,9%, ενώ στην περιοχή της υπαίθρου είναι 9,5%. Στον δευτερογενή τομέα το ποσοστό απασχόληση στην επαρχία είναι 24,8% ενώ στην περιοχή της υπαίθρου είναι υψηλότερο κατά 6% (30,4%). Τέλος το ποσοστό απασχόλησης στον τριτογενή τομέα είναι 72,3% για το σύνολο της επαρχίας ενώ στην περιοχή της υπαίθρου 60,1%. Συνολικά προκύπτει ότι οι περιοχές της υπαίθρου αντιπροσωπεύουν

το 60% του πρωτογενή τομέα, το 30% του δευτερογενή τομέα και το 25% του τριτογενή τομέα.

Πίνακας 2.6.2.: Ποσοστό απασχολούμενων ανά τομέα της οικονομίας (2001)

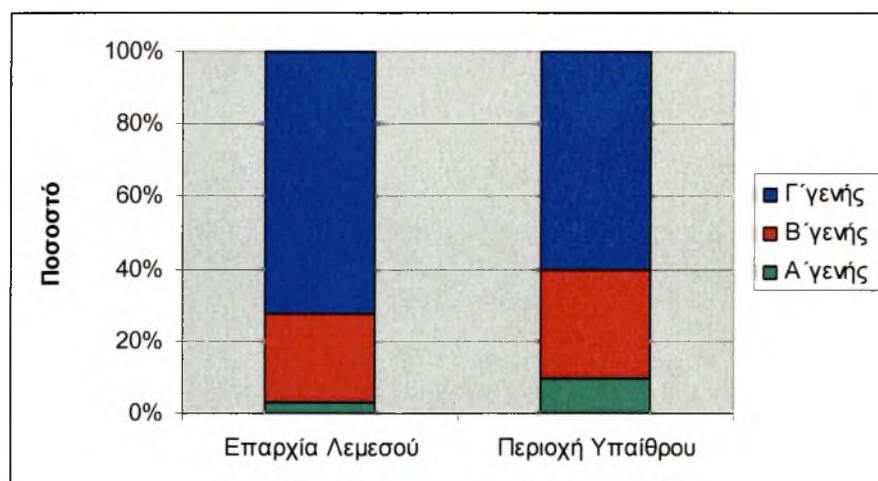
	Πρωτογενής τομέας		Δευτερογενής τομέας		Τριτογενής τομέας	
	Αριθμός	Ποσοστό (%)	Αριθμός	Ποσοστό (%)	Αριθμός	Ποσοστό (%)
Επαρχία Λεμεσού	2293	2,9	19661	24,8	57263	72,3
Περιοχή Υπαίθρου	1411	9,5	4535	30,4	8961	60,1

Πηγή : Σ.Υ.Κ. Ίδια επεξεργασία

Το υψηλό ποσοστό απασχόλησης στον τριτογενή τομέα στην περιοχή της υπαίθρου οφείλεται στην τουριστική ανάπτυξη που παρατηρείται σε ορεινές και παραλιακές κοινότητες, (συγκέντρωση τουριστικών εξυπηρετήσεων) ενώ ένας δεύτερος λόγος είναι καθημερινή παλίνδρομη μετακίνηση για απασχόληση μεγάλου αριθμού εργαζομένων.

Το σχήμα 2.6.2. παρουσιάζει την δομή της οικονομίας στο σύνολο της επαρχίας Λεμεσού και στην περιοχή της υπαίθρου.

Σχήμα 2.6.2. : Σύγκριση των ποσοστιαίων κατανομών (%) της απασχόλησης ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας της περιοχής της υπαίθρου και του συνόλου της επαρχίας Λεμεσού (2001)

Πηγή : Ίδια επεξεργασία

2.7. Οικονομική δραστηριότητα

2.7.1. Πρωτογενής τομέας

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω το ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα για το σύνολο της επαρχίας είναι 2,9% και στην περιοχή της υπαίθρου 9,5%, που κατά κύριο λόγο οφείλεται στην γεωργία και κτηνοτροφία.

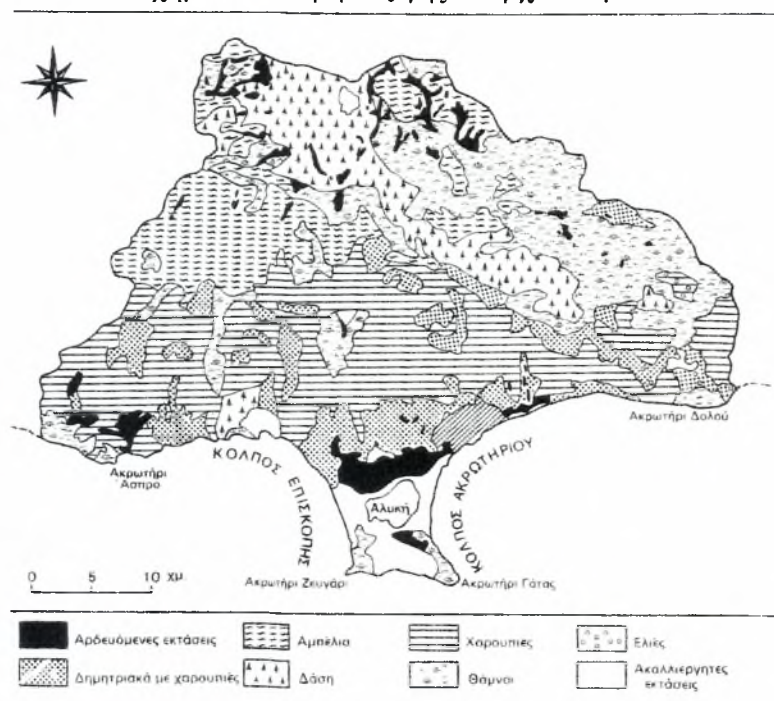
Γεωργία

Η γεωργία υπήρξε από τα αρχαία χρόνια η κύρια οικονομική δραστηριότητα στην επαρχία Λεμεσού, παρόλο που μετά την τουρκική Εισβολή του 1974 ο τουρισμός και η βιομηχανία άρχισαν να κάνουν αισθητή την παρουσία τους, στην όλη οικονομική της ανάπτυξη. Λόγω του μεσογειακού κλίματος και της μορφολογίας του εδάφους η επαρχία παράγει ένα ευρύ φάσμα γεωργικών προϊόντων που στις περισσότερες περιπτώσεις, οι παραγόμενες ποσότητες είναι επαρκείς για την ικανοποίηση της τοπικής κατανάλωσης.

Η παραγωγή σταφυλιών είναι το βασικό γεωργικό προϊόν των αγροτικών περιοχών της επαρχίας γι' αυτό και χρησιμοποιείται ο όρος κραιοχώρια για αρκετά από αυτά, παρόλο που σήμερα η καλλιέργεια αμπελιών εμφανίζει φαινόμενα εγκατάλειψης. Ακόμα στα πεδινά της επαρχίας υπάρχουν μεγάλες εκτάσεις εσπεριδοειδών, όσο ανεβαίνει το υψόμετρο οι καλλιέργειες διαφοροποιούνται με αποτέλεσμα στα ημι-ορεινά να καλλιεργούνται μεγάλες εκτάσεις από ελιές, χαρουπιές και αμυγδαλιές. Τέλος στις ορεινές κοινότητες υπάρχουν κυρίως καλλιέργειες από φρουτόδεντρα (μήλα, κεράσια, αχλάδια κτλ) κυρίως λόγω του μικροκλίματος των περιοχών.

Ο γεωργικός τομέας έχει υποστεί μεγάλο πλήγμα τα τελευταία χρόνια λόγω των διεθνών ανταγωνιστικών πιέσεων, της παρατεταμένης ανομβρίας, καθώς και άλλων αντίξοων συνθηκών, με αποτέλεσμα τη συνεχή μείωση του ποσοστού του πρωτογενούς τομέα.

Σχήμα 2.7.: Χρήσεις γης επαρχία Λεμεσού

Πηγή : Εγκυκλοπαίδεια 'Φιλόκυρος'

Κτηνοτροφία

Σύμφωνα με την απογραφή γεωργίας, στην επαρχία Λεμεσού εκτρέφονταν τα 13,5% των προβάτων ολόκληρης της ελεύθερης Κύπρου, τα 25,6% των κατσικών, τα 7,9% των αγελάδων, τα 7,1% των χοίρων και τα 11,7% των πουλερικών. Περισσότερο είναι ανεπτυγμένη η κτηνοτροφία στα χωριά Πάχνα, Δορά, Πισσούρι, Αυδήμου, Κολόσσι, Επισκοπή, Παραμάλι, Σωτήρα, και Πραστειόν Αυδήμου. Τα παραγόμενα γαλακτοκομικά προϊόντα είναι κυρίως το παραδοσιακό χαλούμι από αιγοπρόβειο γάλα, γιαούρτι καθώς και άλλα παραδοσιακά τυριά.

Θετικό στοιχείο για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών αποτελεί η καθετοποίηση της αγροτικής παραγωγής που παρατηρείται σε αρκετές κοινότητες, ειδικά τα τελευταία χρόνια, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η προστιθέμενη αξία (Οινοποιεία, βιοτεχνίες γαλακτοκομικών προϊόντων, κτλ.)

2.7.2. Δευτερογενής τομέας

Στον δευτερογενή τομέα απασχολείται το 33% του εργατικού δυναμικού της περιοχής της υπαίθρου. Στις περιοχές της υπαίθρου υπάρχουν 44 μεταποιητικές επιχειρήσεις,

σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα πεδίου (και επιπλέον μεταποιητικές μονάδες αγροτικών προϊόντων).

Μεταποιητικές μονάδες αγροτικών προϊόντων

Στα πλαίσια της έρευνας πεδίου που υλοποιήθηκε στις κοινότητες της επαρχίας Λεμεσού έχουν καταγράψει 60 μεταποιητικές μονάδες αγροτικών προϊόντων που προσφέρουν περίπου 260 θέσεις εργασίας.

Σε σύνολο 64 κοινοτήτων που πραγματοποιήθηκε η έρευνα πεδίου, βρέθηκε ότι οι 33 κοινότητες διαθέτουν τουλάχιστον μια μεταποιητική μονάδα αγροτικών προϊόντων. Η δραστηριότητα των μονάδων ποικίλει ανάλογα με τα αγροτικά προϊόντα που παράγονται, στην κάθε μια από αυτές αλλά και με βάση την εργασιακή παράδοση των κατοίκων της. Κατά κύριο λόγο οι μονάδες αυτές είναι οινοποιεία, κρεοπωλεία, μικρές αλλά και μεγάλες βιομηχανίες γαλακτοκομικών προϊόντων. Ακόμη υπάρχουν μονάδες που παρασκευάζουν παραδοσιακά προϊόντα όπως γλυκά, παστέλι, κουλούρια, σιουτζούκκο, και αλλαντικά. Τα περισσότερα από τα αγροτικά προϊόντα έχουν υψηλή ζήτηση τόσο από την τοπική αγορά αλλά και από αγορές του εξωτερικού, λόγω εξαιρετικής ποιότητας και γεύσης αλλά και λόγω της παρουσίας των άτυπων δικτύων¹² που προωθούν σε μεγάλο βαθμό τα τοπικά προϊόντα.

Συμπερασματικά προκύπτει ότι στην περιοχή της υπαίθρου παρατηρείται βιοτεχνική δραστηριότητα και σε συνδυασμός με τον κατασκευαστικό κλάδο που αριθμεί μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων αυξάνουν τις προσφερόμενες θέσεις εργασίας.

2.7.3. Τριτογενής τομέας

Το ποσοστό των απασχολούμενων στο τριτογενή τομέα στην περιοχή της υπαίθρου αντιπροσωπεύει το 55% ενώ σε εθνικό επίπεδο είναι 70%. Οι βασικές επιχειρήσεις του τριτογενούς τομέα που είναι χωροθετημένες στις περιοχές αυτές είναι κυρίως

¹² η δύναμη και η αλληλεγγύη ενός τέτοιου δικτύου είναι βασισμένες σε στενές και αναπαραγόμενες σχέσεις μεταξύ των μελών του δικτύου που έχουν κοινή καταγωγή, και βρίσκονται είναι χωρικά διάσπαρτα. (Γούσιος Δ., 2004)

τουριστικές¹³, ενώ μεγάλο ποσοστό οφείλεται στην παλίνδρομη μετακίνηση πόλης υπαίθρου (κυρίως στις περιαστικές περιοχές) αφού μεγάλο ποσοστό εργαζομένων καταφεύγει για εργασία καθημερινά στην αστική περιοχή.

Τουρισμός

Η επαρχία της Λεμεσού, και ιδιαίτερα η πόλη, άρχισε να αναπτύσσεται τουριστικά μετά την κατοχή της βόρειας Κύπρου, το 1974 από τους Τούρκους εισβολείς, των δυο βασικών τουριστικών περιοχών της Κύπρου, της Αμμοχώστου και της Κερύνειας. Η μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη σημειώθηκε στην παραλιακή ζώνη στα βορειοανατολικά της πόλης της Λεμεσού προς την Αμαθούντα (Άγιο Τύχωνα). Στην περιοχή ανεγείρονται συνεχώς νέα ξενοδοχεία και άλλα τουριστικά καταλύματα.

Από τις υπόλοιπες κοινότητες της υπαίθρου μεγάλη τουριστική κίνηση κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες παρουσιάζει η κοινότητα Πισσουρίου που διαθέτει υψηλού επιπέδου τουριστικά καταλύματα (ξενοδοχείο και ένα μεγάλο ξενώνα, σύνολο 460 κλίνες), ενώ λόγω της υψηλής τουριστικής ζήτησης στην περιοχή ανεγείρεται ένας μεγάλος αριθμός παραθεριστικών κατοικιών.

Σημαντική τουριστική κίνηση παρατηρείται και σε ορεινές κοινότητες της Επαρχίας, παρουσιάζοντας υψηλή συγκέντρωση τουριστικών υποδομών (ξενοδοχείων, κατασκηνωτικών χώρων, εστιατορίων κτλ.). Οι κοινότητες που παρουσιάζουν την υψηλότερη τουριστική δραστηριότητα είναι οι Πάνω και Κάτω Πλάτρες που βρίσκονται στην περιοχή Τροόδους, και ο Αγρός.

Ακόμη ο Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού σε μια προσπάθεια τουριστικής ανάπτυξης των ορεινών περιοχών έχει κοινοποιήσει πρόγραμμα ανάπτυξης αγροτουριστικών καταλυμάτων σε όλη την περιοχή της υπαίθρου με ιδιαίτερα μεγάλη ανταπόκριση από τον τοπικό πληθυσμό. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού, οι περιοχές της υπαίθρου έχουν σημαντικές δυνατότητες για περαιτέρω ανάπτυξη σε ήπιες μορφές τουρισμού λόγω της ιδιαίτερης ποικιλομορφίας και ελκυστικότητας του φυσικού περιβάλλοντος. Ο αριθμός των τουριστικών

---

¹³ ο αριθμός δημόσιων και ιδιωτικών υπηρεσιών που δεν έχουν σχέση με τον τουρισμό είναι πολύ μικρός.

καταλυμάτων που λειτουργεί στην περιοχή της υπαίθρου παρουσιάζεται στο πίνακα 2.7.3.

Πίνακας 2.7.3.: Αριθμός ξενοδοχείων και ξενώνων σε κοινότητες της επαρχίας Λεμεσού (2005)

Όνομασία Κοινότητας	Αριθμός Ξενοδοχείων	Αριθμός Ξενώνων	Σύνολο κλινών
Πάνω Πλάτρες	10	20	1000
Όμοδος	—	1	20
Ανώγυρα	—	1	9
Πισσούρι	1	1	460
Τρείς Ελιές	—	1	4
Αγρός	2	—	380
Μονιάτης	1	—	35
Λεμίθου	1	—	15
Άρσος	—	4	36

Πηγή : Έρευνα πεδίου

Δημόσιες υπηρεσίες

Ο αριθμός των δημόσιων υπηρεσιών που υπάρχει στην περιοχή της υπαίθρου είναι περιορισμένος, οι περισσότερες από αυτές βρίσκονται χωροθετημένες στις μεγάλες πληθυσμιακές κοινότητες . Σε ολόκληρη την περιοχή της υπαίθρου υπάρχουν μόνο δυο αγροτικά νοσοκομεία, ένα στις Πάνω Πλάτρες και ένα στην Κυπερούντα. Έτσι οι κάτοικοι της υπαίθρου είναι αναγκασμένοι να καταφεύγουν στη πόλη της Λεμεσού για την ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη. Σε γενικές γραμμές η περιοχή της υπαίθρου έχει αρκετές έλλειψης σε δημόσιες και κεντρικές λειτουργίες. Σε καλό επίπεδο είναι μόνο οι πυροσβεστικοί σταθμοί λόγω της υψηλής επικινδυνότητα της περιοχής, (υπάρχουν μεγάλες δασικές εκτάσεις στην περιοχή Τροόδους) αλλά και οι αστυνομικοί σταθμοί, που είναι καλά χωροθετημένα και καλύπτουν τις τοπικές ανάγκες.

ΜΕΡΟΣ Γ΄
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Εισαγωγικά

Το Μέρος Γ' αποτελείται από δύο κεφάλαια, στα οποία γίνεται μια ανάλυση της γενικής οργάνωσης του χώρου της επαρχίας Λεμεσού. Στο κεφάλαιο 4 γίνεται η τυπολογία του συνόλου των κοινοτήτων της επαρχίας Λεμεσού με μέθοδο ταξινόμησης, την "Cluster Analysis" (K-means) στο πρόγραμμα SPSS. Η ανάλυση αυτή ορίζεται με την χρησιμοποίηση ποσοτικοποιημένων δεικτών που αφορούν κυρίως στις εξής κατηγορίες α) διοικητικά χαρακτηριστικά, β) γεωγραφικά χαρακτηριστικά γ) δημογραφικά χαρακτηριστικά και δ) οικονομικά χαρακτηριστικά. Στόχος της τυπολογία αυτής είναι η ανάλυση και η ερμηνεία της λειτουργίας και οργάνωσης του χώρου του συνόλου της επαρχίας Λεμεσού.

Στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση μιας υπό-περιοχή της συνολικής επαρχίας που αποσκοπεί στην συγκρότηση χωρο-εδαφικών ενοτήτων στο εσωτερικό της, ώστε να μπορέσει να υπάρξει μια καλύτερη χωρική και λειτουργική οργάνωση του συγκεκριμένου χώρου. Τα κριτήρια προσδιορισμού της υπο-περιοχής αυτής, αναφέρονται στην συνέχεια, και αφορούν κυρίως θέματα χωρικής και λειτουργικής οργάνωσης του χώρου αυτού. Συνοπτικά στην ζώνη αυτή, εντοπίζονται "νέοι λειτουργικοί χώροι οργάνωσης" που παράγουν και αναπαράγουν μορφές και σχέσεις συνεργασίας και αλληλεγγύης, οι οποίες γεννούν και στηρίζουν δυναμικές εκσυγχρονισμού, προσαρμογής ή αντίστασης στις κυρίαρχες δυνάμεις του «έξω χώρου» καθώς και φαινόμενα γεωγραφικής και κοινωνικής κινητικότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΛΕΜΕΣΟΥ ΜΕ ΒΑΣΗ ΧΩΡΟΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥΣ ΔΕΙΚΤΕΣ

3.1. Εισαγωγικά

Το κεφάλαιο αυτό έχει ως στόχο την δημιουργία μιας τυπολογίας των κοινοτήτων της επαρχίας Λεμεσού με μέθοδο ταξινόμησης, την “Cluster Analysis” (K-means) στο SPSS. Χρησιμοποιήθηκε η συγκεκριμένη μέθοδος γιατί αποτελεί μια διαδικασία ομαδοποίησης των ατόμων ενός συγκεκριμένου πληθυσμού (στην περίπτωση μας κοινοτήτων) με βάση προεπιλεγμένες μεταβλητές έτσι ώστε να αναδείξει ποιες είναι οι διαφορετικές μορφές - κατηγορίες κοινοτήτων που κυριαρχούν στην επαρχία.

Σκοπός της συγκεκριμένης τυπολογίας είναι η ανάλυση και η ερμηνεία α) της οργάνωσης του χώρου β) της λειτουργίας του αλλά β) και η εκτίμηση της αναπτυξιακής τους πορείας.

Οι δείκτες, οι οποίοι χρησιμοποιήθηκαν στην συγκεκριμένη τυπολογία ανήκουν στις ακόλουθες θεματικές ομάδες :

- Διοικητικά χαρακτηριστικά
- Γεωγραφικά χαρακτηριστικά
- Δημογραφικά χαρακτηριστικά
- Οικονομικά χαρακτηριστικά

Τα κριτήρια επιλογής των συγκεκριμένων θεματικών ομάδων έγιναν, δια τον λόγο ότι συμβάλουν σημαντικά στην λειτουργία και οργάνωση του χώρου. Ακόμη η επιλογή των δεικτών, έγινε λαμβάνοντας υπόψη και το πρόβλημα της πρόσβασης στα δεδομένα, που στην περίπτωση μας ήταν εμφανές.

Οι δείκτες που τελικά προτιμήθηκαν παρουσιάζονται αναλυτικά στην υπο-ενότητα 3.4.. Σε πρώτη φάση, 19 δείκτες επιλέχθηκαν όμως 6 αποκλείστηκαν από την ανάλυση εφόσον δεν ήταν από στατιστικής άποψη σημαντική.

3.2. Η διαδικασία της Cluster Analysis

Η Cluster Analysis ανήκει στην κατηγορία των μεθόδων που επιζητούν την ομαδοποίηση ενός συνόλου ατόμων (κοινοτήτων) σε περιορισμένο αριθμό ομάδων που παρουσιάζουν στο εσωτερικό τους την μικρότερη δυνατή διακύμανση (intravariance) και μεταξύ τους την μεγαλύτερη δυνατή (Intervariations). Η μη ιεραρχική ανάλυση παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες που της δίνει μεγαλύτερο βαθμό ευελιξίας όσον αφορά την εφαρμογή της. Εκ των προτέρων, ο αριθμός των ομάδων που αναζητούνται, δεν είναι γνωστός, αλλά ούτε και τα μέλη της καθεμιάς ομάδας. Πρόκειται για μια “ad hoc” εμπειρική μέθοδο.

Οι αλγόριθμοι που προσφέρει η Cluster Analysis είναι δυο: 1. ο αλγόριθμος της ιεραρχικής ανάλυσης 2. και ο αλγόριθμος της K-Means ανάλυσης (μη ιεραρχική ανάλυση). Στην συγκεκριμένη τυπολογία χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος ομαδοποίησης γύρω από κινητά κέντρα (K-Means method) εφόσον δίνει την δυνατότητα να προκαθορίσουμε τον αριθμό των ομάδων, και με έναν επαναληπτικό αλγόριθμο, γίνεται ένταξη των κοινοτήτων στις ομάδες ανάλογα με την στατιστική απόσταση που έχει κάθε κοινότητα με το κεντρικό σημείο αυτών των ομάδων. Αρχικά, η μέθοδος ομαδοποιεί όλες τις κοινότητες γύρω από K αυθαίρετα εκλεγμένα κέντρα. Επομένως κάθε ομάδα αποτελείται από εκείνες τις κοινότητες που βρίσκονται πιο κοντά στο κέντρο της σύμφωνα με την ευκλείδεια απόσταση. Στην συνέχεια, το κέντρο βάρους (μέσες τιμές των μεταβλητών που χρησιμοποιούνται για την ομαδοποίηση) της κάθε μιας ομάδας υπολογίζεται έτσι ώστε να οριστούν τα νέα κέντρα του νέφους. Οι αποστάσεις των κοινοτήτων στα νέα κέντρα υπολογίζονται και σε κάθε νέο κέντρο, προσαρτούνται τις κοντινότερες κοινότητες. Η διαδικασία επαναλαμβάνεται μέχρι την φάση όπου καμία πλέον κοινότητα δεν αλλάζει ομάδα και επομένως όλες οι κοινότητες σταθεροποιηθούν σε κάποια από τις K ομάδες.

Το πρώτο στάδιο ήταν πειραματικό, μέχρι να καταλήξουμε στον αριθμό των ομάδων που έπρεπε να έχει τα καλύτερα αποτελέσματα από στατιστική άποψη και ειδικότερα

να υπάρξει μικρός αριθμός επαναλήψεων της διαδικασίας επιλογής των κεντρικών σημείων και μέγιστη δυνατή απόσταση μεταξύ αυτών των κεντρικών σημείων, γεγονός που αναδειχτεί ότι, η σταθεροποίηση των ομάδων εμφανίζεται χωρίς δυσκολία. Κατά την διαδικασία απορρίφθηκαν 6 μεταβλητές¹⁴ οι οποίες δεν ήταν στατιστικά σημαντικές. Οι υπόλοιπες ποσοτικές μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν, παρουσιάζουν σημαντική διακύμανση. Επομένως “εκ των προτέρων” μπορούν να συμβάλλουν στην ερμηνεία της συνολικής αδράνεια της επαρχίας.

Ακολουθώντας τη συγκεκριμένη διαδικασία, η τελική λύση που επιλέχτηκε είναι αυτή που ορίζει 6 ομάδες, με βάση 13 μεταβλητές (δείκτες). Η λύση αυτή είναι ικανοποιητική τόσο από στατιστική άποψη (σημαντική απόσταση μεταξύ των ευρύτερων ομάδων) όσο και από θεματική και χωρική άποψη.

3.3. Μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στην τυπολογία

Για την τυπολογία των κοινοτήτων, επιλέξαμε δείκτες που αντανακλούν τα σημαντικότερα χωροαναπτυξιακά χαρακτηριστικά των κοινοτήτων, και για τους οποίους υπήρξε δυνατότητα συλλογής των απαραίτητων δεδομένων. Συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκαν οι ακόλουθες μεταβλητές-δείκτες με βάση τις ακόλουθες θεματικές ομάδες :

Διοικητικά χαρακτηριστικά

1. Είδος κοινότητας :

Με την μεταβλητή αυτή παρουσιάζουμε τις τρεις μορφές κοινοτήτων (εθνικότητας) που υπήρχε στην χώρα πριν το 1974. Ο διαχωρισμός γίνεται με βάση τη εθνικότητα των κατοίκων τους, πριν το 1974, στην περιοχή υπήρχαν οι πιο κάτω κατηγορίες :(Γραφείο τύπου και πληροφοριών της κυπριακής δημοκρατίας)

- Αμιγείς ελληνοκυπριακές κοινότητες : το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού ήταν ελληνοκύπριοι. Οι αμιγείς ελληνοκυπριακές κοινότητες στην βάση δεδομένων παίρνουν τον κωδικό 1.

¹⁴ Οι μεταβλητές που απορρίφθηκαν είναι :1) ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, 2) ποσοστό απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα 3) ποσοστό ατόμων που έχουν τριτοβάθμια εκπαίδευση 4) πληθυσμός κοινοτήτων το 2001 5) δείκτης αντικατάστασης.

- Αμιγείς τουρκοκυπριακές κοινότητες : το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού ήταν τουρκοκύπριοι. Οι κοινότητες αυτές παίρνουν τον κωδικό 3.
- Μεικτές κοινότητες : υπήρχε μεγάλο ποσοστό ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων κατοίκων είναι μεγάλο. Ο κωδικός που παίρνουν στην βάση δεδομένων είναι το 2.

Η κατηγοριοποίηση των κοινοτήτων με βάση το πιο πάνω χαρακτηριστικό είναι ιδιαίτερα χρήσιμη σήμερα, αφού περίπου 10 κοινότητες της επαρχίας Λεμεσού οι οποίες ήταν αμιγής τουρκοκυπριακές, μετά την τουρκική εισβολή του 1974 είχαν υποστεί μεγάλες δημογραφικές και οικονομικές αλλοιώσεις, οι οποίες οφείλονται στις εσωτερικές μετακινήσεις πληθυσμού. Μετά την τουρκική εισβολή του 1974, η πλειοψηφία των τουρκοκύπριων είχαν μεταναστεύσει στις κατεχόμενες περιοχές της Κύπρου, ενώ στην συνέχεια οι κοινότητες αυτές λειτούργησαν ως χώροι υποδοχής ελληνοκυπρίων προσφύγων.

Σήμερα οι κοινότητες αυτές αντιμετωπίζουν μεγάλα αναπτυξιακά προβλήματα αφού υπάρχει ένα ειδικό καθεστώς εκμετάλλευσης των τουρκοκυπριακών περιουσιών, (χρησικτησία) που δεν επιτρέπει την πλήρη οικονομική εκμετάλλευση τους από τους σημερινούς χρήστες. Αποτέλεσμα του συγκεκριμένου καθεστώτος είναι η εγκατάλειψη μεγάλων γεωργικών εκτάσεων αλλά και η φυγή πολλών νέων αφού δεν τους παρέχεται η δυνατότητα ανέγερση νέων κατοικιών, λόγω ελλείψεων πολεοδομικών παρεμβάσεων και δημιουργίας νέων ζωνών οικιστικής ανάπτυξης.

Γεωγραφικά χαρακτηριστικά

2. Χρονο-απόσταση από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού (λεπτά)

Η χρονοαπόσταση από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την διαφοροποίηση των τοπικών οικονομιών, τον βαθμό απομόνωσης και το επίπεδο των προσφερόμενων εξυπηρετήσεων που διαθέτει η κάθε κοινότητα.

Το σημαντικότερο κριτήριο χωροθέτησης μιας βιομηχανίας ή και επιχείρησης σε μια περιοχή είναι η χρονοαπόσταση από το τόπο πώλησης των παραγόμενων προϊόντων λόγω κόστους μεταφοράς. Το ίδιο ισχύει και για τις επιλογές των ατόμων για το χώρο

εργασίας και κατοικίας (ροές καθημερινών μετακινήσεων). Η χρονοαπόσταση της κάθε κοινότητας από το αστικό συγκρότημα Λεμεσού (πόλος ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής) επηρεάζει σημαντικά την ανάπτυξη τους αλλά και το βαθμό αυτονομίας τους.

3. Υψόμετρο (μέτρα)

Το υψόμετρο είναι ένας σημαντικός δείκτης διαφοροποίησης των κοινοτήτων (πεδινές, ημιορεινές, ορεινές) που επηρεάζει την διάρθρωση των τοπικών οικονομιών, αλλά και τον βαθμό απομόνωσης, λόγω ελλείψεων υποδομών και υπηρεσιών στις ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές.

Δημογραφικά χαρακτηριστικά

4. Ποσοστό νεανικού πληθυσμού(δείκτης νεανικότητας).

$$[P_{(0-14)} / P_{(\text{συνολικό})}] * 100$$

$P_{(0-14)}$: ο πληθυσμός κάτω των 15 ετών

$P_{(\text{συνολικός})}$: συνολικός πληθυσμός

Ο δείκτης νεανικότητας φανερώνει τη σχέση μεταξύ του παιδικού πληθυσμού και του συνολικού πληθυσμού. Υποδηλώνει δε τον αριθμό των ατόμων του παιδικού πληθυσμού που αντιστοιχούν σε 100 άτομα του συνολικού πληθυσμού. Αυτό σημαίνει ότι, όσο μεγαλύτερος είναι ο δείκτης τόσο νεαρότερος είναι ο πληθυσμός και αντίστροφα. Ο νεανικός πληθυσμός αποτελεί τον βασικό κορμό της μελλοντικής ανάπτυξης της κάθε κοινότητας.

5. Ποσοστό ατόμων άνω το 65 (δείκτης γήρανσης¹⁵):

$$[P_{(\geq 65)} / P_{(\text{συνολικό})}] * 100$$

$P_{(\geq 65)}$: ο πληθυσμός άνω των 65 ετών

¹⁵ Υπάρχουν 2 διαφορετική δείκτες γήρανσης οι οποίοι είναι α) το ποσοστό ατόμων $[P_{(\text{άνω το } 65)} / P_{(\text{κάτω το } 15)}] * 100$ β) αυτός που χρησιμοποιήσαμε διότι δίνει το βάρος των ηλικιωμένων στο εσωτερικό της κάθε μιας ενότητας.

P(συνολικός) : συνολικός πληθυσμός

Ο συγκεκριμένος δείκτης είναι αρκετά χρήσιμος στην περίπτωση μας αφού ένα από τα προβλήματα σχεδόν όλων των κοινοτήτων, είναι η παραμονή σε αυτές μεγάλου ποσοστού ηλικιωμένων, με όλα τα επακόλουθα προβλήματα που αυτό σημαίνει. (τάσεις συνολικής εγκατάλειψης)

6. Ποσοστό μονομελών και διμελών νοικοκυριών

$[P(1 \text{ και } 2 \text{ Μέλη}) / P(\text{συνολικό αριθμό νοικοκυριών})] * 100$

Ο ρόλος των νοικοκυριών στην συγκράτηση του πληθυσμού και στην οικονομική, κοινωνική, και πολιτισμική συνοχή σε μία περιοχή και ιδιαίτερα σε μία αγροτική περιοχή είναι πολύ σημαντικός. Το μέγεθος των νοικοκυριών καθορίζει και την αναπτυξιακή εξέλιξη και την πορεία των αγροτικών περιοχών. Στη περίπτωση μας χρησιμοποιήσαμε τα μονομελή και διμελή νοικοκυριά¹⁶ δια τον λόγο ότι στην πλειοψηφία τους αποτελούν ζευγάρια ηλικιωμένων και κατά κύριο λόγο ζούνε σε απομακρυσμένες και μειονεκτικές κοινότητες έτσι μπορεί να γίνει μια σαφής διαφοροποίηση μεταξύ των κοινοτήτων.

7. Δείκτης βάρους της κάθε κοινότητας

$[P(\text{κοινότητας}) * 100] / P(\text{συνολικού πληθυσμού της περιοχής})$

Ο δείκτης βάρους της κάθε κοινότητας ορίζεται το ποσοστό συμμετοχής της κάθε κοινότητα στο συνολικό πληθυσμός της επαρχίας Λεμεσού. Ο σκοπός του δείκτη αυτού είναι να γίνει σαφής διαχωρισμό μεταξύ των πληθυσμιακών μεγεθών της κάθε κοινότητας.

¹⁶ Μονομελή και διμελή νοικοκυριά ακόμη μπορεί να είναι και νεαρά ζευγάρια που όμως κυρίως ζούνε σε αστικές και περιαστικές περιοχές όπου η πρόσβαση στο αστικό κέντρο είναι πολύ πιο εύκολη που αποτελεί σήμερα τον κατεξοχήν χώρο εργασίας των νέων.

8. Ποσοστό μεταβολής πληθυσμού (1982-01)

$$P(82-01)= 100[(P(01)-P(82)) /P(82)]$$

Το ποσοστό μεταβολής του πληθυσμού ορίζεται ως η μεταβολή του πληθυσμού κατά την περίοδο 1982-01 και υπολογίζεται με βάση τον πιο πάνω τύπο. Η πληθυσμιακή μεταβολή των κοινοτήτων την περίοδο 1982-01 ήταν έντονες με αποτέλεσμα να υπάρχουν κοινότητες που ελκύουν πληθυσμό, άλλες να χάνουν ενώ κάποιες άλλες να παραμένουν σταθερές, για διαφορετικούς λόγους η κάθε μια. Οι διαφορετικές συμπεριφορές των κοινοτήτων όσον αφορά της αυξομείωσης του πληθυσμιακού τους μεγέθους επηρεάζουν και επηρεάζονται σημαντικά από την ανάπτυξής τους.

9. Πληθυσμιακή πυκνότητα

Πληθυσμός κοινότητας(2001) / Συνολική έκταση (τετρ. χλμ)

Καθορίζει τον αριθμό κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Η πληθυσμιακή πυκνότητα των κοινοτήτων καθορίζει και την κατηγοριοποίηση των κοινοτήτων σε αστικές και αγροτικές¹⁷. Στην περίπτωση μας οι διαφοροποιήσεις των πληθυσμιακών πυκνοτήτων των κοινοτήτων είναι έντονες και επηρεάζονται από την χρονοαπόσταση που απέχουν από το αστικό συγκρότημα, και την ύπαρξη φυσικών πόρων παράγοντες που συντελούν στην συγκέντρωση πληθυσμού.

¹⁷ Όταν η πυκνότητα είναι πάνω από 800 άτομα/ τετρ. χλμ. τότε η κοινότητα θεωρείται αστική

Οικονομικά χαρακτηριστικά

10. Ποσοστό δυνητικά ενεργού πληθυσμού

$$[P_{(15-64)} / P_{(\text{συνολικό})}] * 100$$

$P_{(15-64)}$: ο πληθυσμός από 15 έως 65

$P_{(\text{συνολικός})}$: συνολικός πληθυσμός

Οικονομικά ενεργός πληθυσμός ορίζεται το τμήμα του πληθυσμού μιας περιοχής, που εργάζεται και προσφέρεται για εργασία. Ο ενεργός πληθυσμός επηρεάζει σημαντικά την ανάπτυξη μιας περιοχής αφού περιλαμβάνει τα άτομα που είναι σε θέση να εργαστούν εντός ή εκτός κοινότητας και συντελούν στην ανάπτυξη της περιοχής συνεισφέροντας στην αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ. (αποτελεί το σημαντικότερο δείκτη μέτρηση του επιπέδου ανάπτυξης) Ακόμη τις πλείστες φορές τα άτομα αυτά είναι σε θέση να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις και να προσφέρουν νέες θέσεις εργασίας στην τοπική αγορά.

11. Ποσοστό ατόμων που απασχολούνται στο τριτογενή τομέα

$$P = [P_{(\text{απασχολούμενοι στο τριτογενή τομέα})} / P_{(\text{σύνολο απασχολούμενων})}] * 100$$

Ποσοστό ατόμων που απασχολούνται στο τριτογενή τομέα ορίζεται ως ο αριθμός των ατόμων που εργάζονται στο τριτογενή τομέα ως προς το σύνολο των απασχολούμενων ανά κοινότητα. Το ποσοστό αυτό εμφανίζει διάφορες διακυμάνσεις ανά κοινότητα που οφείλεται κυρίως στην απόσταση τους από την αστική περιοχή, αλλά και το επίπεδο τουριστικής ζήτησης που εμφανίζουν λόγω παρουσίας πλούσιων φυσικών και πολιτιστικών πόρων (ορεινές και παραλιακές αγροτικές περιοχές). Η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης στο τριτογενή τομέα των κοινοτήτων αποτελεί ένα σημαντικό δείκτη οικονομικής ανασύνθεσης, αν λάβουμε υπόψη ότι πριν το 1980 η κύρια απασχόληση των αγροτικών περιοχών ήταν η γεωργία και κτηνοτροφία.

Αποτελεί ένα δείκτη αρκετά χρήσιμο αφού εμφανίζονται έντονες διαφοροποιήσεις στο εσωτερικό του υπαιθρου χώρου της επαρχίας Λεμεσού και επηρεάζει σημαντικά το επίπεδο ανάπτυξης της κάθε κοινότητας.

12. Ποσοστό ατόμων που διαμένουν και εργάζονται στην ίδια κοινότητα

$[P(\text{απασχολούμενοι εντός της κοινότητας})/P(\text{συνολικό αριθμό απασχολούμενων της κοινότητας})]*100$

Ο δείκτης αυτός ορίζεται ως το ποσοστό των απασχολούμενων που ζουν και εργάζονται στην κοινότητα που διαμένουν ως προς το συνολικό αριθμό των απασχολούμενων της κοινότητας.

Ο δείκτης αυτός διαχωρίζει τις κοινότητες που διαθέτουν μια ενδογενή δυναμική έχοντας μεγάλο ποσοστό ατόμων που ζουν και εργάζονται εντός αυτής. Αντίθετα οι κοινότητες που έχουν χαμηλό ποσοστό αποτελούν κατά κύριο λόγο τις κοινότητες που έχουν υψηλή εξάρτηση εργασίας από το πλησιέστερο αστικό ή αγροτικό κέντρο.

13. Ποσοστό κατοικιών που κτίστηκαν από το 1991 έως το 2001

Ορίζεται ως το ποσοστό των κατοικιών που κτίστηκαν την περίοδο 1991 - 2001 ως προς το συνολικό αριθμό κατοικιών της κοινότητας.

Η οικιστική ανάπτυξη εντός των ορίων των κοινοτήτων θέτει τις βάσεις για την βιωσιμότητα και την οικονομική ανάπτυξή τους. Παράγοντες που συντελούν στην οικιστική ανάπτυξη είναι α) προσέλκυση νέων κατοίκων, β)δημιουργία παραθεριστικών κατοικιών και γ) τουριστικής ανάπτυξης δίνοντας έτσι μια ξεχωριστή δυναμική για τις συγκεκριμένες περιοχές. Οι διαφοροποιήσεις του δείκτη είναι έντονες και οφείλονται σε αρκετούς παράγοντες και ιδιαίτερα στο ρόλο της κάθε κοινότητας στην χωρική και λειτουργική οργάνωση.

3.4. Στατιστική ερμηνεία των αποτελεσμάτων

Ο συνολικός αριθμός κοινοτήτων της υπαιθρου της επαρχίας Λεμεσού είναι 105 άλλα στην τυπολογία συμπεριλαμβάνονται μόνο 99 δια τον λόγο ότι οι υπόλοιπες 6¹⁸ έχουν πολύ μικρό μέγεθος (κάτω από 40 άτομα) και δεν μπορούσα να

¹⁸ οι κοινότητες οι οποίες αποκλείστηκαν από την τυπολογία είναι οι ακόλουθες : Κισσούσα, Ποταμιού, Βίκλα, Κουκά, Πάνω Αμιάντος και Γερόβασα.

χρησιμοποιηθούν στην συγκεκριμένη ανάλυση. Με βάση τους 13 δείκτες-μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν οι οποίοι είναι από στατιστική άποψη ικανοποιητική, με την έννοια ότι όλες οι μεταβλητές συμμετέχουν στην διαμόρφωση των 6 ομάδων, και επομένως οι δείκτες Fisher είναι όλοι σημαντικοί, με ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό (%) βεβαιότητας. Ο αριθμός των επαναλήψεων (8) είναι επίσης ικανοποιητικός γεγονός που δείχνει ότι η σύγκλιση στα κέντρα των ομάδων βγαίνει εύκολα (βλέπε παράρτημα, Πίνακα Iteration History)

Πίνακας 3.4.: Τελικά κέντρα – βάρους των 6 ομάδων (μέσες τιμές)

	ΟΜΑΔΕΣ					
	Περιστικές περιοχές κατοικίας	Περιστικές τουριστικές περιοχές	Οικονομικά ενσωματωμένες αγροτικές περιοχές	Ενδιάμεσες αγροτικές περιοχές	Απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές	Ορεινές απομακρυσμένες αναπτυσσόμενες περιοχές
Είδος κοινότητας	2,33	1,33	1,50	1,29	1,07	1,00
Ποσοστό ατόμων άνω το 65.	7,3	11,6	14,5	27,2	38,6	40,3
Ποσοστό νεανικού πληθυσμού	25,6	21,6	21,2	17,5	12,4	10,9
Ποσοστό ενεργού πληθυσμού.	56,0	59,5	56,6	49,5	44,6	44,5
Ποσοστό μονομελή και διμελή νοικοκυριών	28,3	46,9	46,5	62,7	73,7	71,4
Δείκτης βάρους	7,7	5,2	1,1	,5	,5	,9
Ποσοστό μεταβολής του πληθυσμού (1982-01)	167	522	58	-11	-43	-43
Ποσοστό ατόμων που απασχολούνται στο τριτογενή τομέα.	63,1	74,0	60,3	47,1	44,2	52,1
Ποσοστό ατόμων που διαμένουν και εργάζονται στην ίδια κοινότητα	14,5	30,8	25,4	34,1	49,1	57,7
Ποσοστό κατοικιών που κτίστηκαν από το 1991 έως το 2001	32,7	30,6	33,3	22,2	15,3	16,4
Πληθυσμιακή πυκνότητα	554,5	193,6	33,6	15,8	18,0	49,1
Χρονοαπόσταση από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού.	7,2	9,2	12,6	18,7	27,9	33,7
Υψόμετρο	45	70	158	465	784	1116
Αριθμός κοινοτήτων ανά ομάδα	3	3	20	34	30	9

Πηγή: Σ.Υ.Κ. επεξεργασία στο spss

3.5. Ερμηνεία των ομάδων

Με βάση την τυπολογία που προέκυψε από την επεξεργασία των 13 μεταβλητών στο spss και την επιπρόσθετη ποιοτική πληροφορία που συλλέχτηκε από την έρευνα πεδίου, σε αυτή την ενότητα αναλύονται τα χαρακτηριστικά τις κάθε μιας ομάδας. Τα αποτελέσματα της τυπολογίας έχουν αποτυπωθεί σε χάρτη ώστε σε συνδυασμό με το οδικό δίκτυο, να γίνει χωρική ανάλυση. Ακόμη ο χάρτης μας δίνει μια καλύτερη γεωγραφική προσέγγιση και έτσι μας διευκολύνει στην εξήγηση των αποτελεσμάτων της ταξινόμησης.

Βασικά χαρακτηριστικά της Ομάδας 1 : «Περιαστικές περιοχές κατοικίας»

Οι κοινότητες που ανήκουν στην ομάδα αυτή είναι μόλις τρεις και εμφανίζουν τα εξής χαρακτηριστικά :

- Πριν το 1974 οι κοινότητες ήταν μεικτές κοινότητες, και για αυτό τον λόγω αποτέλεσαν χώρο εγκατάστασης ενός μεγάλου αριθμού ελληνοκυπρίων προσφύγων με αποτέλεσμα να αυξηθεί η πληθυσμιακή τους πυκνότητα (554,5 άτομα /τετρ.χλμ.). (οργανωμένοι προσφυγικοί συνοικισμοί)
- Ανήκουν στην περιαστική περιοχή Λεμεσού έχοντας άμεση γειτνίαση με αυτή και για αυτό τον λόγω παρατηρείται έντονη οικιστική ανάπτυξη. Το 32,7% των κατοικιών που υπάρχουν στις κοινότητες αυτές οικοδομήθηκαν την περίοδο 1991-01.
- Χαρακτηρίζονται από πολύ χαμηλά ποσοστά γηρασμένου πληθυσμού (7%) και σχετικά υψηλό ποσοστό μονομελή και διμελή νοικοκυριών (28%) .
- Παρουσιάζουν μεγάλη εξάρτηση (εργασίας, εκπαίδευσης, υγείας, ψυχαγωγίας) από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού. Αυτό προκύπτει από το μικρό ποσοστό απασχολουμένων που εργάζονται στην κοινότητα που διαμένουν, αλλά και λόγω του υψηλού ποσοστού απασχόλησης στον τριτογενή τομέα.
- Το πληθυσμιακό τους μέγεθος παρουσιάζει μια συνεχή αύξηση (μεγάλο ποσοστό μεταβολής του πληθυσμού την περίοδο 1982 -01, 167,2%)
- Το μεγαλύτερο ποσοστό της έκτασης των κοινοτήτων Κολοσσίου και Τραχωνίου αποτελεί γη υψηλής παραγωγικότητας (έρευνα πεδίου) παράγοντας που περιορίζει σημαντικά την οικιστική επέκταση των οικισμών.

- Τέλος το ιδιοκτησιακό καθεστώς στην περιοχή είναι πολύ ιδιόρρυθμο αφού μεγάλες εκτάσεις (καλλιεργήσιμες εκτάσεις) ανήκουν σε πολύ λίγα άτομα. (ερευνά πεδίου)

Συμπέρασμα

Οι κοινότητες αυτές σε λίγα χρόνια θα ενσωματωθούν στο αστικό συγκρότημα Λεμεσού, λόγω της άμεσης γειννίασης αλλά και τις έντονες οικιστικές πιέσεις που δέχονται. Εμφανείς είναι η μεγάλη εξάρτηση τους από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού αφού οι επιχειρήσεις και οι υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένες σε αυτές είναι συμπληρωματικές της πόλης. Σε γενικές γραμμές καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι κοινότητες αυτές αποτελούν τις «Περιαστικές περιοχές κατοικίας» της πόλης της Λεμεσού.

Πίνακας 3.5.1.: Κοινότητες που ανήκουν στην Ομάδα 1

Μουτταγιάκα
Τραχώνι
Κολότσι

Βασικά χαρακτηριστικά της Ομάδας 2: «Περιαστικές τουριστικές περιοχές»

Σε αυτή την ομάδα υπάρχουν και πάλι 3 κοινότητες, οι οποίες έχουν άμεση γειννίαση με το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού. Τα βασικά τους χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα :

- Έχουν μεγάλο πληθυσμιακό μέγεθος και βρίσκονται σε πολύ κοντινή απόσταση από την πόλη της Λεμεσού.
- Παρουσιάζουν πολύ μεγάλο θετικό ποσοστό μεταβολής που κατά κύριο λόγο οφείλεται στην μόνιμη εγκατάσταση στις περιοχές ενός μεγάλου αριθμού ξένων μεταναστών. Η κοινότητα του Αγίου Τύχωνα θεωρείται μια από της πιο τουριστικές περιοχές της επαρχίας και στην έκταση της είναι χωροθετημένες αρκετές ξενοδοχειακές μονάδες διεθνής φήμης.
- Το ποσοστό απασχόλησης στο τριτογενή τομέα είναι πολύ μεγάλο και αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στην τουριστική ανάπτυξη.

- Επίσης έντονο είναι και το φαινόμενο οικιστικής ανάπτυξης που οφείλεται στην οικοδόμησης τουριστικών κατοικιών.

Συμπέρασμα

Οι κοινότητες που ανήκουν στην ομάδα αυτή αποτελούν τις «Περιαστικές τουριστικές περιοχές» της αστικής περιοχής Λεμεσού, που οφείλεται στα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτουν (φυσικά χαρακτηριστικά και άμεση γειτνίαση με το αστικό κέντρο). Η άμεση επαφή με το παραλιακό μέτωπο και η υψηλή τουριστική ζήτηση έχουν ανεβάσει τις τιμές της ακίνητης περιουσίας στα ύψη φαινόμενο που οδηγεί στον περιορισμό της οικιστικής ανάπτυξης και συνάμα αποτελούν χώρο εγκατάστασης υψηλά εισοδηματικών τάξεων.

Πίνακας 3.5.2.: Κοινότητες που ανήκουν στην Ομάδα 2

Άγιος Τύχωνας
Ερήμη
Επισκοπή

Βασικά χαρακτηριστικά της Ομάδας 3 : «Οικονομικά ενσωματωμένες αγροτικές περιοχές»

Στην ομάδα αυτή ανήκουν μεγάλος αριθμός κοινοτήτων (29) που τα κύρια χαρακτηριστικά τους είναι τα εξής :

- Έχουν άμεση πρόσβαση στο πρωτεύον οδικό δίκτυο και για αυτό το λόγω απέχουν μικρή χρονοαπόσταση από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού (γύρος στα 13 λεπτά).
- Παρουσιάζουν χαμηλό ποσοστό ηλικιωμένων και υψηλό ποσοστό νεανικού πληθυσμού.
- Σχετικά μεγάλο πληθυσμιακό μέγεθος (μέσο πληθυσμιακό 500 άτομα)
- Όλες οι κοινότητες είναι πεδινές και οι πλείστες παραλιακές παράγοντας που συμβάλει σημαντικά στην τουριστική τους ανάπτυξης.
- Δέχονται μεγάλες οικιστικές πιέσεις λόγω τουριστικής ανάπτυξης αλλά και υψηλή ζήτηση πρώτης κατοικίας από νέα νοικοκυριά.(υψηλό ποσοστό μονομελή και διμελή νοικοκυριών)
- Επίσης διαθέτουν ενδογενής δυναμική λόγω της ύπαρξης τουριστικής ζήτησης (ξενοδοχεία, εστιατόρια) αλλά και αυξημένο αριθμό μεταποιητικών

μονάδων αγροτικών προϊόντων (μικρές βιομηχανίες γαλακτοκομικών και παραδοσιακών προϊόντων). Οι περιοχές αυτές είναι εύφορες και το μεγαλύτερο ποσοστό τους είναι αρδεύσιμες με αποτέλεσμα μεγάλο ποσοστό εργαζομένων να απασχολούνται στο πρωτογενή τομέα.(έρευνα πεδίου)

Συμπέρασμα

Με βάση τα πιο πάνω χαρακτηριστικά προκύπτει ότι οι κοινότητες που ανήκουν στην ομάδα αυτή έχουν πολύ καλές προοπτικές ανάπτυξης, που οφείλεται στην κοντινή απόσταση από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού (άμεση πρόσβαση στο πρωτεύον οδικό δίκτυο), αλλά και λόγω της υψηλής τουριστικής ζήτησης που διαθέτουν (παραλιακό μέτωπο). Τέλος, λόγω των ευνοϊκών εδαφολογικών και κλιματολογικών συνθηκών, επιτρέπουν την ανάπτυξη γεωργικών και κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων (εκτατικές καλλιέργειες). Επιπλέον η υψηλή ζήτηση που έχουν τα τοπικά-παραδοσιακά προϊόντα λόγω ποιότητας, εξασφαλίζει επιπρόσθετο εισόδημα στους κατοίκους, των κοινοτήτων αυτών. Η εργασιακή εξάρτησης τους από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού δεν είναι μεγάλη λόγω της ενδογενούς δυναμικής που διαθέτουν. Με βάση την κατηγοριοποίηση του ΟΟΣΑ οι κοινότητες της ομάδας αυτής ανήκουν στις «Οικονομικά ενσωματωμένες αγροτικές περιοχές».

Πίνακας 3.5.3.: Κοινότητες που ανήκουν στην Ομάδα 3

Παλόδεια	Πεντάκωμο	Καντού (3)
Παραμύθα	Μοναγρούλλι	Σωτήρα
Σπιτάλι	Μονή	Πρασιό (Αυδήμου)(2)
Αρμενοχώρι (3) ¹⁹	Πύργος	Παραμάλι(3)
Φοινικάρια	Ασγάτα	Αυδήμου
Ακρούντα	Ασώματος	Πισσούρι
Παρεκκλησιά	Τσερκέζοι	

Βασικά χαρακτηριστικά της Ομάδας 4: « Ενδιάμεσες αγροτικές περιοχές»

Στην ομάδα αυτή ανήκουν οι περισσότερες κοινότητες (34), τα βασικά τους χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα :

- Απέχουν από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού γύρω στα 20 λεπτά.
- Όλες οι κοινότητες είναι ημιορεινές.

¹⁹ Οι κοινότητες που έχουν το αριθμό 3 στην παρένθεση ήταν αμιγείς τουρκοκυπριακές κοινότητες ενώ αντίστοιχα το 2 μεικτές.

- Η πλειοψηφία των κοινοτήτων αυτών, ήταν αμιγείς ελληνοκυπριακές, εκτός από τρεις που ήταν αμιγείς τουρκοκυπριακές (Πλατανίστεια, Άγιος Θωμάς, Αλέκτορα).
- Το μέσο πληθυσμιακό τους μέγεθος είναι πολύ μικρό 200 άτομα, και παρουσιάζουν μεγάλο ποσοστό μονομελών και διμελών νοικοκυριών.
- Το πληθυσμιακό τους μέγεθος έχει μειωθεί κατά την περίοδο 1982-01.
- Ύπαρξη ενδογενής δυναμικής. Αυτό προκύπτει συνδυάζοντας το σχετικά υψηλό ποσοστό απασχολούμενων εντός της κοινότητας, που οφείλεται στην παρουσία μικρών βιοτεχνιών και μεταποιητικών μονάδων αγροτικών προϊόντων (Έρευνα πεδίου).

Συμπέρασμα

Οι κοινότητες που ανήκουν στην ομάδα αυτή αποτελούν χώρους ρεζέρβας, ανάπτυξης της αστικής περιοχής Λεμεσού (μελλοντικοί οικιστική υποδοχής) και κυρίως για νέα νοικοκυριά. Η σχετικά μικρή χρονοαπόσταση από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού, η αυξημένη οικιστική ανάπτυξη που παρατηρείται²⁰, και οι νέες τεχνολογικές ανακαλύψεις δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες για το ρόλο του οικιστικού υποδοχέα που αναμένεται ότι έχουν να υλοποιήσουν στο εγγύς μέλλον. Με βάση την τυπολογία του ΟΟΣΑ²¹ για τις αγροτικές περιοχές η ζώνη αυτή συμπίπτει με τις «Ενδιάμεσες αγροτικές περιοχές» έχοντας αρκετά κοινά χαρακτηριστικά. Μεγάλος αριθμός κοινοτήτων παρουσιάζουν υψηλή εξάρτηση από το αστικό συγκρότημα Λεμεσού, λόγω ελλείψεων βασικών υποδομών και υπηρεσιών.

Πίνακας 3.5.4.: Κοινότητες που ανήκουν στην Ομάδα 4

Φασούλα	Βάσα (Κελλακίου)	Ακρωτήρι	Άγιος Αμβρόσιος	Δωρά
Μαθικολώνη	Σανίδα	Πλατανίστεια	Άγιος Θεράπων	Όμοδος
Γεράσα	Πρασιτό (Κελλακίου)	Άγιος Θωμάς	Άγιος Γεώργιος	Άγιος Μάμας
Αψιού	Κλωνάρι	Αλέκτορα	Δωρός	Πάνω Κιβίδες
Απεσιά	Κελλάκι	Ανώγυρα	Λάνεια	Λουβαράς
Κορφή	Ακαπνού	Σούνι-Ζανακιά	Μονάγρι	Καπηλειό
Λιμνάτης	Επαγώνεια	Άλασσα	Τριμήκληνη	

²⁰ η έντονη οικιστική ανάπτυξη οφείλεται στην χαμηλή αξία της γης (σε σύγκρισή με τις αστικές περιοχές) και το καλύτερο ποιοτικό περιβάλλον κατοικίας.

²¹ Η κατηγοριοποίηση του ΟΟΣΑ αναφέρεται στο θεωρητικό πλαίσιο στην σελίδα 30

Βασικά χαρακτηριστικά της Ομάδας 5 : «Απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές»

Η ομάδα 5 είναι η δεύτερη πολυπληθέστερη ομάδα σε κοινότητες (30) και έχει τα εξής χαρακτηριστικά :

- Όλες οι κοινότητες είναι αμιγής ελληνοκυπριακές.
- Έχουν μεγάλα ποσοστά γηρασμένου πληθυσμού και μεγάλο ποσοστό μονομελών και διμελών νοικοκυριών.
- Απέχουν μεγάλη χρονοαπόσταση από το αστικό κέντρο Λεμεσού και αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα προσπελασιμότητας με αποτέλεσμα αρκετές από αυτές να βρίσκονται σε γεωγραφική απομόνωση.
- Έχουν μέσο πληθυσμιακό μέγεθος γύρω στα 400 άτομα και ανήκουν στην ημι-ορεινή και ορεινή ζώνη.
- Μεγάλο ποσοστό των κατοίκων τους, απασχολείται στον πρωτογενή τομέα και τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ανάπτυξη βιοτεχνιών, που δημιουργεί ενδογενή δυναμική στις κοινότητες αυτές (οινοποιεία, μικρές βιοτεχνίες γαλακτοκομικών προϊόντων).

Συμπέρασμα

Στην ομάδα αυτή ανήκουν κοινότητες οι οποίες βρίσκονται σε σχετικά μεγάλη χρονοαπόσταση από την πόλη της Λεμεσού (ορεινές-απομακρυσμένες) με αρκετά διαρθρωτικά προβλήματα τα οποία πρέπει να αντιμετωπιστούν για να μπορέσουν να αναπτυχθούν. Κατά μέσο όρο, οι κοινότητες αυτές είναι από πληθυσμιακή άποψη, σημαντικά μεγαλύτερες από τις κοινότητες των ενδιάμεσων αγροτικών περιοχών. Από την άλλη η ύπαρξη των μικρών μεταποιητικών μονάδων κυρίως οινοποιείων τους δίνει μια ξεχωριστή δυναμική, αφού η ζήτηση τοπικών-ποιοτικών προϊόντων είναι αυξημένη. Παρουσιάζουν μικρή εξάρτηση από το αστικό συγκρότημα Λεμεσού και η κάλυψη των βασικών τους αναγκών (εκπαίδευση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, κεντρικές λειτουργίες) παρέχεται από αγροτικά κέντρα, (κεφαλοχώρια). Η ομάδα αυτή αποτελεί τις «Απομακρυσμένες Αγροτικές περιοχές» με βάση τον Ο.Ο.Σ.Α.

Πίνακας 3.5.5.: Κοινότητες που ανήκουν στις Ομάδα 5

Διερόνα	Μονιάτης	Καμινάρια
Αρακαπός	Άρσος	Τρεις Ελιές
Άγιος Παύλος	Μαλιά	Λεμίθου
Άγιος Κωνσταντίνος	Βάσα (Κοιλανίου)	Κάτω Πλάτρες
Συκόπετρα	Βουνί	Φοινί
Καλό Χωριό	Πέρα Πεδί	Άγιος Ιωάννης
Ζωοπηγή	Μανδριά	Κάτω Μύλος
Λόφου	Ποταμιού	Ποταμίτιστα
Πάχνα	Κοιλάνι	Δύμες
Σιλίκου	Άγιος Δημήτριος	Πελένδρι

Βασικά χαρακτηριστικά της Ομάδας 6: «Ορεινές απομακρυσμένες αναπτυσσόμενες περιοχές»

Στην ομάδα 6 ανήκουν εννέα κοινότητες και τα βασικά τους χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα :

- Είναι όλες ορεινές με μέσο υψόμετρο 1100 μ. και απομακρυσμένες, αφού απέχουν μεγάλη χρονοαπόσταση από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού (34 λεπτά).
- Δύο από τις κοινότητες (Κυπερούντα και Αγρός) έχουν μεγάλο πληθυσμιακό μέγεθος (1300 άτομα), και λειτουργούν ως τοπικά κέντρα ανάπτυξης.
- Σχεδόν το 40% του πληθυσμού τους, έχει ηλικία άνω το 65 ετών, και λαμβάνοντας υπόψη το μεγάλο ποσοστό μονομελών και διμελών νοικοκυριών (71%) συμπεραίνουμε ότι, ο πληθυσμός των κοινοτήτων αποτελείται από ηλικιωμένα ζευγάρια (ειδικότερα των κοινοτήτων με μικρό πληθυσμιακό μέγεθος).
- Εμφανίζουν μεγάλο ποσοστό απασχολουμένων εντός της κοινότητας που διαμένουν, ένδειξη για ύπαρξη ενδογενής δυναμικής. Συνδυάζοντας την ποιοτική πληροφορία που συλλέχτηκε από την έρευνα πεδίου, η δυναμική αυτή οφείλεται στην ύπαρξη τουριστικών υπηρεσιών (ξενοδοχειακών συγκροτημάτων, εστιατορίων, εμπορικά καταστήματα) αλλά και μεταποιητικών μονάδων αγροτικών προϊόντων. Ακόμη το σχετικά μεγάλο μέγεθος των κοινοτήτων της περιοχής (Αγρός και Κυπερούντας) επιτρέπει την συγκέντρωση δημόσιων υπηρεσιών και ιδιωτικών επιχειρήσεων για την

κάλυψη των τοπικών αναγκών (νοσοκομείο, πυροσβεστική υπηρεσία, αστυνομικός σταθμός σχολείο, τράπεζες).

Συμπέρασμα

Οι κοινότητες που ανήκουν στην συγκεκριμένη ομάδα είναι όλες ορεινές και απομακρυσμένες λόγω του ορεινού όγκου, με αποτέλεσμα να έχουν χαμηλή προσβασιμότητα. Η φυγή των νέων και τα μεγάλα ποσοστά γερασμένου πληθυσμού δείχνει σημάδια εγκατάλειψης κυρίως στις μικρές κοινότητες. Σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας στην ανάπτυξη των κοινοτήτων αυτών αποτελεί η ύπαρξη ενδογενής δυναμικής (τουριστική ανάπτυξη), που οφείλεται στο πλούσιο πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον. Η ομάδα αυτή αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση και μπορεί να θεωρηθεί ότι αντιπροσωπεύει τις «Ορεινές απομακρυσμένες αναπτυσσόμενες περιοχές».

Πίνακας 3.5.6.: Κοινότητες που ανήκουν στην Ομάδα 6

Παλαιόμυλος	Αγρός
Πρόδρομος	Αγρίδια
Πάνω Πλάτρες	Χανδριά
Κάτω Αμίαντος	Κυπερούντα
Άγιος Θεόδωρος	

3.6. Γενικά συμπεράσματα

Η συστηματική ανάλυση με την χρήση προχωρημένων στατιστικών εργαλείων ανάδειξε ότι, η περιοχή μελέτης παρουσιάζει 6 τύπους κοινοτήτων με συγκεκριμένους και σημαντικά διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά. Επιπλέον οι ζώνες αυτές αναπτύσσονται κυκλικά σε σχέση με το αστικό συγκρότημα Λεμεσού, όπως απεικονίζονται στο Χάρτη 3 και υπάρχει σαφείς διαχωρισμός μεταξύ τους.

Η διαμόρφωση των ζωνών βασίστηκε σε μια σύνθεση της πρόσβασης στο αστικό κέντρο (χρόνο-απόσταση), του ανάγλυφου, των βασικών δημογραφικών δεικτών αλλά και οικονομικών παραμέτρων (ποσοστό απασχόλησης στο τριτογενή τομέα).

Όσον αφορά τα βασικά χαρακτηριστικά των ομάδων πρέπει να αναφέρουμε ότι η ομάδα 6 «Ορεινές απομακρυσμένες αναπτυσσόμενες περιοχές» αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση παρά το γεγονός ότι πρόκειται για τις πιο απομακρυσμένες και ορεινές κοινότητες. Διαθέτουν μια ενδογενή δυναμική που οφείλεται στην ανάπτυξη τουριστικών επιχειρήσεων αλλά και μικρό βιοτεχνιών (μεταποιητικές μονάδες αγροτικών προϊόντων) με αποτέλεσμα μεγάλο ποσοστό των εργαζομένων των κοινοτήτων να απασχολούνται εντός αυτών. Αντίθετα η ομάδα 5 «Απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές» είναι λιγότερο απομακρυσμένες και με μικρότερο βαθμό ορεινότητας σε σχέση με την προηγούμενη. Βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στον πρωτογενή τομέα και καλούνται να αντιμετωπίσουν αρκετά διαρθρωτικά προβλήματα για να μπορέσουν να αναπτυχθούν. Η ομάδα 3 «Ενδιάμεσες αγροτικές περιοχές» πρόκειται για κοινότητες που βρίσκονται σε σχετικά κοντινή απόσταση από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού με αποτέλεσμα να έχουν μεγάλη εξάρτηση από αυτό (εργασίας, ιατρικής περίθαλψης, ψυχαγωγίας) και λειτουργούν ως οικιστική υποδοχής διατηρώντας σταθερό το πληθυσμιακό τους μέγεθος.

Πολύ καλές προοπτικές ανάπτυξης έχουν οι κοινότητες της ομάδας 4 «Οικονομικά ενσωματωμένες αγροτικές περιοχές» που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην γεινίαση με το αστικό συγκρότημα Λεμεσού αλλά και την άμεση πρόσβαση με το εθνικό οδικό δίκτυο (βελτίωση προσβασιμότητας) που συνδέει τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας με αποτέλεσμα να προσελκύουν μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων (μεταποίησης, τουριστικών).

Τέλος, ο περιαστικός χώρος Λεμεσού δεν αποτελεί ομοιογενή χώρο και η οργάνωση του παρουσιάζει δυο διαφορετικά μοντέλα. Το 1^ο μοντέλο, δηλαδή οι «Περιαστικές περιοχές κατοικίας», αποτελούν το νέο χώρο οικιστικής ανάπτυξης της πόλης της Λεμεσού που οφείλεται στην άμεση γεινίαση με αυτό και στο κοντινό μέλλον πρόκειται να ενσωματωθούν στο αστικό συγκρότημα. Αντίθετα το 2^ο μοντέλο οι «Περιαστικές τουριστικές περιοχές» αποτελούν το χώρο εγκατάστασης τουριστικών κατοικιών και τουριστικών υπηρεσιών (ξενοδοχεία, μπάρακια, εστιατόρια.). Αποτελούν τις κατεξοχήν τουριστικές παραλιακές περιοχές αλλά και χώρο κατοικίας υψηλών εισοδηματικών τάξεων που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην άμεση πρόσβαση στο θαλάσσιο μέτωπο και στο ποιοτικό περιβάλλον κατοίκησης.

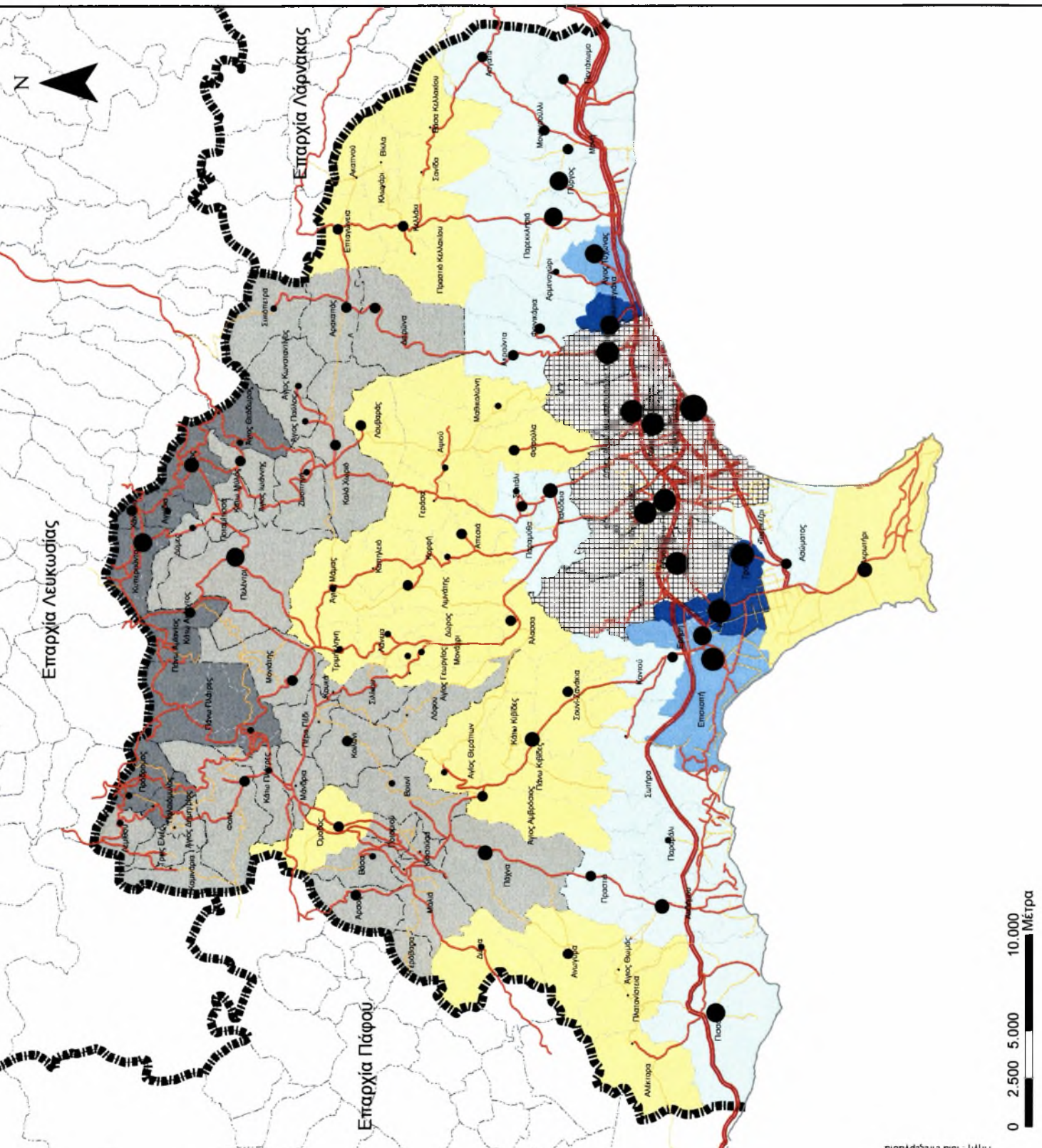
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Διοικητικά όρια επαρχιών
 Αστικό συγκρότημα Λεμεσού
Ιεράρχηση οδικού δικτύου
 Εθνικό δίκτυο
 Επαρχιακό δίκτυο
 Λοιπές Οδοί
 Αγροτικοί δρόμοι
Πληθυσμιακή ταξινόμηση δήμων & κοινοτήτων (2001)
 0 - 100
 101 - 200
 201 - 500
 501 - 1000
 1001 - 3000
 3001 - 20000
 20001 - 94250

Τυπολογία κοινοτήτων

Περαισιτικός χώρος κατοικίας
 Περαισιτικός χώρος τουρισμού
 Οικονομικά ενσωματωμένες αγροτικές περιοχές
 Ενδιάμεσες αγροτικές περιοχές
 Απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές
 Ορεινές απομακρυσμένες αναπτυσσόμενες περιοχές

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΩΔΙΑΣ
 ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
 ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :
 Ανασύνθεση του ύπαιθρου χώρου και συγκρότηση
 χώρο-εδαφικών ενότητων.
 Η περίπτωση της Επαρχίας Λεμεσού
 ΦΟΙΤΗΤΗΣ :
 ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛ
 ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :
 ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΟΥΣΙΟΣ
ΤΙΤΛΟΣ
Τυπολογία κοινοτήτων με βάση
Χωροαναπτυξιακά χαρακτηριστικά
ΧΑΡΤΗΣ
Νο 3
 ΒΟΛΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ 2006

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΟ-ΕΔΑΦΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

4.1. Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται ειδική ανάλυση μιας υπο-περιοχή της συνολικής επαρχίας Λεμεσού, και συγκεκριμένα της ζώνης που βρίσκεται στο εσωτερικό της υπαίθρου. Στην συγκεκριμένη υπο-περιοχή βρίσκονται 56 κοινότητες (βλέπε Χάρτη 4).

Τα κριτήρια προσδιορισμού της συγκεκριμένης υπο-περιοχής παρέμβασης είναι τα ακόλουθα :

- Βρίσκεται σε σχετικά μεγάλη χρονο-απόσταση από το αστικό συγκρότημα Λεμεσού.
- Οι κοινότητες που βρίσκονται στη ζώνη αυτή, έχουν μικρή εξάρτηση από το αστικό κέντρο, με αποτέλεσμα η κάλυψη των αναγκών εκπαίδευσης (μέσης εκπαίδευσης), ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης αλλά και κεντρικών υπηρεσιών γίνεται από τοπικά αγροτικά κέντρα.
- Οι κοινότητες που βρίσκονται στο εσωτερικό της ζώνης αυτής αναπτύσσουν σχέσεις συνεργασίας και αλληλοεξάρτησης, που οφείλεται κυρίως στους στενούς δεσμούς κοινωνικής αλληλεγγύης.

Η ειδική ανάλυση της ζώνης αυτής γίνεται έτσι ώστε να συγκροτηθούν οι βέλτιστες χωρο-εδαφικές ενότητες, οι οποίες θα διαδραματίσουν ουσιαστικό ρόλο στις νέες χωρικές δυναμικές, εκφράσεις και ανακατατάξεις και αποτελούν σημαντική συμβολή στην κατανόηση των εκ των κάτω δυναμικών (Γούσιος Δ. , 2004). Οι χώροι αυτοί θα μειώσουν τους πολλαπλούς περιορισμούς (εδαφικών, γραφειοκρατικών, κλπ) που θέτει το υφιστάμενο διοικητικό σύστημα (μικρές και διάσπαρτες κοινότητες), αλλά και η αναχωροθέτηση εκείνων των λειτουργιών και των υπηρεσιών που θα μπορέσουν να διαμορφώσουν και να συγκροτήσουν αστικότητες της υπαίθρου. Οι στόχοι αυτοί θα συμβάλουν στην συγκράτηση του πληθυσμού, την ενίσχυση της

αννεργασίας με τα ανώτερα διοικητικά επίπεδα, αλλά και την στήριξη μιας κίνησης τοπικής ανάπτυξης.

Με βάση την προηγούμενη τυπολογία του συνόλου των κοινοτήτων της επαρχίας Λεμεσού η ζώνη αυτή συμπίπτει κυρίως με τις ομάδες : α) «Απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές», β) «Ορεινές απομακρυσμένες αναπτυσσόμενες περιοχές» και μικρό μέρος της ομάδας «Οικονομικά ενσωματωμένες αγροτικές περιοχές». (βλέπε Χάρτη 3)

4.1.1. Σκοπός και κριτήρια συγκρότησης χωρο-εδαφικών ενοτήτων

Με βάση τις παρούσες συνθήκες που αφορούν την ανάπτυξη του ύπαιθρου χώρου, οι προσπάθειες εστίασης σε χωρικές αναπτυξιακές προτάσεις σε επίπεδο κοινότητας δεν θα είχε κανένα νόημα, αφού τα γενικά τους χαρακτηριστικά²² δεν μας το επιτρέπουν.

Από την άλλη πλευρά, οι αργοί αλλά σταθεροί ρυθμοί αναδιάρθρωσης των κυριαρχούμενων από τη γεωργία τοπικών οικονομιών και η επιχειρούμενη ανασύνθεση των τοπικών οικονομιών σε συνδυασμό με την ενίσχυση του τοπικού, την τεχνολογική πρόοδο και τις πολιτικές για την ύπαιθρο από την Ε.Ε. θέτουν το ζήτημα της τοπικής και ενδογενούς ανάπτυξης στο εσωτερικό του ύπαιθρου χώρου. Έτσι, με βάση τη χωρική διάρθρωση και συνοχή, καθώς και τον κοινωνικό ιστό της κοινότητας που παραμένει σχεδόν ανέπαφος, το «σχέδιο ανάπτυξης» δεν είναι δυνατόν να εφαρμοσθεί πάρα μόνο με διαφορετικό στόχο: την επανασυγκρότηση ή συγκρότηση ευρύτερων χωρο-εδαφικών ενοτήτων (Γούσιος Δ. 1999). Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι η συγκρότηση των κατάλληλων χωρο-εδαφικών ενοτήτων στο εσωτερικό της συγκεκριμένης υπο-περιοχής της επαρχίας Λεμεσού, έτσι ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες που θα μπορέσουν να εφαρμοστούν τοπικά σχέδια ανάπτυξης.

²² Μεγάλος αριθμός κοινοτήτων έχουν μικρό πληθυσμιακό μέγεθος με μεγάλα ποσοστά γηρασμένου πληθυσμού με τάσεις ολοκληρωτικής εγκατάλειψης.

Οι καινούριοι αυτοί χώροι (χωρο-εδαφικές ενότητες) πρέπει να έχουν χωρική συνοχή, ταυτότητα, κοινωνική αλληλεγγύη που στηρίζεται στην ύπαρξη φορέων και δρώντων που θα μπορούν να στηρίξουν την τοπική ανάπτυξη²³.

Κριτήρια συγκρότησης χωρο-εδαφικών ενότητων

Τα βασικά κριτήρια συγκρότησης των χωρο-εδαφικών ενότητων είναι τα ακόλουθα :

1. ο συνολικός πληθυσμός της χωρο-εδαφικής ενότητας πρέπει να είναι τάξης μεγέθους 1000 κατοίκων (κρίσιμο μέγεθος), ώστε να μπορούν να δραστηριοποιηθούν επιχειρήσεις και φορείς που θα συνεισφέρουν στην τοπική ανάπτυξη, αλλά και να υπάρχει αυξημένος αριθμός υπηρεσιών (εξυπηρετήσεις).
2. η παρουσία στο εσωτερικό τους ενός μεσαίου ή μεγάλου αγροτικού κέντρου όπου εντοπίζεται συγκέντρωση παραγωγικών δραστηριοτήτων (μεγάλος αριθμός θέσεων εργασίας) και υπηρεσιών. Η κοινότητα αυτή θα αποτελέσει την έδρα της χωρο-εδαφικής ενότητας και προτείνεται όχι μόνο λόγω μεγέθους, αλλά και καταλληλότητας θέσης.
3. λαμβάνονται υπόψη οι αλληλοεξαρτήσεις ανάμεσα στις κοινότητες που αφορούν κυρίως τις εξυπηρετήσεις εκπαίδευσης (νηπιαγωγείο, δημοτικό, γυμνάσιο), ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης (αγροτικό νοσοκομείο) και των υπόλοιπων δημόσιων εξυπηρετήσεων (αστυνομικός και πυροσβεστικός σταθμός και άλλες δημόσιες υπηρεσίες).
4. λαμβάνονται σοβαρά υπόψη τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της περιοχής.
5. καλή οδική σύνδεση ανάμεσα στις κοινότητες που ανήκουν στην ίδια χωρο-εδαφική ενότητα.
6. οι απομακρυσμένες κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας δεν πρέπει να απέχουν από το κέντρο περισσότερο από 15 λεπτά (ή περίπου 20 χλμ.).

Οι βασικές έννοιες που θα συμβάλλουν σε σημαντικό βαθμό στη συγκρότηση των χωρο-εδαφικών ενότητων είναι η “χρόνο-απόσταση”, η “χωρητικότητα” και η “αλληλοεξαρτήσεις” μιας περιοχής. Από τα κριτήρια αυτά προκύπτει ότι η

---

²³ Με τον όρο τοπική ανάπτυξη αναφερόμαστε στην κινητοποίηση και την ενεργή συμμετοχή του ανθρώπινου δυναμικού στα τοπικά δρώμενα και την αξιοποίηση των φυσικών πόρων σε επίπεδο χωρο-εδαφικής ενότητας.

συγκρότηση των χωρο-εδαφικών ενότητων βασίζεται στη γειτνίαση και την αλληλεξάρτηση μικρών ή μεγαλύτερων οικιστικών μονάδων που συναποτελούν το συγκεκριμένο χώρο, προϋποθέτει, δηλαδή, την ύπαρξη λειτουργικής και αυτόνομης περιοχής.

Με βάση τα παραπάνω, στο εσωτερικό του υπαιθρου χώρου της επαρχίας Λεμεσού μπορούν να συγκροτηθούν πέντε χωρο-εδαφικές ενότητες, οι οποίες παρουσιάζονται στο πίνακα 4.1. Ο συνολικός αριθμός κοινοτήτων που εντάσσεται στις χωρο-εδαφικές ενότητες είναι 56 και αποτελεί το 50 % του συνολικού αριθμού των κοινοτήτων της επαρχίας. Η χαρτογραφική αποτύπωση των χωρο-εδαφικών ενότητων παρουσιάζεται στο Χάρτη 4 και 5.

Στην συνέχεια του κεφαλαίου αυτού γίνεται η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης για την καθεμία χωρο-εδαφική ενότητα και συγκεκριμένα αναλύονται θέματα που ανήκουν στις εξής ενότητες :

1. Φυσική οριοθέτηση-Μορφολογία
2. Δημογραφική φυσιογνωμία
3. Δομή της τοπικής οικονομίας
4. Υποδομές

Στο τέλος της κάθε υπό-ενότητας γίνεται αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης (ανάλυση SWOT) αλλά και της λειτουργικότητας της κάθε χωρο-εδαφικής ενότητας, ώστε να υπάρξει μια σαφή εικόνα των αναπτυξιακών τους δυνατοτήτων.

Πίνακας 4.1. : Κοινότητες που συγκροτούν την κάθε χώρο-εδαφική ενότητα.

<u>Χώρο-εδαφική ενότητα 1 : Περιογή Αυδήμου (8)</u> Πισσούρι, Αλέκτορα, Άγιος Θωμάς, Πλατανίστεια, Παραμάλι, Αυδήμου, Πρασιτό, Ανώγυρα
<u>Χώρο-εδαφική ενότητα 2 : Περιογή Πάχνας(11)</u> Γερόβασα Μαλιά, Δωρά , Πάχνα, Άγιος Αμβρόσιος, Βουνί, Κισσούσα, Όμοδος, Βάσα, Άρσος, Ποταμιού
<u>Χώρο-εδαφική ενότητα 3 : Περιογή Πλατρών(12)</u> Καμινάρια, Τρείς Ελιές, Άγιος Δημήτριος, Παλαιόμυλος, Λεμούθου, Πρόδρομος, Κάτω Πλάτρες, Πάνω Πλάτρες, Φοινί, Πέρα Πεδί, Μονιάτης, Μανδριά
<u>Χώρο-εδαφική ενότητα 4 : Περιογή Πιτσιλιάς (12)</u> Κυπερούντα, Χανδριά, Αγγρίδια, Δύμες, Ποταμίτισσα, Αγρός, Κάτω Μύλος, Άγιος Ιωάννης, Άγιος Θεόδωρος, Πάνω Αμίαντος, Κάτω Αμίαντος, Πελέντρι
<u>Χώρο-εδαφική ενότητα 5 :Περιογή Κελλάκιου (13)</u> Συκόπετρα, Αρακαπάς, Διερώνα, Πρασιτό Κελλακίου, Βάσα Κελλακίου, Κελλάκι, Επταγώνια, Ακαπνού, Κλωνάρι, Βίκλα, Σανίδα

ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΑΡΝΑΚΕΙΟΥ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Υφιστάμενη κατάσταση

- Διοικητικά όρια κοινοτήτων/δήμων
- Αστικό συγκρότημα Λεμεσού
- Διοικητικά όρια επαρχιών
- Όρια Βρετανικών Βάσεων

Πληθυσμιακή ταξινόμηση δήμων & κοινοτήτων (2001)

- 0 - 100
- 101 - 200
- 201 - 500
- 501 - 1000
- 1001 - 3000
- 3001 - 20000
- 20001 - 94250

Ιεράρχηση οδικού δικτύου

- Εθνικό δίκτυο
- Επαρχιακό δίκτυο
- Λοιπές Οδοί
- Αγροτικοί δρόμοι

Πρόταση

- Όρια χωρο-εδαφικών ενότητων
- Περιοχή περιβάσεως

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

Ανασύνθεση του υπαθρού χωρίου και συγκρότηση
χωρο-εδαφικών ενότητων.
Η περίπτωση της Επαρχίας Λεμεσού

ΦΟΙΤΗΤΗΣ :
ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΙΧΑΛΗ

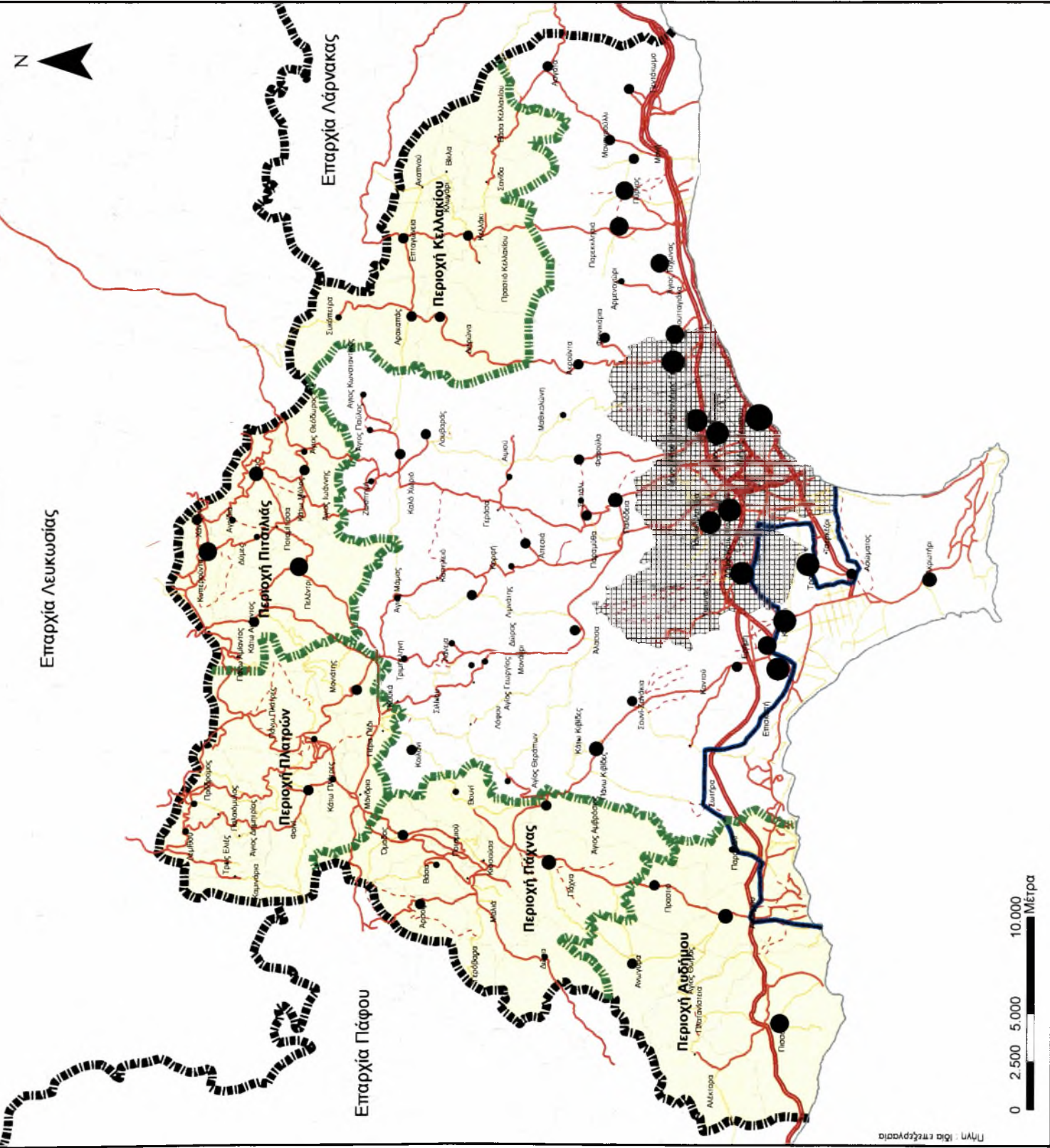
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΟΥΣΙΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ

Προτεινόμενες χωρο-εδαφικές
ενότητες

ΧΑΡΤΗΣ
No 4

ΒΟΛΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ 2006

4.2. Χώρο- εδαφική ενότητα : Περιοχή Αυδήμου

4.2.1. Φυσική οριοθέτηση- Μορφολογία

Η χώρο-εδαφική ενότητα Αυδήμου συγκροτείται από 8 κοινότητες, οι οποίες βρίσκονται δυτικά της επαρχίας Λεμεσού και συνορεύουν με κοινότητες της επαρχίας Πάφου. Όλες οι κοινότητες θεωρούνται πεδινές, ενώ τρεις από αυτές είναι έχουν άμεση πρόσβαση στο παραλιακό μέτωπο, παράγοντας που συνέβαλε σημαντικά στην τουριστική τους ανάπτυξη. Ο πίνακας 4.2. παρουσιάζει τις κοινότητες (8) που συγκροτούν την χωρο-εδαφική ενότητα.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της χώρο-εδαφικής ενότητας είναι ότι μεγάλο μέρος της έκτασης της ανήκει εντός των ορίων των Βρετανικών βάσεων που εδρεύουν στην περιοχή Ακρωτηρίου, εδώ και αρκετά χρόνια.

Πίνακας 4.2.1.: Κοινότητες που συγκροτούν την χωρο-εδαφική ενότητα Αυδήμου

Πρασιό (Αυδήμου)	Άγιος Θωμάς
Παραμάλι	Αλέκτορα
Αυδήμου	Ανώγυρα
Πλατανίστεια	Πισσούρι

4.2.2. Δημογραφική φυσιογνωμία

Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, ο συνολικός πληθυσμός που διέμενε στις κοινότητες που συγκροτούν την χωρο-εδαφική ενότητα ανερχόταν στους 2412 κατοίκους. Με βάση την έρευνα πεδίου σήμερα (2005), διαμένουν στην περιοχή Αυδήμου 2263 άτομα.. Η μεγαλύτερη κοινότητα είναι το Πισσούρι με 1033 κατοίκους, και η μικρότερη ο Άγιος Θωμάς με μόλις 38 κατοίκους ενώ στις υπόλοιπες ο πληθυσμός τους κυμαίνεται από 50 μέχρι 600 κατοίκους.

Ιδιαιτερότητα της συγκεκριμένης χωρο-εδαφικής ενότητας είναι ότι συγκροτείται από τέσσερις κοινότητες που ήταν αμιγείς τουρκοκυπριακές (Αλέκτορα, Πλατανίστεια,

Αυδήμου, Άγιος Θωμάς) με αποτέλεσμα να διαφοροποιηθούν²⁴ ριζικά τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά.

Στον πίνακα 4.2.2.1 παρουσιάζεται η εξέλιξη του πληθυσμού των κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητας από το 1960-05. Εμφανείς είναι μείωση του πληθυσμού για όλες τις κοινότητες σε αυτό το χρονικό διάστημα. Τις μεγαλύτερες απώλειες έχουν κοινότητες που ήταν αμιγείς τουρκοκυπριακές²⁵ λόγω κυρίως της μετεγκατάστασης πληθυσμού και των αναπτυξιακών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν.

Η μοναδική κοινότητα η οποία έχει διατηρήσει τον πληθυσμό της σταθερό είναι το Πισσούρι, παρουσιάζοντας και αυτή μείωση του πληθυσμού της, την περίοδο 1960-82 ενώ στην συνέχεια κατάφερε να ανακάμψει πληθυσμιακά.(βλέπε πίνακα 4.2.2.2). Επίσης οι κοινότητες Πισσουρίου, Αυδήμου, Πραστίο και Ανώγυρα την περίοδο 1992-01 παρουσίασαν σημαντική ποσοστιαία αύξηση του πληθυσμούς τους, ενώ οι κοινότητες Αλέκτορα και Άγιος Θωμάς είχαν αντίθετα αποτελέσματα με εμφανείς τάσεις πληθυσμιακής απερήμωσης. Τέλος πρέπει να αναφερθεί ότι το Πισσούρι, και η Ανώγυρα αποτέλεσαν χώρο εγκατάστασης αλλοδαπών για μόνιμη διαμονή.(Βρετανών) Η τελευταία στήλη του πίνακα παρουσιάζει το πληθυσμό²⁶ των κοινοτήτων σήμερα το 2005 (Ερευνα Πεδίου) η οποία έγινε σε όλες τις κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας. Από την συγκεκριμένη στήλη αυτή προκύπτει ότι όλες οι κοινότητες διατηρούν τον πληθυσμός τους σταθερό, εκτός από τις κοινότητες Πισσουρίου και Αυδήμου οι οποίες παρουσιάζουν μικρή αύξηση.

²⁴ Συνέπεια του γεγονότος αυτού ήταν η εγκατάλειψη των κοινοτήτων από τους ντόπιους κατοίκους της (τουρκοκύπριους) μετά το 1974 ενώ στην συνέχεια οι οικισμοί αυτοί αποτέλεσαν χώρους υποδοχής Ελληνοκυπρίων προσφύγων. Αποτέλεσμα της όλης διαδικασίας ήταν η δημογραφική αλλοίωση, αλλά και η κληρονομιά αρκετών διοικητικών και ιδιοκτησιακών ιδιαιτεροτήτων.(χρησικτησία)

²⁵ οι τουρκοκυπριακές κοινότητες είναι : Αλέκτορα, Πλατανίστεια, Αυδήμου και Άγιος Θωμάς.

²⁶ Τα στοιχεία που συλλέχτηκα για το πληθυσμιακό μέγεθος των κοινοτήτων δεν έχουν μεγάλη ακρίβεια λόγω ανεπάρκειας στοιχείων από τους κοινοτάρχες.

Πίνακας 4.2.2.1: Πληθυσμός κοινοτήτων κατά τα έτη 1960-2005

Όνομασία Κοινότητας	Πληθυσμός (1960)	Πληθυσμός (1982)	Πληθυσμός (1992)	Πληθυσμός (2001)	Πληθυσμός (2005) (Ε.Π.)
Πρασιό (Αυδήμου)	342	249	197	223	220
Παραμάλι	248	149	144	148	143
Αυδήμου	912	700	637	614	700
Πλατανίστεια	330	63	35	43	35
'Αγιος Θωμάς	214	101	47	29	25
Αλέκτορα	349	149	123	78	70
Ανώγυρα	620	296	186	244	200
Πισσούρι	1072	859	879	1.033	1105

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Πίνακας 4.2.2.2. : Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού 1960-2005 ανά κοινότητα

Όνομασία Κοινότητας	Μεταβολή 1960-82	Μεταβολή 1982-92	Μεταβολή 1992-01	Μεταβολή 1960-01	Μεταβολή 2001-2005
Πρασιό (Αυδήμου)	-27,2	-20,9	13,2	-34,8	-1,3
Παραμάλι	-39,9	-3,4	2,8	-40,3	-3,4
Αυδήμου	-23,2	-9,0	-3,6	-32,7	14,0
Πλατανίστεια	-80,9	-44,4	22,9	-87,0	-20,9
'Αγιος Θωμάς	-52,8	-53,5	-38,3	-86,4	-13,8
Αλέκτορα	-57,3	-17,4	-36,6	-77,7	-10,3
Ανώγυρα	-52,3	-37,2	31,2	-60,6	-18,0
Πισσούρι	-19,9	2,3	17,5	-3,6	7,0

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Στον πίνακα 4.2.2.3 παρουσιάζεται η ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού των κοινοτήτων από τον οποίον προκύπτουν τα εξής :

- Το ποσοστό νεανικού πληθυσμού σε όλες τις κοινότητες είναι αρκετά μεγάλο, εκτός από την Αλέκτορα. Τα μεγαλύτερα ποσοστά νεανικού πληθυσμού παρουσιάζονται στην κοινότητα Αυδήμου και Παραμάλι που φτάνουν μέχρι 23%.
- Όσον αφορά τα ποσοστά του ενεργού πληθυσμού είναι όλα πάνω από 50%, εκτός της κοινότητα του Αγίου Θωμά που φτάνει μόλις το 14%.
- Το ποσοστό του γεροντικού πληθυσμού είναι σε χαμηλά επίπεδα αφού κυμαίνεται από 11 έως 35 %, εκτός και πάλι από την κοινότητα του Αγίου Θωμά που φτάνει μέχρι και 70%.

Πίνακας 4.2.2.3.: Δείκτες ηλικιακής διάρθρωσης πληθυσμού (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό νεανικού πληθυσμού (0-15)	Ποσοστό δυνητικά ενεργού πληθυσμού (15-65)	Ποσοστό γεροντικού πληθυσμού (65 και άνω)
Πρασιό (Αυδήμου)	17,0	53,4	21,1
Παραμάλι	22,3	55,4	11,5
Αυδήμου	23,1	52,8	14,8
Πλατανίστεια	16,3	58,1	18,6
Άγιος Θωμάς	10,3	13,8	69,0
Αλέκτορα	5,1	67,9	20,5
Ανώγυρα	10,7	50,0	34,4
Πισσούρι	17,6	55,7	21,8

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Ο ρόλος των νοικοκυριών στην συγκράτηση του πληθυσμού και στην συνοχή, οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική σε μια αγροτική περιοχή είναι πολύ σημαντικός. Οφείλουμε ως εκ τούτου να λάβουμε υπόψη μας στην διερεύνηση στο πλαίσιο της εργασίας, το μέγεθος του νοικοκυριού στις υπό μελέτη κοινότητες. Το μέγεθος των νοικοκυριών είναι αυτό που θα καθορίσει και την αναπτυξιακή εξέλιξη, πορείας των κοινοτήτων αυτών.

Με βάση τα στοιχεία της απογραφής του 2001 ο μέσος όρος των μελών του κάθε νοικοκυριού για το σύνολο της χώρο-εδαφικής ενότητας ανέρχεται στα 2.83 άτομα. Σε επίπεδο κοινοτήτων ο αριθμός των μελών ανά νοικοκυριών κυμαίνεται από 1,6 έως 3,5.

Στον πιο κάτω πίνακα γίνεται εμφανές ότι το μεγαλύτερο ποσοστό νοικοκυριών το κατέχουν μονομελή και διμελή, σε όλες τις κοινότητες τα οποία ουσιαστικά αντιστοιχούν σε ηλικιωμένα άτομα εκτός στη κοινότητα Πισσουρίου στην οποία εγκαθίστανται ένας μεγάλος αριθμός νέων ζευγαριών (Έρευνα πεδίου). Οι κοινότητες με μεγάλο ποσοστό νοικοκυριών με άνω των τεσσάρων μελών στην συγκεκριμένη χώρο-εδαφική ενότητα είναι η Αυδήμου, το Πρασιό και το Πισσούρι.

Πίνακας 4.2.2.4.: Ταξινόμηση του μεγέθους των νοικοκυριών ανά κοινότητα (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό 1 και 2 μέλη	Ποσοστό 3 μέλη	Ποσοστό 4 μέλη	Ποσοστό 5 μέλη	Ποσοστό με 6 μέλη και άνω
Πρασιό Αυδήμου	59,5	12,7	10,1	12,7	5,1
Παραμάλι	40,0	22,2	8,9	13,3	15,6
Αυδήμου	41,0	10,1	20,2	15,7	12,9
Πλατανίστεια	66,7	16,7	5,6	0,0	11,1
Άγιος Θωμάς	88,9	5,6	0,0	5,6	0,0
Αλέκτορα	50,0	30,0	13,3	6,7	0,0
Ανάγυρα	75,7	8,7	5,8	3,9	5,8
Πισσούρι	61,2	13,5	12,8	8,9	3,6

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

4.2.3. Δομή της τοπικής οικονομίας

Στην ενότητα αυτή αναλύεται ο ρόλος και το βάρος των παραγωγικών δραστηριοτήτων στην χωρο-εδαφική ενότητα, και κυρίως του πρωτογενή και τριτογενή τομέα δεδομένου ότι συμβάλουν σημαντικά στην ανάπτυξη της. Στον πίνακα 4.2.3.1. παρουσιάζεται το ποσοστό απασχόλησης για τους τρεις παραγωγικούς τομείς σε επίπεδο κοινότητας.

Πρωτογενής τομέας

Όσον αφορά την συγκεκριμένη χωρο-εδαφική ενότητα παρουσιάζονται μεγάλα ποσοστά απασχόλησης στο πρωτογενή τομέα (άνω του 17%) σε όλες τις κοινότητες, που οφείλεται στην παρουσία της γεωργίας και κτηνοτροφίας. Η περιοχή λόγω του χαμηλού υψομέτρου (πεδινό), των ευνοϊκών κλιματολογικών και εδαφολογικών συνθηκών και σε συνδυασμό με τα αρδευτικά έργα που υλοποιήθηκαν στην περιοχή έχουν συμβάλει σημαντικά στην ανάπτυξη του τομέα αυτού.

Ο αριθμός των νοικοκυριών που εξασφαλίζουν το κύριο εισόδημα τους από τον κλάδο της γεωργίας και κτηνοτροφίας παρουσιάζεται στο πίνακα 4.2.3.2. Είναι εμφανές ότι σε όλες τις κοινότητες ένας μεγάλος αριθμός νοικοκυριών στηρίζει το οικογενειακό του εισόδημα στο πρωτογενή τομέα.

Πίνακας 4.2.3.1.: Ποσοστό απασχολουμένων ανά τομέα της οικονομίας (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Πρωτογενή	Δευτερογενή	Τριτογενή
Πραστιό (Αυδήμου)	18,5	35,4	46,2
Παραμάλι	30,4	19,6	50,0
Αυδήμου	20,0	30,5	49,5
Πλατανίστεια	23,1	15,4	61,5
Άγιος Θωμάς	0,0	33,3	66,7
Αλέκτορα	41,7	8,3	50,0
Ανώγυρα	30,4	26,8	42,9
Πισσούρι	17,0	11,5	71,5

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Πίνακας 4.2.3.2.: Αριθμός νοικοκυριών που το κύριο εισόδημα τους εξασφαλίζεται από κλάδο του πρωτογενή τομέα (2005)

Όνομασία Κοινότητας	Γεωργία	Κτηνοτροφία	Γεωργία & κτηνοτροφία
Πραστιό Αυδήμου	20	0	15
Παραμάλι	0	0	15
Αυδήμου	80	0	5
Πλατανίστεια	0	0	0
Άγιος Θωμάς	2	0	0
Αλέκτορα	15	4	0
Ανώγυρα	0	0	30
Πισσούρι	25	50	25

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Η γεωργία της περιοχής στηρίζεται στην αμπελοκαλλιέργεια και στην εκτατική καλλιέργεια σιτηρών. Η εκτροφή αιγοπροβάτων αποτελεί την κυρίαρχη δραστηριότητα του κτηνοτροφικού κλάδου. Η τοπική εκμετάλλευση των παραγωγών του γεωργικού και κτηνοτροφικού κλάδου βοηθά στην ανάπτυξη της περιοχής λόγω της φήμης αναγνωρισμένων τυροκομικών προϊόντων (χαλούμι, τυρί, αναρή και γιαούρτι) που έχουν αρκετή ζήτηση, λόγω υψηλή ποιότητας.

Τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο γεωργικός τομέας στην περιοχή είναι :

- Μικρό μέγεθος γεωργικών εκμεταλλεύσεων (3,6 εκτάρια/ εκμετάλλευση)
- Υψηλός μέσος όρος ηλικίας των κατόχων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.
- Έλλειψη υδάτινων πόρων.
- Χαμηλός βαθμός μεταποίησης των αγροτικών προϊόντων.

Δευτερογενής τομέας

Όσον αφορά τον δευτερογενή τομέα, ο οποίος απασχολεί το 23% των εργαζομένων της χωρο-εδαφικής ενότητας, ποσοστό ελαφρά υψηλότερο²⁷ από τον εθνικό μέσο όρο. Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις που υπάρχουν είναι σχετικά περιορισμένες. Ο πίνακας 4.2.2.3. παρουσιάζει τις μεταποιητικές επιχειρήσεις ανά κοινότητα, έτσι μπορούμε να πούμε ότι είναι επιχειρήσεις που έχουν σχέσεις με τον κατασκευαστικό και εξοπλισμό των νοικοκυριών (ξυλουργεία, σιδηρουργεία) και οι πλείστες είναι εγκατεστημένες στην κοινότητα Πισσουρίου. Επίσης σε 4 κοινότητες υπάρχουν εγκατεστημένες μεταποιητικές μονάδες αγροτικών προϊόντων, (γαλακτοκομικές βιομηχανίες, εργαστήρια παρασκευής αγροτικών προϊόντων), έχουν οικογενειακή μορφή και εργοδότη από 1 έως 3 εργαζόμενους.

Οι περισσότερες από αυτές απευθύνονται στην τοπική αγορά χωρίς να έχει γίνει προσπάθεια για μεγιστοποίηση του κύκλου εργασιών τους. Αντίθετα οι μονάδες μεταποίησης αγροτικών προϊόντων απευθύνονται τόσο στην τοπική αγορά αλλά και σε επίπεδο επαρχίας.

Έπειτα από την έρευνα πεδίου διαπιστώσαμε ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις έχουν εκσυγχρονίσει τις εγκαταστάσεις και τον εξοπλισμό τους (τυροκομία), με αποτέλεσμα να βελτιώνεται συνεχώς η ποιότητα προϊόντων τους και να γίνονται πιο ανταγωνιστικές στην κυπριακή αγορά.

²⁷ Το ποσοστό απασχολούμενων ανά τομέα οικονομίας σε εθνικό επίπεδο είναι 8,1% πρωτογενής, 21,1 δευτερογενής, 70,7 τριτογενής. (Σ.Υ.Κ.)

Πίνακας 4.2.3.3.: Αριθμός μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005)

Όνομασία Κοινότητας	Μεταποιητικές μονάδες αγροτικών προϊόντων	Άλλες μεταποιητικές επιχειρήσεις
Πραστιό (Αυδήμου)	1. Βιοτεχνία γαλακτοκομικών προϊόντων	0
Αυδήμου	1.Βιοτεχνία γαλακτοκομικών προϊόντων 2.Κρεοπωλείο (2) ²⁸	0
Αλέκτορα	1.Βιοτεχνία παρασκευής παραδοσιακών προϊόντων	0
Ανώγυρα	1. Βιοτεχνία παρασκευής παραδοσιακών προϊόντων (2) 2.Ελαιοτριβείο	0
Πισσούρι	1.Βιοτεχνία γαλακτοκομικών προϊόντων (2) 2.Κρεοπωλείο (4)	1. Ξυλουργείο(2) 2. Σιδηρουργείο(2)

Πηγή: Έρευνα πεδίου

Τριτογενής τομέας

Ο τριτογενής τομέας είναι ο πιο δυναμικός στην συγκεκριμένη χωρο-εδαφική ενότητα έχοντας το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης. (πάνω από 50% σε όλες τις κοινότητες) Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στην τουριστικής ανάπτυξη της περιοχής. Επίσης η ύπαρξη τουριστικής ζήτησης έχει πολλαπλασιαστικά αποτέλεσμα στην ανάπτυξη της περιοχής πράγμα που σημαίνει αύξηση των τουριστικών υπηρεσιών εστιατορίων/ ταβερνών και μικρό νυχτερινών κέντρων.

Η ύπαρξη τουριστικής ζήτησης έχει δημιουργήσει μια ενδογενής δυναμική (θέσεις εργασίας) στην ευρύτερη περιοχή και για αυτό το λόγω, αυξημένος αριθμός εργαζομένων βρίσκει απασχόληση εντός της χωρο-εδαφικής ενότητας. Το μεγαλύτερο ποσοστό εργαζομένων που διαμένουν εντός της κοινότητας παρατηρείται στην κοινότητα Πισσουρίου φτάνοντας το 60%, ακόμη από την έρευνα πεδίου, διαπιστώσαμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό εργαζομένων των υπολοίπων κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητα μετακινείται καθημερινά για απασχόληση στην συγκεκριμένη κοινότητα. (βλέπε πίνακα 4.2.3.4.)

²⁸ ο αριθμός στην παρένθεση αναφέρει το σύνολο των επιχειρήσεων

Πίνακας 4.2.3.4.: Ποσοστό εργαζομένων που απασχολούνται στην κοινότητα που διαμένουν (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό εργαζομένων εντός της κοινότητας
Πρασιό (Αυδήμου)	27,7
Παραμάλι	30,4
Αυδήμου	37,0
Πλατανίστεια	30,8
'Αγιος Θωμάς	33,3
Αλέκτορα	52,8
Ανώγυρα	50,0
Πισσούρι	60,1

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Στην κοινότητα Πισσουρίου είναι χωροθετημένα δυο μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα (460 κλίνες) τα οποία απασχολούν 160 εργαζόμενους στην πλειοψηφία, κάτοικους της ευρύτερης περιοχής. Φιλοξενούν αυξημένο αριθμό τουριστών όλες τις εποχές του χρόνου και ειδικά τα καλοκαίρια, κύπριους αλλά και ευρωπαίους.

Τέλος η έντονη τουριστική ζήτηση στην κοινότητα Πισσουρίου έχει προκαλέσει αύξηση της οικιστικής ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια, για την κατασκευή παραθεριστικών κατοικιών στο παραλιακό μέτωπο.

Η Ανώγυρα πανέμορφη με ιδιαίτερα παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι μια άλλη κοινότητα με αυξημένη τουριστική ανάπτυξη, αυτό οφείλεται και στο μεγάλο αριθμό αλλοδαπών (140 άτομα) που διαμένουν μόνιμα σε αυτή (Άγγλοι).

Στον τριτογενή τομέα, όπως και στο δευτερογενή, οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι εξαιρετικά μικρές, αφού το μέσο μέγεθος που έχει καταγραφεί, φτάνει μόλις τα 2,4 άτομα.

Οι κατηγορίες των επιχειρήσεων που εμφανίζονται στην περιοχή μελέτης αναλύονται στις πιο κάτω κατηγορίες :

1. Καταστήματα καθημερινής επίσκεψης.
  - Εμπόριο τροφίμων
  - Εστιατόρια – Ταβέρνες
  - Καφενεία – Μπαράκια
  - Και διάφορα άλλα (περίπτερα)

2. Καταστήματα ευκαιριακής επίσκεψης

- Οικιακός εξοπλισμός
- Φροντίδα και εξοπλισμός του ανθρώπου
- Φροντίδα των ζώων
- Λοιπό εμπόριο(ζωοτροφές, φυτοφάρμακα)
- Μηχανουργεία-Βενζινάδικα κ.α.
- Ελεύθεροι επαγγελματίες (διάφορη τεχνική)
- Τράπεζες – Συνεργατικούς οργανισμούς
- Ξενοδοχεία – Ξενώνες

3. Καταστήματα κατ' εξαίρεση επισκέψεων

- Λογιστικά γραφεία και ασφάλειες
- Μεσιτικά γραφεία

Ο αριθμός των επιχειρήσεων και η διάρθρωση τους στις πιο πάνω κατηγορίες παρουσιάζονται στο πίνακα 4.2.3.5 (βλέπε παράρτημα). Από τον συγκεκριμένο πίνακα συμπεραίνουμε ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις βρίσκονται στο Πισσούρι το οποίο έχει το κατάλληλο πληθυσμιακό μέγεθος ώστε οι επιχειρήσεις να είναι βιώσιμες. Ακόμη η τουριστική ανάπτυξη στο Πισσούρι δημιουργεί νέες ανάγκες (τουριστικών εξυπηρετήσεων).

4.2.4. Υποδομές

Οδικό δίκτυο-Μεταφορές

Η προσπελασιμότητα της περιοχής τα τελευταία χρόνια έχει βελτιωθεί σημαντικά και η περιοχή απέκτησε ένα νέο στρατηγικό ρόλο που οφείλεται στην κατασκευή του νέου εθνικού οδικού άξονα που συνδέει την πόλη της Λεμεσού με την Πάφο. Ο νέος οδικός άξονας διασχίζει την χώρο-εδαφική ενότητα με αποτέλεσμα όλες οι κοινότητες να έχουν άμεση πρόσβαση σε αυτό και έτσι η χρονοαπόσταση τους από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού έχει μειωθεί στο ελάχιστο, μόλις 20 λεπτά. Επίσης σημαντικό πλεονέκτημα των κοινοτήτων είναι, ότι βρίσκονται σχεδόν στην μέση του οδικού άξονα Λεμεσού-Πάφου έτσι ο κάτοικος της περιοχής έχει την ευκαιρία να μετακινείται στα δυο αστικά κέντρα σε μικρό και σχεδόν ίσο χρονικό

διάστημα. Από την άλλη το τοπικό οδικό δίκτυο αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα αφού οι συνδέσεις μεταξύ των οικισμών δεν είναι και οι καλύτερες.

Η συγκοινωνιακή σύνδεση των κοινοτήτων με το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού γίνεται με υπεραστικά λεωφορεία, αλλά είναι πολύ φτωχή αφού γίνεται ένα δρομολόγιο την ημέρα που κυρίως χρησιμεύει για την μεταφορά των μαθητών στο γυμνάσιο και λύκειο στη Λεμεσό. Η κοινότητα Πισσουρίου λόγω της τουριστικής της ανάπτυξης διαθέτει 3 ταξί.

Κοινωνικές υποδομές: υπηρεσίες και λειτουργίες

Για να σχηματίσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα για την σημασία, το ρόλο και τη θέση των κοινοτήτων στην λειτουργία και οργάνωση της χώρο-εδαφική ενότητα, πρέπει να γνωρίσουμε την κατανομή των δημόσιων υποδομών-υπηρεσιών, στις επιμέρους κοινότητες.

Υποδομές εκπαίδευση

Η κάλυψη των σχολικών αναγκών είναι ένα από τα ζητήματα τα οποία καταβάλλονται πολλές προσπάθειες βελτιώσεις τους, από τις κρατικές πολιτικές εδώ και χρόνια. Δυστυχώς όμως τα προβλήματα δεν ξεπεράστηκα ενώ αντιθέτως αυξήθηκαν αφού οι σύγχρονες εκπαιδευτικές ανάγκες είναι μεγαλύτερες.

Ίσως η σημαντικότερη έλλειψη της χώρο-εδαφική ενότητας είναι η μη ύπαρξη γυμνασίου και λυκείου, με αποτέλεσμα οι μαθητές να αναγκάζονται καθημερινά να πηγαίνουν στην Επισκοπή που απέχει 20 λεπτά από αυτές.

Οι κοινότητες που διαθέτουν δημόσιο δημοτικό σχολείο και νηπιαγωγείο είναι το Πισσουρί και η Αυδήμου. Το δημοτικό και νηπιαγωγείο της Αυδήμου λειτουργούν περιφερειακά και καλύπτουν τις ανάγκες των κοινοτήτων Πραστιό, Παραμάλι, Ανώγυρα, Άγιος Θωμάς και Πλατανίστεια.

Πίνακας 4.2.4.: Βασικά χαρακτηριστικά σχολικών υποδομών (2005)

Κοινότητα	Αριθμός Μαθητών στο νηπιαγωγείο	Αριθμός Μαθητών στο δημοτικό	Αριθμός Ιδιωτικών φροντιστηρίων	Αριθμός Δασκάλων στο νηπιαγωγείο	Αριθμός Δασκάλων στο δημοτικό	Αριθμός αιθουσών διδασκαλίας νηπιαγωγείου	Αριθμός αιθουσών διδασκαλίας δημοτικού
Πισσούρι	26	76	2	5	6	1	5
Αυδήμου	30	114		2	8	2	8

Πηγή : Έρευνα πεδίου

Υποδομές Υγεία-Πρόνοια

Σημαντικές ελλείψεις σε δημόσιες υποδομές σχεδόν σε όλες τις κοινότητες της επαρχίας είναι αυτές της υγείας και πρόνοιας. Σε όλες τις κοινότητες υπάρχει η πρόνοια της εβδομαδιαίας επίσκεψης από ιατρούς του νοσοκομείου Λεμεσού πράγμα το οποίο δεν εφαρμόζεται σε μεγάλο βαθμό αφού έπειτα από την έρευνα πεδίου σχεδόν σε όλες τις κοινότητες το σημαντικότερο πρόβλημα των κατοίκων ήταν η ελλιπής ιατρική περίθαλψη που τους παρέχεται από το κράτος. Η δημιουργία στην χωρο-εδαφική ενότητα περιφερειακού ιατρικού κέντρου θα βοηθούσε σημαντικά την εξυπηρέτηση των πολιτών.

Δημόσιες υπηρεσίες

Στην συγκεκριμένη χωρο-εδαφική ενότητα οι μόνες δημόσιες υπηρεσίες που υπάρχουν για την κάλυψη των αναγκών των κατοίκων είναι μόνο 2 αστυνομικοί σταθμοί οι οποίοι λειτουργούν σε τοπικό επίπεδο και έχουν έδρα το Πισσούρι και την Αυδήμου. Ενώ η κάλυψη των πυροσβεστικών αναγκών γίνεται από τις Βρετανικές Βάσεις που εδρεύουν στην γύρω περιοχή.

Η κοινότητα Πισσουρίου διαθέτει ένας πλήρες ταχυδρομείο που εξυπηρετεί τις ανάγκες και των γύρο κοινοτήτων ενώ αξιοσημείωτο είναι η μη ύπαρξη σε καμία κοινότητας υποκαταστήματος ΑΤΗΚ και ΑΗΚ για την κάλυψη των τοπικών αναγκών.

Αθλητικές και πολιτιστικές εγκαταστάσεις

Οι ελλείψεις αθλητικών εγκαταστάσεων σε όλες τις κοινότητες είναι εμφανείς αφού μόνο σε δυο από αυτές υπάρχουν γήπεδα (ποδοσφαίρου) που και αυτά ανήκουν στα σχολικά συγκροτήματα. (Πισσούρι, Αυδήμου)

Η πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής είναι πλούσια και ιδιαίτερα των κοινοτήτων Ανώγυρας και Πισσουρίου. Τα δυο αυτά χωρία φημίζονται για την ιδιαίτερη τους αρχιτεκτονική που λειτουργεί ως πόλο έλξης τουριστών. Τα μικρά πετρόκτιστα σπίτια και τα στενά λιθόστρωτα μονοπάτια που διασχίζουν τις κοινότητες είναι τα βασικά τους χαρακτηριστικά.

Στη κοινότητα Πισσουρίου υπάρχει ένα δραστήριος πολιτιστικός σύλλογος που συμβάλει σημαντικά στην αναψυχή και ψυχαγωγία των κατοίκων της περιοχής. Δραστηριοποιείται κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες διοργανώνοντας διάφορες εκδηλώσεις που σκοπό έχουν να διατηρήσουν την πολιτιστική κληρονομιά της κοινότητας προσελκύοντας μεγάλο αριθμό επισκεπτών. Η διατήρηση του πολιτιστικού συλλόγου είναι αναγκαία και για αυτό το λόγο υπάρχει στενή συνεργασία με τις κοινοτικές αρχές.

Ακόμη η κοινοτική αρχή Πισσουρίου τους καλοκαιρινούς μήνες διοργανώνει συχνά πολιτιστικά φεστιβάλ φιλοξενώντας διάφορα μουσικά συγκροτήματα και καλλιτεχνικές ομάδες. Οι εκδηλώσεις συνήθως γίνονται στην πλατεία του χωρίου έτσι ώστε να προβάλλεται και η πλούσια αρχιτεκτονική παράδοση.

4.2.5. Αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης

Σημαντικό στάδιο προτού προταθούν προτάσεις για χωρική και οικονομική ανάπτυξη της χωρο-εδαφικής ενότητας είναι η αξιολόγηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων. (SWOT, Δυνατότητες, Αδυναμίες, Ευκαιρίες, Απειλές)

Δυνατότητες :

- Η μικρή χρόνο-απόσταση της χωρο-εδαφικής ενότητας από τα μεγάλα αστικά κέντρα Λεμεσού και Πάφου που οφείλεται στην βελτίωση του και του οδικού δικτύου.
- Παρουσία σημαντικής τουριστικής υποδομής η οποία έχει δημιουργηθεί τα τελευταία χρόνια, που θα συμβάλει στην περαιτέρω ανάπτυξη τουριστικής ζήτησης.
- Πλούσια πολιτιστική παράδοση της περιοχής, και λειτουργίας δυναμικού πολιτιστικού συλλόγου.(πολιτιστικά φεστιβάλ, εορταστικές εκδηλώσεις)
- Γη υψηλής παραγωγικότητας.
- Παραγωγή ποιοτικών κτηνοτροφικών και παραδοσιακών προϊόντων υψηλής ζήτησης.
- Ύπαρξη μεγάλου ποσοστού νεανικού και ενεργού πληθυσμού (Πισσούρι, Αυδήμου)
- Μικρός βαθμός εξωστρέφειας του ενεργού πληθυσμού λόγω ύπαρξης ενδογενής δυναμικής.

Αδυναμίες :

- Ύπαρξη προβλήματος τουρκοκυπριακών κοινοτήτων (ειδικό καθεστώς εκμετάλλευσης τουρκοκυπριακών περιουσιών) με αποτέλεσμα να δημιουργούνται διάφορα αναπτυξιακά προβλήματα
- Μικρό μέγεθος μεταποιητικών μονάδων με χαμηλή ανταγωνιστικότητα.
- Έλλειψη κοινωφελών και άλλων δημοσίων υπηρεσιών.
- Μεγάλες ελλείψεις σε υποδομές αποχέτευσης και ΧΥΤΑ.

Ευκαιρίες :

- Ολοένα αυξανόμενη διεθνής ζήτηση για εναλλακτικές μορφές τουρισμού και νέες τάσεις απόκτησης δεύτερης κατοικίας σε περιοχές της υπαίθρου.
- Δυνατότητα ανάπτυξης εμπορικών δεσμών μεταξύ των κοινοτήτων και των αστικών κέντρων με τις νέες τεχνολογίες.
- Δυνατότητα χρήση νέων τεχνολογιών στην παροχή κοινωφελών υπηρεσιών.
- Χρηματοδοτήσεις κατασκευής υποδομών από τα διαρθρωτικά προγράμματα της ΕΕ.

Απειλές :

- Περιβαλλοντικοί κίνδυνοι από την άσκηση ανθρωπογενών δραστηριοτήτων που αποκλίνουν από τις αρχές της αειφορίας (ρύπανση από την άσκηση γεωργίας, διάθεση υγρών και στερεών αποβλήτων, υποβάθμιση περιβάλλοντος από υπερβολική χρήση, π.χ. τουριστική)
- Διαρθρωτικά προβλήματα γεωργικού τομέα λόγω υψηλού ανταγωνισμού μετά την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ.

4.2.6.Αξιολόγηση της λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας Αυδήμου

Ο υψηλός βαθμός λειτουργικότητας της κάθε χωρο-εδαφικής ενότητας αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα που συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στη ανάπτυξη της. Συγκεκριμένα γίνεται αξιολόγηση α) του πληθυσμιακού μεγέθους του τοπικού κέντρου ανάπτυξης αλλά και του συνόλου της χωρο-εδαφικής ενότητας, β) την ύπαρξη λειτουργιών και εξυπηρετήσεων κοινωνικής και διοικητικής υποδομής που ανήκουν στο δημόσιο και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα και τέλος γ) της ενδογενής δυναμικής.

Από την πιο πάνω ανάλυση προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα όσον αφορά την λειτουργικότητα της συγκεκριμένης χωρο-εδαφικής ενότητας :

- Η κοινότητα Πισσουρίου έχει όλα τα κριτήρια για να αποτελέσει το τοπικό κέντρο ανάπτυξης της χωρο-εδαφικής ενότητας. Αυτό οφείλεται κυρίως στο μεγάλο πληθυσμιακό της μέγεθος, παράγοντας που οδήγησε στην ύπαρξη αρκετών δημόσιων εξυπηρετήσεων αλλά και ιδιωτικών. Η παρουσία τουριστικής ανάπτυξης και η γεωγραφική της θέση (κεντρική θέση) απέχοντας 8-10 λεπτά εξυπηρετεί σε πολύ καλό βαθμό τις υπόλοιπες κοινότητες.
- Η χωρο-εδαφική ενότητα έχει σημαντικές ελλείψεις σε δημόσιες υπηρεσίες και υποδομές (γυμνάσιο-λύκειο, νοσοκομείο, πυροσβεστικό σταθμό) με αποτέλεσμα να έχει υψηλό βαθμό εξάρτησης από το αστικό συγκρότημα Λεμεσού.
- Τέλος μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει μια ενδογενής δυναμική (τουριστικές επιχειρήσεις, γεωργία και κτηνοτροφία) παράγοντας που συνέβαλε στην χαμηλή εξάρτηση από την πόλη της Λεμεσού σε θέματα απασχόλησης.

Κάνοντας μια συνολική αξιολόγηση της λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι : υπάρχει υψηλός βαθμός λειτουργικότητας που οφείλεται κυρίως στην συγκέντρωση δημόσιων και ιδιωτικών υπηρεσιών-λειτουργιών που της παρέχουν αυτονομία. Επίσης το ειδικό καθεστώς που επικρατεί στις τουρκοκυπριακές κοινότητες με την επίλυση του κυπριακού προβλήματος θα βελτιώσει σημαντικά την χωρική και οικονομική ανάπτυξη τους.

4.3. Χώρο-εδαφική ενότητα 2 : Περιοχή Πάχνας

4.3.1. Φυσική οριοθέτηση- Μορφολογία

Η χώρο-εδαφική ενότητα 2 βρίσκεται στην ενδοχώρα στους πρόποδες του όρους Τροόδους και αποτελείται σε μεγάλο βαθμό από ημι-ορεινά εδάφη. Η συνολική της έκταση είναι 131,9 τετρ. χλμ. Συγκροτείται από 11 κοινότητες οι οποίες βρίσκονται στα βορειοδυτικά της επαρχίας και συνορεύουν με κοινότητες της επαρχίας Πάφου. Οι κοινότητες Γερόβασα και Μαλιά πριν το 1974 ήταν μεικτές κοινότητες²⁹ καθιστώντας σήμερα διάφορους φραγμούς στην ανάπτυξής τους.

Πίνακας 4.3.1. : Κοινότητες που συγκροτούν την
χώρο-εδαφική ενότητα Πάχνας

Γερόβασα	Άγιος Αμβρόσιος	Βάσα (Κοιλανίου)
Μαλιά	Βουνί	Ποταμιού
Δωρά	Κισσούσα	Όμοδος
Πάχνα	Άρσος	

4.3.2. Δημογραφική φυσιογνωμία

Ο συνολικός πληθυσμός που διέμενε στην συγκεκριμένη χώρο-εδαφική ενότητα το 1960 ήταν 7441 άτομα (ελληνοκύπριοι και τουρκοκύπριοι) ενώ το 2001 ο πληθυσμός της μειώθηκε στα 2309 άτομα (μόνο ελληνοκύπριοι). Σήμερα ο πληθυσμός κυμαίνεται περίπου στα ίδια επίπεδα (βλέπε πίνακα 4.3.2.1.)

Όλες οι κοινότητες παρουσίασα μεγάλη πληθυσμιακή μείωση με αποτέλεσμα να απολέσουν σχεδόν το μισό πληθυσμό τους. Οι κοινότητες που διατήρησαν σταθερό το πληθυσμιακό τους μέγεθος είναι ο Άγιος Αμβρόσιος και Πάχνα, έστω και αν είχαν κάποιες αυξομειώσεις. Η περίοδος που παρουσιάστηκε η μεγαλύτερη μείωση του πληθυσμού θεωρείται το 1960-82, και οφείλεται στις διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία του τόπου αλλά και στην τουρκική εισβολή στο νησί.(βλέπε πίνακα 4.3.2.2)

²⁹ Μεικτές κοινότητες χαρακτηρίζονταν οι κοινότητες όπου ο πληθυσμός τους πριν το 1974 αποτελείτο από ελληνοκύπριους και τουρκοκύπριους. Σήμερα η τουρκοκυπριακές περιουσίες εκμεταλλεύονται με ένα ειδικό καθεστώς χρησιμότητας που καθιστά διάφορες δυσκολίες ανάπτυξης της περιοχής.

Σύμφωνα με τις σημερινές τάσεις, ο πληθυσμός της χωρο-εδαφικής ενότητας έχει σταθεροποιηθεί και τείνει να αυξάνεται, γεγονός που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην παραμονή των νέων στις εστίες τους, αλλά και στη προσέλκυση μεγάλου αριθμού αλλοδαπών (Βρεττανών) που εγκαθίστανται μόνιμα στην περιοχή.(Ερευνα Πεδίου)

Πίνακας 4.3.2.1. : Πληθυσμός κοινοτήτων κατά τα έτη 1960-2005

Όνομασία Κοινότητας	Πληθυσμός (1960)	Πληθυσμός (1982)	Πληθυσμός (1992)	Πληθυσμός (2001)	Πληθυσμός (2005) (Ε.Π.)
Άγιος Αμβρόσιος	365	313	290	291	350
Πάχνα	1564	1342	1174	967	1200
Δωρά	715	371	247	184	100
Γεροβάσα	106	5	3	-	-
Κισσούσα	43	10	4	4	4
Μαλιά	712	215	58	59	90
Βουνί	990	382	189	136	140
Άρσος	1016	534	315	233	300
Βάσα (Κοιλανίου)	741	367	174	118	200
Ποταμιού	247	117	50	33	38
Όμοδος	942	549	396	284	230

Πηγή : Σ.Υ.Κ. , Ίδια επεξεργασία

Το πληθυσμιακό μέγεθος σε κάποιες κοινότητες είναι πολύ μικρό, με μεγάλα ποσοστά ηλικιωμένων. Αυτός ο παράγοντας μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η συνολική τους εγκατάλειψη δεν θα αργήσει να έρθει (Γερόβασα, Κισσουσα, Ποταμιού).

Στον πίνακα 4.3.2.3. παρουσιάζεται η ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού των κοινοτήτων το 2001, από τον οποίο προκύπτουν τα εξής :

- Το ποσοστό νεανικού πληθυσμού σχεδόν σε όλες τις κοινότητες είναι πολύ μικρό εκτός από τον Άγιο Αμβρόσιο, Μαλιά, Πάχνα και Δωρά που έχουν υψηλά ποσοστά και πλησιάζουν το μέσο όρο της Κύπρου³⁰ .
- Το ποσοστό ενεργού πληθυσμού στις κοινότητες είναι λίγο χαμηλότερο από το εθνικό μέσο όρο και κυμαίνεται από 34-55%.
- Μεγάλα ποσοστά γηρασμένου πληθυσμού εμφανίζονται σχεδόν σε όλες τις κοινότητες εκτός από αυτές που έχουν μεγάλα ποσοστά νεανικού πληθυσμού.

³⁰ Η ηλικιακή διάρθρωση σε εθνικό επίπεδο το 2001 ήταν :α) Ποσοστού νεανικού πληθυσμού 21,5%, β) ποσοστό ενεργού πληθυσμού 66,8%, γ) Ποσοστού γεροντικού πληθυσμού 11,8%. (Σ.Υ.Κ.2001)

Πίνακας 4.3.2.2.: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού 1960-2005 ανά κοινότητα

Όνομασία Κοινότητας	Μεταβολή 1960-82	Μεταβολή 1982-92	Μεταβολή 1992-01	Μεταβολή 1960-01	Μεταβολή 2001-2005
Άγιος Αμβρόσιος	-14,2	-7,3	0,3	-20,3	20,3
Πάχνα	-14,2	-12,5	-17,6	-38,2	44,8
Δωρά	-48,1	-33,4	-25,5	-74,3	-45,7
Γεροβάσα	-95,3	-40,0	-100,0	-100,0	-
Κισσούσα	-76,7	-60,0	0,0	-90,7	0,0
Μαλιά	-69,8	-73,0	1,7	-91,7	69,5
Βουνί	-61,4	-50,5	-28,0	-86,3	-
Άρσος	-47,4	-41,0	-26,0	-77,1	28,7
Βάσα (Κοιλανίου)	-50,5	-52,6	-32,2	-84,1	69,4
Ποταμιού	-52,6	-57,3	-34,0	-86,6	15,1
Όμοδος	-41,7	-27,9	-28,3	-69,9	-19,0

Πηγή : Σ.Υ.Κ. , ίδια επεξεργασία

Πίνακας 4.3.2.3.: Δείκτες ηλικιακής διάρθρωσης πληθυσμού (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό νεανικού πληθυσμού (0-15)	Ποσοστό δυνητικά ενεργού πληθυσμού (15-65)	Ποσοστό γεροντικού πληθυσμού (65 και άνω)
Άγιος Αμβρόσιος	23,7	55,0	14,8
Πάχνα	14,8	54,4	23,2
Δωρά	14,7	39,7	40,2
Κισσούσα	0,0	100,0	0,0
Μαλιά	27,1	32,2	32,2
Βουνί	1,5	50,0	47,8
Άρσος	6,0	34,3	55,4
Βάσα (Κοιλανίου)	6,8	44,1	47,5
Ποταμιού	6,1	42,4	51,5
Όμοδος	8,1	41,9	48,2

Πηγή : Σ.Υ.Κ. , ίδια επεξεργασία

Τέλος στον πίνακα 4.3.2.4. γίνεται ταξινόμηση των νοικοκυριών με βάση το μέγεθος τους από την οποία εξάγονται τα εξής συμπεράσματα :

- Το ποσοστό μονομελή και διμελή νοικοκυριών είναι μεγάλο σε όλες τις κοινότητες εκτός στις κοινότητες Άγιος Αμβρόσιος, Πάχνα.
- Νοικοκυριά με περισσότερα από τέσσερα μέλη είναι εγκατεστημένα κατά κύριο λόγο στις κοινότητες Άγιος Αμβρόσιος και Πάχνα (30% του συνόλου)

Πίνακας 4.3.2.4 : Ταξινόμηση του μεγέθους των νοικοκυριών ανά κοινότητα (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό 1 και 2 μέλη	Ποσοστό 3 μέλη	Ποσοστό 4 μέλη	Ποσοστό 5 μέλη	Ποσοστό με 6 μέλη και άνω
Άγιος Αμβρόσιος	50,5	12,9	16,1	6,5	14,0
Πάχνα	57,7	13,0	10,7	9,6	9,0
Δωρά	74,4	9,0	3,8	10,3	2,6
Κισσούσα	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Μαλιά	61,9	14,3	4,8	4,8	14,3
Βουνί	89,5	6,6	3,9	0,0	0,0
Άρσος	82,8	7,8	5,2	2,6	1,7
Βάσα (Κοιλανίου)	78,2	12,7	5,5	1,8	1,8
Ποταμιού	87,5	0,0	12,5	0,0	0,0
Όμοδος	80,9	9,6	4,4	2,2	2,9

Πηγή : Σ.Υ.Κ. , Ίδια επεξεργασία

Οι μελλοντικές δημογραφικές τάσεις για την χωρο-εδαφική 2 μας δείχνουν ότι ο πληθυσμός της έχει σταθεροποιηθεί σχεδόν σε όλες τις κοινότητες ενώ οι κοινότητες Άγιος Αμβρόσιος, Πάχνα, Μαλιά, Δωράς και Άρσος τείνουν να προσελκύουν νέο πληθυσμό ξένους αλλά και κύπριους.(Ερευνά Πεδίου). Εμφανής είναι και τα σημάδια εγκατάλειψης σε μερικές από αυτές που οφείλεται κυρίως στην φυγή των νέων. (Κισσούσα, Βουνί, Βάσα)

4.3.3. Δομή της τοπικής οικονομίας

Η οικονομία της χωρο-εδαφικής ενότητας μπορεί να χαρακτηριστεί αγροτική με μεμονωμένες κοινότητες να εμφανίζουν μεγάλη τουριστική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στην κοινότητα Κισσούσα δεν υπάρχουν καθόλου στοιχεία οικονομικά.

Το ποσοστό απασχόλησης στους βασικούς τομείς της οικονομίας παρουσιάζεται στο πίνακα 4.3.3.1 από τον οποίον προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα :

- Σε όλες τις κοινότητες το ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα είναι αρκετά υψηλό (μεγαλύτερο του 10%) εκτός από τον Άγιος Αμβρόσιο (6%) .
- Το ποσοστό απασχόλησης στους άλλους δυο τομείς κυμαίνεται από 20-50% στο δευτερογενή τομέα και 40-65% στον τριτογενή τομέα

Πίνακας 4.3.3.1.: Ποσοστό απασχολούμενων ανά τομέα της οικονομίας (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής
Άγιος Αμβρόσιος	6,0	47,0	47,0
Πάχνα	23,6	26,7	49,4
Δωρά	75,7	8,1	16,2
Μαλιά	20,0	40,0	40,0
Βουνί	19,2	30,8	50,0
Άρσος	10,8	40,5	48,6
Βάσα (Κουλιανίου)	12,0	36,0	52,0
Ποταμιού	0,0	25,0	75,0
Όμοδος	15,5	20,7	63,8

Πηγή : Σ.Υ.Κ. , Ιδία επεξεργασία

Πρωτογενής τομέας

Το μεγάλο ποσοστό απασχόλησης στο πρωτογενή τομέα οφείλεται στην γεωργία και κτηνοτροφία. Οι βασικές καλλιέργειες στην περιοχή είναι η αμπελοκαλλιέργεια³¹, λόγω των ευνοϊκών εδαφολογικών και κλιματολογικών συνθηκών αλλά και των εγγειοβελτιωτικών έργων.(αρδευτικά έργα, αγροτικούς δρόμους). Η μονοκαλλιέργεια αμπελιών συνεχίζεται με γοργούς ρυθμούς με την εισαγωγή νέων ποικιλιών από το εξωτερικό. Ακόμη σημαντικό ρόλο στην διατήρηση και την ανάπτυξη της αμπελοργίας στην περιοχή συντέλεσαν οι μεγάλες οινοβιομηχανίες (ΚΕΟ, ΕΤΚΟ³²) με την εγκατάσταση οινοποιείων στην περιοχή (Μαλιά, Όμοδος) βοηθώντας έτσι την ενδυνάμωση της τοπικής οικονομίας, προσφέροντας έτσι νέες θέσεις εργασίας.

Ακόμη στην περιοχή υπάρχει μεγάλος αριθμός κτηνοτρόφων, που στηρίζονται στην εκτροφή αιγοπροβάτων. Σύνηθες φαινόμενο είναι, ο συνδυασμό της γεωργίας και της κτηνοτροφίας λόγω της εποχιακής ζήτησης για εργασίας της πρώτης και του περιορισμένου εισοδήματος που εξασφαλίζει.

Στο πιο κάτω πίνακα παρουσιάζονται σε απόλυτους αριθμούς τα νοικοκυριά που το κύριο εισόδημα τους, εξασφαλίζεται από τον πρωτογενή τομέα (γεωργία και κτηνοτροφία). Παρατηρώντας το πιο κάτω πίνακα συμπεραίνουμε τα εξής :

- Μεγάλος αριθμός νοικοκυριών εξασφαλίζει το εισόδημα του από την γεωργία & κτηνοτροφία (Πάχνα, Δωρά, Βάσα)

³¹ Τα χωριά της χωρο-εδαφικής ενότητας θεωρούνται τα κρασοχώρια της Κύπρου.

³² οι εταιρίες αυτές διαθέτουν και μεγάλες εκτάσεις αμπελιών στις οποίες έχουν φύτευση νέες ποικιλίες προσπαθώντας να γίνουν πιο ανταγωνιστικές στη διεθνή αγορά.

- Η κοινότητα Άρσος είναι καθαρά γεωργική περιοχή αφού σχεδόν 20 νοικοκυριά συντηρούνται από την γεωργία. (έρευνα πεδίου)
- Όσο ανεβαίνουμε σε υψόμετρο ο κλάδος της κτηνοτροφία περιορίζεται λόγω των χαμηλών θερμοκρασιών που επικρατούν στα ορεινά.(δυσκολία επιβίωσης των ζώων)³³
- Τέλος στον Άγιο Αμβρόσιο υπάρχουν 3 νοικοκυριά που απασχολούνται με την επεξεργασία της πέτρα και του μαρμάρου, που οφείλεται στην ύπαρξη πρώτων υλών στην περιοχή.

Πίνακα 4.3.3.2.: Αριθμός νοικοκυριών που το κύριο εισόδημα τους εξασφαλίζεται από κλάδο του πρωτογενή τομέα (2005)

Όνομασία Κοινότητας	Γεωργία	Κτηνοτροφία	Γεωργία & Κτηνοτροφία	Άλλο κλάδο
Άγιος Αμβρόσιος	0	5	0	3
Πάχνα	10	0	50	0
Δωρά	0	0	25	0
Μαλιά	3	0	0	0
Βουνί	3	2	1	0
Άρσος	15	1	3	0
Βάσα (Κοιλανίου)	0	0	20	0
Ποταμιού	0	1	0	0
Όμοδος	7	1	0	0

Πηγή: Έρευνα πεδίου

Δευτερογενής τομέας

Το μεγάλο ποσοστό απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα οφείλεται στην λειτουργία οινοποιείων, αλλά και μικρών βιοτεχνιών γαλακτοκομικών προϊόντων. Ακόμη σε κάποιες κοινότητες υπάρχουν εγκατεστημένα ξυλουργεία, άλλες μικρές βιοτεχνίες που έχουν σχέση με τον κατασκευαστικό τομέα, αλλά επίσης και ένας αριθμός οικοδόμων.

Συγκεκριμένα ο πίνακας 4.3.3.3. παρουσιάζει τον αριθμό και το είδος των μεταποιητικών μονάδων που υπάρχουν ανά κοινότητα. Είναι εμφανές ότι περισσότερες από τις μισές κοινότητες έχουν οινοποιεία³⁴ (τα μικρά οινοποιεία

³³ η Βάσα είναι η πιο ορεινή κοινότητα η οποία διαθέτει μεγάλο αριθμό κτηνοτρόφων.

³⁴ τα δυο μεγάλα οινοποιεία της Κεο και ΕΤΚΟ έχουν τις εγκαταστάσεις τους στην Μαλιά και Όμοδος και απασχολούν πάνω από 50 εργαζόμενους, επίσης αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι τα κρασιά τους πλασάρονται στην διεθνή αγορά.

λειτουργούν σε οικογενειακό περιβάλλον). Συνολικά οι τοπικές μεταποιητικές επιχειρήσεις απασχολούν³⁵ 140 άτομα (Έρευνα Πεδίου)

Πίνακας 4.3.3.3.: Αριθμός μεταποιητικών επιχειρήσεων (2005)

Όνομασία Κοινότητας	Μεταποιητικές μονάδες αγροτικών Προϊόντων	Άλλες μεταποιητικές επιχειρήσεις
Άγιος Αμβρόσιος	1. Βιοτεχνία γαλακτοκομικών προϊόντων 2. Οινοποιείο	1. Ξυλουργείο (3)
Πάχνα	1. Βιοτεχνία γαλακτοκομικών προϊόντων (2) 2. Οινοποιείο (3)	1. Ξυλουργείο (3) 2. Σιδηρουργείο (2)
Δωρά	1. Βιοτεχνία γαλακτοκομικών προϊόντων.	0
Μαλιά	1. Οινοποιείο	0
Άρσος	1. Οινοποιείο (2)	0
Βάσα Κιλανίου	1. Βιοτεχνία γαλακτοκομικών προϊόντων (2)	0
Όμοδος	1. Οινοποιείο (4) 2. Βιοτεχνία παρασκευής παραδοσιακών προϊόντων	1. Ξυλουργείο

Πηγή: Έρευνα πεδίου

Τριτογενής τομέας

Το ποσοστό του τριτογενή τομέα στο σύνολο της χωρο-εδαφικής ενότητας είναι 48,6% και κατά κύριο λόγο οφείλεται στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής αλλά και στο ποσοστό των απασχολούμενων που διαμένουν στην περιοχή και εργάζονται στην πόλη της Λεμεσού.

Η κοινότητα με την υψηλότερη τουριστική ανάπτυξη είναι το Όμοδος αφού καθημερινά το επισκέπτονται πάνω από χίλιοι επισκέπτες, στην πλειοψηφία τους ξένοι. Σημαντικός πόλος έλξης τουριστών είναι το Μοναστήρι του Σταυρού που βρίσκεται στο κέντρο του οικισμού αλλά και η παραδοσιακή αρχιτεκτονική του συνόλου του οικισμού (πλακόστρωτα μονοπάτια, γραφικά σπίτια). Στην κοινότητα υπάρχουν αρκετά μικρά εμπορικά καταστήματα (τουριστικά είδη), καφενεία και εστιατόρια.

Τα ξενοδοχειακά καταλύματα που υπάρχουν στην περιοχή είναι περιορισμένα και λειτουργούν κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες και τις γιορτές. Ο πίνακας 4.3.3.4. παρουσιάζει τις κοινότητες που διαθέτουν ξενώνες καθώς επίσης και τα βασικά τους

³⁵ το 90% είναι κάτοικοι των κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητας, και αποτελεί ένα σημαντικό νούμερο αν αναλογιστεί κανείς ότι οι απασχολούμενοι στην περιοχή είναι μόλις 648 άτομα.

χαρακτηριστικά (αριθμός κλινών και εργαζόμενους). Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην περιοχή είναι ακόμα σε αρχικό στάδιο αφού τώρα άρχισαν να κατασκευάζονται τα πρώτα καταλύματα (Άρσος, Βάσα) και στο μέλλον προβλέπεται να αυξηθούν σε μεγάλο βαθμό αφού έχουν εκείνα τα χαρακτηριστικά που θα προσελκύσουν τουρίστες.(Προγράμματα του κυπριακού οργανισμού τουρισμού)

Πίνακας 4.3.3.4.: Αριθμός ξενοδοχειακών μονάδων (2005)

Κοινότητα	Αριθμός Ξενώνων	Αριθμός κλινών	Αριθμός απασχολούμενων
Άρσος	4	36	6
Βάσα Κιλανίου	1	4	0
Όμοδος	1	20	3

Πηγή: Έρευνα πεδίου

Όλες οι κοινότητες έχουν μεγάλο ποσοστό εργαζομένων που εργάζονται εντός της κοινότητας (πάνω από 40%), που οφείλεται στην ενδογενής δυναμική της περιοχής. Η μόνη κοινότητα με χαμηλό ποσοστό εργαζομένων εντός της κοινότητας είναι ο Άγιος Αμβρόσιος με ποσοστό 20%.(βλέπε πίνακα 4.3.3.5) Η πλειοψηφία των εργαζομένων του Αγίου Αμβροσίου³⁶ πηγαиноέρχεται καθημερινά στην Λεμεσό λόγω και της μικρής χρονοαπόστασης από αυτή αλλά και λόγω των περιορισμένων θέσεων εργασίας εντός της κοινότητας.(έρευνα πεδίου).

Πίνακας 4.3.3.5.: Ποσοστό εργαζομένων που απασχολούνται στην κοινότητα που διαμένουν (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό εργαζομένων εντός της κοινότητας
Άγιος Αμβρόσιος	20,0
Πάχνα	45,2
Δωρά	75,7
Μαλιά	60,0
Βουνί	42,3
Άρσος	73,0
Βάσα (Κοιλανίου)	64,0
Ποταμιού	100,0
Όμοδος	84,5

Πηγή : Σ.Υ.Κ. , ίδια επεξεργασία.

Στον πίνακα 4.3.3.6. παρουσιάζεται ο συνολικό αριθμός επιχειρήσεων και η κατηγοριοποίηση γίνεται, με βάση την τυπολογία που αναφέραμε στην ενότητα 1 (βλέπε παράρτημα). Από τον συγκεκριμένο πίνακα προκύπτει ότι η κοινότητα με τον

³⁶ Ο Άγιος Αμβρόσιος έχει και το μικρότερο ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα μόλις 6% σε αντίθεση με τις υπόλοιπες κοινότητες που φτάνουν μέχρι 20%.

μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων είναι η Πάχνα που οφείλεται κυρίως στο πληθυσμιακό της μέγεθος αλλά και λόγω του ρόλου της ως τοπικό αγροτικό κέντρο. Ακόμη συγκέντρωση τουριστικών επιχειρήσεων εμφανίζεται στο Όμοδος που στηρίζεται στην τουριστική ανάπτυξη. Οι υπόλοιπες κοινότητες διαθέτουν μικρό αριθμό επιχειρήσεων κυρίως καταστήματα καθημερινής επίσκεψης (μπακάλικο, καφενείο, ταβέρνα) για την κάλυψη των τοπικών αναγκών.

4.3.4. Τεχνικές υποδομές

Οδικό δίκτυο – Μεταφορές

Η προσπελασιμότητα της χωρο-εδαφικής ενότητας είναι πολύ καλή και οφείλεται στα οδικά έργα που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια που είχαν αποτέλεσμα την βελτίωση του κεντρικού οδικού άξονα. Ο κεντρικός άξονας που συνδέει την πόλη της Λεμεσού με την περιοχή είναι διπλής κατεύθυνσης με περιορισμένο αριθμό στροφών παράγοντας που συνέβαλε στην μείωση των χρονο-αποστάσεων από το αστικό συγκρότημα Λεμεσού. Την μεγαλύτερη χρονοαπόσταση την έχει το Άρσος (32 λεπτά) ενώ την μικρότερη ο Άγιος Αμβρόσιος (20 λεπτά), ή Πάχνα που βρίσκεται σχεδόν στο κέντρο απέχει 25 λεπτά. Όσον αφορά τις τοπικές συνδέσεις μεταξύ των οικισμών δεν είναι σε πολύ καλή κατάσταση κυρίως λόγω κακού οδοστρώματος και χάραξης.

Από την χωρο-εδαφική ενότητα πραγματοποιείται σε καθημερινή βάση γραμμή υπεραστικού λεωφορείου για την μεταφορά εργαζομένων στην πόλη. Υπάρχουν δυο δρομολόγια που έχουν διαφορετική αφετηρία αλλά τον ίδιο προορισμό, το πρώτο ξεκινά από την Πάχνα και το άλλο από το Όμοδος διασχίζοντας όλες τις κοινότητες που συναντά στην πορεία του. Επίσης οι μαθητές γυμνασίου και λυκείου του Αγίου Αμβροσίου για την κάλυψη των σχολικών τους αναγκών μεταφέρονται στην Λεμεσό με λεωφορεία. Στην Πάχνα υπάρχουν δυο ταξί που χρησιμεύουν στην μεταφορά ηλικιωμένων και παιδιών στην πόλη ή σε κάποια γειτονική κοινότητα.

Υποδομές εκπαίδευσης

Η κάλυψη των σχολικών αναγκών στην χωρο-εδαφική ενότητα είναι ικανοποιητική αφού υπάρχουν όλες οι βαθμίδες μέσης εκπαίδευσης.(νηπιαγωγείο, δημοτικό, γυμνάσιο και λύκειο). Υπάρχουν δύο δημόσια νηπιαγωγεία στο Άγιο Αμβρόσιο και στην Πάχνα τα οποία λειτουργούν σε περιφερειακό επίπεδο εξυπηρετώντας τις υπόλοιπες κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας.

Δημόσια δημοτικά σχολεία υπάρχουν τρία από τα οποία τα δύο λειτουργούν σε επίπεδο κοινότητας (Άγιος Αμβρόσιος, Όμοδος) ενώ το δημοτικό της Πάχνας λειτουργεί και πάλι σε περιφερειακό επίπεδο. Το δημοτικό της Πάχνας έχει τις κατάλληλες υποδομές (κτιριακές εγκαταστάσεις, γήπεδα) και βρίσκεται σε κεντρική θέση (12 λεπτά από την πιο απομακρυσμένη κοινότητα).

Στο Όμοδος υπάρχει δημόσιο γυμνάσιο και λύκειο που λειτουργεί σε περιφερειακό επίπεδο και καλύπτει τις ανάγκες της ευρύτερης περιοχής, εκτός από τους μαθητές του Άγιου Αμβρόσιου που πηγαίνουν στην Επισκοπή. Στις κοινότητες Πάχνα και Όμοδος λειτουργούν δημόσια και ιδιωτικά φροντιστήρια για την κάλυψη των τοπικών αναγκών που όμως δεν είναι επαρκείς, με αποτέλεσμα πολλοί μαθητές, (τελειόφοιτοι), να αναγκάζονται να πηγαиноέρχονται Λεμεσό. Ο πίνακας 4.3.4. παρουσιάζει τα βασικά χαρακτηριστικά των σχολικών υποδομών.

Πίνακας 4.3.4.: Βασικά χαρακτηριστικά σχολικών υποδομών (2005)

Κοινότητα	Αριθμός μαθητών στο νηπιαγωγείο	Αριθμός μαθητών στο δημοτικό	Αριθμός μαθητών γυμνάσιο/λύκειο	Αριθμός Δασκάλων στο νηπιαγωγείο	Αριθμός Δασκάλων στο δημοτικό	Αριθμός Δασκάλων στο γυμνάσιο/λύκειο	Αριθμός Ιδιωτικών /δημόσιων φροντιστηρίων
Άγιος Αμβρόσιος	9	19	-	2	4	-	0
Πάχνα	14	80	-	3	9	-	1
Όμοδος	-	30	140	0	3	15	1

Πηγή : Έρευνα πεδίου

Υποδομές Υγεία – Πρόνοια

Οι υποδομές υγείας και πρόνοιας παρουσιάζουν σοβαρές ελλείψεις, αφού σε καμία κοινότητα της χωρο-εδαφικής ενότητας δεν υπάρχει αγροτικό ιατρικό κέντρο. Υπάρχουν μόνο αγροτικά ιατρεία στην Πάχνα και Όμοδος που τα επισκέπτεται

γιατρός από την Λεμεσό τρεις φορές την εβδομάδα. Στις υπόλοιπες κοινότητες υπάρχει αγροτικό ιατρείο που το επισκέπτεται γιατρός μια φορά την εβδομάδα. Οι ανάγκες ιατρικής περίθαλψης είναι μεγάλες πολλές που οφείλεται στο υψηλό ποσοστό ηλικιωμένων ατόμων και έτσι η περιοχή έχει ανάγκη από ένα μικρό αγροτικό νοσοκομείο.

Τέλος οι κοινοτικές αρχές στις κοινότητες Βάσα, και Άγιος Αμβρόσιος έχουν δημιουργήσει Συμβούλιο Κοινωνικής Ευημερίας που έχει ως σκοπό να βοηθάει τα άτομα της τρίτης ηλικίας , ώστε να παραμείνουν αυτόνομα ισότιμα ενεργά μέλη του Κοινωνικού Συνόλου και να τους παρέχει ευκαιρίες για δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου τους χρόνου.

Δημόσιες Υπηρεσίες

Το κέντρο παροχής υπηρεσιών αστυνόμευσης και πυρόσβεσης της χωρο-εδαφική ενότητα είναι η Πάχνα. Επίσης στο Όμοδος υπάρχει γραφείο του Υπουργείου Γεωργίας και Περιβάλλοντος που ασχολείται κυρίως με αμπελουργικά θέματα, λόγω της μεγάλης σημασίας που έχει ο τομέας αυτός για την οικονομία της περιοχής.

Αθλητικές και πολιτιστικές υποδομές

Αθλητικές υποδομές υπάρχουν μόνο στις μεγάλες κοινότητες (Πάχνα, Όμοδος, Άγιος Αμβρόσιος) και είναι σε καλό επίπεδο αφού διαθέτουν γήπεδο ποδοσφαίρου και καλαθόσφαιρας. Ενώ οι υπόλοιπες κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας αντίθετα δεν διαθέτουν καθόλου αθλητικές υποδομές, αυτό οφείλεται κυρίως στον μειωμένο αριθμό νέων που διαμένουν σε αυτές.

Η πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής είναι πολύ πλούσια και για αυτό το λόγο δραστηριοποιούνται πολιτιστικοί σύλλογοι. Η πολιτιστική κληρονομιά τους Ομόδους δεν μπορεί να συγκριθεί με καμία κοινότητα της επαρχίας αφού ολόκληρος ο οικισμός λειτουργεί σαν μουσείο. Συγκεκριμένα στην κοινότητα Ομόδους υπάρχουν 6 μουσεία³⁷ και όλα στεγάζονται σε αναπαλαιωμένα κτίρια. Σημαντικός πολιτιστικός

³⁷ Τα μουσεία του χωρίου είναι 1.Βυζαντινών εικόνων 2.Αγώνων ΕΟΚΑ 3.Εκκλησιαστικό 4.Λαογραφικό 5.Φωτογραφικό 6.Ιδιωτικό που προβάλλει την διαδικασία παραγωγής κρασιού

πόρος της περιοχής αποτελεί το Μοναστήρι του Τιμίου Σταυρού που βρίσκεται στο κέντρο του χωριού. Την μέρα της εορτής του χιλιάδες πιστοί συρρέουν για να προσκυνήσουν τον Τίμιο Σταυρό. (το πανηγύρι διαρκεί 3 μέρες)

4.3.5. Αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης

Δυνατότητες :

- Μικρή χρονοαπόσταση από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού με αποτέλεσμα να έχει καλή προσβασιμότητα.
- Πλούσια πολιτιστική κληρονομιά (ιδιαίτερα το Όμοδος)
- Υψηλή τουριστική ζήτηση κυρίως των κοινοτήτων (Όμοδος, Βάσα, Άρσος)
- Οι κλιματολογικές συνθήκες ευνοούν την παραγωγή πρώιμων μεσογειακών προϊόντων.
- Ύπαρξη ενδογενής δυναμικής (οινοποιεία, μεταποιητικές μονάδες αγροτικών προϊόντων).
- Χαμηλός βαθμός εξάρτησης από την πόλη της Λεμεσού.
- Οι ισχυροί δεσμοί και η διατήρηση της ιδιοκτησίας των κατοίκων των πόλεων στον τόπο της καταγωγής τους πράγμα που, σε συνάρτηση με τις μικρές αποστάσεις και τη βελτίωση του οδικού δικτύου, ευνοεί σε κάποιο βαθμό την επαναδραστηριοποίηση και ανανέωση των κοινοτήτων και την αξιοποίηση των προσφερόμενων ευκαιριών ανάπτυξης.
- Μεγάλο ποσοστό νεανικού πληθυσμού (Άγιος Αμβρόσιος, Πάχνα, Βάσα)

Αδυναμίες :

- Συνεχιζόμενη οικονομική εξάρτηση από τη γεωργία (τομέα χαμηλής προστιθέμενης αξίας και με διαρθρωτικά προβλήματα).
- Μικρές πληθυσμιακά κοινότητες με αυξημένο ποσοστό ηλικιωμένων (Άρσος, Μαλιά, Ποταμιού).
- Μεγάλες ελλείψεις σε υποδομές αποχέτευσης και ΧΥΤΑ.
- Χαμηλού επιπέδου υποδομές υγείας και πρόνοιας.

Ευκαιρίες :

- Χρηματοδοτήσεις για κατασκευή υποδομών από ευρωπαϊκά και εθνικά προγράμματα.
- Υψηλή ζήτηση ποιοτικών αγροτικών προϊόντων και δυνατότητα ανάπτυξης εμπορικών δεσμών μεταξύ κοινοτήτων και αστικού συγκροτήματος της Λεμεσού.
- Η υιοθέτηση του ευρωπαϊκού μοντέλου και των ευρύτερων προσανατολισμών της Ε.Ε. στον τομέα της αγροτικής πολιτικής πράγμα που αναμένεται να συμβάλει στην εξουδετέρωση υφιστάμενων στρεβλώσεων (π.χ. στον αμπελουργικό τομέα), σε εντονότερη αναζήτηση βιώσιμων λύσεων και σε παροχή αυξημένων κινήτρων στα πλαίσια του πολυδιάστατου ρόλου της γεωργίας με πιθανό αποτέλεσμα την ανάκαμψη ορισμένων τομέων που παρουσιάζουν προβλήματα.
- Ολοένα αυξανόμενη διεθνής ζήτηση για εναλλακτικές μορφές τουρισμού και η τάση απόκτησης δευτέρης κατοικίας σε περιοχές της υπαίθρου.

Απειλές :

- Ισχυρές ανταγωνιστικές πιέσεις που αναμένεται να αντιμετωπίσει ο γεωργικός τομέας μετά από την ένταξη στην Ε.Ε.
- Η πιθανώς μη αναστρέψιμη αποψίλωση ορισμένων κοινοτήτων από τον παραδοσιακό πληθυσμό τους και η συνακόλουθη γήρανση των κατοίκων, πράγμα που απειλεί να οδηγήσει σε αποτυχία την προσπάθεια για ανανέωση των αγροτικών κοινοτήτων.
- Οι αντίξοες καιρικές συνθήκες (π.χ. παρατεταμένες ανομβρίες) που επικρατούν στην Κύπρο, επηρεάζει αρνητικά την γεωργική παραγωγή και αυξάνει το βαθμό επικινδυνότητας των γεωργικών επενδύσεων.

4.3.6. Αξιολόγηση της λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας Πάχνας

Αναλύοντας τα βασικά χαρακτηριστικά της χωρο-εδαφικής ενότητας 2 προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα όσον αφορά την χωρική και διοικητική λειτουργικότητα :

- Η περιοχή χαρακτηρίζεται από σχετικά υψηλό βαθμό αγροτικότητας³⁸ αφού μεγάλο ποσοστό των απασχολουμένων απασχολείται στον γεωργικό και κτηνοτροφικό κλάδο. Θετικό για την οικονομική ανάπτυξης της χωρο-εδαφικής ενότητας αποτελεί η ύπαρξη ενδογενής δυναμικής (μεταποιητικές μονάδες αγροτικών προϊόντων) συγκρατώντας τους εργαζόμενους στις κοινότητες που διαμένουν.
- Η Πάχνα μπορεί να αποτελέσει τον πόλο ανάπτυξης της χωρο-εδαφικής ενότητας έχοντας μεγάλο πληθυσμιακό μέγεθος (1200 άτομα το 2005) με μεγάλο ποσοστό ατόμων κυρίως νεαρών που θα στηρίξουν την οικονομική ανάπτυξη της κοινότητας αλλά και της ευρύτερης περιοχής. Επίσης ένα άλλο πλεονέκτημα της, είναι η κεντρική της θέσης αφού όλες οι κοινότητες απέχουν το μέγιστο 12-15 λεπτά από αυτή.
- Τέλος η παρουσία των πλείστων κοινωνικών εξυπηρετήσεων (εκπαίδευση, ιατρική περίθαλψη και άλλες δημόσιες υπηρεσίες) στο εσωτερικό της χωρο-εδαφικής ενότητας δείχνει ότι υπάρχει αυτονομία και συνάμα χαμηλός βαθμός εξάρτησης από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού.

Από την πιο πάνω ανάλυση και αξιολόγηση προκύπτει ότι ο βαθμός λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας είναι πολύ υψηλός έχοντας στο εσωτερικό της μια δυναμική οικονομία (αγροτική και τουριστική) με πολύ καλές προοπτικές για το μέλλον και χαμηλό βαθμό εξάρτησης από την πόλη της Λεμεσού.

³⁸ αγροτικότητα ορίζεται το ποσοστό απασχόληση στο πρωτογενή τομέα.

4.4. Χώρο-εδαφική ενότητα 3 : Περιοχή Πλατρών

4.4.1. Φυσική οριοθέτηση- Μορφολογία

Η χωρο-εδαφική ενότητα Πλατρών έχει συνολική έκταση 119,5 τετρ. χλμ. και βρίσκεται την ορεινή περιοχή του Τροόδους με υψόμετρο πάνω από 800μ. Βρίσκεται στα βορειοδυτικά της επαρχίας Λεμεσού και συνορεύει με κοινότητες της επαρχία Πάφου (δυτικά) και της Λευκωσίας (βόρεια). Συγκροτείται από 12 κοινότητες.(βλέπε πίνακα 4.4.1.) Πνιγμένες στο βαθύ πράσινο χρώμα των δασικών και οπωροφόρων δέντρων (πεύκα, λαντζιές, έλατα) του Τροόδους, οι κοινότητες της συγκεκριμένης χωρο-εδαφικής ενότητας αποτελούν το ομορφότερο φυσικό περιβάλλον των ορεινών περιοχών της Κύπρου.

Η χωρο-εδαφική ενότητα 3 μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελείται από δυο ζώνες λόγω διαφορετικού βαθμού ανάπτυξης τους : (βλέπε πίνακα 4.4.1.)

- Ζώνη Α : χαρακτηρίζεται από υψηλή τουριστική ανάπτυξη, μεγάλο ποσοστό ενεργού και νεανικού πληθυσμού και συνάμα πληθυσμιακή στασιμότητα. Καλή πρόσβαση στο αστικό συγκρότημα της Λεμεσού (30 λεπτά).
- Ζώνη Β : μικρή τουριστική ανάπτυξη, μεγάλα ποσοστά γηρασμένου πληθυσμού και σημαντικά προβλήματα προσπελασιμότητας. (αποκομμένες κοινότητες)

Πίνακας 4.4.1.: Κοινότητες που συγκροτούν την χώρο-εδαφική ενότητα Πλατρών

Ζώνη Α	Ζώνη Β
Μονιάτης	Παλαιόμυλος
Πέρα Πεδί	Πρόδρομος
Μανδριά	Καμινάρια
Κάτω Πλάτρες	Τρεις Ελιές
Πάνω Πλάτρες	Λεμίθου
Φοινί	Άγιος Δημήτριος

4.4.2. Δημογραφική φυσιογνωμία

Ο συνολικός πληθυσμός που διέμενε στην χώρο-εδαφική ενότητα το 2001 ήταν 1643 άτομα ενώ το 1960, 5120 άτομα. Με βάση την έρευνα πεδίου ο πληθυσμός

κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα και σήμερα (2005). Από τα 1643 άτομα που διαμένουν στην χωρο-εδαφική 3 το 2001 στην ζώνη Α διαμένουν τα 1151 ενώ στην ζώνη Β 452. Η πληθυσμιακή αναλογία που επικρατούσε το 1960 μεταξύ των δυο ζωνών δεν ήταν η ίδια, αφού στην Ζώνη Α διέμεναν 2555 και στην Ζώνη Β 2565. Η διαφορετική εξέλιξη του πληθυσμού μεταξύ των δυο ζωνών οφείλεται στην τουριστική ανάπτυξη της ζώνης Α που είχε σαν αποτέλεσμα την συγκράτηση μεγάλου μέρους του αγροτικού πληθυσμού της, ενώ ακόμη και σήμερα οι κοινότητες της Ζώνης Β δεν το έχουν επιτύχει.

Πρώτου ξεκινήσει η δημογραφική ανάλυση της χωρο-εδαφικής ενότητας παραθέτετε μια ταξινόμηση των κοινοτήτων με βάση το πληθυσμιακό τους μέγεθος για το 2001, από την οποία προκύπτουν ότι :

- Υπάρχουν αρκετές μικρές κοινότητες που σε αυτές διαμένουν το 23,4% του συνολικού πληθυσμού.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό πληθυσμού διαμένει σε κοινότητες τάξης μεγέθους 100-250 άτομα.
- Στην τρίτη κλάση ανήκει μόνο μια μόνο κοινότητα που σε αυτή διαμένει ποσοστό 27,4%.(Φοινί)

Πίνακας 4.4.2.1.: Πληθυσμιακή ταξινόμηση των κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητας Πλατρών (2001)

A/A	Τάξη μεγέθους	Αριθμός κοινοτήτων	Συνολικός πληθυσμός	Ποσοστό (%)
1	0-100	6	384	23,4
2	100-250	5	809	49,2
3	250-450	1	450	27,4

Πηγή : Ίδια επεξεργασία

Στον Πίνακα 4.4.2.2. παρουσιάζεται η εξέλιξη του πληθυσμού της κάθε κοινότητας κατά τα έτη 1960-2005. Συσχετίζοντας τον πίνακα 4.4.2.2. με τον πίνακα 4.4.2.3. που παρουσιάζει το ποσοστό μεταβολή του πληθυσμού, από τον οποίο προκύπτει ότι ο πληθυσμός όλων των κοινοτήτων παρουσίασε μια σημαντική μείωση. Κατά την περίοδο 1960 έως 2001, όλες οι κοινότητες απέλασαν σχεδόν το 50% του πληθυσμιακού τους μεγέθους, με αποτέλεσμα σε κάποιες κοινότητες να παρατηρείται ολοκληρωτική πληθυσμιακή αποψίλωση. (Τρεις Ελιές, Πέρα Πεδί, Παλαίομυλος, Μανδριά). Σε κάποιες κοινότητες, την τελευταία δεκαετία

παρατηρούνται τάσεις πληθυσμιακής σταθερότητας. (Μονιάτης, Μανδριά, Πρόδρομος, Πάνω Πλάτρες)

Πίνακας 4.4.2.2. : Πληθυσμός κοινοτήτων κατά τα έτη 1960-2005

Όνομασία Κοινότητας	Πληθυσμός (1960)	Πληθυσμός (1982)	Πληθυσμός (1992)	Πληθυσμός (2001)	Πληθυσμός (2005) (Ε.Π.)
Μονιάτης	356	217	220	227	300
Πέρα Πεδί	281	130	84	66	70
Μανδριά	272	158	107	75	130
Άγιος Δημήτριος	223	132	73	56	50
Παλαιόμυλος	200	83	33	31	35
Πρόδρομος	484	318	208	141	180
Καμινάρια	608	217	138	93	90
Τρεις Ελιές	381	129	80	63	45
Λεμίθου	669	252	167	108	90
Κάτω Πλάτρες	309	255	133	137	150
Πάνω Πλάτρες	413	442	377	196	250
Φοινί	924	676	558	450	470

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Πίνακας 4.4.2.3.: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού 1960-2001 ανά κοινότητα

Όνομασία Κοινότητας	Μεταβολή 1960-82	Μεταβολή 1982-92	Μεταβολή 1992-01	Μεταβολή 1960-01	Μεταβολή 2001-2005
Μονιάτης	-39,0	1,4	3,2	-36,2	32,2
Πέρα Πεδί	-53,7	-35,4	-21,4	-76,5	6,1
Μανδριά	-94,7	-32,3	-29,9	-72,4	73,3
Άγιος Δημήτριος	-40,8	-44,7	-23,3	-74,9	-10,6
Παλαιόμυλος	-58,5	-60,2	-6,1	-84,5	12,1
Πρόδρομος	-34,3	-34,6	-32,2	-70,9	27,7
Καμινάρια	-64,3	-36,4	-32,6	-84,7	3,3
Τρεις Ελιές	-66,1	-38,0	-21,3	-83,5	-28,6
Λεμίθου	-62,3	-33,7	-35,3	-83,9	-16,7
Κάτω Πλάτρες	-17,5	-47,8	3,0	-55,7	15
Πάνω Πλάτρες	7,0	-14,7	-48,0	-52,5	27,6
Φοινί	-26,8	-17,5	-19,4	-51,3	4,5

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Όσον αφορά την ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού των κοινοτήτων παρατηρώντας τον πίνακα 4.4.2.4. συμπεραίνουμε τα εξής :

- το ποσοστό νεανικού πληθυσμού³⁹ είναι πολύ μικρό σε όλες τις κοινότητες εκτός τον Μονιάτη, Κάτω Πλάτρες και Μανδριά.

³⁹ το σοβαρό πρόβλημα της ολοκληρωτικής εγκατάλειψης των κοινοτήτων κορυφώνεται σε κοινότητες που δεν υπάρχουν καθόλου νεαρά άτομα (0-15 ετών) και στην συγκεκριμένη χωρο-εδαφική ενότητα υπάρχουν 4 (Άγιος Δημήτριος, Παλαιόμυλος, Καμινάρια, Τρεις Ελιές)

- το ποσοστό δυνητικά ενεργού πληθυσμού είναι σε ικανοποιητικά επίπεδα (μέσο όρο 50%) εκτός από τις κοινότητες της Ζώνης Β (μέσο όρο 23%).
- όσον αφορά το ποσοστό του γηρασμένου πληθυσμού είναι πολύ υψηλό σε όλες τις κοινότητες (πάνω από 50%), ενώ στις κοινότητες την ζώνη Β φτάνει και μέχρι 80%.

Αναλύοντας την ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού των κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητας εμφανής είναι η διαφοροποίηση μεταξύ των δυο ζωνών.

Πίνακας 4.4.2.4.: Δείκτες ηλικιακής διάρθρωσης πληθυσμού (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό νεανικού πληθυσμού (0-15)	Ποσοστό δυνητικά ενεργού πληθυσμού (15-65)	Ποσοστό γεροντικού πληθυσμού (65 και άνω)
Μονιάτης	16,7	53,7	23,8
Πέρα Πεδί	4,5	45,5	48,5
Μανδριά	16,0	44,0	36,0
Άγιος Δημήτριος	0,0	26,8	71,4
Παλαϊόμυλος	0,0	19,4	80,6
Πρόδρομος	5,7	46,8	42,6
Καμινάρια	0,0	23,7	76,3
Τρεις Ελιές	0,0	22,2	77,8
Λεμίθου	9,3	48,1	38,9
Κάτω Πλάτρες	16,8	38,0	43,8
Πάνω Πλάτρες	12,2	58,7	23,5
Φοινί	12,0	46,2	37,1

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Η ανάλυση της δομής των νοικοκυριών (μέγεθος νοικοκυριού) σε συνδυασμό με τους υπόλοιπους δημογραφικούς δείκτες μας οδηγούν σε χρήσιμα συμπεράσματα για την πληθυσμιακή εξέλιξη της περιοχής. Στον πίνακα 4.4.2.5. παρουσιάζεται η ταξινόμηση του μεγέθους των νοικοκυριών ανά κοινότητα το 2001, από τον οποίο προκύπτουν τα εξής :

- μεγάλα ποσοστά (πάνω από 65%) μονομελή και διμελή νοικοκυριών σε όλες τις κοινότητες ενώ στη Ζώνη Β το ποσοστό φτάνει και μέχρι 100%, που στην πλειοψηφία τους αποτελούν ζευγάρια ηλικιωμένων.
- οι κοινότητες που έχουν στις τάξεις τους πολυμελή νοικοκυριά (περισσότερα από 4 μέλη) είναι λίγες (Μονιάτης, Μανδριά, Φοινί).

Πίνακας 4.4.2.5.: Ταξινόμηση του μεγέθους των νοικοκυριών ανά κοινότητα (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό 1 και 2 μέλη	Ποσοστό 3 μέλη	Ποσοστό 4 μέλη	Ποσοστό 5 μέλη	Ποσοστό με 6 μέλη και άνω
Μονιάτης	71,9	6,3	12,5	7,3	2,1
Πέρα Πεδί	78,8	15,2	6,1	0,0	0,0
Μανδριά	73,3	3,3	10,0	3,3	10,0
'Αγιος Δημήτριος	93,5	6,5	0,0	0,0	0,0
Παλαιόμυλος	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Πρόδρομος	73,4	14,1	7,8	3,1	1,6
Καμινάρια	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Τρεις Ελιές	94,9	5,1	0,0	0,0	0,0
Λεμίθου	82,1	5,4	10,7	1,8	0,0
Κάτω Πλάτρες	73,3	10,0	13,3	1,7	1,7
Πάνω Πλάτρες	66,7	16,7	10,7	6,0	0,0
Φοινί	68,4	12,4	11,3	5,6	2,3

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Σε γενικές γραμμές ο πληθυσμός της χωρο-εδαφικής ενότητας προβλέπεται να αυξηθεί τα επόμενα χρόνια κυρίως στις κοινότητες της Ζώνης Α, λόγω της τουριστικής ανάπτυξης. Αντίθετα ο πληθυσμός των κοινοτήτων της Ζώνης Β θα συνεχίσει να μειώνεται με πολύ δραματικές συνέπειες για την ενδοχώρα, εκτός και αν υπάρξουν οι κατάλληλες κρατικές πολιτικές που θα βοηθήσουν την σταθεροποίηση του σε πρώτο στάδιο, και την αύξηση του στην συνέχεια.

4.4.3. Δομή της τοπικής οικονομίας

Η μεγάλη τουριστική ανάπτυξη που παρουσιάζει η χωρο-εδαφική ενότητα 3 είχε σαν αποτέλεσμα την ανασύνθεση της δομής της τοπικής οικονομίας αφού από αγροτική γίνεται τριτογενής . Το μεγάλο ποσοστό απασχόλησης στο τριτογενή τομέα είναι εμφανές σχεδόν σε όλες τις κοινότητες και κυρίως στις αμιγής τουριστικές (Πάνω Πλάτρες, Μονιάτης, Κάτω Πλάτρες). Οι κοινότητες της Ζώνης Β διατηρούν τον γεωργικό τους χαρακτήρα εμφανίζοντας μεγάλο ποσοστό απασχόλησης στο πρωτογενή τομέα⁴⁰ (πάνω από 30%) ενώ οι κοινότητες της Ζώνης Α εμφανίζουν χαμηλά ποσοστά στο τομέα αυτό. Τέλος το ποσοστό απασχόλησης του δευτερογενή τομέα στο σύνολο της χωρο-εδαφικής ενότητας είναι 20% λίγο πιο κάτω από τον μέσο όρο της επαρχίας Λεμεσού (24%) και αυτό οφείλεται στο κατασκευαστικό κλάδο αλλά και στο αριθμό μικρό μεταποιητικών μονάδων αγροτικών προϊόντων.

⁴⁰ το υψηλό ποσοστό απασχόλησης που εμφανίζεται στο πρωτογενή τομέα στη Ζώνη Β είναι παραπλανητικό αφού το μέγεθος του ενεργού πληθυσμού είναι πολύ χαμηλό

Πίνακας 4.4.3.1. : Ποσοστό απασχολούμενων ανά τομέα της οικονομίας (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής
Μονιάτης	7,5	29,9	62,7
Πέρα Πεδί	0,0	57,1	42,9
Μανδριά	9,1	54,5	36,4
Άγιος Δημήτριος	61,5	15,4	23,1
Παλαιόμυλος	33,3	33,3	33,3
Πρόδρομος	30,8	0,0	69,2
Καμινάρια	45,8	20,8	29,2
Τρεις Ελιές	55,6	0,0	44,4
Λεμίθου	12,9	12,9	74,2
Κάτω Πλάτρες	4,0	32,0	64,0
Πάνω Πλάτρες	1,4	6,9	90,3
Φοινί	1,6	22,2	76,2

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Πρωτογενής τομέας

Όπως αναφέραμε και πιο πάνω το ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα στην χωρο-εδαφική ενότητα είναι χαμηλό και οφείλεται στον γεωργικό τομέα. Η πληθυσμιακή εγκατάλειψη που υπέστησαν οι κοινότητες είχε σαν αποτέλεσμα την μείωση του ποσοστού του τομέα. Η κοινότητα που διατηρεί τον γεωργικό της χαρακτήρα είναι ο Πρόδρομος (31% ποσοστό απασχόλησης στο πρωτογενή τομέα). Η γεωργική παραγωγή της περιοχής είναι τα μήλα, κεράσια τα οποία μεταπωλούνται στις τοπικές αγορές η τυγχάνουν μεταποίηση σε μικρές βιοτεχνικές μονάδες της κοινότητας. Ο κτηνοτροφικός κλάδος είναι πολύ περιορισμένος αφού σε ολόκληρη την χωρο-εδαφική ενότητα εντοπίζονται μόνο 3 νοικοκυριά που το εισόδημα τους εξασφαλίζεται από τον συγκεκριμένο κλάδο(Μανδριά, βλέπε πίνακα 4.4.3.2.) Ο πίνακας 4.4.3.2. παρουσιάζει των αριθμών των νοικοκυριών που το κύριο εισόδημα τους εξασφαλίζεται από τον πρωτογενή τομέα.

Πίνακας 4.4.3.2.: Αριθμός νοικοκυριών που το κύριο εισόδημα τους εξασφαλίζεται από του πρωτογενή τομέα (2005)

Όνομασία Κοινότητας	Γεωργία	Κτηνοτροφία	Γεωργία & Κτηνοτροφία
Μονιάτης	8	0	0
Μανδριά	0	0	3
Πρόδρομος	10	0	0
Τρεις Ελιές	2	0	0
Λεμίθου	6	0	0
Πάνω Πλάτρες	2	0	0

Πηγή : Έρευνα πεδίου

Δευτερογενής τομέας

Το ποσοστό απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα στο σύνολο της χωρο-εδαφικής ενότητας είναι 20%, και η κοινότητα με το μεγαλύτερο ποσοστό είναι η Κάτω Πλάτρες με 33%. Οι βασικοί κλάδοι του δευτερογενή τομέα είναι ο κατασκευαστικός λόγω της έντονης οικιστικής ανάπτυξης που παρατηρείται στην περιοχή (παραθεριστικές κατοικίες) αλλά και στον αριθμό μεταποιητικών μονάδων αγροτικών προϊόντων. Στον πίνακα 4.4.3.3 παρουσιάζονται ο αριθμός των μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά κοινότητα, από τον οποίο προκύπτει ότι υπάρχει συγκέντρωση εργαστηρίων παρασκευής παραδοσιακών προϊόντων (γλυκά, σιουσιουγκό, λουκούμια) σε κοινότητες με υψηλή τουριστική ζήτηση. Στις κοινότητες αυτές υπάρχει υψηλή συγκέντρωση εμπορικών καταστημάτων (βλέπε παράρτημα, πίνακα 4.4.3.5.). Επίσης το Φοινί φημίζεται για την παράδοση που διατηρεί στην αγγειοπλαστική, σήμερα στην κοινότητα λειτουργούν 2 βιοτεχνίες αγγειοπλαστικής οι οποίες χρησιμοποιούν την πλαστική κόκκινη άργιλο που είναι άφθονη στην περιοχή.

Πίνακας 4.4.3.3. : Αριθμός μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005)

Όνομασία Κοινότητας	Μεταποιητικές μονάδες αγροτικών Προϊόντων	Άλλες μεταποιητικές επιχειρήσεις
Πέραπεδι	1.Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων(2)	0
Πρόδρομος	1.Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων(2)	1.Ξυλουργείο
Πάνω Πλάτρες	1.Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων(1)	0
Φοινί	1.Βιοτεχνία Αγγειοπλαστικής (2) 2.Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων (2)	1.Ξυλουργεία (2)

Πηγή: Έρευνα πεδίου

Τριτογενής τομέας

Το μεγάλο ποσοστό απασχόλησης στο τριτογενή τομέα (66%) οφείλεται στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, η περιοχή Τροόδους θεωρείται το καλύτερο ορεινό θέρετρο της Κύπρου. Η κοινότητα με την υψηλότερη τουριστική ζήτηση είναι η Πάνω Πλάτρες αφού εκεί είναι συγκεντρωμένος ένας μεγάλος αριθμός ξενοδοχειακών καταλυμάτων και τουριστικών υπηρεσιών. Επίσης στην περιοχή υπάρχουν αρκετοί κατασκηνωτικοί και εκδρομικοί χώροι που τους καλοκαιρινούς μήνες κατακλύζονται με πλήθος κόσμου (ξένοι και Κύπριοι). Συνολικά στην χωρο-εδαφική ενότητα υπάρχουν 13 ξενοδοχειακές μονάδες (η πέντε είναι ξενώνες) που

διαθέτουν γύρω στα 650 δωμάτια.(βλέπε πίνακα 4.4.3.4.). Η συνεισφορά των ξενοδοχειακών μονάδων στις θέσεις εργασίας είναι μεγάλη (120 θέσεις μόνιμες και εποχιακές). Σε όλες τις κοινότητες της περιοχής εφαρμόζεται το πρόγραμμα⁴¹ Αγροτουρισμού του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού από το 1992.

Πίνακας 4.4.3.4.: Αριθμός ξενοδοχειακών μονάδων (2005)

Κοινότητα	Αριθμός Ξενώνων/ Ξενοδοχείων	Αριθμός κλινών	Αριθμός απασχολούμενων
Τρεις Ελιές	1	4	2
Λεμίθου	1	15	3
Μονιάτης	1	35	5
Πάνω Πλάτρες	10	600	110

Πηγή: Έρευνα πεδίου

Ο συνολικός αριθμός επιχειρήσεων που υπάρχουν σε κάθε κοινότητα παρουσιάζεται στον πίνακα 4.4.3.5. (βλέπε παράρτημα). Από τον πίνακα αυτό προκύπτει ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων συγκεντρώνεται στις τουριστικές κοινότητες και αφορά κυρίως τουριστικές υπηρεσίες (εστιατόρια, μπαράκια-καφενεία και καταστήματα) που ενισχύουν την τοπική οικονομία, προσφέροντας αρκετές θέσεις εργασίας στην τοπική κοινωνία.

Τέλος στο πίνακα 4.4.3.6. παρουσιάζεται το ποσοστό εργαζομένων που εργάζονται εντός της κοινότητας που διαμένουν, ο οποίος αποτελεί ένα σημαντικό δείκτη ενδογενούς δυναμικής. Από τον πιο κάτω πίνακα προκύπτουν τα εξής :

- Όλες οι κοινότητες παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό (πάνω από 65%) εκτός το Φοινί και η Κάτω Πλάτρες στις οποίες ένας αυξημένος αριθμός εργαζομένων μετακινείται στις γύρω τουριστικές κοινότητες συνήθως στις Πάνω Πλάτρες και στο Μονιάτη.
- Η χωρο-εδαφική ενότητα παρουσιάζει χαμηλό βαθμό εξάρτησης σε θέματα απασχόλησης από το αστικό κέντρο της επαρχίας

⁴¹ Στο πρόγραμμα αυτό συμμετέχουν όσοι επιθυμούν να μετατρέψουν τις υφιστάμενες κατοικίες σε τουριστικά καταλύματα, παραδοσιακά εστιατόρια, τουριστικά μαγαζάκια και πολιτιστικά κέντρα. Όλα αυτά πρέπει να έχουν χαρακτήρα που να εντάσσεται στο παραδοσιακό περιβάλλον της κάθε κοινότητας.

Πίνακας 4.4.3.6.: Ποσοστό εργαζομένων που εργάζονται εντός της κοινότητας που διαμένουν (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό εργαζομένων εντός της κοινότητας
Μονιάτης	64,2
Πέρα Πεδί	35,7
Μανδριά	63,6
Άγιος Δημήτριος	69,2
Παλαιόμυλος	100,0
Πρόδρομος	76,9
Καμινάρια	75,0
Τρεις Ελιές	88,9
Λεμίθου	35,5
Κάτω Πλάτρες	28,0
Πάνω Πλάτρες	77,8
Φοινί	26,2

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

4.4.4. Υποδομές

Οδικό δίκτυο – Μεταφορές

Σημαντικό βαθμό δυσκολίας στην προσπελασιμότητα της χωρο-εδαφικής ενότητας προκαλεί η ορεινότητα της περιοχής, δυσκολεύοντας σημαντικά την κατασκευή ευθύγραμμων και ομαλών οδικών αρτηριών. Χαρακτηριστικά του οδικού δικτύου της περιοχής αποτελούν οι πολλές στροφές και οι μεγάλες κλίσεις της οδικής χάραξης, επίσης τους χειμερινούς μήνες έντονο είναι το φαινόμενο των κατολισθήσεων βράχων λόγω των αυξημένων βροχοπτώσεων. Σε γενικές γραμμές η προσπελασιμότητα της περιοχής είναι καλή, ωστόσο σημαντικά προβλήματα προσπελασιμότητας αντιμετωπίζουν οι κοινότητες της Ζώνης Β. Οι οδικές συνδέσεις μεταξύ των κοινοτήτων χρειάζονται βελτίωση και για αυτό τα τελευταία χρόνια γίνονται προσπάθειες από το κράτος για την βελτίωση τους, παράγοντας που θα τις βοηθήσει να ξεφύγουν από την απομόνωση. Η Ζώνη Β θεωρείται η πιο απομακρυσμένη περιοχή της επαρχίας Λεμεσού απέχοντας από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού γύρω στα σαράντα λεπτά.

Στην περιοχή πραγματοποιείται μόνο μια γραμμή λεωφορείου καθημερινά (εκτός Κυριακής) η οποία διασχίζει όλες τις κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας και καταλήγει στην Λεμεσό. Τέλος στις Κάτω Πλάτρες και στο Φοινί έχουν την έδρα τους δυο αγροτικά ταξί που κυρίως χρησιμεύουν στην μεταφορά ατόμων μεταξύ των οικισμών της ευρύτερης περιοχής.

Υποδομές εκπαίδευσης

Στην χωρο-εδαφική ενότητα υπάρχουν όλες οι βαθμίδες μεσαίας εκπαίδευσης, οι οποίες καλύπτουν σε μεγάλο βαθμό τις τοπικές ανάγκες. Ωστόσο η λειτουργία του γυμνασίου και λυκείου στην Λεμύθου δεν εξυπηρετεί τους μαθητές των κοινοτήτων της Ζώνης Α κυρίως λόγω απόστασης και δυσκολίας μεταφοράς των μαθητών τους το χειμώνα (άσχημων καιρικών συνθηκών) και έτσι αναγκάζονται να εξυπηρετούνται από το γυμνάσιο και λύκειο του Ομόδους που βρίσκεται σε κοντινότερη απόσταση.

Συγκεκριμένα στην χωρο-εδαφική ενότητα υπάρχουν 2 δημόσια νηπιαγωγεία, 2 δημοτικά και 1 γυμνάσιο-λύκειο. Οι υπόλοιπες σχολικές βαθμίδες καλύπτονται σε σχετικά καλό επίπεδο χωρίς να αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα. Τα βασικά χαρακτηριστικά των σχολικών υποδομών παρουσιάζονται στο πίνακα 4.4.4.1.

Πίνακας 4.4.4.: Βασικά χαρακτηριστικά σχολικών υποδομών (2005)

Κοινότητα	Αριθμός Μαθητών στο νηπιαγωγείο	Αριθμός Μαθητών στο δημοτικό	Αριθμός Μαθητών στο γυμνάσιο	Αριθμός Ιδιωτικών φροντιστηρίων	Αριθμός Δασκάλων στο νηπιαγωγείο	Αριθμός Δασκάλων στο δημοτικό	Αριθμός Δασκάλων στο γυμνάσιο/λύκειο
Μονιάτης	25	-	-	-	2	-	-
Λεμύθου	-	-	90	1	-	-	10
Κάτω Πλάτρες	30	40	-	1	4	5	-
Φοινί	-	20	-	1	-	4	-

Πηγή: Έρευνα πεδίου

Στην κοινότητα Προδρόμου λειτουργεί το Δασικό Κολέγιο Κύπρου παρέχοντας στην κοινότητα μια ξεχωριστή δυναμική και ένα σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα για την ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.

Τέλος με πρωτοβουλία του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού ιδρύθηκε το 1999 το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Λεμύθου που λειτουργεί με οικονομική βοήθεια του διαχειριστικού συμβουλίου της Σχολής Μιτσή⁴² και συμβάλλει στην προαγωγή της περιβαλλοντικής συνείδησης ανάμεσα στους μαθητές πολλών σχολείων της Κύπρου.

⁴² Η Σχολή Μιτσή πρωτολειτούργησε το 1912 με κύριο σκοπό να παρέχει την αναγκαία μόρφωση και τα πνευματικά εφόδια στα παιδιά της περιοχής Μαραθάσας για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις ενός κόσμου που συνεχώς εξελισσόταν. Σήμερα λειτουργεί μόνο ως Λύκειο.

Υποδομές Υγείας – Πρόνοιας

Το μοναδικό Αγροτικό Υγειονομικό Κέντρο⁴³ που υπάρχει στην περιοχή βρίσκεται στις Πάνω Πλάτρες, το οποίο διαθέτει τον κατάλληλο εξοπλισμό και εξυπηρετεί σε σημαντικό βαθμό τις τοπικές ανάγκες. Στις υπόλοιπες κοινότητες λειτουργούν μόνο αγροτικά ιατρεία τα οποία επισκέπτεται γιατρός μια φορά την βδομάδα.

Δημόσιες Υπηρεσίες

Η συγκέντρωση των δημόσιων υπηρεσιών και οργανισμός της χωρο-εδαφική ενότητα είναι στις Πάνω Πλάτρες (Αστυνομικό και Πυροσβεστικό σταθμό, ΑΗΚ, ΑΤΗΚ, ταχυδρομείο), λόγω κυρίως και της τουριστικής ανάπτυξης της κοινότητας που δημιουργεί περισσότερες απαιτήσεις. Στον Μονιάτη λειτουργεί Κυβερνητικός Δασικός Σταθμός και Κυβερνητικό Γεωργικό Φυτόριο. Ακόμη στις Πάνω Πλάτρες υπάρχει γραφείο του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού το οποίο παρέχει υπηρεσίες στην ευρύτερη περιοχή για την καλύτερη εξυπηρέτηση των τουριστών.

Αθλητικές και πολιτιστικές υποδομές

Σημαντικές ελλείψεις σε αθλητικές υποδομές αντιμετωπίζουν όλες οι κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας εκτός από τις κοινότητες Πάνω και Κάτω Πλάτρες που στα πλαίσια της άψογης συνεργασίας τους έχουν κατασκευάσει πολύ καλές αθλητικές υποδομές (γήπεδο ποδοσφαίρου και καλαθόσφαιρας). Ακόμη οι συγκεκριμένες κοινότητες διαθέτουν πολιτιστικά-κοινωνικά κέντρα για την ψυχαγωγία και διασκέδαση των κατοίκων τους αλλά και των επισκεπτών τους, τα οποία είναι :

- Κέντρο Νεότητας.
- Περιβαλλοντικό Κέντρο.
- Πολιτιστικό κέντρο και βιβλιοθήκη.

Στις υπόλοιπες κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας υπάρχουν οι εξής πολιτιστικές υποδομές :

---

⁴³ Το εξειδικευμένο προσωπικό που διαθέτει είναι : δύο ιατρούς, 1 φαρμακοποιό, 1 υγειονομική επισκέπτρια και 4 νοσηλευτικές λειτουργούς (νοσοκόμες)

- Ο Μονιάτης διαθέτει πολιτιστικό κέντρο και βιβλιοθήκη.
- Τα Μανδριά, το Φοινί και ο Πρόδρομος διαθέτουν πολιτιστικό κέντρο.
- Η Λεμίθου διαθέτει βιβλιοθήκη.

Η πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής είναι πλούσια με αποτέλεσμα να διοργανώνονται κάθε χρόνο διαφορές πολιτιστικές εκδηλώσεις (φεστιβάλ) κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες. Τα ήθη και τα έθιμα στις μεγάλες γιορτές της ορθοδοξίας είναι πολλά, και κυρίως στα μεγάλα χωριά που έχουν σαν αποτέλεσμα να οδηγούς τους απόδημους στις πατρογονικές τους εστίες.

Τέλος αξίζει να αναφέρουμε την συγκέντρωση στην χωρο-εδαφική ενότητα μεγάλου αριθμού εκκλησιών και μοναστηριών που προσελκύουν μεγάλο αριθμό πιστών αλλά και τουριστών.

4.4.5. Αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης

Δυνατότητες :

- Υψηλή τουριστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής και ειδικότερα των κοινοτήτων της Ζώνης Α.
- Ύπαρξη πλούσιου φυσικού και πολιτιστικού πλούτου. Ιδιαίτερη αρχιτεκτονική κληρονομιά των οικισμών και σπιτιών, που πλαισιώνονται μέσα σε καταπράσινα τοπία με βιότοπους, καταρράκτες και σπάνια είδη χλωρίδας και πανίδας.
- Ικανοποιητικό επίπεδο τουριστικών υποδομών.
- Δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού λόγω του πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος.(οικοτουρισμό, περιπατητικό, θρησκευτικό)
- Ενδογενής δυναμική (τουρισμός και καθετοποίηση της γεωργικής παραγωγής)

Αδυναμίες :

- Κατακερματισμένες και διάσπαρτες μικρές πληθυσμιακές κοινότητες.
- Μεγάλα ποσοστά ηλικιωμένων κυρίως σε κοινότητες της Ζώνης Β.
- Σημαντικά προβλήματα προσπελασιμότητας της περιοχής λόγω ορεινού όγκου και ανεπάρκειας κρατικών παρεμβάσεων κυρίως στην Ζώνη Β.

- Απομακρυσμένες κοινότητες με πολλά αναπτυξιακά προβλήματα.

Ευκαιρίες :

- Χρηματοδοτικά προγράμματα της ΕΕ για αναπτυξιακές πρωτοβουλίες (πρόγραμμα Leader)
- Εφαρμογή του προγράμματος Αγροτουρισμού του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού από το 1992 δίνοντας την οικονομική δυνατότητα σε πολλούς κατοίκους της περιοχής να δημιουργήσουν τα δικά τους τουριστικά καταλύματα.
- Ολοένα αυξανόμενη διεθνής ζήτηση για εναλλακτικές μορφές τουρισμού και η τάση απόκτησης παραθεριστικής κατοικίας σε περιοχές της υπαίθρου.

Απειλές :

- Η πιθανώς μη αναστρέψιμη αποψίλωση ορισμένων περιοχών της υπαίθρου από τον παραδοσιακό πληθυσμό τους και η συνακόλουθη γήρανση των κατοίκων, πράγμα που απειλεί να οδηγήσει σε αποτυχία την προσπάθεια για ανανέωση των αγροτικών κοινοτήτων.
- Η απουσία αυστηρού χωροταξικού σχεδιασμού, με αποτέλεσμα μεγάλες δασικές εκτάσεις να οικοπεδοποιούνται λόγω υψηλής τουριστικής ζήτησης.
- Περιβαλλοντικοί κίνδυνοι από την άσκηση ανθρωπογενών δραστηριοτήτων που αποκλίνουν από τις αρχές της αειφορίας (ρύπανση από την άσκηση γεωργίας, διάθεση υγρών και στερεών αποβλήτων, υποβάθμιση περιβάλλοντος από υπερβολική χρήση, π.χ. τουριστική).

4.4.6. Αξιολόγηση της λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας Πλατρών

Από την πιο πάνω ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης και της μίνι ανάλυσης SWOT που ακολούθησε στο στάδιο γίνεται αξιολόγηση της λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας από την οποία προκύπτουν τα εξής :

- Υπάρχουν μεγάλες αναπτυξιακές διαφορές μεταξύ των κοινοτήτων και ιδιαίτερα ανάμεσα στην Ζώνη Α και Β, όπου στην πρώτη περίπτωση παρατηρούμε τουριστική ανάπτυξη και συνάμα ύπαρξη ενδογενής δυναμικής ενέργειες που δεν παρατηρείται στην Ζώνη Β που έχει τάσεις ολοκληρωτικής εγκατάλειψης.

- Ακόμη στην χωρο-εδαφική ενότητα δεν υπάρχει η κατάλληλη πληθυσμιακού μεγέθους κοινότητα που θα λειτουργήσει ως ο κεντρικός πόλος ανάπτυξης. Η μόνη κοινότητα που μπορεί να έχει το ρόλο αυτό είναι το Φοινί έχοντας το μεγαλύτερο πληθυσμιακό μέγεθος (450 κατοίκους) και την κεντρικότερη θέση ώστε να εξυπηρετεί όλες τις κοινότητες και ειδικότερα αυτές της Ζώνης Β που αντιμετωπίζουν και τα περισσότερα αναπτυξιακά προβλήματα. Η παρουσία σχεδόν όλων των δημόσιων υποδομών και υπηρεσιών στις Πλάτρες λόγω τουριστικής ανάπτυξης δυσκολεύει την εξυπηρέτηση των απομακρυσμένων κοινοτήτων αφού λόγω απόστασης μένουν απομονωμένες και παραμελημένες από τις κρατικές πολιτικές.
- Η χωρο-εδαφική ενότητα διαθέτει όλες τις βαθμίδες μέσης εκπαίδευσης, αλλά η εξυπηρέτηση των μαθητών γυμνασίου-λυκείου των κοινοτήτων της Ζώνης Α γίνεται από την κοινότητα Ομόδους λόγω μεγάλης απόστασης του υφιστάμενου γυμνασίου που βρίσκεται στην Λεμίθου. Επίσης συγκριτικό πλεονέκτημα της περιοχής είναι η ύπαρξη του Δασικού Κολεγίου Κύπρου που θα συμβάλει στην ανάπτυξης της περιοχής. Σε γενικές γραμμές το επίπεδο των σχολικών υποδομών είναι αρκετά καλό. Όσον αφορά τις υπόλοιπες δημόσιες υπηρεσίες, καλύπτουν τις τοπικές ανάγκες, αλλά λόγω της συγκέντρωσης τους σε μη κεντρικό σημείο δημιουργεί δυσκολίες εξυπηρέτησης των κοινοτήτων της Ζώνης Β και ειδικότερα τους καλοκαιρινούς μήνες όπου οι ανάγκες αυξάνονται που οφείλεται στην προσέλευση τουριστών, με αποτέλεσμα ο τοπικός πληθυσμός να μην εξυπηρετείται επαρκώς.
- Η περιοχή διαθέτει μια ενδογενής δυναμική η οποία οφείλεται στην τουριστική ανάπτυξη, κατά κύριο λόγο παράγοντας που συνέβαλε στην συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού και την μη εξάρτηση της από το αστικό κέντρο της Λεμεσού.

Συμπερασματικά προκύπτει ότι η χωρο-εδαφική ενότητα είναι αυτοτελής και αυτόνομη παρέχοντας στο τοπικό πληθυσμό υψηλό βαθμό εξυπηρέτησεων σε θέματα υγείας, εκπαίδευσης και δημόσιων εξυπηρέτησεων. Η παρουσία ενδογενής δυναμικής συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην λειτουργικότητα και ανάπτυξης της χωρο-εδαφικής ενότητας.

4.5. Χωρο-εδαφική ενότητα 4 : Περιοχή Πιτσιλιάς

4.5.1. Φυσική οριοθέτηση- Μορφολογία

Η χωρο-εδαφική ενότητα Πιτσιλιάς βρίσκεται βορειανατολικά της επαρχίας Λεμεσού και αποτελεί μέρος της ευρύτερης περιοχής Πιτσιλιάς, ανήκει στην ενδοχώρα και αποτελείται σε μεγάλο βαθμό από ορεινά εδάφη. Στα βορειοδυτικά συνορεύει με κοινότητες της επαρχίας Λευκωσίας, ενώ στα βορειοανατολικά με την χωρο-εδαφική ενότητα των Πλατρών, απέχοντας όμως από αυτή σχετικά μεγάλη χρονο-απόσταση (15 λεπτά τουλάχιστο). Καλύπτει συνολική έκταση 99,1 τετρ. χλμ. και συγκροτείται από δώδεκα κοινότητες. (βλέπε πίνακα 4.5.1.)

Οι κοινότητες που βρίσκονται στα βορειοδυτικά της χωρο-εδαφικής ενότητας απέχουν μεγάλη χρονοαπόσταση από το αστικό κέντρο της επαρχίας (40 λεπτά) ενώ σε ίσο χρονικά διάστημα μπορούν να επισκέπτονται και την πρωτεύουσα της χώρας (Λευκωσία).

Η περιοχή διαθέτει αξιόλογο φυσικό περιβάλλον, πλούσιο σε τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους καθώς και σημαντικούς οικοτόπους. Σημαντικό μέρος της έκτασης της ανήκει στο Εθνικό Δασικό Πάρκο Τροόδους.

Πίνακας 4.5.1. : Κοινότητες που συγκροτούν την χωρο-εδαφική ενότητα Πιτσιλιάς

Πάνω Αμίαντος	Κάτω Μύλος	Αγρός
Κάτω Αμίαντος	Ποταμίτισσα	Αγρίδια
Άγιος Θεόδωρος	Δύμες	Χανδριά
Άγιος Ιωάννης	Πελένδρι	Κυπερούντα

4.5.2. Δημογραφική φυσιογνωμία

Συμφωνά με την απογραφή πληθυσμού του 2001, ο συνολικός πληθυσμός ο οποίος διαμένει στις κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας ανέρχεται σε 4866 άτομα, ενώ το 1960 ο πληθυσμός ήταν 9423 άτομα. Συγκρίνοντας αυτά τα δυο νούμερα είναι εμφανές ότι η χωρο-εδαφική ενότητα έχει απολέσει το μισό της πληθυσμό, γεγονός

που οφείλεται κυρίως στις διαρθρωτικές αλλαγές που επέφερε η τεχνολογική ανάπτυξη. Σήμερα (2005) ο πληθυσμός της χωρο-εδαφικής ενότητας σταθεροποιήθηκε στα 4798 άτομα.(Έρευνα πεδίου)

Θετικό στοιχείο που θα βοηθήσει την περαιτέρω ανάπτυξη της περιοχής είναι η παρουσία τριών μεγάλων πληθυσμιακών κοινοτήτων (Ίτέλενδρι, Αγρός, Κυπερούντα). Στο πίνακα 4.5.2.1. παρουσιάζεται η ταξινόμηση των κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητας από την οποία προκύπτουν τα εξής :

- Υπάρχει μικρός αριθμός κοινοτήτων με μικρό πληθυσμιακό μέγεθος (κάτω από 100 άτομα) που σε αυτές διαμένει (2,8%) του συνολικού πληθυσμού.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό πληθυσμού (55%) διαμένει στις μεγάλες κοινότητες.

Πίνακας 4.5.2.1. : Πληθυσμιακή ταξινόμηση των κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητας Πιτσιλιάς (2001)

A/A	Τάξη μεγέθους	Αριθμός κοινοτήτων	Συνολικός πληθυσμός	Ποσοστό (%)
1	0-100	3	136	2,8
2	100-250	5	815	16,7
3	250-450	1	396	8,2
4	450-900	1	837	17,2
5	900-1500	2	2682	55,1

Πηγή : Ίδια επεξεργασία.

Στη συνέχεια ο πίνακας 4.5.2.2. παρουσιάζει την εξέλιξη του πληθυσμού⁴⁴ με βάση τις απογραφές πληθυσμού κατά τα έτη 1960 έως το 2001, ενώ στην τελευταία στήλη παρουσιάζεται ο πληθυσμός των κοινοτήτων το 2005 που προέκυψε έπειτα από την έρευνα πεδίου. Το γενικό συμπέρασμα από την ανάλυση του πίνακα αυτού είναι η σταθεροποίηση του πληθυσμού τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα των μεγάλων πληθυσμιακών κοινοτήτων.

⁴⁴ Ο Πάνω Αμιάντος έχει εγκαταλειφθεί μετά το 1980 και στήριζε την ύπαρξη του στην παρουσία του μεταλλείου αμιάντου και από αυτό πήρε και το όνομα του). Η εγκατάλειψη του μεταλλείου οφείλεται κυρίως σε οικονομικούς και περιβαλλοντικούς λόγους. Τα τελευταία χρόνια το κράτος καταβάλει τεράστιες προσπάθειες για αποκατάσταση του τοπίου.

Πίνακας 4.5.2.2 : Πληθυσμός κοινοτήτων κατά τα έτη 1960-2005

Όνομασία Κοινότητας	Πληθυσμός (1960)	Πληθυσμός (1982)	Πληθυσμός (1992)	Πληθυσμός (2001)	Πληθυσμός (2005) (Ε.Π.)
Πάνω Αμιάντος	430	106	8	3	3
Κάτω Αμιάντος	406	363	254	219	250
Άγιος Θεόδωρος	604	211	138	106	100
Άγιος Ιωάννης	875	751	483	396	370
Κάτω Μύλος	192	110	65	63	70
Ποταμίτισσα	339	199	116	70	70
Δύμες	373	230	165	164	170
Πελένδρι	2094	1739	1377	1.185	1185
Αγρός	1477	902	764	837	800
Αγρίδια	525	291	158	121	120
Χανδριά	560	379	259	205	160
Κυπερούντα	1548	1636	1455	1497	1500

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Την περίοδο 1960-82 παρουσιάστηκε η μεγαλύτερη μείωση του πληθυσμού για όλες τις κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας, και σε μερικές περιπτώσεις φτάνει μέχρι -65% (Άγιο Θεόδωρο). Η μείωση του πληθυσμού των κοινοτήτων συνεχίστηκε με μικρότερους ρυθμούς και τις επόμενες δεκαετίες μέχρι το 2001. Η μοναδική κοινότητα η οποία κατάφερε να διατηρήσει σταθερό τον πληθυσμό της, είναι η Κυπερούντα παρουσιάζοντας μικρές αυξομειώσεις κατά διαστήματα. Την τελευταία δεκαετία στις μεγάλες κοινότητες παρατηρείται μια τάση σταθεροποίησης του πληθυσμού τους, ενώ αντίθετα στις μικρές κοινότητες, η μείωση του πληθυσμού συνεχίζεται με μικρότερους ρυθμούς. (βλέπε πίνακα 4.5.2.3.)

Πίνακας 4.5.2.3 : Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού 1960-2005 ανά κοινότητα

Όνομασία Κοινότητας	Μεταβολή 1960-82	Μεταβολή 1982-92	Μεταβολή 1992-01	Μεταβολή 1960-01	Μεταβολή 2001-2005
Πάνω Αμιάντος	-75,3	-92,5	-62,5	-99,3	0,0
Κάτω Αμιάντος	-10,6	-30,0	-13,8	-46,1	14,2
Άγιος Θεόδωρος	-65,1	-34,6	-23,2	-82,5	-5,7
Άγιος Ιωάννης	-14,2	-35,7	-18,0	-54,7	-6,6
Κάτω Μύλος	-42,7	-40,9	-3,1	-67,2	12
Ποταμίτισσα	-41,3	-41,7	-39,7	-79,4	0
Δύμες	-38,3	-28,3	-0,6	-56,0	3,7
Πελένδρι	-17,0	-20,8	-13,9	-43,4	0,0
Αγρός	-38,9	-15,3	9,6	-43,3	-4,4
Αγρίδια	-44,6	-45,7	-23,4	-77,0	-0,8
Χανδριά	-32,3	-31,7	-20,8	-63,4	-22,0
Κυπερούντα	5,7	-11,1	2,9	-3,3	0,2

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Η ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού των κοινοτήτων για το 2001 παρουσιάζεται στον πίνακα 4.2.5.4., από τον οποίο προκύπτουν τα εξής :

- Οι μεγάλες πληθυσμιακά κοινότητες παρουσιάζουν μεγάλο ποσοστό νεανικού πληθυσμού (17-23%) που πλησιάζει το μέσο όρο της επαρχίας.
- Τα ποσοστά δυνητικά ενεργού πληθυσμού σε όλες τις κοινότητες είναι χαμηλά (με μέσο όρο 46%), σημαντικά μικρότερα από το μέσο όρο της επαρχίας.
- Αξιοσημείωτο των κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητας είναι το σχετικά χαμηλό ποσοστό γεροντικού πληθυσμού, αφού μόλις τρεις κοινότητες έχουν ποσοστό πάνω από 50%, ενώ στις υπόλοιπες είναι μικρότερο από 35%. Στις μεγάλες κοινότητες το ποσοστό είναι πολύ χαμηλό 16-22% ίσο με το μέσο όρο της επαρχίας.

Πίνακας 4.5.2.4. : Δείκτες ηλικιακής διάρθρωσης πληθυσμού (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό νεανικού πληθυσμού (0-15)	Ποσοστό δυνητικά ενεργού πληθυσμού (15-65)	Ποσοστό γεροντικού πληθυσμού (65 και άνω)
Πάνω Αμιάντος	0,0	66,7	33,3
Κάτω Αμιάντος	15,5	55,7	23,3
Άγιος Θεόδωρος	3,8	35,8	59,4
Άγιος Ιωάννης	23,2	43,9	28,8
Κάτω Μύλος	17,5	39,7	33,3
Ποταμίτισσα	7,1	41,4	47,1
Δύμες	17,7	46,3	32,3
Πελένδρι	17,2	55,4	21,1
Αγρός	18,2	47,0	27,5
Αγρίδια	9,9	37,2	52,1
Χανδριά	9,8	48,3	37,6
Κυπερούντα	23,1	51,8	16,4

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Τέλος ο πίνακας 4.5.2.5. παρουσιάζει την ταξινόμηση των νοικοκυριών με βάση το μέγεθος τους. Σε γενικές γραμμές προκύπτει ότι υπάρχει μεγάλο ποσοστό μονομελών και διμελών νοικοκυριών, που στην πλειοψηφία τους αποτελούνται από ηλικιωμένα ζευγάρια, εκτός στις μεγάλες κοινότητες που τα τελευταία χρόνια εγκαθίστανται αυξημένος αριθμός νεαρών ζευγαριών. Επίσης μεγάλα ποσοστά μεγάλων νοικοκυριών παρουσιάζονται (περισσότερα από 5 μέλη) στις μεγάλες κοινότητες, και κυμαίνονται από 21-28%.

Πίνακας 4.5.2.5. : Ταξινόμηση του μεγέθους των νοικοκυριών ανά κοινότητα (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό 1 και 2 μέλη	Ποσοστό 3 μέλη	Ποσοστό 4 μέλη	Ποσοστό 5 μέλη	Ποσοστό με 6 μέλη και άνω
Πάνω Αμιάντος	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Κάτω Αμιάντος	58,8	12,5	15,0	8,8	5,0
Άγιος Θεόδωρος	89,5	1,8	8,8	0,0	0,0
Άγιος Ιωάννης	69,1	5,3	9,9	6,6	9,2
Κάτω Μύλος	73,1	11,5	3,8	3,8	7,7
Ποταμίτισσα	84,4	6,3	0,0	3,1	6,3
Δύμες	71,4	4,8	7,9	7,9	7,9
Πελένδρι	52,9	15,2	11,0	13,7	7,2
Αγρός	56,6	12,7	6,7	12,0	12,0
Αγρίδια	82,8	8,6	5,2	0,0	3,4
Χανδριά	69,5	9,8	11,0	6,1	3,7
Κυπερούντα	45,8	13,6	13,6	12,5	14,5

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Από την πιο πάνω ανάλυση των δημογραφικών χαρακτηριστικών των κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητας προκύπτει ότι στον μέλλον θα ύπαρξη σταθεροποίηση του πληθυσμιακού τους μεγέθους, με μικρές τάσεις αύξησης. Τα θετικά αποτελέσματα άρχισαν ήδη να εμφανίζονται, σε συνάρτηση με την βελτίωση της τοπικής οικονομίας.

4.5.3. Δομή της τοπικής οικονομίας

Στο σύνολο της η χωρο-εδαφική ενότητα παρουσιάζει μεγάλο ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα (14%), ενώ ένα σημαντικό ποσοστό εργαζομένων απασχολείται στον δευτερογενή τομέα (40%). Η απασχόληση στον τριτογενή τομέα παρουσιάζει σχετικά χαμηλό ποσοστό (46%), αν το συγκρίνουμε με το μέσο όρο της περιοχής της υπαίθρου που είναι 60%. Σε γενικές γραμμές προκύπτει ότι η οικονομία της χωρο-εδαφικής ενότητας στηρίζεται στον δευτερογενή τομέα.

- Σε επίπεδο κοινότητας είναι εμφανές οι περιπτώσεις όπου οι τοπικές οικονομίες αποκλίνουν σημαντικά από το μέσο όρο όσον αφορά τα ποσοστά απασχόλησης στους τρεις παραγωγικούς τομείς. Συγκεκριμένα υπάρχουν κοινότητες που εμφανίζουν εξειδίκευση σε κάποιους οικονομικούς κλάδους (μονοκαλλιέργεια, αναλύεται στη συνέχεια) παράγοντας ο οποίος συνέβαλε σημαντικά στην συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού.(ειδικότερα μικρές πληθυσμιακά κοινότητες)

Πίνακας 4.5.3.1.: Ποσοστό απασχολούμενων ανά τομέα της οικονομίας (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής
Κάτω Αμιάντος	11,9	37,3	50,7
Άγιος Θεόδωρος	33,3	40,0	26,7
Άγιος Ιωάννης	5,3	60,0	34,7
Κάτω Μύλος	0,0	86,7	13,3
Ποταμίτισσα	13,3	40,0	46,7
Δύμες	47,1	32,4	20,6
Πελένδρι	3,9	55,4	40,5
Αγρός	11,9	26,9	61,2
Αγρίδια	15,8	42,1	42,1
Χανδριά	3,8	47,2	49,1
Κυπερούντα	23,4	30,1	46,4

Πηγή : Σ.Υ.Κ. Ιδία επεξεργασία

Πρωτογενής τομέας

Το μεγάλο ποσοστό απασχόλησης στο πρωτογενή τομέα οφείλεται κυρίως στο γεωργικό τομέα ενώ λιγότερο στην κτηνοτροφία. Στην περιοχή καλλιεργούνται αμπέλια, φρουτόδεντρα (μηλιές, αχλαδιές και κερασιές) και λαχανικά. Λόγω της αυξημένης παραγωγής σε αρκετές κοινότητες υπάρχουν ψυκτικοί θάλαμοι⁴⁵ όπου αποθηκεύονται τα φρούτα για την πώληση τους την κατάλληλη περίοδο. Οι κάτοικοι δημιούργησαν αναβαθμίδες (μακρόστενες λούρες) όπου πάνω σε αυτές καλλιεργούν αλλά και συνάμα προστατεύουν τη διάβρωση του εδάφους. Επίσης στον Αγρό υπάρχουν καλλιέργειες τριανταφυλλιάς⁴⁶ τα τριαντάφυλλά των οποίων επεξεργάζονται και παράγουν ροδόσταγμα.

Ακόμη η υλοποίηση του Αγροτικού Σχεδίου Πιτσιλιάς (από το Υπουργείο Γεωργίας) βελτίωσε σημαντικά την γεωργική ανάπτυξη της περιοχής, αφού έχουν υλοποιηθεί αρκετά εγγειοβελτιωτικά έργα (αρδευτικά δίκτυα, υδατοδεξαμενές, αναδασμός, αγροτικοί δρόμοι).

Ο πίνακας 4.5.3.2. παρουσιάζει τον αριθμό των νοικοκυριών που συντηρούνται από τις αγροτικές δραστηριότητες. Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω η πλειοψηφία των εργαζομένων απασχολούνται με τον γεωργικό κλάδο ενώ ο κτηνοτροφικός (εκτροφή

⁴⁵ Σε αυτούς αποθηκεύονται εκατοντάδες τόνοι μήλων και αχλαδιών και λειτουργούν σε συνεταιριστική βάση.

⁴⁶ Το είδος της καλλιέργειας αυτής αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο της κοινότητας και για αυτό τον λόγο ιδρύθηκε Συνεργατική Εταιρεία τριανταφυλλοπαραγωγών, που αριθμεί σήμερα πολλά μέλη κι έχει στα χέρια της την παραγωγή και εμπορία του ροδόσταγματος.

χοιρινών και προβάτων) εντοπίζεται στον Αγρό και στον Άγιο Ιωάννη. Σημαντικός αριθμός νοικοκυριών που στηρίζεται οικονομικά στον γεωργικό τομέα παρουσιάζεται στις κοινότητες Κάτω Αμιάντος, Δύμες, Αγρός και Κυπερούντα.

Πίνακα 4.5.3.2.: Αριθμός νοικοκυριών που το κύριο εισόδημα τους εξασφαλίζεται από κλάδο του πρωτογενή τομέα (2005)

Όνομασία Κοινότητας	Γεωργία	Κτηνοτροφία	Γεωργία & Κτηνοτροφία
Κάτω Αμιάντος	30	0	0
Άγιος Θεόδωρος	2	0	0
Άγιος Ιωάννης	3	2	5
Κάτω Μύλος	1	-	-
Ποταμίτισσα	3	1	2
Δύμες	15	0	0
Πελένδρι	10	0	0
Αγρός	40	4	10
Αγρίδια	5	0	0
Χανδριά	3	0	0
Κυπερούντα	30	0	0

Πηγή: Έρευνα πεδίου.

Δευτερογενής τομέας

Η καθετοποίηση της αγροτικής παραγωγής στην χωρο-εδαφική ενότητα είναι και ο λόγος που παρουσιάζεται μεγάλο ποσοστό απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα. Έπειτα από την καταγραφή των επιχειρήσεων που υλοποιήθηκε στα πλαίσια της έρευνας πεδίου στην περιοχή παρουσιάζεται αυξημένος αριθμός μεταποιητικών μονάδων αγροτικών προϊόντων. Ο συνολικός αριθμός μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά κοινότητα παρουσιάζεται στον πίνακα 4.5.3.3. Από τον συγκεκριμένο πίνακα προκύπτει ότι σχεδόν σε όλες τις κοινότητες υπάρχουν μεταποιητικές μονάδες, με υψηλές συγκεντρώσεις να εντοπίζονται στις μεγάλες κοινότητες (Κυπερούντα, Πελένδρι, Αγρό). Οι μονάδες αυτές προσφέρουν μια δυναμική στην περιοχή και αποτελούν τον σημαντικότερο παράγοντα της συγκράτησης του τοπικού πληθυσμού.

Όλες οι κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας φημίζονται για την ποιότητα και την γεύση των παραδοσιακών αλλαντικών προϊόντων (λουκάνικα, παστά, χοιρομέρι, λούντζα) για αυτό και λειτουργούν ένας μεγάλος αριθμός αλλαντοποιείων(12). Τα παραγόμενα προϊόντα πωλούνται σε ολόκληρη την ελεύθερη Κύπρο. Οι μονάδες αυτές εργοδότου περίπου εβδομήντα εργαζομένους κατοίκους της χωρο-εδαφικής ενότητας.

Επίσης ένα μεγάλο ποσοστό εργαζομένων του δευτερογενή τομέα απασχολείται με τον κατασκευαστικό τομέα (ξυλουργία, εργολάβοι οικοδομών κτλ) για την κάλυψη των τοπικών αναγκών λόγω και της έντονης οικιστικής ανάπτυξης της τελευταίας δεκαετίας⁴⁷.

Τέλος στις κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας λειτουργούν μικρά οικογενειακά εργαστήρια παραδοσιακών προϊόντων (γλυκά, ανθόνερο) αλλά και οινοποιίας που φημίζονται για την ποιότητα των προϊόντων τους.

Πίνακας 4.5.3.3.: Αριθμός μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005)

Όνομασία Κοινότητας	Μεταποιητικές μονάδες αγροτικών Προϊόντων	Άλλες μεταποιητικές επιχειρήσεις
Κάτω Αμίαντος	1.Συσκευασία και επεξεργασία φρούτων (1)	1. Εργαστήριο ψυκτικών θαλάμων
Άγιος Θεόδωρος	1. Αλλαντοποιείο	1.Ξυλουργείο (1)
Άγιος Ιωάννης	1. Αλλαντοποιείο (2) 2. Οινοποιείο	1. Ξυλουργείο(2)
Ποταμίτισσα	1.Συσκευασία και επεξεργασία φρούτων (1) 2. Αλλαντοποιείο (1)	0
Δύμες	1. Αλλαντοποιείο (1)	0
Πελένδρι	1. Οινοποιείο 2. Αλλαντοποιείο (2) 3. Επεξεργασία φρούτων 4. Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων (2)	1.Ξυλουργείο (2) 2. Αλουμίνια (2) 3. Βιομηχανίες ένδυσης
Αγρός	1. Αλλαντοποιείο (4) 2. Εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων.(2)	1. Ξυλουργείο(2) 2. Συσκευασία νερού 3. Βιομηχανίες ένδυσης
Κυπερούντα	1.Αλλαντοποιείο(1) 2. Επεξεργασία φρούτων (2) 3. Οινοποιείο 4.Λατομείο	1.Ξυλουργείο (3)

Πηγή: Έρευνα πεδίου

Τριτογενής τομέας

Ο τριτογενής τομέας στην χωρο-εδαφική ενότητα δεν παρουσιάζει μεγάλα ποσοστά απασχόλησης (46%) λόγω της μη ύπαρξης υψηλής τουριστικής ανάπτυξης. Ο Αγρός θεωρείται η πιο τουριστική κοινότητα της περιοχής, και στηρίζεται κυρίως σε

⁴⁷ Το 20-30 % των συνολικών κατοικιών της χωρο-εδαφικής ενότητας κτίστηκε την περίοδο 1991-01 κυρίως για α' και β' κατοικίας από απόδημους.

ντόπιους τουρίστες (61%). Η δημιουργία του ξενοδοχείου του Αγρού τα τελευταία 10 χρόνια ανέβασε αρκετά την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, δημιουργώντας μια δυναμική περαιτέρω ανάπτυξη αρκετών τουριστικών δραστηριοτήτων (εστιατόρια, καφενεία, μπαράκια). Το ξενοδοχείο⁴⁸ του Αγρού διαθέτει τριακόσια δωμάτια και απασχολεί εβδομήντα εργαζόμενους, οι οποίοι είναι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής.

Ο συνολικός αριθμός επιχειρήσεων το 2005 παρουσιάζεται στον πίνακα 4.5.3.4. (βλέπε παράρτημα) από τον οποίο προκύπτει ότι υπάρχουν υψηλές συγκεντρώσεις επιχειρήσεων στις μεγάλες πληθυσμιακά κοινότητες ενώ στις υπόλοιπες υπάρχουν μόνο τοπικά εμπορικά καταστήματα καθημερινής επίσκεψης (μπακάλικο, καφενείο).

Τέλος το ποσοστό εργαζομένων που εργάζονται εντός της κοινότητας που διαμένουν (βλέπε πίνακα 4.5.3.5.) είναι πολύ μεγάλο κυρίως στις μεγάλες κοινότητες (Κυπερούντα και Αγρό). Οι μεγάλες κοινότητες προσελκύουν εργαζόμενους από τις μικρές γειτονικές τους κοινότητες λόγω υψηλής συγκέντρωσης επιχειρήσεων σε αυτές. Επίσης η μεγάλη χρονοαπόσταση από το αστικό κέντρο της Λεμεσού και της Λευκωσίας (40-45 λεπτά) δεν επιτρέπει στους κατοίκους την καθημερινή τους μετακίνηση προς αυτές με αποτέλεσμα να εργάζονται σε επιχειρήσεις της ευρύτερης περιοχής του Τροόδου, όπου υπάρχει συγκέντρωση τουριστικών επιχειρήσεων.

Ιδιαίτερη περίπτωση μπορεί να θεωρηθεί η κοινότητα Πελενδριού⁴⁹ η οποία έστω και αν βρίσκεται σε σχετικά μεγάλη χρονοαπόσταση από την Λεμεσό (σχεδόν 30 λεπτά), η πλειοψηφία των εργαζομένων πηγαινοέρχονται καθημερινά για την εξασφάλιση εργασίας.

---

⁴⁸ λειτουργεί και σαν συνεδριακό κέντρο αφού πολλές επιχειρήσεις διοργανώνουν επαγγελματικά συνέδρια σε αυτό.

⁴⁹ Το περίεργο για την κοινότητα αυτή είναι ότι έστω και αν δεν έχουν εκείνους τους τοπικούς πόρους (θέσεις εργασίας) για να καλύψουν τις ανάγκες τους αυτοί δεν το εγκαταλείπουν

Πίνακας 4.5.3.5. : Ποσοστό εργαζομένων που απασχολούνται
στην κοινότητα που διαμένουν (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό εργαζομένων εντός της κοινότητας
Κάτω Αμίαντος	41,8
Άγιος Θεόδωρος	46,7
Άγιος Ιωάννης	40,0
Κάτω Μύλος	60,0
Ποταμίτισσα	33,3
Δύμες	67,6
Πελενδρι	26,1
Αγρός	76,2
Αγρίδια	31,6
Χανδριά	13,2
Κυπερούντα	55,2

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

4.5.4. Υποδομές

Οδικό δίκτυο – Μεταφορές

Το οδικό δίκτυο της περιοχής βρίσκεται σε πολύ καλή κατάσταση αλλά τα φυσικά χαρακτηριστικά του εδάφους (ανάγλυφο, μεγάλες κλίσεις) δημιουργούν κουραστικές συνθήκες ταξιδιού. Το 1990 είχε κατασκευαστεί καινούρια χάραξη του κεντρικού άξονα που συνδέει την χωρο-εδαφική ενότητα με την πόλη της Λεμεσού μειώνοντας σημαντικά την χρονοαπόσταση από αυτή σε 35 με 40 λεπτά (ενώ πριν το 1990 χρειαζόταν περισσότερο από μια ώρα). Ακόμη είχε κατασκευαστεί νέος οδικός άξονας που συνδέει την κοινότητα Πελενδριού με τον Αγρό βελτιώνοντας σημαντικά τις οδικές συνδέσεις μεταξύ των κοινοτήτων και βοηθώντας σημαντικά στην προσπελασιμότητα της περιοχής.

Η σύνδεση των κοινοτήτων με το αστικό κέντρο της επαρχίας επιτυγχάνεται με τα αγροτικά λεωφορεία που εδρεύουν στις κοινότητες, μεταφέροντας καθημερινά μεγάλο αριθμό εργαζομένων στις δουλειές⁵⁰ τους. Ακόμη στις μεγάλες κοινότητες υπάρχουν τρία αγροτικά ταξί.

⁵⁰ έντονο είναι το φαινόμενο στην κοινότητα Πελενδριού. Η εταιρία αγροτικών λεωφορείων Πελενδριού (ΠΕΑΛ) διαθέτοντας περισσότερα από 15 οχήματα είναι η μεγαλύτερη στην επαρχία Λεμεσού, και εξυπηρετεί τις κοινότητες της ευρύτερης περιοχής λόγω μη ύπαρξης αγροτικού λεωφορείου σε αυτές.

Υποδομές εκπαίδευσης

Η κάλυψη των σχολικών αναγκών στην χωρο-εδαφική ενότητα επιτυγχάνεται με την δημιουργία περιφερειακών σχολικών συγκροτημάτων. Συγκεκριμένα στην χωρο-εδαφική ενότητα υπάρχουν όλες οι βαθμίδες μέσης εκπαίδευσης, τέσσερα δημόσια νηπιαγωγεία, τέσσερα δημοτικά και ένα εξατάξιο γυμνάσιο που εδρεύει στον Αγρό. Το γυμνάσιο εξυπηρετεί κυρίως τις ανάγκες της κοινότητας αλλά και των υπολοίπων κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητας, εκτός του Πελενδριού που μετακινούνται στην πόλη της Λεμεσού για την κάλυψη των σχολικών τους αναγκών. Επίσης στις μεγάλες κοινότητες υπάρχουν ιδιωτικά και δημόσια φροντιστήρια που καλύπτουν τις τοπικές ανάγκες. Ο πίνακας 4.5.4. παρουσιάζει τα βασικά χαρακτηριστικά των σχολικών υποδομών που υπάρχουν στην χωρο-εδαφική ενότητα.

Πίνακας 4.5.4.: Βασικά χαρακτηριστικά σχολικών υποδομών (2005)

Κοινότητα	Αριθμός μαθητών στο νηπιαγωγείο	Αριθμός μαθητών στο δημοτικό	Αριθμός μαθητών γυμνάσιο/λύκειο	Αριθμός Δασκάλων στο νηπιαγωγείο	Αριθμός Δασκάλων στο δημοτικό	Αριθμός Δασκάλων στο γυμνάσιο/λύκειο	Αριθμός Ιδιωτικών/δημόσιων φροντιστηρίων	Αριθμός αιθουσών διδασκαλίας νηπιαγωγείου	Αριθμός αιθουσών διδασκαλίας δημοτικού	Αριθμός αιθουσών διδασκαλίας γυμνασίου
Άγιος Ιωάννης	10	40	-	2	4	-	0	2	5	-
Πελένδρι	55	90	-	4	11	-	1	2	6	-
Αγρός	20	60	400	2	7	65	2	1	5	30
Κυπερούντα	25	180	-	3	12	-	3	3	10	-

Πηγή : Έρευνα πεδίου

Υποδομές Υγεία – Πρόνοια

Οι υποδομές υγείας στην χωρο-εδαφική ενότητα έχουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο αφού σε όλες τις κοινότητες υπάρχει αγροτικό ιατρείο που το επισκέπτεται γιατρός μια φορά την εβδομάδα. Ακόμη στις κοινότητες Αγρού και Κυπερούντας υπάρχουν μικρά περιφερειακά νοσοκομεία που καλύπτουν σε μεγάλο βαθμό τις τοπικές ανάγκες αλλά και της ευρύτερης περιοχής αφού είναι πλήρες εξοπλισμένα και το κράτος βοηθάει συνεχώς την αναβάθμισή τους.

Δημόσιες Υπηρεσίες

Οι δημόσιες υπηρεσίες της χωρο-εδαφικής ενότητας είναι συγκεντρωμένες στις κοινότητες Αγρού και Κυπερούντας (μεγάλο πληθυσμιακό μέγεθος). Συγκεκριμένα στον Αγρό υπάρχει αγροτικό νοσοκομείο, αστυνομικός και πυροσβεστικός σταθμός επαρχιακά γραφεία διάφορων κυβερνητικών τμημάτων (κτηματολόγιο, Κέντρο Γεωργικής Εκπαίδευσης) που εξυπηρετούν την ευρύτερη περιοχή Πιτσιλιάς. Στην Κυπερούντα υπάρχει άλλο ένα αγροτικό νοσοκομείο που καλύπτει τις ανάγκες της ευρύτερης περιοχής Τροόδους. Σε καμία κοινότητα της χωρο-εδαφικής ενότητας δεν υπάρχει υποκατάστημα της ΑΗΚ και ΑΤΗΚ για την κάλυψη των τοπικών αναγκών.

Αθλητικές και πολιτιστικές υποδομές

Σε όλες τις κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας υπάρχουν αρκετές αθλητικές υποδομές (γήπεδα ποδοσφαίρου, κλειστό γήπεδο καλαθόσφαιρας, κ.τ.λ.) και καλύπτουν πλήρως τις τοπικές ανάγκες. Ακόμη οι ποδοσφαιρικές ομάδες Πελενδριού και Πιτσιλιάς (ΑΠΕΠ) αγωνίζονται στην Α΄ Εθνική του κυπριακού πρωταθλήματος προσφέροντας σημαντικά εφόδια στην τοπική κοινωνία και ειδικότερα στους νέους.

Οι κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας έχουν μια πλούσια ιστορία και παράδοση και έτσι έχουν κατασκευάσει αρκετές πολιτιστικές εγκαταστάσεις. Στα Χανδρία υπάρχει το Μουσείο Εθνικών Αγώνος⁵¹ (1955). Και σχεδόν σε όλες τις κοινότητες υπάρχει οργανωμένος Σύνδεσμος Αποδήμων, πολιτιστικός σύλλογος και βιβλιοθήκη λόγω και της παράδοσης που έχει η περιοχή στα γράμματα και τις τέχνες.

4.5.5. Αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης

Δυνατότητες :

- Καθετοποίηση της αγροτικής παραγωγής. (οινοποιεία, μεταποιητικές μονάδες αγροτικών προϊόντων).
- Ύπαρξη ενδογενής δυναμικής που οφείλεται στις μεταποιητικές μονάδες και στην τουριστική ανάπτυξη των τελευταίων χρόνων.

---

⁵¹ όπου παρουσιάζονται τα εργαλεία και μερικές από τις βόμβες που έφτιαχνε ο ήρωας της περιοχής Στυλιανός Λένας.

- Χαμηλός βαθμός εξάρτησης από την πόλη της Λεμεσού.
- Αξιόλογο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.
- Μεγάλα ποσοστά νεανικού και ενεργού πληθυσμού.
- Παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων (αλλαντικών) υψηλής ποιότητας

Αδυναμίες :

- Δυσκολία στην προσβασιμότητας της περιοχής λόγω ορεινού όγκου με αποτέλεσμα να παρατηρούνται μεγάλες κλίσεις και πολλές στροφές στο οδικό δίκτυο της περιοχής.

Ευκαιρίες :

- Χρηματοδοτήσεις για κατασκευή υποδομών από ευρωπαϊκά και εθνικά προγράμματα.
- Ολοένα αυξανόμενη διεθνής ζήτηση για εναλλακτικές μορφές τουρισμού και η τάση απόκτησης δευτέρας κατοικίας σε περιοχές της υπαίθρου.
- Η υιοθέτηση του ευρωπαϊκού μοντέλου και των ευρύτερων προσανατολισμών της Ε.Ε. στον τομέα της αγροτικής πολιτικής πράγμα που αναμένεται να συμβάλει στην εξουδετέρωση υφιστάμενων στρεβλώσεων (π.χ. στον αμπελουργικό τομέα), σε εντονότερη αναζήτηση βιώσιμων λύσεων και σε παροχή αυξημένων κινήτρων στα πλαίσια του πολυδιάστατου ρόλου της γεωργίας με πιθανό αποτέλεσμα την ανάκαμψη ορισμένων τομέων που παρουσιάζουν προβλήματα.

Απειλές :

- Οι ισχυρές ανταγωνιστικές πιέσεις που αναμένεται να αντιμετωπίσει ο γεωργικός τομέας μετά την ένταξη στην Ε.Ε., σε συνάρτηση με τα ήδη υφιστάμενα σοβαρά διαρθρωτικά και άλλα προβλήματα.
- Η πιθανώς μη αναστρέψιμη αποψίλωση ορισμένων περιοχών της υπαίθρου από τον παραδοσιακό πληθυσμό τους και η συνακόλουθη γήρανση των κατοίκων, πράγμα που απειλεί να οδηγήσει σε αποτυχία την προσπάθεια για ανανέωση των αγροτικών κοινοτήτων.

4.5.6. Αξιολόγηση της λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας Πιτσιλιάς

Σε γενικές γραμμές η συγκεκριμένη χωρο-εδαφική ενότητα μπορεί να χαρακτηριστεί ως αυτοτελής και αυτόνομη και συνάμα να διαθέτει υψηλό βαθμό λειτουργικότητας. Έτσι από την πιο πάνω ανάλυση προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα όσον αφορά την λειτουργικότητα της :

- Η ύπαρξη στην χωρο-εδαφική ενότητα μεγάλων πληθυσμιακών κοινοτήτων αποτελεί σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα για την ανάπτυξη της χωρο-εδαφικής ενότητας έχοντας το κρίσιμο μέγεθος για την υποστήριξη κεντρικών λειτουργιών. Η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού δημόσιων και ιδιωτικών υπηρεσιών (υγείας, εκπαίδευσης και άλλες δημόσιες υπηρεσίες) συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην αυτονομία της . Οι μικρές αποστάσεις που έχουν μεταξύ τους οι κοινότητες Πελενδριού, Αγρού και Κυπερούντας μπορούν να δημιουργούν ένα τρίπολο ανάπτυξης που στον μέλλον θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην περαιτέρω ανάπτυξη της περιοχής.
- Ακόμη η ενδογενής δυναμική που υπάρχει στην χωρο-εδαφική ενότητα λόγω της καθετοποίησης της αγροτικής παραγωγής και της τουριστικής ανάπτυξης (Αγρός, Κυπερούντα), συνέβαλαν σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής και στην συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού.

4.6.Χώρο-εδαφική ενότητα 5 : Περιοχή Κελλακίου

4.6.1. Φυσική οριοθέτηση- Μορφολογία

Η χώρο-εδαφική ενότητα Κελλακίου βρίσκεται στα βορειοανατολικά της επαρχίας Λεμεσού και στα νοτιοανατολικά συνορεύει με κοινότητες της επαρχίας Λάρνακας. Το υψόμετρο της περιοχής είναι ημι-ορεινό (μέσο υψόμετρο 530μ.), η συνολική της έκταση είναι 128,5 τετρ.χλμ. και συγκροτείται από 11 κοινότητες (βλέπε πίνακα 4.6.1.).

Η περιοχή Κελλακίου απέχει σχετικά μεγάλη χρονοαπόσταση από το αστικό συγκρότημα Λεμεσού (25-35 λεπτά) και η προσβασιμότητα είναι δύσκολή λόγω φυσικών και γεωγραφικών χαρακτηριστικών (ορεινός όγκος).

Πίνακας 4.6.1 : Κοινότητες που συγκροτούν την χώρο-εδαφική ενότητα Κελλακίου

Βάσα	Βίκλα	Διερώνα
Σανίδα	Κελλάκι	Αρακαπός
Πρασιό	Ακαπνού	Συκόπετρα
Κλωνάρι	Επταγώνεια	

4.6.2. Δημογραφική φυσιογνωμία

Ο συνολικός πληθυσμός που διέμενε στην χώρο-εδαφική ενότητα το 2001 ήταν 1506 άτομα σε αντίθεση με το 1960 όπου ο πληθυσμός ανερχόταν στα 2431 άτομα. Από την έρευνα πεδίου (2005) προκύπτει ότι ο συνολικός πληθυσμός παρουσίασε μικρή αύξηση (1607) και αυτό οφείλεται στην πληθυσμιακή αύξηση των μεγάλων κοινοτήτων.

Στο πίνακα 4.6.2.1. παρουσιάζεται μια ταξινόμηση των κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητας ανάλογα με το πληθυσμιακό τους μέγεθος το 2001. Από τον συγκεκριμένο πίνακα προκύπτει ότι :

- Υπάρχει μεγάλος αριθμός μικρών πληθυσμιακών κοινοτήτων (έξι) που σε αυτές διαμένει το 14,7% του συνολικού πληθυσμού.

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων (76,4%) της περιοχής διαμένει στις μεγαλύτερες πληθυσμιακές κοινότητες (τρίτης τάξης μεγέθους).

Πίνακας 4.6.2.1. : Πληθυσμιακή ταξινόμηση των κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητας Κελλακίου (2001)

A/A	Τάξη μεγέθους	Αριθμός κοινοτήτων	Συνολικός πληθυσμός	Ποσοστό (%)
1	0-100	6	222	14,7
2	100-250	1	135	8,9
3	250-350	4	1149	76,4

Πηγή : Ιδία επεξεργασία.

Από την προηγούμενη ταξινόμηση είναι εμφανές ο μεγάλος αριθμός μικρών⁵² πληθυσμιακών κοινοτήτων αλλά και η απουσία μιας κοινότητας μεγάλου πληθυσμιακού μεγέθους. Η εξέλιξη του πληθυσμού των κοινοτήτων κατά τα έτη 1960-05 παρουσιάζεται στο πίνακα 4.6.2.2.

Πίνακας 4.6.2.2. : Πληθυσμός κοινοτήτων κατά τα έτη 1960-2005

Όνομασία Κοινότητας	Πληθυσμός (1960)	Πληθυσμός (1982)	Πληθυσμός (1992)	Πληθυσμός (2001)	Πληθυσμός (2005) (Ε.Π.)
Βάσα	151	68	74	54	45
Σανίδα	84	51	45	44	34
Πρασιό	195	108	79	81	95
Κλωνάρι	29	15	17	17	7
Βίκλα	22	6	0	0	2
Κελλάκι	408	250	217	270	300
Ακαπνού	175	59	34	26	17
Επταγώνεια	427	294	294	329	400
Διερώνα	322	292	286	258	267
Αρακαπός	401	367	327	292	370
Συκόπετρα	217	158	80	135	100

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Από τον πίνακα 4.6.2.3. όπου παρουσιάζεται η ποσοστιαία μεταβολή του πληθυσμού των κοινοτήτων, από το οποίο εύκολα διαπιστώνει κανείς ότι η μεγαλύτερη αρνητική ποσοστιαία μεταβολή για όλες τις κοινότητες εντοπίζεται την περίοδο 1960-82, που σε μερικές περιπτώσεις είχε φτάσει και -60%. Η μείωση του πληθυσμού συνεχίστηκε και στις επόμενες δεκαετίες με χαμηλότερους ρυθμούς. Στις μεγάλες πληθυσμιακά κοινότητες έχει αντιστραφεί η μεταβολή του πληθυσμού, τα τελευταία χρόνια, και

⁵² το μικρό πληθυσμιακό μέγεθος των κοινοτήτων υπήρχε και το 1960, δεν είναι αποτέλεσμα της πληθυσμιακής αποψίλωσης (βλέπε πίνακα 4.6.2.2.)

έτσι παρατηρείται μια σταθερή αύξηση του πληθυσμιακού τους μεγέθους. (Αρακαπά, Επταγώνεια, Κελλάκι)

Πίνακας 4.6.2.3.: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού 1960-2005 ανά κοινότητα

Όνομασία Κοινότητας	Μεταβολή 1960-82	Μεταβολή 1982-92	Μεταβολή 1992-01	Μεταβολή 1960-01	Μεταβολή 2001-2005
Βάσα	-55,0	8,8	-27,0	-64,2	-16,7
Σανίδα	-39,3	-11,8	-2,2	-47,6	-22,7
Πρασιτό	-44,6	-26,9	2,5	-58,5	17,3
Κλωνάρι	-48,3	13,3	0,0	-41,4	-58,8
Βίκλα	-72,7	-100,0	-	-100,0	-
Κελλάκι	-38,7	-13,2	24,4	-33,8	11,1
Ακαπνού	-66,3	-42,4	-23,5	-85,1	-34,6
Επταγώνεια	-31,1	0,0	11,9	-23,0	21,6
Λιερώνια	-9,3	-2,1	-9,8	-19,9	3,5
Αρακαπάς	-8,5	-10,9	-10,7	-27,2	26,7
Συκόπετρα	-27,2	-49,4	68,8	-37,8	-25,9

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Όσον αφορά την ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού των κοινοτήτων, όπως παρουσιάζεται στον πίνακα 4.6.2.4. προκύπτουν τα εξής :

- Το ποσοστό του νεανικού πληθυσμού σε όλες τις κοινότητες είναι σε ικανοποιητικό επίπεδο αφού κυμαίνεται από 17 μέχρι 30% (κοντά στο μέσο της επαρχίας).
- Αντίθετο με το ποσοστό του νεανικού πληθυσμού, το ποσοστό του ενεργού πληθυσμού παρουσιάζει απόκλιση (10%) από το μέσον όρο της επαρχίας.
- Τέλος το ποσοστό του γεροντικού πληθυσμού είναι σε ικανοποιητικά επίπεδα (17-22 %) στο σύνολο της χωρο-εδαφικής ενότητας ενώ σε κάποιες μικρές πληθυσμιακά κοινότητες το ποσοστό είναι διπλάσιο.

Πίνακας 4.6.2.4. : Δείκτες ηλικιακής διάρθρωσης πληθυσμού (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό νεανικού πληθυσμού (0-15)	Ποσοστό δυνητικά ενεργού πληθυσμού (15-65)	Ποσοστό γεροντικού πληθυσμού (65 και άνω)
Βάσα	16,7	38,9	37,0
Σανίδα	25,0	45,5	29,5
Πρασιτό	19,8	48,1	27,2
Κλωνάρι	29,4	47,1	17,6
Κελλάκι	19,6	55,9	17,8
Ακαπνού	0,0	53,8	46,2
Επταγώνεια	23,7	47,7	20,4
Διερώνα	22,9	53,5	15,1
Αρακαπάς	24,3	50,0	17,1
Συκόπετρα	29,6	45,2	16,3

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Στον πιο κάτω πίνακα παρουσιάζεται η ταξινόμηση των νοικοκυριών με βάση το μέγεθος τους από τον οποίο προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα :

- Υπάρχει μεγάλο ποσοστό μονομελών και διμελών νοικοκυριών σε όλες τις κοινότητες που στην πλειοψηφία τους είναι ζευγάρια ηλικιωμένων.
- Το ποσοστό πολυμελών νοικοκυριών (άνω των πέντε μελών) εντοπίζεται στις μεγάλες κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας και κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα (20%).

Πίνακας 4.6.2.5.: Ταξινόμηση του μεγέθους των νοικοκυριών ανά κοινότητα (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Ποσοστό 1 και 2 μέλη	Ποσοστό 3 μέλη	Ποσοστό 4 μέλη	Ποσοστό 5 μέλη	Ποσοστό με 6 μέλη και άνω
Βάσα	69,6	8,7	8,7	4,3	8,7
Σανίδα	72,2	0,0	16,7	5,6	5,6
Πρασιτό	50,0	14,3	25,0	3,6	7,1
Κλωνάρι	66,7	0,0	0,0	33,3	0,0
Βίκλα	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Κελλάκι	55,3	10,6	20,2	7,4	6,4
Ακαπνού	93,3	6,7	0,0	0,0	0,0
Επταγώνεια	49,5	13,8	15,6	15,6	5,5
Διερώνα	57,5	12,6	9,2	8,0	12,6
Αρακαπάς	56,9	12,7	10,8	11,8	7,8
Συκόπετρα	50,0	15,9	9,1	6,8	18,2

Πηγή : Σ.Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Από την πιο πάνω δημογραφική ανάλυση προκύπτει ότι ο πληθυσμός της χωρο-εδαφικής ενότητας έχει σταθεροποιηθεί, ενώ σε κάποιες κοινότητες παρατηρείται μικρή αύξηση. Το ανησυχητικό για την περιοχή είναι ο μεγάλος αριθμός μικρών

πληθυσμιακά κοινοτήτων που παρουσιάζουν αυξημένα ποσοστά ηλικιωμένων πληθυσμού και τα σημάδια ολοκληρωτικής εγκατάλειψης είναι εμφανές.

4.6.3. Δομή της τοπικής οικονομίας

Η οικονομία της χωρο-εδαφική ενότητα χαρακτηρίζεται ως κατεξοχήν αγροτική αφού στο σύνολο της, το 38,4% των απασχολούμενων απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, ενώ στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα απασχολούνται το 28,7% και 32,9% αντίστοιχα. Όσον αφορά τα ποσοστά απασχόλησης σε επίπεδο κοινοτήτων δεν υπάρχουν μεγάλες αποκλίσεις από το μέσο όρο της περιοχής, εκτός από το σχετικά υψηλό ποσοστό του τριτογενούς τομέα στις κοινότητες που βρίσκονται πιο κοντά στη αστική περιοχή Λεμεσού και οφείλεται στην καθημερινή μετακίνηση εργαζομένων προς αυτήν.

Πίνακας 4.6.3.1. : Ποσοστό απασχολούμενων ανά τομέα της οικονομίας (2001)

Όνομασία Κοινότητας	Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής
Βάσα	20,0	40,0	40,0
Σανίδα	42,9	42,9	14,3
Πρασιό (Κελλακίου)	26,9	38,5	34,6
Κλωνάρι	50,0	0,0	50,0
Κελλάκι	26,7	20,0	53,3
Ακαπνοῦ	42,9	14,3	42,9
Επταγώνεια	49,7	27,3	23,1
Διερώνα	40,4	31,7	27,9
Αρακαπιάς	40,8	27,5	31,7
Συκόπετρα	27,0	43,2	29,7

Πηγή : Σ. Υ.Κ., ίδια επεξεργασία

Πρωτογενής τομέας

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω μεγάλο ποσοστό των εργαζομένων της χωρο-εδαφικής ενότητας απασχολούνται στον γεωργικό κλάδο, λιγότερο στον κτηνοτροφικό ενώ μικρός αριθμός εργαζομένων απασχολείται στα λατομεία που υπάρχουν στην ευρύτερη περιοχή του Κελλακίου. Η κύρια καλλιέργεια της περιοχής είναι τα οπωροκηπευτικά είδη όπως ντομάτες και κάθε είδος φθαρτών (κατασκευή θερμοκηπίων) και στις πιο ορεινές κοινότητες εμφανής είναι και η καλλιέργεια φρούτο-δέντρων (κερασιές, μηλιές).

Ο κτηνοτροφικός τομέας στηρίζεται στην εκτροφή αιγοπροβάτων, και τα παράγωγα τους τυγχάνουν μεταποίηση εντός της περιοχής (λειτουργία βιοτεχνιών γαλακτοκομικών προϊόντων). Το Πραστιό είναι γνωστό για την ποιότητα των γαλακτοκομικών του προϊόντων (γιαούρτι, χαλούμι, αναρί) τα οποία μεταπωλούνται σε όλη την Κύπρο.

Η λειτουργία λατομείων στην ευρύτερη περιοχή Κελλακίου τα οποία τυγχάνουν εκμετάλλευση από επιχειρήσεις που εδρεύουν στην Λεμεσό, προσφέρουν θέσεις εργασίας για τους κατοίκους των κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητας. Ο πίνακας 4.6.3.2. παρουσιάζει τα νοικοκυριά που εξασφαλίζουν το κύριο εισόδημα τους από κλάδους του πρωτογενή τομέα.

Πίνακα 4.6.3.2.: Αριθμός νοικοκυριών που το κύριο εισόδημα τους εξασφαλίζεται από κλάδο του πρωτογενή τομέα (2005)

Όνομασία Κοινότητας	Γεωργία	Κτηνοτροφία	Γεωργία & Κτηνοτροφία	Εξόρυξη
Πραστιό Κελλακίου	3	1	0	1
Κελάκκι	12	0	0	0
Ακαπνού	4	0	0	0
Επταγώνια	20	0	13	0
Διερώνα	27	3	0	0
Αρακαπάς	10	4	4	0

Πηγή : Έρευνα πεδίου

Δευτερογενής τομέας

Μεγάλη συνεισφορά στην τοπική οικονομία έχει και ο δευτερογενής τομέας που οφείλεται κυρίως στην λειτουργία μικρού μεγέθους βιοτεχνιών. (βλέπε πίνακα 4.6.3.3.). Οι μονάδες αυτές καλύπτουν κυρίως την τοπική αγορά με εξαίρεση την βιοτεχνία γαλακτοκομικών προϊόντων στο Πραστιό (6 απασχολούμενους) και τα λατομεία που έχουν παγκύπρια εμβέλεια. Από τον πίνακα απουσιάζουν επιχειρήσεις του κατασκευαστικού κλάδου (λόγω ανακρίβειας στοιχείων) οι οποίες είναι αρκετές στην περιοχή και σε αυτές οφείλεται και το μεγάλο ποσοστό του δευτερογενή τομέα.

Πίνακας 4.6.3.3. : Αριθμός μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά κοινότητα (2005)

Όνομασία Κοινότητας	Μεταποιητικές μονάδες αγροτικών Προϊόντων	Άλλες μεταποιητικές επιχειρήσεις
Πραστιό	1. Βιοτεχνία γαλακτοκομικών προϊόντων (2) 2. Λατομείο (1)	0
Κελάκκι	0	1. Ξυλουργείο (1)
Επταγώνια	0	1. Ξυλουργείο (2)
Διερώνα	1. Βιοτεχνία γαλακτοκομικών προϊόντων (2)	0
Αρακαπός	1. Βιοτεχνία γαλακτοκομικών προϊόντων (2)	1. Ξυλουργείο (1)

Πηγή : Έρευνα πεδίου

Τριτογενής τομέας

Ο τριτογενής τομέας στην χωρο-εδαφική ενότητα δεν αντιπροσωπεύει μεγάλο ποσοστό (32,9%) λόγω της χαμηλής τουριστικής ανάπτυξης που έχει η περιοχή αλλά και του μειωμένου αριθμού υπηρεσιών που είναι χωροθετημένες σε αυτή (βλέπε παράρτημα πίνακα 4.6.3.4.). Το υπάρχον ποσοστό οφείλεται στο αυξημένο ποσοστό εργαζομένων στην αστική περιοχή Λεμεσού και στον μικρό αριθμό εμπορικών καταστημάτων καθημερινής χρήσης και εστιατορίων.

Ο πίνακας 4.6.3.5. παρουσιάζει το ποσοστό εργαζομένων που εργάζονται στην κοινότητα που διαμένουν. Συνολικά συμπεραίνουμε ότι σχεδόν οι μισοί εργαζόμενοι δουλεύουν στις κοινότητες όπου διαμένουν, ενώ χαμηλά ποσοστά εμφανίζουν οι κοινότητες που το ποσοστό απασχόλησης στον τριτογενή τομέα είναι υψηλό (τόπος εργασίας αστική περιοχή Λεμεσού). Αφορά κυρίως άτομα τα οποία έχουν πανεπιστημιακή μόρφωση και είναι αναγκασμένα να το πράξουν αυτό μην έχοντας δεύτερη επιλογή.

Πίνακας 4.6.3.5. : Ποσοστό εργαζομένων που απασχολούνται στην
κοινότητα που διαμένουν (2001)

Ονομασία Κοινότητας	Ποσοστό εργαζομένων εντός της κοινότητας
Βάσα (Κελλακίου)	20,0
Σανίδα	57,1
Πρασιό (Κελλακίου)	30,8
Κλωνάρι	25,0
Κελλάκι	52,4
Ακαπνού	85,7
Επταγώνεια	61,5
Διερώνα	41,3
Αρακαπάς	50,8
Συκόπετρα	40,5

Πηγή : Σ. Υ.Κ. ίδια επεξεργασία

4.6.4. Υποδομές

Οδικό δίκτυο – Μεταφορές

Το οδικό δίκτυο της περιοχής είναι σε πολύ καλή κατάσταση αφού αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα έργα που έχουν γίνει στην επαρχία Λεμεσού την τελευταία δεκαετία. Αποσκοπούσε στην βελτίωση της προσβασιμότητας στη περιοχή, η οποία αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα. Η βελτίωση του κεντρικού οδικού δικτύου της περιοχής που σύνδεε τις κοινότητες με την αστική περιοχή είχε πολύ θετικά αποτελέσματα στην προσπελασιμότητα της περιοχής αφού ο χρόνος μετάβασης στην πόλη είχε μειωθεί στα 25-30 λεπτά⁵³ παράγοντας που συντέλεσε σημαντικά στην παραμονή του πληθυσμού στις κοινότητες, και στην περαιτέρω ανάπτυξη της περιοχής (αύξηση της τουριστικής ανάπτυξης). Οι τοπικές οδικές συνδέσεις των οικισμών είναι σε σχετικά καλή κατάσταση αλλά μπορούν να υπάρξουν σημαντικές δυνατότητες βελτίωσης.

Η συγκοινωνιακή σύνδεση της χωρο-εδαφικής ενότητας με την αστική περιοχή Λεμεσού πραγματοποιείται με αγροτικά λεωφορεία τα οποία διανύουν δυο δρομολόγια καθημερινά ένα το πρωί και ένα το μεσημέρι εξυπηρετώντας κυρίως ηλικιωμένους και μαθητές γυμνασίου-λυκείου.

⁵³ πριν την υλοποίηση του νέου οδικού άξονα ο κάτοικος της περιοχής χρειαζόταν τουλάχιστον 45-50 λεπτά να μεταβεί στην πόλη, χρόνος απαγορευμένος για την καθημερινή μετακίνηση των κατοίκων για εργασία στην πόλη με βάση τα κυπριακά δεδομένα.

Υποδομές εκπαίδευσης

Σε ολόκληρη την χωρο-εδαφική ενότητα υπάρχει ένα δημόσιο δημοτικό και νηπιαγωγείο που λειτουργεί σε περιφερειακό επίπεδο και εξυπηρετεί όλες τις κοινότητες. Το σχολικό συγκρότημα βρίσκεται στην κοινότητα Επταγώνειας, και οι μαθητές των υπολοίπων κοινοτήτων έχουν την δυνατότητα να πηγαиноέρχονται σε αυτό με σχολικό λεωφορείο που επιχορηγεί το υπουργείο. Τα βασικά χαρακτηριστικά των σχολικών υποδομών αναφέρονται στον πίνακα 4.6.4.

Η απουσία γυμνασίου και λυκείου από την περιοχή αναγκάζει τους μαθητές να καταφεύγουν στα γυμνάσια και λύκεια της αστικής περιοχής Λεμεσού, πράγμα το οποίο δημιουργεί αρκετά προβλήματα. Το θετικό για την περιοχή είναι η δημιουργία ενός δημόσιου φροντιστηρίου για ξένες γλώσσες, για μαθητές του δημοτικού και γυμνασίου. Αυτό στεγάζεται στις σχολικές εγκαταστάσεις του υφιστάμενου σχολικού συγκροτήματος.

Πίνακας 4.6.4.: Βασικά χαρακτηριστικά σχολικών υποδομών (2005)

Όνομασία Κοινότητας	Αριθμός μαθητών στο νηπιαγωγείο	Αριθμός μαθητών στο δημοτικό	Αριθμός δασκάλων στο νηπιαγωγείο	Αριθμός δασκάλων στο δημοτικό	Αριθμός Ιδιωτικών/ Δημόσιων φροντιστηρίων	Αριθμός αιθουσών διδασκαλίας νηπιαγωγείου	Αριθμός αιθουσών διδασκαλίας δημοτικού
Επταγώνεια	30	120	2	9	1	2	9

Πηγή : Έρευνα πεδίου

Υποδομές Υγείας – Πρόνοιας

Οι παροχές ιατρικής περίθαλψης στην χωρο-εδαφική ενότητα είναι πολύ φτωχές, αφού υπάρχουν μόνο αγροτικά ιατρεία στις μεγάλες κοινότητες με μια εβδομαδιαία επίσκεψη από γιατρό του νοσοκομείου Λεμεσού. Έτσι οι κάτοικοι αναγκάζονται να εξυπηρετούνται από τα ιατρικά κέντρα της Λεμεσού.

Δημόσιες Υπηρεσίες

Οι μοναδικές κεντρικές λειτουργίες και υπηρεσίες που υπάρχουν στην περιοχή είναι ο Πυροσβεστικός σταθμός και το Γραφείο του Τμήματος Γεωργίας που έχουν έδρα

στην Επταγώνεια.. Οι υπόλοιπες εξυπηρετήσεις γίνονται από υπηρεσίες της αστικής περιοχής Λεμεσού.

Αθλητικές και πολιτιστικές υποδομές

Σημαντικές ελλείψεις υπάρχουν και σε θέματα αθλητικών και πολιτιστικών υποδομών αφού υπάρχουν μόνο δυο γήπεδα ποδοσφαίρου (Επταγώνεια, Πρασιό) τα οποία ανήκουν στο σχολικό συγκρότημα. Η μοναδική κοινότητα που διαθέτει ομάδα ποδοσφαίρου στο αγροτικό πρωτάθλημα είναι η Επταγώνεια.

Τέλος στην χωρο-εδαφική ενότητα Κελλακίου υπάρχουν τέσσερα πολιτιστικά κέντρα (Πρασιό, Κελλάκι, Επταγώνεια, Αρακαπάς) που στηρίζουν την παρουσία τους στην πλούσια πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής αλλά και στην συμβολή των αποδήμων οι οποίοι διατηρούν καλές σχέσεις με τις πατρογονικές τους εστίες. Τα πολιτιστικά κέντρα συμβάλουν σημαντικά στην ψυχαγωγία των κατοίκων και αποτελούν τους πυρήνες μετάδοσης της παράδοσης στις νεότερες γενιές.

4.6.5. Αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης

Δυνατότητες :

- Αξιόλογο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.(μεγάλες δασικές εκτάσεις στην γύρω περιοχή)
- Μεγάλα ποσοστά νεανικού και ενεργού πληθυσμού.
- Οι ισχυροί δεσμοί και η διατήρηση της ιδιοκτησίας των κατοίκων των πόλεων στον τόπο της καταγωγής τους στην υπαίθρο και σε συνάρτηση με τις μικρές χρονικές αποστάσεις (βελτίωση του οδικού δικτύου), ευνοεί σε κάποιο βαθμό την επαναδραστηριοποίηση και ανανέωση των κοινοτήτων και την αξιοποίηση των προσφερόμενων ευκαιριών ανάπτυξης.

Αδυναμίες :

- Κατακερματισμένες και διάσπαρτες μικρές πληθυσμιακές κοινότητες.
- Απομακρυσμένες κοινότητες με πολλά αναπτυξιακά προβλήματα.

- Χαμηλός βαθμός καθετοποίησης της αγροτικής παραγωγής.
- Μεγάλες ελλείψεις σε υποδομές αποχέτευσης και ΧΥΤΑ.
- Μεγάλος βαθμός εξάρτησης σε θέματα εξυπηρέτησεων (υγείας, παιδείας) από το αστικό συγκρότημα της Λεμεσού.
- Δυσκολία στην προσβασιμότητα της περιοχής λόγω ορεινού όγκου με αποτέλεσμα να παρατηρούνται μεγάλες κλίσεις και πολλές στροφές στο οδικό δίκτυο της περιοχής.

Ευκαιρίες :

- Χρηματοδοτικά προγράμματα της Ε.Ε. για αναπτυξιακές πρωτοβουλίες (πρόγραμμα Leader)
- Χρηματοδοτήσεις για κατασκευή υποδομών από τα εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα.
- Η ολοένα αυξανόμενη διεθνής ζήτηση για εναλλακτικές μορφές τουρισμού και η τάση απόκτησης δευτέρας κατοικίας σε περιοχές της υπαίθρου.
- Η υιοθέτηση του ευρωπαϊκού μοντέλου και των ευρύτερων προσανατολισμών της Ε.Ε. στον τομέα της αγροτικής πολιτικής αναμένεται να συμβάλει στην εξουδετέρωση υφιστάμενων στρεβλώσεων, (π.χ. στον αμπελουργικό τομέα), τη εντονότερη αναζήτηση βιώσιμων λύσεων και τη παροχή αυξημένων κινήτρων στα πλαίσια του πολυδιάστατου ρόλου της γεωργίας με πιθανό αποτέλεσμα την ανάκαμψη ορισμένων κλάδων που παρουσιάζουν προβλήματα.

Απειλές :

- Οι ισχυρές ανταγωνιστικές πιέσεις που αναμένεται να αντιμετωπίσει ο γεωργικός τομέας μετά την ένταξη στην Ε.Ε., παράλληλα με τα ήδη υφιστάμενα σοβαρά διαρθρωτικά και άλλα προβλήματα.
- Η πιθανώς μη αναστρέψιμη αποψίλωση ορισμένων περιοχών της υπαίθρου από τον παραδοσιακό πληθυσμό του και η συνακόλουθη γήρανση των κατοίκων, πράγμα που απειλεί να οδηγήσει σε αποτυχία την προσπάθεια για ανανέωση των αγροτικών κοινοτήτων.

4.6.6. Αξιολόγηση της λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας Κελλακίου

Από την πιο ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης της χωρο-εδαφικής ενότητας Κελλακίου παρατηρούμε ότι αντιμετωπίζει αρκετά αναπτυξιακά προβλήματα τα οποία καλείται να επιλύσει. Όσον αφορά την λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας προκύπτουν τα εξής :

- Η κοινότητα της Επταγώνειας μπορεί να αποτελεί το τοπικό κέντρο ανάπτυξης της περιοχής έχοντας το μεγαλύτερο πληθυσμιακό μέγεθος αλλά και λόγω της κεντρικής της θέσης. Από την άλλη όμως δεν έχει εκείνο το κρίσιμο μέγεθος που θα προσελκύσει της ιδιωτικές επενδύσεις, αλλά και τον μεγάλο αριθμό δυνητικά ενεργού πληθυσμού που θα προωθήσει την τοπική ανάπτυξη. Όσον αφορά την κεντρική της θέση, η πιο απομακρυσμένη κοινότητα της χωρο-εδαφικής ενότητας απέχει από αυτή περίπου 13 λεπτά που αποτελεί ένα καλό χρονικό διάστημα. Ακόμη η εγκατάσταση του περιφερειακού δημοτικού σχολείου στα όρια της, και η συγκέντρωση των δημόσιων υπηρεσιών (Πυροσβεστικός σταθμός και Γραφείο του Τμήματος Γεωργίας) αυξάνουν τον βαθμό κεντρικότητας της καθιστώντας την έτοιμη να αποτελέσει τον κεντρικό πόλο ανάπτυξης της χωρο-εδαφικής ενότητας.
- Σε συνολικό επίπεδο η χωρο-εδαφική ενότητα έχει μεγάλη εξάρτηση από το αστικό συγκρότημα Λεμεσού γεγονός που οφείλεται στην απουσία αρκετών κεντρικών δημόσιων υπηρεσιών και λειτουργιών (αστυνομικό σταθμό, αγροτικό νοσοκομείο, γυμνάσιο και λύκειο) αλλά και οικονομικών επιχειρήσεων. Οι σημαντικές αυτές απουσίες μειώνουν τον βαθμό αυτονομίας της περιοχής.
- Επίσης η διασπορά πολλών μικρών κοινοτήτων δημιουργεί αρκετά προβλήματα στην συνοχή του χώρου καθιστώντας πολυδάπανα τα δημόσια έργα για την αειφορική ανάπτυξη της περιοχής.

Σε γενικές γραμμές προκύπτει ότι η χωρο-εδαφική ενότητα Κελλακίου έχει πολύ χαμηλό βαθμό λειτουργικότητας και αυτονομίας λόγω ελλείψεων δημόσιων υπηρεσιών που οδηγεί στο υψηλό βαθμό εξάρτησης της από την αστική περιοχή.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα αποτυπωθούν προτάσεις για την τοπική ανάπτυξης και την βελτίωση της λειτουργικότητας της χωρο-εδαφικής ενότητας Πλατρών. Έχει επιλεγεί

η συγκεκριμένη περιοχή δια τον λόγω ότι αποτελεί την κατεξοχήν ορεινή περιοχή της επαρχίας Λεμεσού και στο εσωτερικό της εντοπίζονται κοινωνικοοικονομικές ανισότητες και χωρικές ανισορροπίες. Όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως η χωρο-εδαφική ενότητα Πλατρών μπορεί να χωριστεί σε δυο ζώνες εφ' όσον το επίπεδο ανάπτυξής τους διαφέρει σημαντικά και έτσι χρειάζονται η εφαρμογή μιας σωστής στρατηγικής αλλά και εξειδικευμένες προτάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΧΩΡΟ-ΕΔΑΦΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΛΑΤΡΩΝ

5.1. Αναπτυξιακοί στόχοι

Στο σημείο αυτό, τίθενται στρατηγικοί στόχοι για την ανάπτυξη της χωρο-εδαφικής ενότητας Πλατρών. Οι στόχοι αυτοί προέκυψαν από την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της ανάλυσης δυνατοτήτων-αδυναμιών και ευκαιριών-απειλών που παρουσιάζει η χωρο-εδαφική ενότητα. Οι κεντρικοί στόχοι είναι τρεις :

- 1. Προστασία και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και ανάδειξη των συγκριτικών του πλεονεκτημάτων.**
- 2. Απάμβλυνση των συγκριτικών αναπτυξιακών μειονεκτημάτων της χωρο-εδαφικής ενότητας από πλευράς κοινωνικών και άλλων υποδομών.**
- 3. Μετάβαση της οικονομίας των κοινοτήτων σε μια πιο πολυδιάστατη οικονομική βάση, με έμφαση σε δραστηριότητες μεγαλύτερης προστιθέμενης αξίας**

Όπως έχει προαναφερθεί (βλέπε ενότητα 4.3.) η χωρο-εδαφική ενότητα Πλατρών χαρακτηρίζεται ως η πιο τουριστική ορεινή περιοχή της Κύπρου και αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο πλούσιο φυσικό περιβάλλον. Δεδομένου των παραπάνω η προστασία του περιβάλλοντος επιβάλλεται να στοχεύει στην κατασκευή έργων που θα περιορίσουν τα φαινόμενα επιβάρυνσής του και θα βελτιώσουν τα φυσικά οικοσυστήματα. Η αξιοποίηση του περιβάλλοντος επιδιώκεται στην πιο ήπια μορφή με σήμανση και χάραξη διαδρομών γνωριμίας με τις φυσικές ομορφιές της περιοχής που έχει ήδη αρχίσει να γίνεται σε μικρό βαθμό από τον Κυπριακό Οργανισμό Τουρισμού. Στη συνέχεια, ακολουθεί η ανάλυση των ειδικότερων στόχων, βαρύνουσας σημασίας για την εξέλιξη της συγκεκριμένης χωρο-εδαφικής ενότητας :

- Η αναβάθμιση της τεχνικής και κοινωνικής υποδομής, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα ελκυστικότερο περιβάλλον τόσο για τις επιχειρήσεις όσο

και για τους εργαζόμενους και τους κατοίκους αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα συγκράτησης του τοπικού πληθυσμού που θα διατηρήσει ζωντανές τις κοινότητες και κυρίως της Ζώνης Β, που αντιμετωπίζουν και τα σημαντικότερα προβλήματα.

- Η διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων, βοηθώντας τους κατοίκους να δραστηριοποιηθούν σε μη γεωργικές δραστηριότητες. Κομβικό σημείο της παρέμβασης θα είναι η στρατηγική για την ανάπτυξη τουριστικών 'ειδικών' προϊόντων (δηλαδή ευκαιριών ενασχόλησης, δραστηριοτήτων και ψυχαγωγίας με θέματα από τη φύση και τον πολιτισμό) που να εξυπηρετούν τον αγροτουρισμό, τον φυσιολατρικό, πολιτιστικό, αθλητικό και ποδηλατικό τουρισμό, τους περιπατητές κλπ. Ωστόσο, η διαφοροποίηση της οικονομικής βάσης δεν επαρκεί για την ανάσχεση και αντιστροφή των δυσμενών δημογραφικών χαρακτηριστικών και είναι επομένως αναγκαίο να συνοδεύεται από παρεμβάσεις βελτίωσης της ποιότητας ζωής σε ολόκληρη την χωρο-εδαφική ενότητα και άρσης της απομόνωσης κυρίως των κοινοτήτων της Ζώνης Β. Κύρια εργαλεία της στρατηγικής αυτής είναι η δημιουργία νέων υποδομών μεταφορών και κοινωνικών υπηρεσιών και δραστηριοτήτων, καθώς και η βελτίωση της πρόσβασης των κατοίκων στις ήδη υπάρχουσες υπηρεσίες κυρίως μέσα από τη χρήση των νέων τεχνολογιών, πληροφορικής και επικοινωνιών.
- Τέλος, η βελτίωση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος είναι ένα εργαλείο το οποίο εξυπηρετεί και τις δύο παραπάνω επιδιώξεις της στρατηγικής μέσα από τη δημιουργία ελκυστικότερων χώρων για εργασία και διαβίωση.

5.2. Προτεινόμενες αναπτυξιακές προτάσεις

1. Δημιουργία αναπτυξιακής εταιρίας σε επίπεδο χωρο-εδαφικής ενότητας

Οι κοινοτικές δράσεις στην χωρο-εδαφική ενότητα είναι αμελητέες έστω και αν κάποιες κοινότητες έχουν υψηλό επίπεδο ανάπτυξης που οφείλεται στον τουρισμό. Οι

πλείστες αναπτυξιακές δράσεις οφείλονται στον ιδιωτικό τομέα αλλά και σε δράσεις του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού. Η δημιουργία ενός δυναμικού αναπτυξιακού οργανισμού (μη κεδροσκοπισκού χαρακτήρα) από τις κοινοτικές αρχές θα επιφέρει αρκετά θετικά αποτελέσματα για την αειφορική ανάπτυξη της περιοχής. Γνωρίζοντας τη δυναμική της περιοχής (τα συγκριτικά πλεονεκτήματα) και με τη δυνατότητα διαβουλεύσεων με την τοπική κοινωνία θα μπορέσει να πάρει ουσιαστικότερες αποφάσεις-δράσεις που θα βοηθήσουν την τοπική ανάπτυξη. Επιπλέον, τα έσοδα από την εκμετάλλευση των τοπικών πόρων (αύξηση της προστιθέμενης αξίας) θα επενδύονται στην περιοχή και θα επιφέρουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα για την οικονομική ανάπτυξη. Επίσης, οι μικρές και γερασμένες πληθυσμιακά κοινότητες δεν έχουν τα κατάλληλα διοικητικά στελέχη που θα μπορέσουν να προτείνουν και να υλοποιήσουν αναπτυξιακές προτάσεις.

Με την υλοποίηση και τη δράση της αναπτυξιακής εταιρίας η χωρο-εδαφική ενότητα έχει την ευκαιρία να βελτιώσει την οικονομική και κοινωνική της κατάσταση μειώνοντας σημαντικά τις εσωτερικές χωρικές ανισοροπίες και κοινωνικοοικονομικές ανισότητες που ήδη υπάρχουν και είναι σε υψηλά επίπεδα.

Προτεινόμενες δράσεις

A) Δημιουργία ξενώνων στις κοινότητες της Ζώνης Β (Παλαιόμυλος, Άγιος Δημήτριος, Τρεις Ελιές)

Οι συγκεκριμένες κοινότητες της Ζώνης Β αλλά και οι υπόλοιπες κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας διαθέτουν μεγάλο αριθμό παλαιών εγκαταλελειμμένων σπιτιών, τα οποία εδώ και χρόνια μένουν ανεκμετάλλευτα. Με την κατάλληλη αναπαλαίωση των συγκεκριμένων κατοικιών (χρηματοδότηση από προγράμματα της Ε.Ε. και Κ.Ο.Τ.) τα οποία διαθέτουν μια ιδιαίτερη αρχιτεκτονική μπορούν να διαμορφωθούν πολύ καλού επίπεδου ξενώνες. Με τη σωστή διαχείριση και εκμετάλλευση των ξενώνων αυτών από την εταιρεία θα αυξηθούν οι θέσεις εργασίας στην περιοχή και θα συνεισφέρουν στην τοπική ανάπτυξη. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη την υψηλή τουριστική ζήτηση που εντοπίζεται στην

περιοχή Τροόδους θα λειτουργήσουν επικουρικά στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

B) Προβολή της περιοχής σε εθνικό και διεθνές επίπεδο

Η οργάνωση μιας επιχειρηματικής ομάδας στελεχωμένη με το κατάλληλο προσωπικό, η οποία θα είναι υπεύθυνη για την τουριστική προβολή της περιοχής τόσο σε εθνικό όσο και Ε.Ε. επίπεδο. Η τουριστική προβολή της περιοχής συμβάλλει σημαντικά στην προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού τουριστών.

Γ) Υλοποίηση ειδικών αναπτυξιακών μελετών

Η συγκεκριμένη αναπτυξιακή εταιρεία θα προβαίνει στην εκπόνηση συγκεκριμένων αναπτυξιακών μελετών (πολεοδομικές, αρχιτεκτονικές, οικονομικές, κλπ) οι οποίες θα ενισχύσουν την αειφορική ανάπτυξης της περιοχής. Επίσης, στα πλαίσια των μελετών θα αναλαμβάνονται και τεχνικά έργα τα οποία έχει ανάγκη η περιοχή.

2. Υλοποίηση μέτρων για τη θετική ενεργοποίηση των κατοίκων και τη μεταφορά γνώσεων και εμπειρίας

Για να συμμετέχουν οι κάτοικοι σε μια διαδικασία ανάπτυξης πρέπει αφενός να πεισθούν και αφετέρου να αποκτήσουν τις απαραίτητες θεωρητικές γνώσεις. Η ανάγκη αυτή θα καλυφθεί με την κατάρτιση των κατοίκων σε συγκεκριμένα θεματικά αντικείμενα. Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο το οποίο αφορούσε την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, η περιοχή στηρίζεται οικονομικά, κυρίως, στον τουρισμό. Έτσι, κρίνεται αναγκαίο η θετική ενεργοποίηση και ενημέρωση των κατοίκων σε θέματα τουρισμού και περιβάλλοντος (κρίσιμος παράγοντας για την ανάπτυξη του τουρισμού). Χρήσιμο θα ήταν η οργάνωση από το κράτος ή από κάποιο υπεύθυνο οργανισμό η διεξαγωγή σεμιναρίων για τους κατοίκους της περιοχής αλλά και η μεταφορά γνώσεων μέσα από εμπειρίες άλλων χωρών που αντιμετώπισαν παρόμοιες καταστάσεις.

3. Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός των ΜΜΕ επιχειρήσεων

Ανάπτυξη, επέκταση, εκσυγχρονισμός των χειροτεχνικών ή και μεταποιητικών επιχειρήσεων με έμφαση στις ΜΜΕ και των επιχειρήσεων προώθησης των παραδοσιακών προϊόντων. Τα τελευταία χρόνια η αύξηση της ζήτησης για ποιοτικά αγροτικά προϊόντα είναι εμφανής ιδιαίτερα από τους κατοίκους των πόλεων αλλά και τους επισκέπτες. Το κράτος μέσα από πολιτικές και δράσεις θα πρέπει να στηρίζει οικονομικά τις υφιστάμενες επιχειρήσεις (επέκταση, εκσυγχρονισμός) αλλά να παρέχει και κίνητρα σε νέους επιχειρηματίες. Η ίδρυση τουριστικών και μεταποιητικών επιχειρήσεων θα συμβάλει στην κάλυψη των τοπικών αναγκών αλλά και την αύξηση της ενδογενούς δυναμικής, παράγοντες που θα βοηθήσουν σημαντικά στην βελτίωση της τοπικής οικονομίας και συνάμα θα αυξήσει την αυτονομία της περιοχής αφού θα ανεξαρτητοποιηθεί περισσότερο από την αστική περιοχή της Λεμεσού.

4. Βελτίωση ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και προώθηση νέων τεχνολογιών

Η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής στις κοινότητες είναι μια απαραίτητη προϋπόθεση για τη διατήρηση του τοπικού πληθυσμού και ειδικά των νέων. Η τάση πληθυσμιακής αποδυνάμωσης, που σημειώνεται τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, έχει οδηγήσει στην εγκατάλειψη πολλών κοινοτήτων και στην υποβάθμιση της δημόσιας υποδομής (σχολείων, αγροτικών ιατρείων).

Στη συγκεκριμένη χωρο-εδαφική ενότητα, πολύ λίγες κοινότητες (Πάνω & Κάτω Πλάτρες, Φοινί, Μονιάτης) διαθέτουν πλέον ένα δομημένο περιβάλλον, το οποίο είναι ελκυστικό και λειτουργικό σύμφωνα με τα σύγχρονα πρότυπα ζωής για τους κατοίκους και τους επισκέπτες. Η προστασία και η διατήρηση τόσο του περιβάλλοντος όσο και της πολιτιστικής κληρονομιάς κρίνεται επιτακτική ανάγκη για την αύξηση της ελκυστικότητας των οικισμών και ως τόποι κατοικίας αλλά και για την προσέλκυση τουριστικών επιχειρήσεων. Αποτελεί, επίσης, μια από τις σημαντικότερες πηγές εναλλακτικού εισοδήματος και επηρεάζει καθοριστικά την ανάπτυξη του τουρισμού.

Επιπλέον, η περιοχή διαθέτει σημαντικά σε αριθμό και αξία ιστορικά και πολιτιστικά μνημεία, τα οποία αποτελούν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για την ενίσχυση της τουριστικής δραστηριότητας.

Προτεινόμενες δράσεις

A) Κατασκευή γυμνασίου-λυκείου στην κοινότητα Φοινοιά

Στην χωρο-εδαφική Πλατρών λειτουργεί ένα δημόσιο γυμνάσιο-λύκειο στην κοινότητα Λεμύθου, το οποίο δεν εξυπηρετεί σε ικανοποιητικό βαθμό την περιοχή λόγω μη κεντρικής θέσης. Έτσι, απαιτείται η κατασκευή ενός καινούριου γυμνασίου-λυκείου στην κοινότητα Φοινοιά που αποτελεί την έδρα της χωρο-ενότητας (δίπολο μαζί με της Πάνω Πλάτρες) καταλαμβάνοντας κεντρικότερη θέση ώστε να εξυπηρετεί καλύτερα τις ανάγκες των μαθητών. Με την κατασκευή του συγκεκριμένου σχολείου η περιοχή θα αποκτήσει μεγαλύτερη αυτονομία και λειτουργικότητα.

B) Κατασκευή νέου ιατρικού κέντρου στην κοινότητα Προδρόμου

Η κατασκευή ενός νέου ιατρικού κέντρου στην κοινότητα Προδρόμου επιβάλλεται λόγω της μεγάλης απόστασης από το υφιστάμενο ιατρικό κέντρο αλλά και λόγω των αυξημένων αναγκών που οφείλονται στην ύπαρξη του Δασικού Κολεγίου Κύπρου (προσέλκυση φοιτητών).

Γ) Δημιουργία Συμβουλίου Κοινωνικής Ευημερίας στην κοινότητα Παλαιόμυλος

Μέλημα του Συμβουλίου Κοινωνικής Ευημερίας θα είναι η βοηθάει προς τα άτομα της τρίτης ηλικίας, ώστε να παραμείνουν αυτόνομα ισότιμα ενεργά μέλη του κοινωνικού συνόλου και να τους παρέχει ευκαιρίες για δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους. Η δημιουργία αυτού του συμβουλίου κρίνεται επιτακτική για δυο λόγους, τόσο για τα υψηλά ποσοστά ηλικιωμένων που εντοπίζονται στις κοινότητες της περιοχής όσο και για την κοινωνική απομόνωση την οποία βιώνουν τα τελευταία χρόνια οι κάτοικοι.

Δ) Βελτίωση του τοπικού οδικού δικτύου

Οι κοινότητες της Ζώνης Β βρίσκονται σε μια κοινωνική και χωρική απομόνωση που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην κακή οδική σύνδεση μεταξύ τους αλλά και με την ευρύτερη περιοχή. Επιτακτική ανάγκη είναι η βελτίωση του οδικού δικτύου με την χάραξη καινούριων αξόνων, κυρίως, για τη σύνδεση των κοινοτήτων Καμινάρια και Τρεις Ελιές με το Φοινί με στόχο την άρση της απομόνωσή τους.

5. Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις σε επιλεγμένους οικισμούς

Το ευρύ φάσμα των προβλημάτων που συνυπάρχουν στις κοινότητες της χωρο-εδαφικής ενότητας που εξετάζεται απαιτούν συνδυασμένη δράση για να επιλυθούν. Όλα αυτά απαιτούν την προώθηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων παρέμβασης σε επιλεγμένες κοινότητες, τα οποία θα χρησιμεύσουν ως πιλοτικά έργα.

Προτεινόμενες δράσεις

Α) Πολεοδομικές αναπλάσεις στις κοινότητες Λεμόθου, Αγίου Δημητρίου, Καναρίων και Τρεις Ελιές

Στις συγκεκριμένες κοινότητες εντοπίζονται ελλείψεις σε χώρους στάθμευσης και πλατειών με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται αρκετά κυκλοφοριακά προβλήματα κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες (επισκέψεις από απόδημους). Ακόμη, εντοπίζονται σπίτια ερειπωμένα δημιουργώντας αρκετά προβλήματα ατομικής ασφάλειας των κατοίκων. Έτσι, χρειάζονται αναπλάσεις περιοχών στο εσωτερικό των συγκεκριμένων οικισμών που θα βελτιώσουν σημαντικά την εικόνα και λειτουργία των κοινοτήτων.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Κυπριακή οικονομία κατά την τελευταία εικοσαετία χαρακτηρίζεται από υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, με τους τομείς των υπηρεσιών να αποτελούν τους κύριους μοχλούς ανάπτυξης. Η διαφοροποίηση της διάρθρωσης της παραγωγής προς όφελος των τριτογενών τομέων και σε βάρος των πρωτογενών και δευτερογενών τομέων οδήγησε σε ενδοπεριφερειακές (χωρικές) ανισότητες με την επικέντρωση της οικονομικής ανάπτυξης στα αστικά κέντρα και στις παράλιες περιοχές, γεγονός που οδήγησε στην αποδυνάμωση των αγροτικών περιοχών. Αποτέλεσμα της πιο πάνω διαδικασίας ήταν σχεδόν όλες οι κοινότητες της επαρχίας Λεμεσού, με εξαίρεση εκείνες που είτε γειτνιάζουν με το αστικό κέντρο είτε έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα και προσελκύουν κυρίως τουριστικές χρήσεις, να παρουσιάζουν έντονες τάσεις συνεχιζόμενης πληθυσμιακής αποψίλωσης και γήρανσης. Οι εξελίξεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση του πληθυσμού της υπαίθρου, αφού το 1960 το ποσοστό του πληθυσμού της υπαίθρου αποτελούσε το 45% του συνολικού πληθυσμού της επαρχίας Λεμεσού ενώ το 2001 το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 21%.

Οι μέσο-μακροπρόθεσμες επιπτώσεις, τόσο για την Κύπρο όσο και για την Επαρχία Λεμεσού, προβλέπονται να είναι πολύ θετικές με την προϋπόθεση ότι θα καταφέρουν να εκμεταλλευτούν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα, τις νέες ευρωπαϊκές και διεθνείς εξελίξεις (παγκοσμιοποίηση) αλλά και να καταφέρουν να επιλύσουν τα διαρθρωτικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν (κυρίως οι περιοχές της υπαίθρου). Οι σημαντικότεροι παράγοντες που θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στην σύνταξη διάφορων αναπτυξιακών μελετών, και θα βοηθήσουν στην αειφόρο ανάπτυξη της χώρας είναι οι ακόλουθες :

- α) Η επάρκεια προϊόντων για την τοπική αγορά (Κύπρου), ιδιαίτερα λόγω της αύξησης του κόστους μεταφοράς (πολύ υψηλές τιμές πετρελαίου), αλλά και η εξασφάλιση ποιοτικών και υγιεινών προϊόντων για τους κατοίκους και τους τουρίστες.
- β) Η ανάγκη διατήρησης και διαχείρισης του υπαίθρου χώρου για αποφυγή πυρκαγιών αλλά και άλλων περιβαλλοντικών καταστροφών που υποβαθμίζουν την φυσική ομορφιά του χώρου.

γ) Η διατήρηση και η ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της χώρας οι οποίοι τείνουν να αποτελέσουν τους σημαντικότερους πόρους ανάπτυξης της (τουριστική ανάπτυξη, αγροτουρισμός).

Έπειτα από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης της περιοχής της υπαίθρου της επαρχίας Λεμεσού, την τελευταία δεκαετία παρατηρήθηκε μια διαδικασία «αγροτικής αναγέννησης» που συνδέεται, τόσο με τη δημογραφική αναζωογόνηση αλλά και την ανάπτυξη έξω-γεωργικών δραστηριοτήτων (τουρισμός, μικρές βιοτεχνίες), που συνέβαλαν στην δημιουργία μιας ενδογενής δυναμικής. Η οικονομική και δημογραφική ανασύνθεση των αγροτικών κοινοτήτων βοήθησε στην δημιουργία μιας νέας σχέσης και αλληλεξάρτησης αστικού και αγροτικού χώρου ξεφεύγοντας από τις στενές και μονόδρομες σχέσεις πόλης υπαίθρου. Ωστόσο, δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι δεν υπάρχει μεγάλη εξάρτηση σε θέματα δημόσιων κοινωνικών και κεντρικών υπηρεσιών αφού οι ελλείψεις σε υποδομές υγείας-πρόνοιας και εκπαίδευσης στο σύνολο του αγροτικού χώρου είναι αρκετές. (ορεινές απομακρυσμένες περιοχές). Η ανάπτυξη των περιοχών της υπαίθρου οφείλεται, κυρίως, στην βελτίωση του οδικού δικτύου και την αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών, σε συνάρτηση με την αύξηση του κόστους και της ποιότητας της ζωής στο αστικό κέντρο και την μεταστροφή των αντιλήψεων προς μια πιο ανθρωποκεντρική και ποιοτική διάσταση της σύγχρονης ζωής.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το επίπεδο ανάπτυξης της περιοχής της υπαίθρου έχει βελτιωθεί σημαντικά, ωστόσο παράλληλα εντοπίζονται σε γεωγραφικό επίπεδο έντονες περιφερειακές κοινωνικοοικονομικές ανισότητες και χωρικές ανισορροπίες και ειδικότερα ανάμεσα στις χωρο-εδαφικές ενότητες που έχουμε συγκροτήσει αλλά και στο εσωτερικό τους. Συγκεκριμένα, εντοπίζονται ανεπτυγμένες χωρο-εδαφικές ενότητες σε περιοχές όπου υπάρχουν φυσικοί πόροι, (φυσική βλάστηση, γη υψηλής παραγωγικότητα κ.τ.λ.) και η εκμετάλλευσή τους δημιουργεί μια ενδογενή δυναμική που στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό και στην επιχειρηματικότητα των κατοίκων. Ακόμη η συγκέντρωση δημόσιων υπηρεσιών και εξυπηρετήσεων ενισχύει την αυτονομία και τη λειτουργικότητά τους. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν οι χωρο-εδαφικές ενότητες της περιοχής Αυδήμου, Πιτσιλιάς και Πλατρών. Αντιθέτως, αντιπαραβάλλονται οι μειονεκτικές αγροτικές ζώνες οι οποίες είναι φτωχές σε φυσικούς πόρους, και παρέμειναν στο περιθώριο της κρατικής πολιτικής και των επενδυτικών

προγραμμάτων (μειωμένος αριθμός προσφερόμενων υπηρεσιών) έχοντας χαμηλό βαθμό αυτονομίας, και αντιμετωπίζοντας προβλήματα προσβασιμότητας. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει η χωρο-εδαφική ενότητα Κελλακίου. Η χωρο-εδαφική ενότητα Πάχνας μπορούμε να πούμε ότι βρίσκεται σε ένα ενδιάμεσο στάδιο αφού τα τελευταία χρόνια άρχισαν να εμφανίζονται σημάδια χωρικής και οικονομικής ανάπτυξης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

1. Ανθοπούλου Θ.(2001), *‘Γεωγραφικές διαφοροποιήσεις, χωρικές και κοινωνικές ανασυνθέσεις του ύπαιθρου χώρου’*, στο Θ. Ανθοπούλου και Α. Μωυσίδης (επ.) *Από τον αγροτικό στον ύπαιθρο χώρο*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο/Gutenberg, 103-147.
2. Βαΐτσης Α.(2001), *‘Οι χωρικές ανασυνθέσεις στον ύπαιθρο χώρο: Νέα χωρικά δεδομένα και νέες χωρικές δυναμικές για την οργάνωση και ανάπτυξη μικρό-περιοχών του ύπαιθρου χώρου. Η ενδιάμεση περιοχή του άξονα Κοζάνης-Λάρισας’*, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.
3. Γκαμάγκαρη Β.(2000), *‘Οικισμοί στην περιφέρεια μητροπολιτικών περιοχών: Η εξέλιξη της επίδρασης της Λάρισας στον περιαστικό οικισμό Νίκαια’*, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.
4. Γούσιος Δ. (1999/2004), *‘Υπαιθρος, αγροτικός χώρος και μικρή πόλη: Από την γεωργοποίηση στην τοπική ανάπτυξη’*, στο Οικονόμου Δ., Πετράκος Γ.(επ.) *Η ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων*, Βόλος: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας/Gutenberg, 157-207
5. Γούσιος Δ. (2003), *Ανάπτυξη αγροτικού χώρου*, Βόλος: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας.
6. Γούσιος Δ. Και Γκέσκου Ι. (2003), *Τοπική ανάπτυξη και τοπική αυτοδιοίκηση*, Βόλος: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας.
7. Ελενοδώρου Σ. (2003), *Η συμμετοχή της Κύπρου στο δίκτυο MEDNET για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού*, Ημερίδα “Η πιλοτική διάσταση του LEADER+”, Λευκωσία
8. Καρούζης Γ. (1997), *Φυσική γεωγραφία της Κύπρου*, Τόμος 1^{ος}, Λευκωσία.
9. Καρούζης Γ. (1998), *Ιστορική, πολιτική και Πολιτιστική γεωγραφία της Κύπρου*, Τόμος 2^{ος}, Λευκωσία.
10. Καρούζης Γ. (1999), *Οικονομική γεωγραφία της Κύπρου*, Τόμος 3^{ος}, Λευκωσία.
11. Καρούζης Γ. (1999), *Πληθυσμός και Οικισμοί της Κύπρου*, Τόμος 4^{ος}, Λευκωσία.

12. Καρούζης Γ. (2001), *Περιδιαβάζοντας την Κύπρο, Λεμεσός πόλη και επαρχία*, Λευκωσία : Κέντρο μελετών, ερευνών και εκδόσεων.
13. Κοτζαμάνης Β. Και Ανδρουλάκη Ε.(2001), *Στοιχεία Δημογραφίας*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας
14. Κοτζαμάνης Β.(2001), *Εισαγωγή στις μεθόδους κοινωνική έρευνας*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
15. Κυπριακή Δημοκρατία (2003), *Ενιαίο Έγγραφο Προγραμματισμού για το στόχο 2*, Λευκωσία.
16. Κυπριακή Δημοκρατία (2004), *Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης 2004-06*, Λευκωσία.
17. Κυπριακή Δημοκρατία (2004), *Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης Κύπρου 2004-06*, Λευκωσία.
18. Λαμπριανίδης Λ. (2001/2002), *Οικονομική γεωγραφία*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
19. Μαλάος Α. (2004), *Αγροτική Ανάπτυξη : Κύπρος και Ευρωπαϊκή Ένωση*, Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Κύπρου.
20. Μαυρομάτης Γ. (1999), *Στατιστικά μοντέλα και μέθοδοι ανάλυσης δεδομένων*, Θεσσαλονίκη : University studio press
21. Μωυσίδης Α., Ζιώγα Ν. Και Ντυκέν Μ.Ν. (1996), *Περισστικός αγροτικός χώρος: Λειτουργίες, μεταμορφώσεις, προοπτικές*, Αθήνα: Εκδόσεις Αγροτική Τράπεζα Ελλάδας ΑΕ.
22. Ντυκέ Μ. Ν. (2005), *Μέθοδοι Ανάλυσης Δεδομένων, θεωρία και εφαρμογές*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας
23. Πανταζής Π., Σαμαρίνα Α. (2003), 'Εισαγωγή' , στο Αειχώρος 2(1), Κείμενα χωροταξίας, Πολεοδομίας και Ανάπτυξης, Βόλος: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας
24. Ταπεινός Γ.-Φ.(2002), *Δημογραφία*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας
25. Σ.Υ.Κ. (1963), *Απογραφή πληθυσμού κατά επαρχία, δήμο/ κοινότητα 1960*, Τυπογραφείο της Κυπριακής Δημοκρατίας.
26. Σ.Υ.Κ. (1985), *Απογραφή πληθυσμού κατά επαρχία, δήμο/ κοινότητα 1982*, Τυπογραφείο της Κυπριακής Δημοκρατίας.
27. Σ.Υ.Κ. (1995), *Απογραφή πληθυσμού κατά επαρχία, δήμο/ κοινότητα 1992*, Τυπογραφείο της Κυπριακής Δημοκρατίας.

28. Σ.Υ.Κ. (2004), *Απογραφή πληθυσμού κατά επαρχία, δήμο/ κοινότητα 2001*, Τόμος 2, Τυπογραφείο της Κυπριακής Δημοκρατίας.
29. Φάκελος LEADER (1997), *Γεωργία και Αγροτική Ανάπτυξη*, Νο 15, ΕΕ, ΑΕΙΔΛ.
30. Μεγάλη κυπριακή εγκυκλοπαίδεια Φιλόκυπρος (1986), *Επαρχία Λεμεσού*.
31. ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α. (1998), *Συγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης*, Αθήνα, Εθνικό τυπογραφείο.
32. Χατζημιχάλης Κ. (1992), *Περιφερειακή ανάπτυξη και πολιτική*, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

1. Anthopoulou Th. Duquenne M.N., Gousios D.,(2000): *Les espaces ruraux, l'agriculture et le developpment du pay*, in: *Agriculture Familiales et developpment Rural en Mediterranee*, Programme RAFAC, Ed. Karthala-CIHEAM, Paris.
2. Anthopoulou Th., Goussios D., (1998): *Politiques en faveur des zones de montagn.*, IAMM(a apparaitre)
3. Eurostat 1990. *Proposal for the definition of the urban / semi urban / rural zones*, Eurostat E3/SD/14/90.
4. Ferrao J., Ferreiro F. & Lopes R. 2000 : *Peripherality and rurality in Europe*. στο L. Labrianidis, J. Ferrao, K. Herdzina, C. Kalantaridis, B. Piasecki & D. Smallbone (επιμ.) *The future of Europe's rural periphery*, Deliverable 1.
5. Karouzis G., (1991) : *Land consolidation in Cyprus*, Nicosia.
6. Kayser B. (1973) : *Le nouveau systeme des relationVilles-Campagnes*, Espaces et societe.
7. Kayser B. (1990) : *La renaissance rurale*, Paris : Armand Colin.
8. Kayser B. (2000) : *L' integration de la ruralite. Les campagnes francaises au XXI siecle*, Economie Rurale.
9. Williams R. (1973), *The country and the city*, London: Chatto & Windus.

Διευθύνσεις στο διαδίκτυο

1	http://www.ekk.org	Ένωση κοινοτήτων Κύπρου
2	http://www.cyprus.gov	Κυπριακή Δημοκρατία
3	http://www.visitcyprus.org.cy	Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού
4	http://www.moa.gov.cy	Υπουργείο Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος
5	http://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf	Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου
6	http://europa.eu.int/comm/enlargement/ Cyprus	Ευρωπαϊκή Ένωση
7	http://www.planning.gov.cy	Cyprus State Planning Organization

---

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 3.3.2. : Iteration History

Iteration	Change in Cluster Centers					
	1	2	3	4	5	6
1	243,175	189,365	139,388	216,752	84,684	78,907
2	59,058	,000	39,981	78,541	11,734	96,857
3	23,602	,000	,000	,000	25,221	,000
4	19,419	,000	20,427	,000	16,432	,000
5	14,080	,000	14,181	,000	11,756	,000
6	13,886	,000	17,702	,000	6,006	,000
7	10,183	,000	15,842	,000	,000	,000
8	,000	,000	,000	,000	,000	,000

Πηγή: Σ.Υ.Κ. επεξεργασία στο spss

a Convergence achieved due to no or small change in cluster centers. The maximum absolute coordinate change for any center is ,000. The current iteration is 8. The minimum distance between initial centers is 403.438.

Πίνακας 4.2.3.5. : Συνολικός αριθμός επιχειρήσεων, της χωρο-εδαφική ενότητας Αυδήμου (2005)

	Καταστήματα καθημερινής επίσκεψης					Καταστήματα ευκαιριακής επίσκεψης							Καταστήματα κατ'εξάφραση επισκέψεων	
	Εμπόριο τροφίμων	Εστιατόρια / Ταβέρνες	Καφενεία / Μπαράκια	Άλλα	Οικιακός εξοπλισμός	Φροντίδα και εξοπλισμός ανθρώπου	Φροντίδα ζώων	Λοιπό εμπόριο (Ζωοτροφές)	Μηχανουργεία / Βενζινάδικα	Ελεύθεροι επαγγελματίες	Συνεργατικοί οργανισμοί / Τράπεζες	Ξενοδοχεία / Ξενώνες	Λογιστικά γραφεία και ασφαλείες	Μεσσιτικά γραφεία
Πρασινό Αυδήμου	1	1	2	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0
Παραμάλι	0	1	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Αυδήμου	2	3	2	2	0	0	2	2	2	4	1	0	0	0
Πλατανίστεια	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Άγιος Θωμάς	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Αλέκτορα	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ανώγυρα	0	2	2	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0
Πισσούρι	3	18	7	3	2	2	1	1	3	5	3	2	1	1

Πηγή: Έρευνα πεδίου

Πίνακας 4.3.3.6. : Συνολικός αριθμός επιχειρήσεων, της χωρο-εδαφική ενότητας Πάγχας (2005)

Κοινότητα	Καταστήματα καθημερινής επίσκεψης					Καταστήματα ευκαιριακής επίσκεψης						Καταστήματα κατ' εξαίρεση επισκέψεων		
	Εμπόριο τροφίμων	Εστιατόρια / Ταβέρνες	Καφενεία / Μπαράκια	Άλλα	Οικιακός εξοπλισμός	Φροντίδα και εξοπλισμός ανθρώπου	Φροντίδα αζώων	Λοιπό εμπόριο (Ζωοτροφές)	Μηχανουργεία / Βενζινάδικα	Ελεύθεροι επαγγελματίες	Συνεργατικούς οργανισμούς / Τράπεζες	Ξενοδοχεία / Ξενώνες	Λογιστικά γραφεία και ασφαλείες	Μεσσητικά γραφεία
Άγιος Ληβρόσιος	2	1	3	0	0	0	0	0	0	3	1	0	0	0
Πάγχας	5	1	6	0	1	0	1	1	2	4	1	0	1	1
Δορά	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Κισσούσια	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Μαλλία	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Βουί	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Άρσος	2	1	3	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0
Βάσα Κιλανίου	1	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ποταμιού	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Όμοδος	15	6	5	2	1	0	0	0	0	2	1	1	1	0

Πηγή: Έρευνα πεδίου

Πίνακας 4.4.3.5.: Συνολικός αριθμός επιχειρήσεων της χωρο-εδαφικής ενότητας Παλατιών (2005)

Κοινότητα	Καταστήματα καθημερινής επίσκεψης				Καταστήματα ευκαιριακής επίσκεψης							Καταστήματα κατ' εξαίρεση επισκέψεων		
	Εμπόριο τροφίμων	Εστιατόρια / Ταβέρνες	Καφενεία / Μπαράκια	Άλλα	Οικιακός εξοπλισμός	Φροντίδα και εξοπλισμός ανθρώπου	Φροντίδα ζώων	Λοιπό εμπόριο (Ζωοτροφές)	Μηχανοργεία / Βενζινάδικα	Ελεύθεροι επαγγελματίες	Συνεργατικού οργανισμού/ Τράπεζες	Ξενοδοχεία / Ξενώνες	Λογιστικά γραφεία και ασφάλειες	Μεσσιτικά γραφεία
Μονιάτης	3	4	1	0	1	0	0	0	1	2	0	1	0	0
Πέραπεδι	1	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Μανδριά	0	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Πρόδρομος	9	3	2	0	0	0	0	0	1	2	2	0	0	0
Τρεις Ελιές	2		3	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Λεμίθου	2		2	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0
Πάνω Παλάτρες	10	12	11	1	0	0	0	0	1	12	3	10	1	1
Φοινί	2	3	3	1	0	0	0	0	1	2	1	1	0	0

Πηγή: Έρευνα πεδίου

Πίνακας 4.5.3.6. : Συνολικός αριθμός επιχειρήσεων χωρο-εδαφικής ενότητας Πιτσιλιάς (2005)

Κοινότητα	Καταστήματα καθημερινής επίσκεψης					Καταστήματα ευκαιριακής επίσκεψης					Καταστήματα κατ'εξάρτηση επισκεπτών			
	Εμπόριο τροφίμων	Εστιατόρια / Ταβέρνες	Καφενεία / Μπαράκια	Άλλα	Οικιακός εξοπλισμός	Φροντίδα και εξοπλισμός ανθρώπου	Φροντίδα ζώων	Λοιπό εμπόριο (Ζωοτροφές)	Μηχανουργεία / Βελζινάδικα	Ελευθέρως επαγγελματίες	Συνεργατικούς οργανισμούς/ Γραμμάτιες	Ξενοδοχείο α/ Ξενοβες	Λογιστικά γραφεία και ασφαλείες	Μεσσιτικά γραφεία
Κάτω Αμίαντος	1	1	3	1	0	0	0	0	0	2	1	0	0	
Άγιος Θεόδωρος	2		1		0	0	0	1		0	0	0	0	
Άγιος Ιωάννης	2	0	1		0	0	0	2		0	0	0	0	
Ποταμίτσια	1		1		0	0	0	1		1	0	0	0	
Δίμεζ	1	0	1		0	0	0	0		1	0	0	0	
Πελενδρι	3	1	3		0	1	0	3		0	2	1	2	
Αγρός	4	4	3	1	2	2	0	4		3	2	2	3	1
Αγρίδια	1	1	2		2	0	0	0		2	0	0	0	
Χανδριά	1	2	1		0	0	0	1		0	0	0	0	
Κυπερούνα	4	3	7	1	2	2	1	4		3	2	1	2	1

Πηγή: Έρευνα πεδίου

Πίνακας 4.6.3.4. : Συνολικός αριθμός επιχειρήσεων της χωρο-εδαφική ενότητα Κελλακίου (2005)

Κοινότητα	Καταστήματα καθημερινής επίσκεψης				Καταστήματα ευκαιριακής επίσκεψης							Καταστήματα κατ'εξάρτηση επισκεπτών		
	Εμπόριο τροφίμων	Εστιατόρια / Ταβέρνες	Καφενεία / Μπαράκια	Άλλα	Οικιακός εξοπλισμός	Φροντίδα και εξοπλισμός ανθρώπου	Φροντίδα ζώων	Λοιπό εμπόριο (Ζωοτροφές)	Μηχανουργεία / Βενζινάδικα	Ελεύθεροι επαγγελματίες	Συνεργατικός οργανισμός ε/ Τράπεζες	Ξενοδοχεία/ Ξενώνας	Λογιστικά γραφεία και ασφαλίσεις	Μισαιτικά γραφεία
Πραστιό Κελλακίου	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Κελλάκι	1	2	1	0	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0
Ακατινού	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Επιτογόνια	1	1	2	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
Διερόνα	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Αρακατιάς	1	2	2	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0

Πηγή: Έρευνα πεδίου

Η ανασύνθεση του υπαίθρου χώρου και η συγκρότηση
χωρο-εδαφικών ενότητων. Η περίπτωση της επαρχίας Λεμεσού

Παράρτημα

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αιθμ. Ερωτ.
Ημερ.

1. Γενικά στοιχεία του δήμου/ κοινότητας.

- Ονομασία δήμου/ κοινότητας :
- Όνομα ερωτώμενου :
- Αριθμός μόνιμων κατοίκων το 2005 : Σύνολο :
Ανδρες :
Γυναίκες :

2. Οικονομική δραστηριότητα στο δήμο/ κοινότητα .

- Αριθμός νοικοκυριών που απασχολούνται αποκλειστικά με την :
Γεωργία :
Κτηνοτροφία :
Γεωργία και κτηνοτροφία :
με άλλο κλάδο του πρωτογενή τομέα :
(δασοκομία) (αλιεία) (εξόρυξη)

3. Οικονομικές Δραστηριότητες :

- Εμπόριο λιανικό (μπακάλικο, υπεραγορά)

Ονομασία επιχείρησης	Αριθμός Απασχολούμενων	Περιοχή προέλευση προϊόντων	Αγορές προϊόντων
1.			
2.			
3.			
4.			

• **Χονδρικό εμπόριο.**

Όνομασία επιχείρησης	Αριθμός Απασχολουμένων	Περιοχή προέλευση προϊόντων	Αγορές προϊόντων
1.			
2.			
3.			
4.			

• **Εστιατόρια / Ταβέρνες.**

Όνομασία επιχείρησης	Αριθμός Απασχολουμένων	Προέλευση πελατών
1.		
2.		
3.		
4.		

• **Καφενεία / Μπαράκια .**

Όνομασία επιχείρησης	Αριθμός Απασχολουμένων	Προέλευση πελατών
1.		
2.		
3.		
4.		

• **Μεταποιητικές μονάδες αγροτικών προϊόντων.**

Όνομασία επιχείρησης	Αριθμός Απασχολουμένων	Τόπος παραγωγής προϊόντων	Αγορά προϊόντων Παραγωγής
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

• **Ξενοδοχεία / Ξενώνες**

Όνομασία επιχείρησης	Αριθμός κλινών	Αριθμός απασχολουμένων	Προέλευση τουριστών
1.			
2.			
3.			
4.			

• **Τράπεζες / Συνεργατικούς οργανισμούς.**

Όνομασία επιχείρησης	Αριθμός Απασχολουμένων	Τόπος προσέλκυσης πελατών
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

• **Άλλες μορφές επιχειρήσεων**

Όνομασία επιχείρησης	Κύρια δραστηριότητα	Αριθμός Απασχολουμένων	Τόπος διαμονής εργαζομένων
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

4. Κοινωνική υποδομή

• **Εκπαίδευση :**

	Νηπιαγωγείο	Δημοτικό	Γυμνάσιο/ Λύκειο	Ιδιωτικά φροντιστήρια
Αριθμός Μαθητών				
Αριθμός Δασκάλων				
Αίθουσες διδασκαλίας				

• **Υγεία / Πρόνοια :**

	Αγροτικό Ιατρείο	Αν ΝΑΙ πόσες φορές την βδομάδα υπάρχει γιατρός στο χωριό
Σύν ολο		

Νοσοκομεί ο	Πόσες κλίνες διαθέτει	Ιδιωτικά ιατρεία	Άλλο (ΚΑΠΗ)

5. Υπάρχουσες Υποδομές /Υπηρεσίες:

Υποδομές /Υπηρεσίες:	Σύνολο	Περιγραφή (αν χρειάζεται)	Αν δεν υπάρχει από πους εξυπηρετήστε
Κατάστημα ΑΤΗΚ			
Κατάστημα ΑΗΚ			
Ταχυδρομείο			
Αστυνομικός σταθμός			
Πυροσβεστικός σταθμός			
Πολιτιστικό κέντρο			
Βιβλιοθήκη			
Αθλητικές εγκαταστάσεις			
Κέντρο νεότητας			
Παιδικοί / βρεφικοί σταθμοί			
Άλλο			

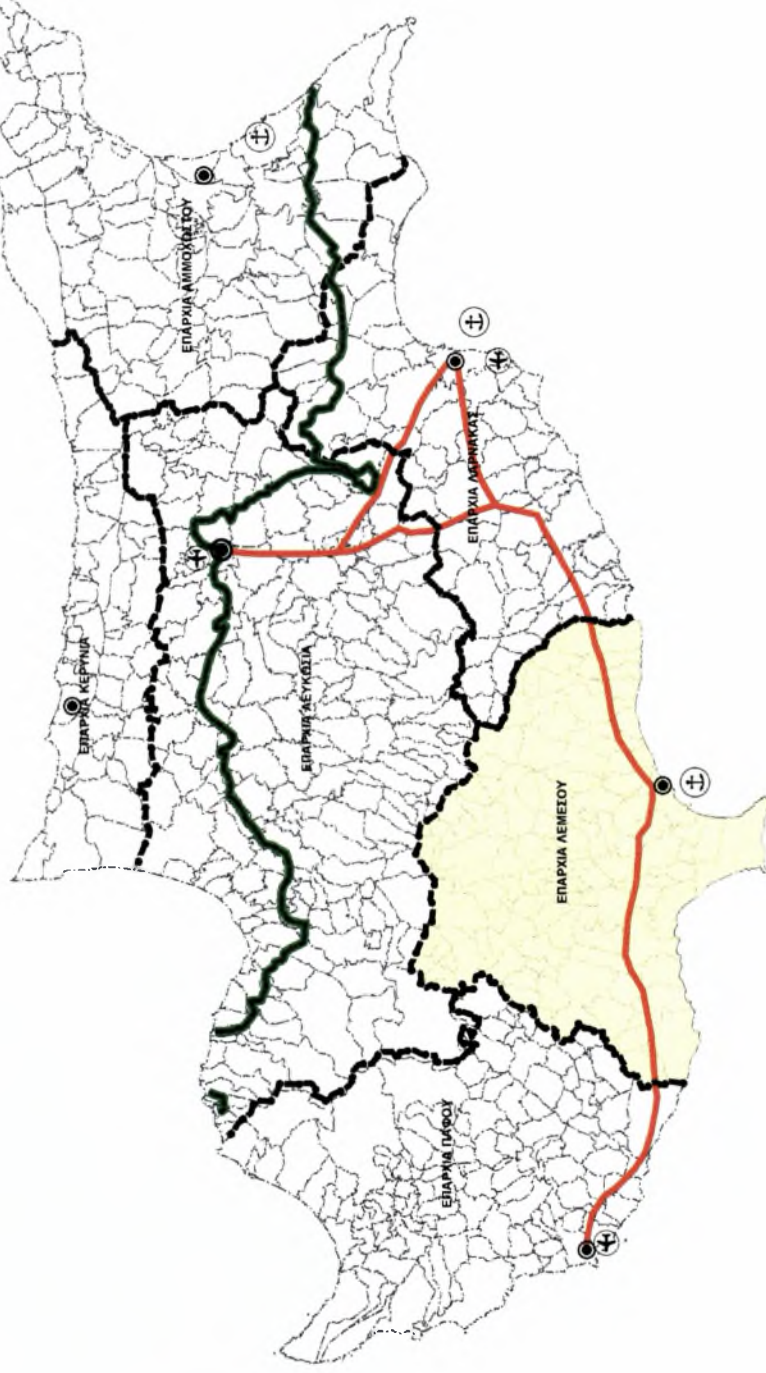
6. Έχετε κάποιους δεσμούς, σχέσεις ή συνεργασίες με γειτονικούς δήμους για αναπτυξιακές πρωτοβουλίες:

7. Με ποιους δήμους ή κοινότητες θα μπορούσατε να συνεργαστείτε για αναπτυξιακές πρωτοβουλίες :

8. Άλλα σχόλια – παρατηρήσεις :

ΧΑΡΤΕΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΩΔΙΑΣ
 ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
 ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :
 Ανάυφση του υπαθρού χώρου και συγκρότηση
 χωρο-εδραφικών ενότητων
 Η περίπτωση της Επαρχίας Λέμσου

ΦΟΙΤΗΤΗΣ :
 ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :
 ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΟΥΣΙΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ
 Θέση της περιοχής μελέτης
 στον Κύπριακο χώρο

ΧΑΡΤΗΣ
 Νο
 1

ΒΟΛΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ 2008

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Πρωτεύουσα Χώρας
- Αστικά κέντρα
- ⊕ Λιμένες
- ⊕ Εθνικός Αερολιμένας
- Διοικητικά όρια επαρχιών
- Εθνικός οδικός άξονας
- Πράσινη Γραμμή
- Περιοχή μελέτης
- Διοικητικά όρια δήμων και κοινοτήτων

ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΕΜΕΣΟΥ

ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΕΜΕΣΟΥ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

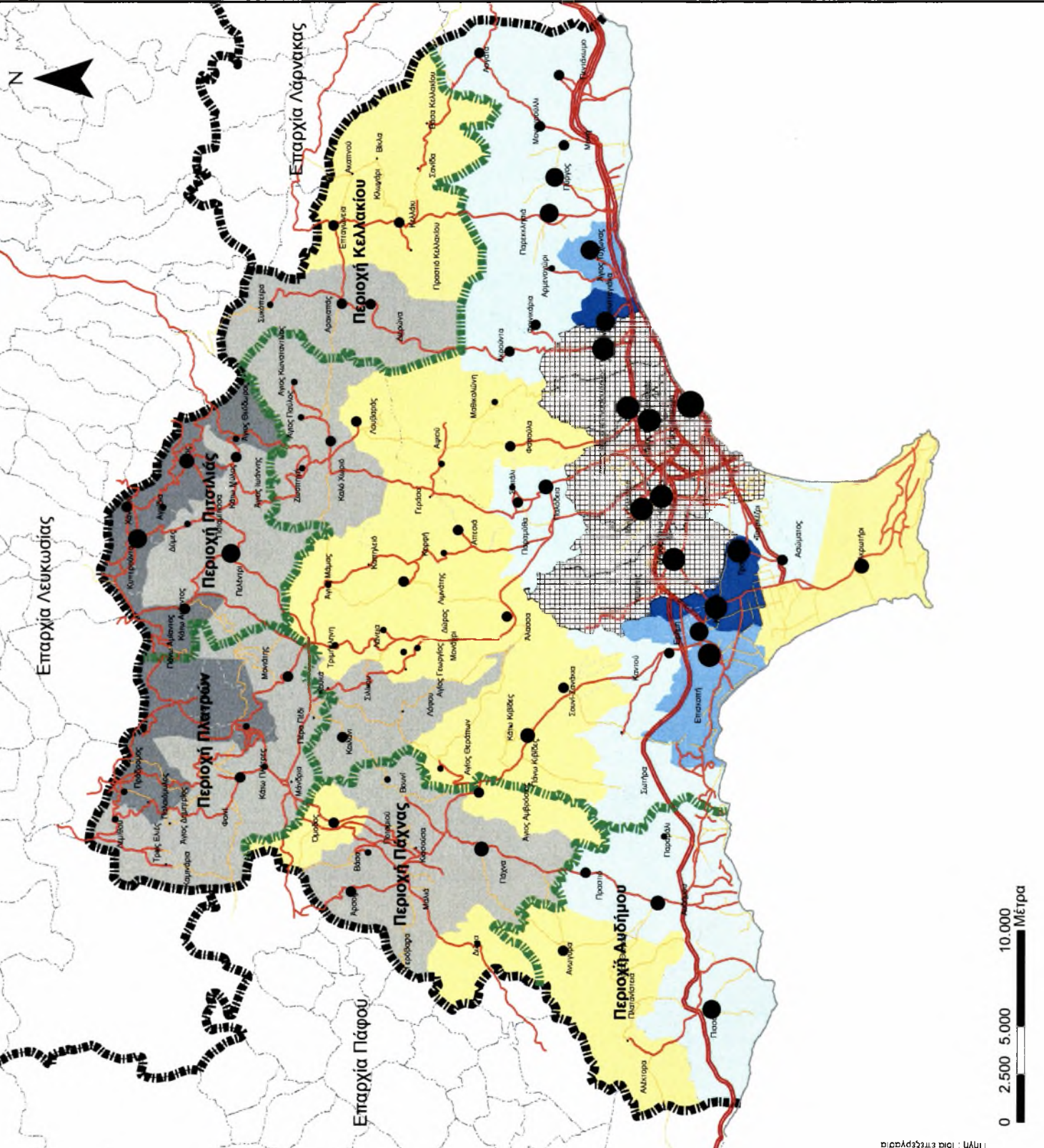
- Όρια χωρο-εδαφικών ενότητων
- Διοικητικά όρια επαρχιών
- Αστικό συγκρότημα Λεμεσού
- Ιεράρχηση οδικού δικτύου
- Εθνικό δίκτυο
- Επαρχιακό δίκτυο
- Λοιπές Οδοί
- Αγροτικοί δρόμοι
- Τυπολογία των κοινοτήτων
- Περαιστικός χώρος κατοικίας
- Περαιστικός χώρος τουρισμού
- Οικονομικά ενταξιασμένες αγροτικές περιοχές
- Ενδομεσές αγροτικές περιοχές
- Απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές
- Ορεινές απομακρυσμένες αναπτυσσόμενες περιοχές
- Πληθυσμιακή ταξινόμηση Κοινοτήτων

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΜΙΑΣ
 ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
 ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :
 Ανασύνθεση του ύπνου χωρών και συγκρότηση
 χωρο-εδαφικών ενότητων.
 Η περίπτωση της Επαρχίας Λεμεσού

ΦΟΙΤΗΤΗΣ :
 ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛ
 ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :
 ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΟΥΣΙΟΣ

ΧΑΡΤΗΣ
 Νο 6
 ΤΙΤΛΟΣ
 Συσχέτιση τυπολογίας των κοινοτήτων με τις
 προτεινόμενες χωρο-εδαφικές ενότητες
 ΒΟΛΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ 2006

ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΕΜΕΣΟΥ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Υφιστάμενη κατάσταση

--- Διοικητικά όρια επαρχιών

— Ιεράρχηση οδικού δικτύου

— Εθνικό δίκτυο

— Επαρχιακό δίκτυο

— Λοιπές Οδοί

- - - Αγροτικοί δρόμοι

Πληθυσμιακή ταξινόμηση κοινοτήτων

● 0 - 100

● 101 - 200

● 201 - 500

● 501 - 1000

● 1001 - 3000

● 3001 - 20000

● 20001 - 94250

Πρόταση

■ Όρια Χωρο-εδραφικών ενσητών

Ιεράρχηση οδικού δικτύου

||||| Εξάρτηση οικισμού 2ου επιπέδου

||||| Εξάρτηση οικισμού 3ου επιπέδου

● Τοπικός Πόλος Ανάπτυξης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
 ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
 ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :
 Ανασύνθεση του ύπαιθρου Χώρου και συγκρότηση
 χωρο-εδραφικών ενσητών.
 Η περίπτωση της Επαρχίας Λεμεσού

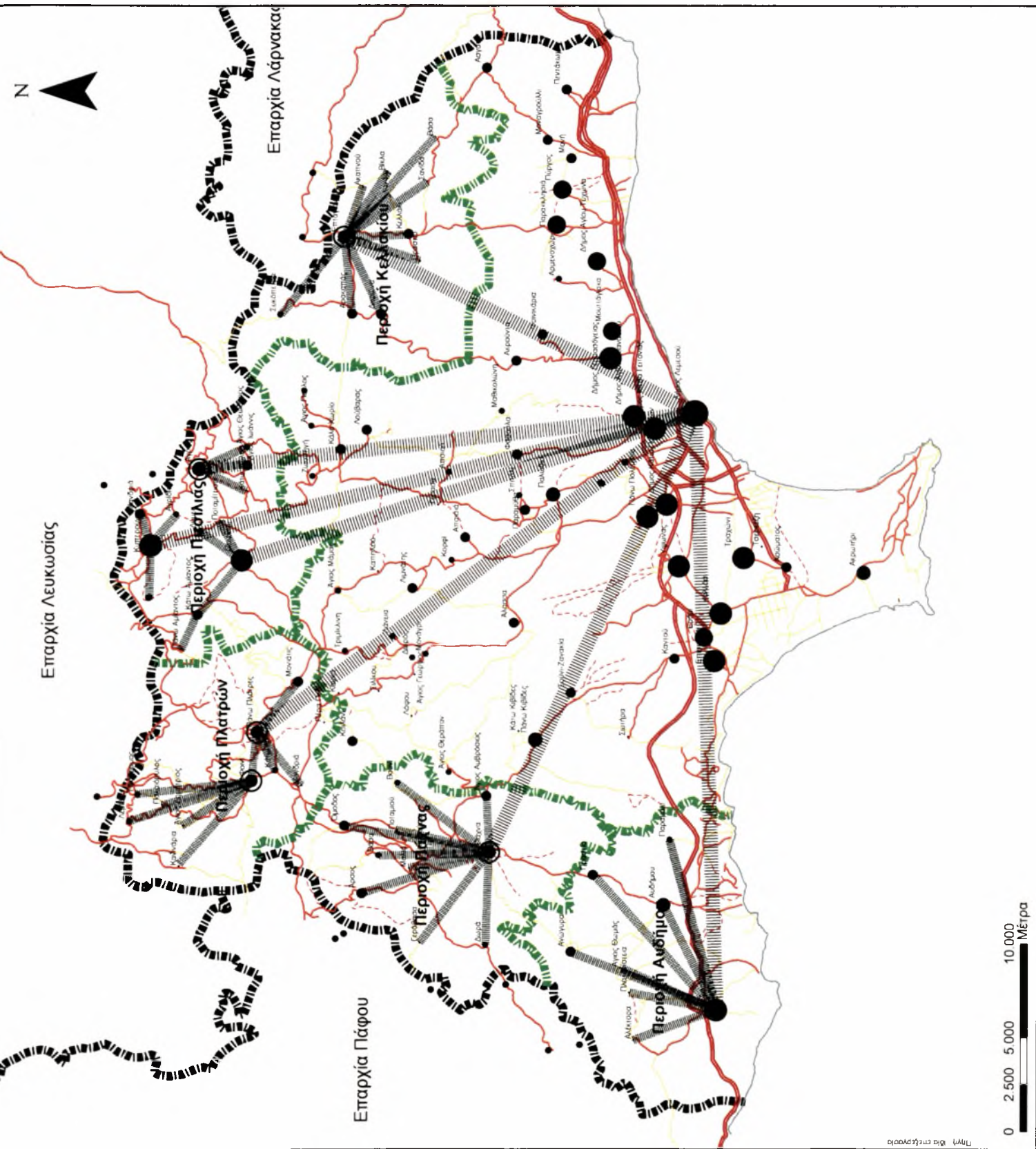
ΦΟΙΤΗΤΗΣ :
 ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :
 ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΟΥΣΙΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ
 Προτεινόμενη ιεράρχηση οδικού
 δικτύου στην περιοχή παρέμβασης

ΧΑΡΤΗΣ
 Νο 7

ΒΟΛΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ 2006

Επαρχία Λευκωσίας

Επαρχία Λάρνακας

Επαρχία Πάφου

0 2 500 5 000 10 000 Μέτρα

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Διοικητικά όρια κοινοτήτων
 Χωρο-εδαφική ενότητα Πλατρών

Όρια Χωρο-εδαφικών ενότητων
 Διοικητικά όρια επαρχιών
 Αστυνομικό σταθμός
 Δημόσιες υπηρεσίες
 Αγροτικό νοσοκομείο
 Δημόσια νηπιαγωγείο
 Δημόσια δημοτικό
 Δημόσια γυμνάσιο & Λύκειο
 Δασικό Κολέγιο Κύπρου

Ιεράρχηση οδικού δικτύου

Εθνικό δίκτυο
 Επαρχιακό δίκτυο
 Λοιπές Οδοί
 Αγροτικοί δρόμοι

Ισοχρονες αποστάσεις από το Φοινί

4 Λεπτά
 8 Λεπτά
 12 Λεπτά
 16 Λεπτά

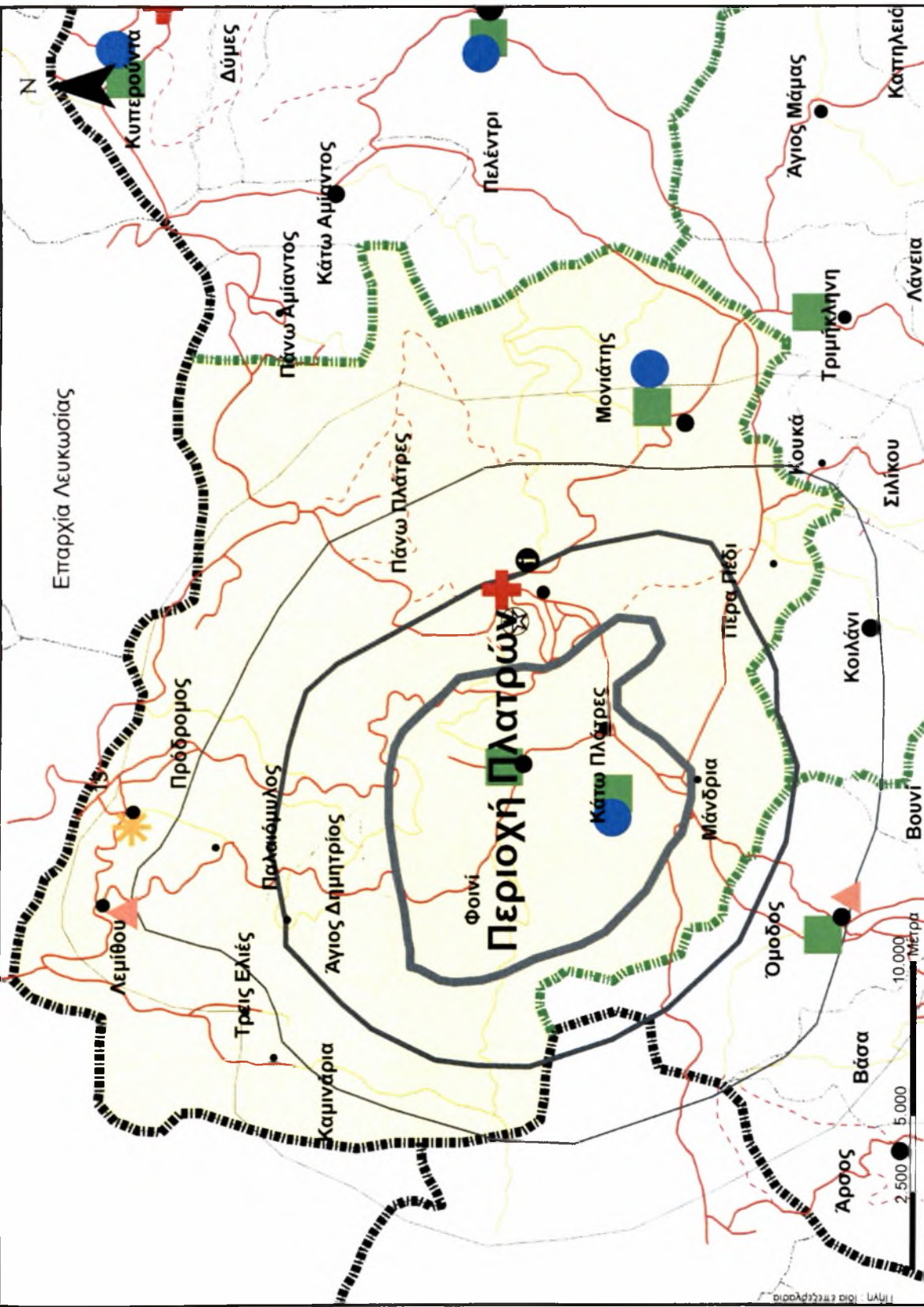
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
 ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
 ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :
 Ανασύνθεση του υπαίθριου χώρου και συγκρότηση
 χωρο-εδαφικών ενότητων.
 Η περίπτωση της Επαρχίας Λεμεσού

ΦΟΙΤΗΤΗΣ :
 ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :
 ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΟΥΣΙΟΣ

ΧΑΡΤΗΣ No 8
 Υπάρχουσες δημόσιες υπηρεσίες στην χωρο-εδαφική ενότητα Πλατρών

ΒΟΛΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ 2006

Πίνακας : Χρονο-αποστάσεις (λεπτά) μεταξύ των κοινοτήτων της χωρο-εδαφικής ενότητας Πλατρών

Όνομασία Κοινότητας	Μονιάτρες	Πέρα Πεδι	Μανδριά	Άγιος Δημήτριος	Παλαμάωλος	Πρόδρομος	Καμινάρια	Τρεις Ελιές	Λεμβού	Κάτω Πλάτρες	Κάτω Πλάτρες	Πάνω Πλάτρες	Πάνω Πλάτρες Φοινί
Μονιάτρες	0,0	7,3	17,2	20,7	22,8	27,8	26,0	29,8	26,0	11,1	11,1	7,4	13,3
Πέρα Πεδι	7,3	0,0	5,2	16,3	18,3	23,4	21,6	25,4	21,6	7,2	7,2	10,4	8,8
Μανδριά	17,2	5,2	0,0	11,3	13,4	18,5	16,6	20,4	16,6	2,3	2,3	5,7	3,9
Άγιος Δημήτριος	20,7	16,3	11,3	0,0	3,5	9,4	15,2	13,7	6,8	9,4	9,4	13,0	7,4
Παλαμάωλος	22,8	18,3	13,4	3,5	0,0	6,1	11,4	10,5	3,5	12,5	12,5	16,1	9,5
Πρόδρομος	27,8	23,4	18,5	6,1	11,4	0,0	10,8	9,6	2,6	17,6	17,6	21,2	14,6
Καμινάρια	26,0	21,6	16,6	15,2	11,4	10,8	0,0	3,5	8,2	23,9	23,9	27,4	12,7
Τρεις Ελιές	29,8	25,4	20,4	13,7	10,5	9,6	3,5	0,0	7,0	22,8	22,8	26,4	16,3
Λεμβού	26,0	21,6	16,6	6,8	3,5	2,6	8,2	7,0	0,0	15,7	15,7	19,4	12,7
Κάτω Πλάτρες	11,1	7,2	2,3	9,4	12,5	17,6	23,9	22,8	15,7	0,0	0,0	3,6	3,0
Πάνω Πλάτρες	7,4	10,4	5,7	13,0	16,1	21,2	27,4	26,4	19,4	3,6	3,6	0,0	6,6
Φοινί	13,3	8,8	3,9	7,4	9,5	14,6	12,7	16,3	12,7	3,0	3,0	6,6	0,0

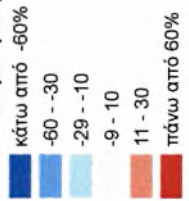

ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΕΜΕΣΟΥ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- ▬▬▬▬▬ Ορια Αστικής περιοχής Λεμεσού
- ▬▬▬▬▬ Διοικητικά όρια επαρχιών
- ▬▬▬▬▬ Διοικητικά όρια κοινοτήτων & δήμων

Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού (%) 1960-82

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΙΑΣ
 ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
 ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

Ανασύνθεση του ύπαιθρου χώρας και συγκρότηση
 χώρα-εδαφικών ενότητων.
 Η περίπτωση της Επαρχίας Λεμεσού

ΦΟΙΤΗΤΗΣ :
 ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :
 ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΟΥΣΙΟΣ

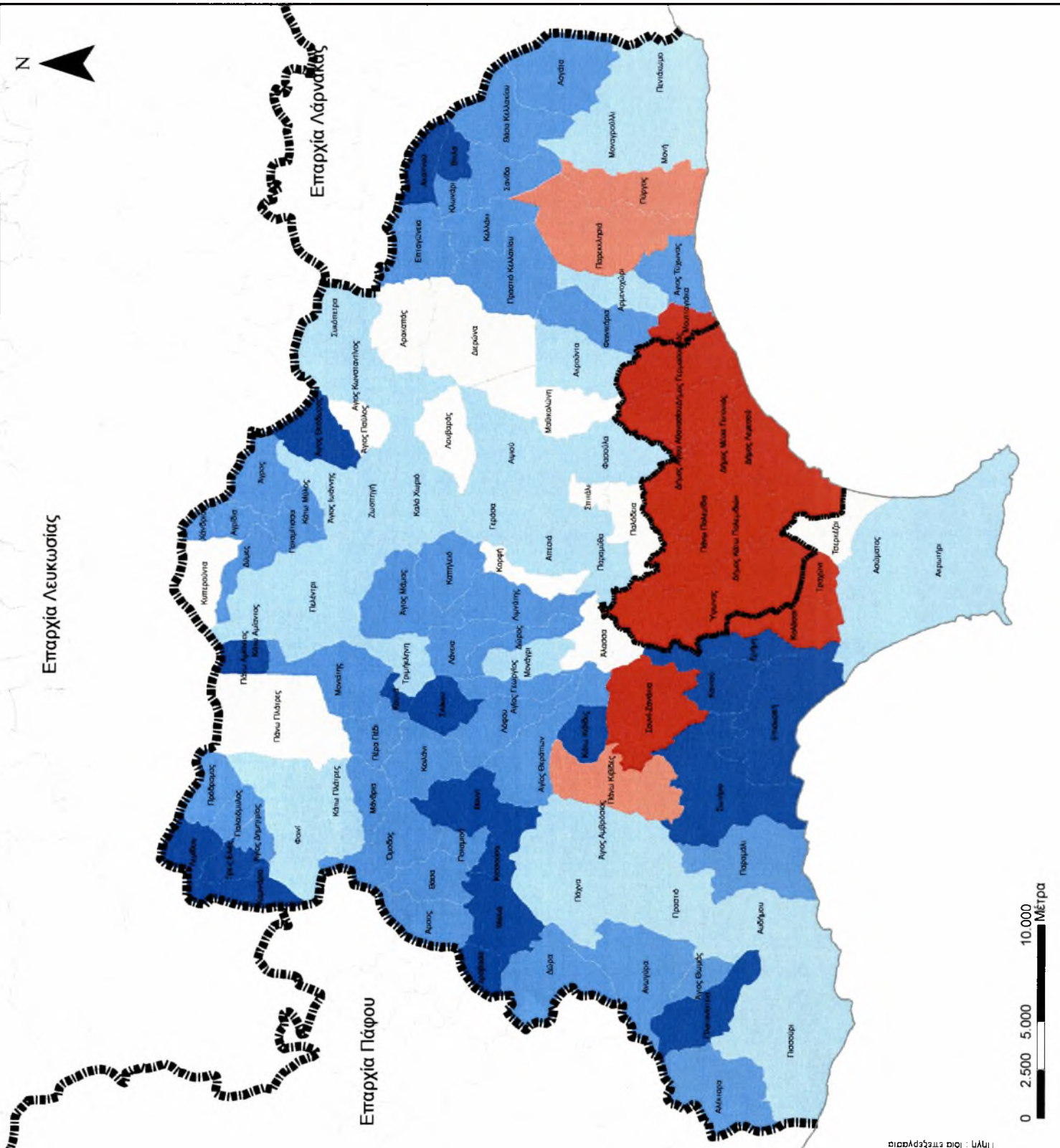
ΤΙΤΛΟΣ
**Ποσοστιαία μεταβολή
 Πληθυσμού 1960-82**

ΧΑΡΤΗΣ
 Νο 10

ΒΟΛΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ 2006

ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΕΜΕΣΟΥ

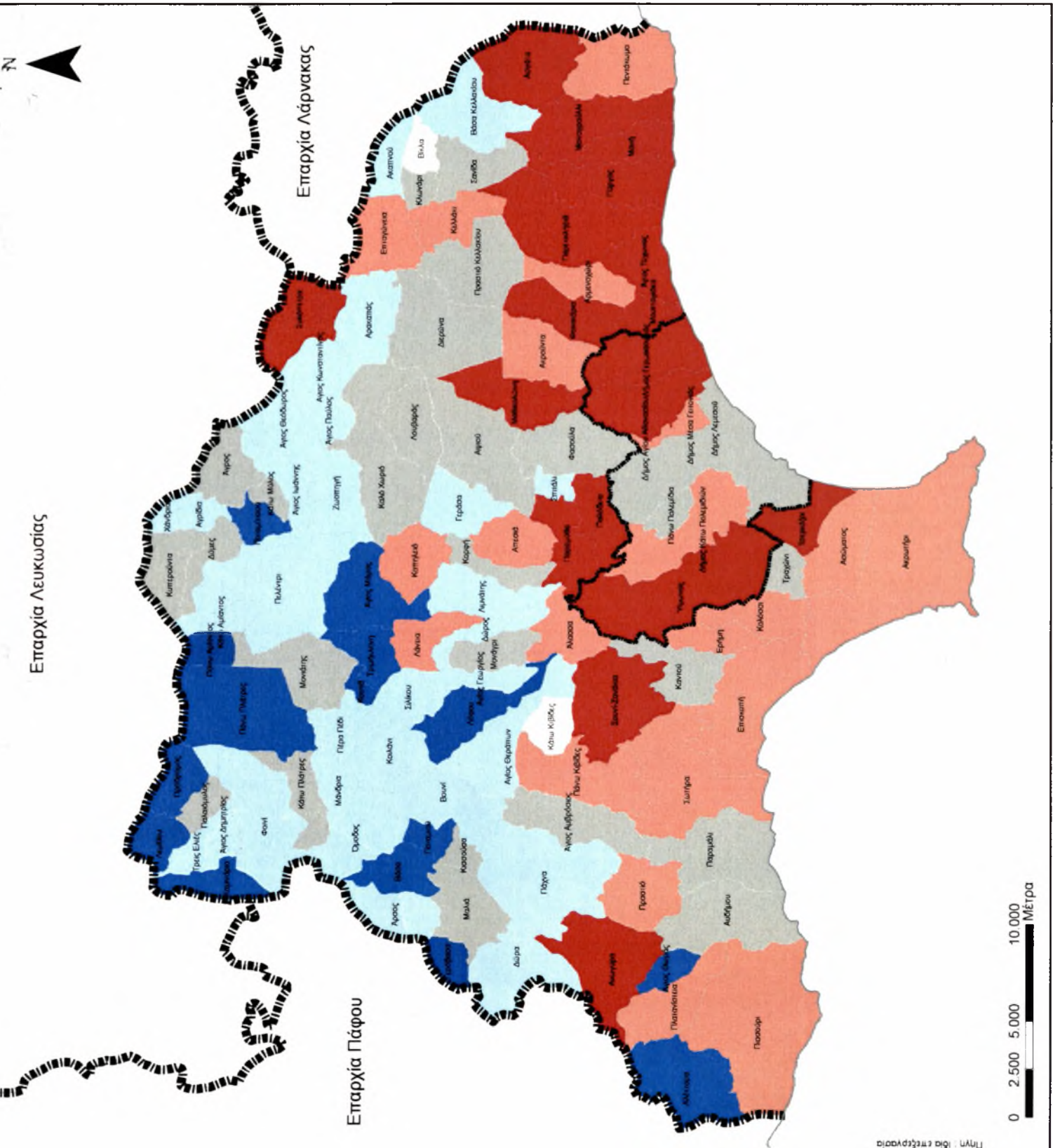
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

■■■ Διοικητικά όρια επαρχιών
 ■■■ Διοικητικά όρια κοινοτήτων & δήμων

Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού (%) 1992-01

■	πάνω από +60%
■	+59 - +30
■	+29 - +10
■	+9 - +10
■	11 - 30
■	πάνω από 30%

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΩΔΙΑΣ
 ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
 ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :
 ΑΝΑΣΥΝΘΕΣΗ 100 ΥΠΑΘΡΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΑΝΥΚΡΩΣΗ
 Η περίπτωση της Επαρχίας Λέμεσου
 ΦΟΙΤΗΤΗΣ :
 ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛ
 ΕΠΙΒΛΕΠΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :
 ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΟΥΣΙΟΣ
 ΤΙΤΛΟΣ
 ΧΑΡΤΗΣ
 No 12
 Ποσοστιαία μεταβολή
 Πληθυσμού 1992-01
 ΒΟΛΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ 2006

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Όρια Χωρο-εδαφικών ενότητων
- Διοικητικά όρια επαρχιών
- Αριθμός εργαζομένων**
- Σε μετασχηματισμένες μονάδες αγροτικών προϊόντων
- Σε ξενοδοχειακά καταλύματα

Ιεράρχηση οδικού δικτύου

- Εθνικό δίκτυο
- Επαρχιακό δίκτυο
- Λοιπές Οδοί
- Αγροτικοί δρόμοι

Θέσεις εργασίας ανά κοινότητα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
 ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΕΧΝΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
 ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
 ΔΙΠΛΩΜΑ ΠΤΗΧΕΡΤΑΣΙΑΣ :
 Ανασύνθεση του υπαίθριου χώρου και συγκρότηση
 Χωρο-εδαφικών ενότητων.
 Η περίπτωση της Επαρχίας Λεμεσού

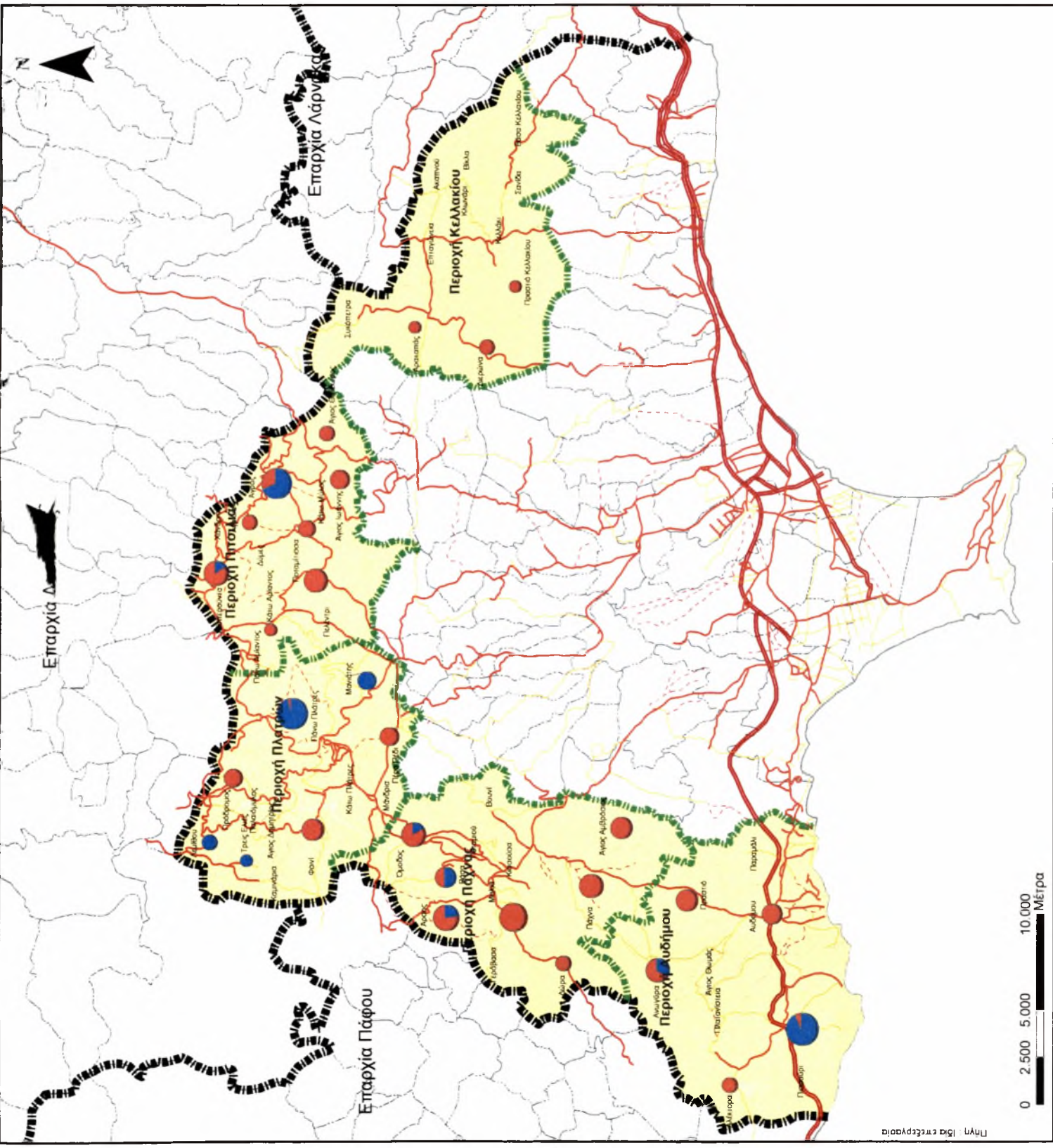
ΦΟΙΤΗΤΗΣ :
 ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :
 ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΟΥΣΙΟΣ

ΠΤΛΟΣ
 Ποσοστιαία κατανομή εργαζομένων στις
 υφιστάμενες μεταποιητικές και ξενοδοχειακές
 μονάδες

ΧΑΡΤΗΣ
 Νο 13

ΒΟΛΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000085717

